

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALK BİLİMİ ANABİLİM DALI

SANAL ORTAMDA MEZAR ZİYARETLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Elif MENDİL BORA

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Armağan ELÇİ

ANKARA – 2011

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALK BİLİMİ ANABİLİM DALI

SANAL ORTAMDA MEZAR ZİYARETLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Elif MENDİL BORA

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Armağan ELÇİ

ANKARA – 2011

ONAY

Elif Mendil Bora'ya ait "Sanal Ortamda Mezar Ziyaretleri" adlı çalışma, jürimiz tarafından Türk Halk Bilimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(İmza)

Başkan

Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ

(İmza)

Üye

Yrd. Doç. Dr. Armağan ELÇİ (Danışman)

(İmza)

Üye

Yrd. Doç. Dr. Pervin ERGUN

ÖNSÖZ

İnternette mezar ziyaretinin nasıl yapıldığını ve halkbilimsel açıdan incelenebilirliğini sorgulamak amacı ile yaptığımız çalışmada, geleneksel mezar ziyareti modellerinin eski Türk inançları ve İslam dinindeki ziyaretler ile internet ortamındaki sanal mezar ziyareti formatına geçişi, mezar ziyareti geleneğinin yeni iletişim teknolojileri ve küreselleşme karşısındaki görünümü, dönüşümü ve yeri tespit edilmiştir.

Sözellik, yazısallık, kültürel bellek kavramlarını, bütünüyle etkileyen elektronik devrimin bu kavramların anlamlarını ve rollerini değişime, dönüşüme uğrattığı baz alınarak, çalışmanın sınırı, sanal ortamın Türkiye'deki mezar ziyareti geleneğini ne yönde etkilediğini araştırmak üzere çizilmiştir.

Yazının bulunmadığı kültürler için, “yazı ve matbaa kavramlarının varlığını bile bilmeyen, iletişimin yalnızca konuşma dilinden oluştuğu” kültürler biçiminde bir tanım ortaya koyan Ong (2003:15), bugün içinde yaşadığımız elektronik çağa “İkincil sözlü kültür çağı” derken, bu çağı “varlığı yazı ve matbaa teknolojisine dayanan telefon, radyo ve televizyona özgü sözlü kültürün çağıdır” diye tanımlar. Ong devamında, tarih boyunca söz teknolojilerinin yazı, matbaa ve bilgisayar ile belirlendiğini, her bir teknolojinin, insanlığın ortak bilincinde yeni olanaklar sunarak düşünme ve anlatım biçimini çeşitlediğini, zihniyet farklılıkları yarattığını (Ong, 2003:15) ifade eder. Çalışmamızda sözlü ve yazılı kültürün özelliklerini taşıyan “ikincil sözlü kültür çağı”nın ürünlerinden olan sanal ortamda mezar ziyaretleri incelenirken, sanal ortamın “sözel doku, metin ve onların yer aldıkları şartlar bütünü anlamında bağlam” ve “bir folklor ürününün bu son derece özel sosyal durumu” (Dundes, 2003:67-90) göz önüne alınmıştır.

Kitle iletişim araçlarının sınırları ortadan kaldırmaya başladığı yüzyılda, ulus devletlerin ve kültürlerin yok olacağı düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bir çeşit tek tipleşmenin hayatın her alanında kendini göstereceğinden, kaygı duyulmuştur. Bu konu hakkında Öcal Oğuz: “Dünyanın kültürel değişim ve

küreselleşme süreçlerine, egemenlerine göre daha edilgen olarak katılan ve daha az sayıda kültürel değerini küreselleştiren diğer kültürlerin, daha erken ve daha fazla oranda -iyimser bir ifadeyle- ‘değişeceği’ -kötümser bir ifadeyle- ‘yok olacağı’ söylenebilir.” (Oğuz, 2001a:6) derken; çözüm olarak da, kültürden kültüre, ülkeden ülkeye “blok” hâlinde kültürel aktarımların günümüzde, kültürün sürekliliğinin “korunarak” değil “yayılarak” sağlanabileceğini, tersi bir durumda ise yerel kültürlerin yok olma sürecine gireceği olgusu karşısında, halkbilimcilerin araştırma yöntem ve stratejilerini yeniden gözden geçirmeleri ve halkbiliminin inceleme alanına giren Türk kültür ürünlerini insanlığın evriminin basamaklarını oluşturmaya çalışan bilimlere ham malzeme veren ilkel kültürler kategorisinde çalışmak yerine, kültür verimlerini yerelden ulusala ulusaldan küresele kazandırma süreçlerine hizmet edecek biçimde araştırmaları gerektiğini (2001b:48) ifade eder.

İrfan Erdoğan ve Korkmaz Alemdar, Öteki Kuram Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi adlı eserlerinde ise şunları söylemektedirler: “Küreselleşmede ‘küresel iletişim’ yoluyla, ulus devlet ve ulusal kültür geriledi; ulusal erozyona uğradı. İnternet ulusal sınırları kırdı; sonunda ulus devletler ortadan kalkacaktı. (Benzer iddia radyo ve uydu televizyonu geldiğinde de yapılmıştı.); ama devlet kaldı. Küreselleşme ulusal erozyona uğratmamaktadır, çünkü erozyona uğrayacak bir şey yok.” (2010:404) diyerek, yukarıda bahsedilen kaygıların yersiz olduğunu daha önceki teknolojik gelişmelerde de benzer iddiaların söylendiğini; ama sonuçta beklenenin olmadığını belirtmektedirler.

Giriş ile birlikte üç bölümden oluşan çalışmamızın giriş kısmında; Türk inanç sisteminde ölü ve ölümlle ilgili rit ve ritüeller, mezar ve mezarlıkların kutsal oluşu ile ilgili konular -kültler, ruhlar, ahiret inancı vd. faktörler- değerlendirilmiştir.

“Birinci Bölüm”de, Türk kültür ve geleneğinde mezar ziyaretleri ve uygulamalarının neler olduğu tespit edilmiş ve Türkiye’de bu uygulamaların nasıl şekillendiği anlatılmıştır. Bu anlatım, 106 kaynak kişi ile Türkiye’de

internet ve geleneksel mezar ziyareti uygulamaları üzerine 2010 yılında yaptığımız anket çalışması ile desteklenmiştir.

“İkinci Bölüm”de çalışmamızın kuramsal temelleri belirlenerek sanal mezar ziyareti siteleri incelenmiş ve geleneksel mezar ziyareti geleneğinin kodlarını etkileyip etkilemediği tespit edilmiş; adreslerine ulaşabildiğimiz 12 web sitesi ile anket yapıp, sonuçlar değerlendirilmiştir. Bunun yanında dünyadaki sanal mezar ziyareti siteleri de araştırılarak, onların yaptıkları pratikler değerlendirilmiş ve bu sitelere anket soruları hazırlanmıştır. Ama anketimize cevap verilmemiştir.

Sonuçta ise; sözel ile sanal mezar ziyareti arasındaki geçişler, farklar, benzerlikler belirtilerek; mezarları ziyaret etme imkânı bulamayan kişilerin, sanal ortamda sanal mezar ziyareti yaparak; kişilere yeni bir alternatif sunulduğu, bunun da yeni bir format, model olduğu, bu modeli, teknolojiyle birlikte küreselleşme sürecini yaşayan dünyadaki zihniyet farklılaşmasının doğurduğu, bu zihniyet farklılaşmasının mezar ziyareti uygulamalarının sadece tercih edilen mezar ziyaretini farklılaştırdığı, aşama ve uygulamaların geleneğin öngördüğü şekilde devam ettiği, dönüşerek devamlılığını sağladığı görülmüştür.

Tezimizde toplam 5 ek vardır. Ek 1, Ek 2, Ek 3’te Anket Formu, Ek 4’te “sanal mezar ziyareti siteleri”nin görüntüleri, Ek 5’te “site”ler hakkında basında çıkan haberler ve “sanal mezar ziyareti siteleri”ne yapılan yorumlar yer almaktadır.

Çalışma boyunca ilgi ve desteğini esirgemeyen değerli Danışmanım Yard. Doç. Dr. Armağan ELÇİ’ye, fikirleriyle beni yönlendiren bölümümüzün Araştırma Görevlisi Selcan GÜRÇAYIR’a, beni bugüne getiren babam Eyüp MENDİL’e, annem Fatma MENDİL’e, kaynak oluşturmamda yardım eden kardeşim Esime, arkadaşım Saniye KARGAN’a, anket ve web siteleri araştırmasında destek olan kardeşlerim Yunus, Nasibe MENDİL’e, anket verilerini tablolaştırmamda emeği geçen arkadaşım Hatice CENİK’e,

tezimizin yazım aşamasında gayret gösteren eşim Kayhan BORA'ya ve katkı sağlayan herkese teşekkür ederim.

Ankara, 2011

Elif MENDİL BORA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
GİRİŞ.....	1
A. Eski Türk İnanç Sistemi ve Kültler.....	1
a. Tabiat Kültleri.....	8
b. Atalar Kültü.....	19
c. Gök Tanrı İnancı.....	21
B. Türk Kültüründe Ölüm, Ölü ve Sonrası ile İlgili Rit ve Ritüeller.....	26
a. Türklerde Ölü ve Ölüm Anlayışı.....	28
b. Türklerde Cenaze Törenleri ve Sonrası.....	37
c. Türklerde Mezar ve Mezarlık Seçimi.....	60
 1. BÖLÜM	
TÜRK KÜLTÜR VE GELENEĞİNDE MEZAR ZİYARETLERİ.....	69
 2. BÖLÜM	
SANAL ORTAMDA MEZAR ZİYARETİ.....	105
2.1. Türkiye’de Sanal Mezar Ziyareti	109
2.2. Yurt Dışında Sanal Mezar Ziyareti	178
 SONUÇ	184
KAYNAKÇA	187
EKLER	194
ÖZET.....	255
ABSTRACT.....	257

GİRİŞ

A. Eski Türk İnanç Sistemi ve Kültler

Kültür ve medeniyet dairesinde yaşanan değişimler, maddi-manevi birçok unsurda da görülmektedir. Toplumun manevi unsurlarından da olan din kurumu da bu değişimlerden ister istemez etkilenmektedir. Türkler, tarih sahnesine ilk çıktığı zamandan itibaren birçok dine -Hristiyanlık, Musevilik, Şamanizm, Maniheizm, Budizm, Kök-Tengi vb.- inanmışlardır.

Türklerde bir dinden diğerine geçerken, önceki dinin inanç ve pratikleri tamamen yok sayılmamış; sentezlenerek zenginleştirilmiştir. Değişim bir bütün olarak incelendiğinde, Türk toplumunun hem dinî törenlerini hem de sosyal hayatını etkilediği görülmüştür. Türklerin eski inanç sisteminde tabiat güçlerine inanma, atalar kültü, Kök Tanrı inancı bulunmaktadır ayrıca bu sistem, Şamanizm ile de somutlaştırılmıştır.

Eski inanç sistemine bağlı topluluklarda, evren ve evrendeki hareket insanın, hayatı anlayıp sorgulamasında en önemli etken olmuştur. Evrendeki hareketliliğin sürekliliği ve cezbediciliği doğadaki unsurları ve insan hayatının geçiş dönemlerini ve bu dönemler etrafında oluşan rit ve ritüelleri dinsel özelliğe büründürmektedir. Emel Esin, Türk Kozmolojisine Giriş, adlı eserinde eski Türklerin evrene bakış açılarını, zaman ve mekân hakkındaki düşüncelerini, ayinlerini sorgulamıştır. O'na göre; "Çin'de ve Türklerde unsurlar ve göksel cisimler, çeşitli ailelerin kökü sayılıyor ve bunlara kök, ruh veya aile anlamına gelen, Türkçe töz, oğuş (veya uğuş); veya kut gibi isimler veriliyordu" (2001:24).

Emel Esin, aynı eserinde, Türklerde "varlıkların gök ve yer ilkeleri arasında döndüğü düşüncesi"nin olduğunu belirtmektedir. "Eski Çin-Türk geleneğinde, gündüz ve gece simgeleri olan güneş ve ay, ekinoks mevsimlerinde birleşerek 'kavuşmak', yani 'kүн-ay' hâlinde bulunuyorlardı" (154). "Kök Türk kağanlarına kut veren gök, Kutadgu Bilig'de, felek çarkını

çeviren evren (ejder) yönünü almaktadır”(155) diyerek, eski Türklerde evren, yer, gök, dinsel inanışlar ve hakanlık arasında sıkı bir bağ olduğunu ifade etmektedir.

Bahaeddin Ögel de, Türk Mitolojisine Giriş isimli eserinde, “Göğün Katları ve Devlet Anlayışı” başlığı altında incelediği Eski Türk Hakanlarının tahta çıkmaları ile şamanların göğe çıkmaları arasındaki benzerliğe (2003:163-165) dikkat çekmektedir.

Bu örneklerin dışında eski Türkler, ölü ve ölüm çevresinde oluşturdukları kalıp davranışlarda da evrendeki hareketlilikten esinlenmişlerdir. Abdülkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm isimli eserinde Beltirler’in ölü gömme âdetleri hakkında; ölünün Müslümanlar gibi yıkandığını, ölünün ateşin kenarına konularak erkeğin kapının sol (güney) tarafına, kadının da sağ (kuzey) tarafına konularak yıkanıp giydirildiğini, 30-40 kişinin toplanıp tabut yaptıklarını, ölünün tabuta konduktan sonra evde bir gün kaldığını, ölüyü evden çıkarırken ayaklarının önde olduğunu, bir kocakarının eline bir kap süt alıp, at üzerine konulan ölüyü üç defa dolaştıktan sonra “kutumuz gitmesin, kuruy!” diyerek bağırdığını ve ölüye karşı süt serptiğini (2000:184) belirtmektedir.

Kök Türklerin yoğ ve aş törenini tasvir eden Emel Esin, ölünün cesedinin otağı içine yatırdıklarını, akrabalarından her birinin koyunlarla ve atları kurban ederek çadırın önüne getirdiklerini, ölüye birtakım hediyeler sunduklarını, herkesin atına binip 7 kez otağ etrafında döndüklerini, otağın önüne her gelişlerinde bıçakla yüzlerini, saçlarını, kulaklarını kestiklerini, ağladıklarını; ölüyü kullandığı eşyalarla birlikte yakıp, külünü gömdüklerini, tuğlu direği mezara diktiklerini; kişi baharda veya yazın ölürse yaz yapraklarının sararmasını, sonbahar ya da kışın ölürse yeşilliklerin bitip yetişmesini beklediklerini; yoğ töreninde de yakınların kurban getirip mezar çevresinde döndüklerini ve yüzlerini bıçaklayıp ölüyü gömünce de taşlardan höyük yaptıklarını, bir direk dikip kurban edilen hayvanların -at, koç, koyun-

başlarını ona astıklarını, mezar taşına da geyik resmi yaptıklarını (Esin, 2001:166) aktarmaktadır.

Batı Türklerine göre gök 7, Doğu Türklerine göre ise 9 katlıdır (Ögel, 2003:162-163). Çoğu kez ölü etrafında dönme işlemi 9 kez yapılmaktadır. Göğü 9 veya 7 katlı tasavvur eden eski Türklerde, tıpkı hükümdarın tahta çıkma törenlerinde keçenin 9 kez döndürülmesi ve baş şamanın keçe üzerinde göğün 9 katına gitmesi gibi, ölünün çadırı etrafında 7/9 defa dönen atlılar, onu göğe çıkardıklarını düşünmektedirler.

Bunun gibi daha birçok pratik, kaynağını evrenin hareketinden almıştır. Günümüzde de eski Türk inanç sistemindeki bu hareketliliğin izleri görülmektedir. Mevlevilikte dönerek yapılan “sema” gösterisi ve Şamanizm’de “kut kuyma”, “kut dökme” manasına gelen “kötü ruhlardan birinin çaldığı kutu, yani talihi, saadet unsurunu” geri döndürmek için yapılan bir sihir ayin” (İnan, 1998:477) olan “kurşun dökme”; Şamanizm’de “göçürme”, “çevirme” denilen ve hastaları iyileştirmek için şaman mahiyetinde bir hayvanın hasta etrafında dolaştırılıp hastaya musallat olan ruhun bu hayvana geçmesi için yapılan uygulama ve buna paralel gelişen baştan çevirip sadaka vermek, nazar dokunarak hastalanan kişinin başından tuz çevirip ateşe atmak (478), türbe ve benzeri yerlerde ziyaretçilerin dönerek ölüden medet beklemesi (479) gibi âdetler, eski Türklerdeki inanç sisteminin kalıntılarından sayılmaktadır.

Sonuç olarak, yaşadığı hayatta, kendini evrenin bir parçası olarak gören insan, güneş, ay, yıldız, gök gürültüsü, yıldırım vb. unsurlarda ruh veya tanrıların gücü olduğuna inanarak onlara uyum kurma çabasında olmuştur.

Abdülkadir İnan, büyük hakanlıklar ve devletler kuran Türklerin şamanist olduğunu, ancak dünya görüşleri ve dinî anlayışlarının Altay ve Yakut Şamanizm’ine göre daha gelişmiş ve olgunlaşmış olduğunu (İnan, 2000:1) ifade etmektedir.

Eski Türk dininin karşılığı olarak “Şamanizm” gösterilse bile “Şamanizm” bir din değildir. Roux; Şamanizm’in “özel bir pratik” ve en önemli

amacının “yaşamın korunması”nı sağlamak olduğunu (1999:28) belirtmektedir. Şamanizm’in bir “kullanım hatasından” dolayı Eski Türk dininin karşılığı olarak kullanıldığını (Roux, 1998:49) savunmaktadır.

Aslında Şamanizm’in eski Türkler arasında tarihin ilk zamanlarından beri varlığı konusu bugüne kadar ispatlanamamıştır. Bu konuda bilinen ise Radloff’un 19. yüzyılda Altaylar’daki Türkler arasında tespit ettiği Şamanizm’in İslamiyetten önce eski Türklerin asıl dinleri olduğu varsayımıdır (Ocak, 2009:71).

Şamanizm, Sedat Veyis Örnek’e göre:

“Trans durumuna geçebilme yeteneğindeki kimselerin yani şamanların doğaüstü varlıklarla ilişkiler kurarak onların güçlerine sahip olmalarından; bunları toplum adına kullanmalarından ve bu amaçla yapılan dinsel-büyüsel pratik ve törenlerden ibarettir. Şamanizm ne kendine özgü bir din, ne de marjinin bir biçimidir; her iki alanı da ilgilendiren yanları bulunan, çeşitli din ve dünya görüşlerini birleştiren bir inanç ve teknik”tir (1971:48).

Jean Paul Roux, Türklerin ve Moğolların Eski Dini isimli eserinde, Şamanizm’in, şamanın belli sonuçlara ulaşmak için belirli bir bağlamda, oluşturduğu özgün eylemlerin bütününden meydana geldiğini (1998:49) belirtmektedir. Şaman ise “Herhangi bir sınıflandırmada yerini alabilecek kadar güçlü kişiliği olan bir kimse demektir.” (49) diye tanımlar.

Sedat Veyis Örnek’e göre (1971:55-63) şamanlar; hastaları iyileştirmek ve ölenlerin ruhlarının öte dünyaya gidişlerine eşlik etmekle vazifelidirler. Ayrıca büyü yapmak, yağmur yağdırmak, bitki ve hayvanların çoğalmasını sağlamak vb. işlerle de uğraşmaktadırlar. Transa geçerek hastaları zararlı cinlerden uzaklaştırmaya çalışan şaman, doğaüstü varlıklarla ilişki kurar, diğer görevi ölenlerin ruhlarını öte dünyaya götürmek olan şamanlar, ölünün ruhunu tehlikelerden korumak için ona eşlik eder (55).

İbrahim Kafesoğlu, Şamanizm ile ilgili verdiği bilgilerde, Yakutlarla Altayların eski zamandan beri eski Türk inancı sayılan Şamanizm'e bağlı göründüklerini ama Türklerde yaratılış ve dünya ile ilgili rivayetlerin kendi düşünce mahsulleri olmadığını, çeşitli dinlerden gelen (Bu dinler Orta Asya dini gelenekleri ve Budizm, Hind, İran, Yunan dinleridir.) tesirlerin birbirine karışmasından oluşan bir tasavvurlar örgüsü olduğunu ve Altay, Yakut şamanlığındaki asıl tasavvuru, yani şaman Türk'ün dinî düşüncesini bulup çıkarmanın hemen hemen imkânsız olduğunu söylemektedir. Şamanı kendi özel usulleri vasıtası ile kazandığı "extase" hâli içinde ruhunun, göklere yükselmek ya da yerin altına inmek orada gezip dolaşmak üzere, bedeninden ayrıldığını hisseden bir "transe" (aşkın) ustası olarak tarif etmekte ve kabiliyetleri ile "insan ruhunun mütehassısı" olarak halk kitlesinin maneviyatı üzerinde tesirli olduğunu ve şamanlığın Türk topluluklarındaki, Tanrı ve yer-su inançları ile ilgisinin olmadığını söylemektedir. Yine Türkçede din adamı manasındaki "kam" ile "şaman" kelimesinin aynı olduğu iddiasına "şaman" tabirinin Hind-İran dilinde keşfedilmesiyle geçerliliğini yitirdiğini (1996:287-289) belirtmektedir.

Ahmet Yaşar Ocak, Şamanizm'in Türklere sonradan girmiş olduğunu kabul ederek bu büyü sisteminin yerleşip yayıldığı zaman Türklerde daha evvel var olan atalar kültü, tabiat kültleri ve Gök Tanrı inancının, Budizm, Maniheizm gibi dinlerin bir kısım inanç ve merasimlerini benimsemek zorunda kaldığını ve günümüzde anlatılan Şamanizm hâline geldiğini ifade etmektedir. Ocak, "İşte bu sebeple denilebilir ki eski Türklerin dinlerinin Şamanizm olduğu fikrinin doğmasına da bu durum yol açmıştır. Atalar kültü, tabiat kültleri ve Gök Tanrı kültü bizzat Şamanizm sanılmıştır. Hatta bunlar zamanla o derece Şamanizm'e mal olmuştur ki bugün için bunlarsız bir Şamanizm düşünülemez" (2009:73) demektedir.

İnanç-ibadet ve dinî törenlerden oluşan "din"i Durkheim, teorik ve eylemsel alanda incelemektedir. Durkheim, dinin teorik yönünü inanç merkezinde; ibadet ve dinî törenleri de eylemsel alanda (2005:67) toplamaktadır. Eski Türk dini için de böyle bir açıklama yapmak

gerekmektedir: Eski Türk dini kapsamında Çin kaynaklarının verdiği bilgilere göre eski Orta Asya Şamanizm'inin esaslarını Gök Tanrı, güneş, ay, yer, su, ata (cedd-i ala) ateş (ocak) kültlerinin oluşturduğu (İnan, 2000:2) belirtilmektedir. Bahar Akarpınar'a göre bu inanç eski Türk dininin teorik yönünü meydana getirmekte, yapılan rit ve ritüeller -adak, kurban, dans, müzik vb.- ise eski dinin pratik yönünü oluşturmakta, bu durumda "Şamanlık" denen yöntem ve teknikle de eski Türk dini somutlaştırılmaktadır (1999:50). İnançlar, insanların ve milletlerin yaşayışında tesir bırakmaktadır. Günümüzde dahi eski dinlerin ve inançların etkisi, ilahî (semavi) dinlerdeki topluluklarda devam etmektedir.

İbrahim Kafesoğlu, eski Türk inancını, a) Tabiat Kuvvetlerine İnanma (Tabiat Kültü), b. Atalar Kültü, c) Gök Tanrı Dininin Kabulü olmak üzere üç ana bölüme ayırmaktadır.

Bu bağlamda kült konusu karşımıza çıkmaktadır. Sedat Veyis Örnek "kült" hakkında şunları ifade etmektedir:

"Yüce ve kutsal olarak bilinen varlıklara karşı gösterilen saygı, onlara tapınış. Bu saygı ve tapınış duayı, kurbanı belli ritleri gerektirmektedir. Tapınaklar, toplantı evleri, kutsal olarak bilinen alanlar, tepeler, mağaralar, nehirler, kült yeri olarak kullanılır, kült için bayram ve tören gibi belli zamanlar seçilir; kült araçları bulundurulur, en önemlisi de bu amaçla toplanmış bir cemaati yöneten bir lider gereklidir" (1971:148-149).

Mehmet Eröz ise, "kült"ü:

"Her dinin en gerçek unsurlarından birini teşkil eden kült, insanın tabiat üstü kuvvetler veya ilahlarla olan münasebeti sırasında çeşitli hareketlerle ifade olunur. Bu hareketler pek muhtelif şekiller gösterir. Bunlar musiki, şarkı, bağırma, feryat gibi halis sesler veya dua, fal, büyü, kurban merasimi gibi sözler olabileceği gibi, sessiz dua

ve ilah huzurunda alelade bir tazim şeklinde de olabilir” (akt. Arıoğlu, 2000:19).

diye açıklamaktadır. Görüldüğü üzere kùltler din kisvesi altında kutsiyeti kabul edilmiş, insanların hayatlarında olmazsa olmazlarından olagelmıştır.

Kafesoğlu’nun İnan, Özel, Eberhard, Kotwicz, Jaworski, Roux, gibi Türkologlardan aktardığı bilgilere göre, Asya Hunları yılın ilk ayında Tanhu’nun sarayında ve ilkbaharda (beşinci ayda; miladi takvime göre Haziran’da) Lung Ç’eng (Ongın Nehri bölgesi)’de, Göktürkler ve Uygurlar yine aynı ayda Tamir Irmağı kaynağında; Hunlar sonbaharda Tai-lin de Gök-Tanrı’ya, atalara, tabiat güçlerine at ve koyun kurban ederlerdi. Göktürklerin biri ilkbaharda hakan başkanlığında ÷lke ileri gelenlerinin katılımı ile büyük törenler tertipledikleri orta mağarasında olmak üzere, Tanrı’ya, atalara kurban sundukları üç kutsal törenleri vardı. Tabgaçlar da ilkbahar ve sonbaharda atalara kurban sunarlar, tapınak makamındaki taş-ev içinde kesilen kurbandan sonra, civara kayın ağacı dikerek kutlu ormanlar kurarlardı. Bunlardan da kutlu ormanlar meydana gelirdi (Kafesoğlu, 1996:289-90).

Ayrıca Kafesoğlu, hiçbir dinin tek amelden ibaret olmadığını, “Hiçbir tanrıya tek başına ibadet edilme”diğini ve Tanrı’nın kutsal sayılan ikinci derecede, yan varlık inançlarıyla çevrildiğini; semavi dinlerde Tanrı=Allah ile meleklerle, resullere, kitaplara, azizlere de iman edildiğini, “Türklerde de Gök Tanrı yanındaki: Hun devrinde güneş, ay, yıldızlar ve Göktürkler çağında, yer ve yer-su’lar”ın (298) kutsal durumda olduğunu belirtmektedir.

Dünyanın çeşitli yerlerindeki insanlar tabiat olaylarından ve unsurlarından etkilenmişlerdir. Tabiat kùltlerinin bu özelliğı dinler tarihine yönelik çalışmaların tespitinde önemli bir yer tutmaktadır. Türklerde, Yunanlılarda, Romalılarda, eski Çin, Kore gibi ÷lkelerde tabiat kùltlerinin önemli olduğı anlaşılmaktadır (Ocak, 2009:64-66).

Tabiat kültü içinde yer alan iyeler Gök (Gök, Güneş, Ay), Yer (Dağ, Taş, Kaya, Yer, Su, Ağaç-Orman) ve Ev, Ocak-Od/Ateş iyeleridir. Diğer kültürler ise “Atalar Kültü” ve “Gök Tanrı İnancı”dır.

a.Tabiat Kültleri

Eski inanç sistemine bağlı Türklerde, tabiat kimi zaman dinsel özelliğe büründürülmüş bu amaç doğrultusunda da tabiattaki çeşitli nesneler Türk toplumunun yaşam tarzına göre kült oluşturmuştur. Kültlere kutsallık atfedilerek bugüne kadar gelebilmeleri sağlanmıştır.

Eski Türkler tabiatta birtakım gizli kuvvetlerin olduğuna inanmaktadırlar: Dağ, tepe, kaya, vadi, ırmak, su kaynağı, mağara, ağaç, orman, volkanik göl, deniz, demir, kılıç vb. varlıklarda gizli güçlerin bulunduğunu ve bu varlıkların bir ruh olduğunu düşünmektedirler. Bununla birlikte güneş, ay, yıldız, yıldırım, gök gürültüsü, şimşek gibi ruh-tanrıların gücü olduğunu tasavvur etmekte; ruhları da iyilik ve kötülük getiren olmak üzere sınıflandırmaktadırlar (Kafesoğlu,1996:289).

Tabiat kültürleri inançlar içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü eski Türklere göre bütün tabiat ruh diye ifade edilecek gizli güçlerle doludur. Dağlar, tepeler, ağaçlar, kayalar vb. hisseden, işiten, iyilik ya da kötülük yapabilecek varlıklar olarak görülmektedir. Ahmet Yaşar Ocak'ın ifadesiyle: “Eski Türkler bu varlıkların bizzat kendilerine değil, işte bu gizli güçlere takdis hissi beslemişler ve korku, minnettarlık, saygı karışımı bir tavır takınmışlardır.” (2009:65).

Tabiat kültlerinin izlerine Oğuz Kağan Destanı'nın İslam öncesi biçiminde rastlanmaktadır. Oğuz'un semavi menşeli iki karısından olma çocuklarının Gök, Gün, Ay, Yıldız gibi gök mefhumlarıyla ilgili isimler alması dikkat çekmektedir. Göğün kendisi de Türklerde tabiat kültünün bir parçası olarak görülmekte, Gök Tanrı mefhumundan ayrı tutulmaktadır. Bu nedenle, güneş, ay ve bütün yıldızlar tabiat kültünün unsurlarıdır (Ocak, 2009:65).

Hemen hemen bütün dinlerde "gök" ile ilgili inanışlar bulunmaktadır. Gökle ilgili inançlar, uygulamalar gökteki Ay, Güneş, Yıldız ile ilgili olanlarla karışmıştır. Gök Tengri ve İslam inançlarında Gök, Güneş ve Ay, Tanrı sayılmamış fakat onlara bazı kudsîyetler yüklenmiştir.

Türk inanç sisteminde Gök (Mavi Gök), çok önemlidir. Türk inanç sistemlerinde önce gök, sonra da yerin yaratıldığına, inanılmaktadır. İnsanoğlu, göğün örttüğü, yağız yir (kara yer)in taşıdığı, yir-subların bulunduğu yeryüzünde var edilmiştir. Göktürk çağından önce ve sonra, "gök" bu koruyucu özelliği ile kutsanarak ıduk sayılmıştır. Gökler deyimini İslamiyetteki semavat deyimini akla getirmektedir. Tengri ya da Tanrı sözünün başlangıçtan beri, geniş anlamında göğü ve göğün maviliğini karşıladığı görülmektedir. Gök kubbe Türklerin çadırı gibidir (Ögel, 1995:152-155). Türkler "güneşi" ana, "ay"ı ise baba addetmektedirler. Güneş dişi, ay ise erkek olarak ayrı rollere sahiptir. Yönlerin tespitinde bile güneş etkilidir (189-191). Türklerde güneş ve ay tutulması, onların kötü ruhlarla savaşmaları olarak kabul edilir.

Eski Türkler, güneş, ay ve yıldızlarda olduğu gibi, gök gürültüsü, şimşek ve yıldırımda bazı gizli güçlerin olduğuna inanmış ve bunları da birer ruh saymışlardır (Kafesoğlu,1996:289). Türklerde yıldırım ve şimşek Tanrı'nın iradesine bağlı olaylardan sayılmakta (Ögel, 2002:279), Kırgızlar ve Altaylılarda yılın ilk yıldırımlarında, yüksek bir dağın tepesinde dua yapılarak süt saçılmaktadır (273). Uygurlar da oklarını göğe doğru göndermektedir (Roux, 1998:97). Yaşar Kalafat'ın (1998) bildirdiğine göre Altaylılarda gök gürültüsü Tanrı'nın şeytanlara attığı şamar olarak yorumlanmaktadır. İnanca

göre Kut Dağı'nı yabancılara veren Yuluğ Tekin, Şimşek Tanrısı, Ancazihi'nin yıldırımlardan kırbaçları altında inleyerek can vermiştir. Tasavvufi düşünceye göre de bazı veliler söz duyar gibi gök gürültüsünü anlayabilmektedir (akt. Arıoğlu, 2000:27).

Günümüzde gök, ay, güneşle ilgili inanç ve pratiklerin farklılaşarak devam ettiği görülmektedir.

Türkler, eski inanç sistemlerinin etkisiyle, bazı gizli güçleri bulundurduğuna inandıkları birtakım taşları, kayaları, yüksek dağ ve tepeleri de kutsal saymışlardır.

Dağ, yüksekliği sebebiyle, Türkler tarafından yer yüzünde Tanrı'ya en yakın nokta olarak kabul edilmiştir. Dağın zirvesinde insan, Tanrı'ya kendini daha yakın hisseder. Çünkü Tanrı'nın gökte olduğuna inanılır. Bu sebeple dağlar yükseklikleri nispetinde "ulu"dur. Ayrıca dağ, ormanları, karları, ulaşılabilirliği, tepeleri göklere varan ve onu tutan duruşu, evrenin merkezinde bulunmasıyla Türklerde önemli bir yere sahiptir (Roux, 1998:119).

Dağ kültü, hemen hemen bütün kültürlerde bulunmaktadır. Eski Yahudiler Sina Dağı'nı, Yunanlılar Olimpos'u, Araplar Arafat'ı, Hindular Himalaya Dağlarını takdis etmektedir.

Türklerde Gök Tanrı kültüyle ilgili bir inanış olan dağların yüksek yerlerinde Gök Tanrı'ya kurbanlar sunulmaktadır. Hun Hakanları Çin'le yaptıkları sözleşmeleri Hun Dağı denilen bir dağın tepesinde kurban keserek içtikleri antla teyit etmektedirler. Her boyun ve her oymağın kendine özgü kutsal ıduk dağı bulunmaktadır (İnan, 1976:31). J. P. Roux da "Kutsal bir dağa sahip olmayan bir Türk veya Moğol kavminin bulunmasına imkân olmadığı anlaşılmaktadır." diyerek İnan'ı desteklemektedir.

Türklerde dağın kutsanmasında, yaratılış efsanesindeki rolü de etkin olmaktadır. Efsaneye göre dağlar, Tanrı Kara Han'a ihanet eden insanın sularını dibinden çıkardığı toprağı ağzında gizlemesi, sonra zor durumda

kalinca da onu tükürmesiyle oluşmuştur (İnan, 2000:14). Yine Dokuz Oğuz Menkabeti'nde gökten bir nur sütununun yeryüzüne indiği, bu altın ışıktan bir çam ağacının gebe kalarak beş şehzade doğurduğu, bunların en küçüğü Buğu Han'ın yabgu seçildiği ve böylece Oğuz ilinin bir mucize ile kurulduğu anlatılmakta ve gökten inen nur sütununu yeryüzünde taşıyarak yeşim taşından bir kaya vücuda getirdikleri ve bu kayaya "Kutlu Dağ" adını verdikleri, Oğuzların bu taşla saygıları olduğu sürece büyük bir devlet olarak yaşadıkları ama bu taşın Çinlilerce parçalanarak alındığında her taraftan "göç" sesleri işitildiği ve huzurun bozulduğu anlatılmaktadır (Tanyu, 1984, akt. Arıoğlu, 2000:28-29).

Göktürklerin Yaradılış Efsanesi'nde de Türkler bulundukları yerden çoğalıp yeryüzüne çıkmak istediklerinde, dağın önüne gelerek demir dağı ateş yakarak eritmişlerdir. Bu sebeple Türkler arasında, ata mağarasına, dağa, ağaca saygının temelinde, bu varlıkların kurtarıcı rolü üstlenmiş olmaları yatmaktadır (Kalafat, 1995, akt. Artun, 2005:108). Ayrıca Göktürk Hakanı'nın Ötüken Dağı'nda bulunduğu ve her sene kutlu sayılan Budininli Mağarası'nda ayin yapıp, atalarının ruhuna kurban sundukları bilinmektedir (İnan, 1976:35-36). Göktürklerin "İduk Baş" ve "Tamag İduk" isminde iki kutsal dağı bulunmaktadır (İnan, 2000:74).

Türk-İslam inançlarında ulu kişilerin ve velilerin mezar ve türbelerine dağlar ve tepelerde sıklıkla rastlanmaktadır. Dağların, insanoğlunu barındıran, kabul eden, yüksekliğiyle Tanrı'ya yaklaştıran yer olduğu inancı hâlâ devam etmekte ve dağlarda Tanrı'ya kurban sunulmaktadır. Dağlara Türkçe "mübarek", "büyük ada" "büyük hakan" anlamlarına gelen isimler verilmesinin sebebi de dağlara gösterilen saygının bir sonucudur (Ocak, 2009:119).

Dede Korkut Kitabı'nda da kahramanlar sıkışınca, sanki canlı bir varlığa seslenircesine dağlara seslenmektedirler. Yine Danişmendname'de kâfirlerle savaşırken şehit olan Türklerin gömüldükleri yerler hep dağ ve tepe başlarıdır. Âşık Kerem, Âşık Garip, gibi halk hikâyelerinde; Köroğlu gibi halk

destanlarında, dağlara hitap eden seslenişler vardır. Köroğlu sefere çıkacağında dağ başlarına bakar veya sefer sırasında geçit vermeyen bir dağla karşılaşınca tepedeki evliyaya yalvarır, o zaman dağ geçit verir (Ocak, 2009:121-122). Bütün bunlar dağ ve tepe kültürünün halk metinlerine yansımış şekillerindendir.

Ethem Ruhi Fırlalı (1991) da Anadolu'da Yörükler, Türkmenler, Bektaşî ve Kızılbaş toplumlarında ulu dağlara tepelere saygı duyulduğunu, onlara göre bu yerlerin kutlu makamlar ve esrar dolu yerler olduğunu, her tepe veya dağ eteğinde birer yatır bulunması da bunun göstergesi sayıldığını söyleyerek, Türkiye'nin dağlarında, köy ve kentlerinde on binlerce yatır bulunduğunu (akt. Öz, 1996:16) belirtmektedir.

Eski Türk inançlarında yer ve su da "ıduk" yani kutsal/mukaddes sayılmaktadır. Yaratılış efsanelerinin birçoğunda yeryüzü, önceleri bir sudan ibaret iken Dünya'yı yaratan Tanrı Ülgen, bu suyu seyredirken yeryüzünü onun üstüne yerleştirmiş, diye inanılmaktadır.

Türklerin tabiat kültürleri arasında önemli bir yer tutan yeryüzü iyeleri "yir" ve "sub" kavramları etrafında toplanmaktadır. Dursun Yıldırım (1984), Türklerin toprağı "ıduk" kabul etmelerini, ölülerini toprağı bırakmalarını, üzerinde yaşadıkları alanı düşmandan, yabancılardan korumaya çalışmalarını, bu çevreyi koruyan ve onlara yardım ettiklerine inandıkları iyeleri kızdırmamak inancından kaynaklandığını söyleyerek, Türklerde "vatan", "yurt" kavramlarının oluşmasında bu inancın rolünün olduğunu savunmaktadır (akt. Arıoğlu, 2000:157).

Altay-Yenisey Şamanist Türklerin ayinlerinde söyledikleri ilahilerde Yenisey, Abakan, Kem, Tam Irmaklarının isimleri geçmektedir. Altınordu Kıpçaklarının destanlarında Volga Irmak'ına "Ana İdil" denilmektedir (İnan, 1976:40-41).

Fırlalı (1991), ağaçlara ve sulara kurban veren Hun Türklerinin, kutlu dağların tepesindeki volkanik göllere, "Gök Gölü" diyerek onları kutsal

saydıklarını, çağımızdaki Altay-Sayan Türklerinin de tabiat kültürüne inandıklarını, ayinler yaparak ilahiler söylediklerini ve “bereketli hayvan sürülerimizin canlarını yaradan Yer-Suyumuz” dediklerini (akt. Öz, 1996:17) ifade etmektedir.

Bir gölün ortasında bulunan adalar da Türk mitolojisinin en önemli motiflerindendir. Oğuz Kağan Destanı’nda Kıpçak Bey, göl ortasında bulunan bir adacıktaki ağaç kovuğunda doğmuştur. Uygurların Türeyiş Destanı’nda kutsal ada, iki nehrin kavuştuğu yerde bulunmaktadır.

“Tola ve Selenga birleşir dökülürmüş,

Suların kavşağında, bir ada görülürmüş,

Adanın ortasında bir tepe göğşe ermiş” (Ögel, 1993:73).

Günümüzde de su, temiz ve temizleyici olarak kabul edilmektedir. Suyu ve aktığı yere tükürülmeyeceği, işenmeyeceği, kirletilmeyeceği; bunu yapanların ise çarpılacağına inanılmaktadır. İslam dininin etkisiyle de “zemzem suyu”nun her derde deva ve kutsal olduğu dikkat çekmektedir.

Bulgar Dağları Yörükleri, kutlu sayılan gölleri temmuz-ağustos aylarında, ziyaret ederek burada dilekte bulunmakta ve yatırlara kurban kesmektedirler (Eröz, 1992, akt. Öz, 1996:17). Yine Edremit çevresinde de halkın, çocukların karın ağrısının geçmesi için “ulu çaylara” dua ettikleri (17) görülmektedir.

Türklerde ağaç ve orman da insanın hayatını etkileyen önemli varlıklardan sayılmaktadır. Mukaddes olduğuna inanılan bu varlıkların etkisine günümüzde Anadolu’nun birçok yerinde rastlamak mümkündür.

Orta Asya’da yaşayan eski Türklerde ağaç kültürünün yaygın olduğunu J.P.Roux, Kaşgarlı Mahmud’un “Türkler, Tengri ismini büyük bir ağaç gibi göze büyük görünen her şeye veriyorlar.” (1998:123) ifadesiyle belirtmektedir.

Emel Esin, Türklerde ağaç kültünün Ötüken’de dağlık arazide olduğunu ifade etmektedir. Esin, Hunların yaz bitiminde Ötüken’de bulunan “Ejder Şehri” denilen yerde yaptıkları yer ayinini, çam ağacının yanında gerçekleştirdiğini, sonradan burada bir de dut ağacı yetiştiğini ve Hunların her ikisini de kutlu saydığını (2001:81-83) söylemektedir. Roux da İslam öncesi Türklerdeki ağaç kültünün ilk çıkış bölgesi olarak Ötüken’in dağlık arazisi olduğunu (Ocak, 2009:130) belirtmektedir.

Ocak; Radloff, İnan ve Roux’un ifadelerine göre bütün Altaylı kavimlerde en çok tek ağaç, çam, kayın ağacının kutsal sayıldığını, sonrasında çınar ve servi ağacının geldiğini (Ocak, 2009:132); Ögel de Türk inançlarında ardıç, elma, kavak, çam, çınar, kayın ağacının kutsal olduğunu (1995:472-74) söylemektedir.

Türklerde kayın en çok saygı gösterilen ağaçlardandır. Şamanlar kayın ağacına kurban sunarken şöyle seslenirler:

“Altın yapraklı mübarek kayın,

Sekiz gövdeli mukaddes kayın,

Dokuz köklü, altın yapraklı bay kayın

Ey mübarek kayın ağacı, sana kara yanaklı

Ak kuzu kurban ediyorum”

Şamanın ifadesinden anlaşıldığına göre, kayın ağacı Umay ve Ülgen tarafından yere indirilmiştir (İnan, 1976:39-40).

Hunların bazı boyları ağaçtan türediklerine inanmaktadırlar. Oğuz Kağan, ağaç kovuğunda bulunduğu kızla evlenir ve bu evlilikten Gök, Dağ, Deniz isimli üç oğlu olur. Uygurların Türeyiş Destanı’nda kayın ağacından beş çocuk doğar (Ögel, 1995:55-56). Görüldüğü gibi ağaç insan soyuyla ilişkilendirilmektedir.

Oğuz Kağan Destanı'nda Kıpçak Bey, göl ortasında bulunan bir adacıktaki ağaç kovuğunda doğmuş, bu ağaç köklerini yerden alarak bilinmez derinliklere inmiştir. Ağacın burada bereketi, yerin soylarını temsil ettiği görülmektedir.

Göktürk Kitabelerinde "Ötüken Ormanı" mukaddes bir yer olarak geçmektedir. Türklerce, devlet kutu veren bir yer Tanrısı'nın makamı sayılmaktadır. Rıfat Araz'a (1995) göre, Büyük Hun Devleti'nin, Göktürk Devleti'nin Uygur Kağanlığı'nın, Cengiz Han İmparatorluğu'nun Avar Devleti'nin başkentliğini yapan "Ötüken Yığı", (Ötüken Yeri) stratejik öneminden çok kutsal sayılmasından ötürü tercih edilmiştir (akt. Arıoğlu, 2000:31).

Dede Korkut Hikâyeleri'nde de ağaç kültünün izleri görülmektedir. Kazan Bey'in oğlu Uruz, asılmak için getirildiği ağaca şöyle seslenir:

"Mekke ile Medine'nin kapısı ağaç,

Musa Kelim'inin asası ağaç,

Büyük suların köprüsü ağaç,

Kara kara denizlerinin gemisi ağaç,

Şah-ı Merdan Ali'nin Düldülü'nün eğeri ağaç,

Zülfükâr'ın kınıyla kabzası ağaç,

Hasan ile Hüseyin'in beşiği ağaç, (Ergin, 1995:50).

Basat, Tepegöz'e kendini tanıtırken de şu sözleri kullanır:

"Babamın adını sorar olsan kaba ağaç,

Anamın adını dersen kükremiş aslan!

Benim adımlı sorarsan Aruz-oğlu Basat'tır." (161).

Dede Korkut Hikâyeleri'nin sonunda da, Dede Korkut şöyle dua eder: "Yerli kara dağların yıkılmasın! Gölgelece kaba ağacın kesilmesin! Taşkın akan güzel suyun kurumasin!" (111).

Roux'un ifadesine göre Ocak, külte konu olan ağaçlar kurusa bile onlara dokunulmadığını, adakların ve kurbanların sunulmaya devam edildiğini (2009:132) ifade etmektedir.

Günümüzde Hacı Bektaşî Veli Tekkesi'nde Balım Sultan Türbesi'nin önünde kerametle Horasan'dan buraya atıldığına inanılan bir dut ağacı bulunmaktadır. Gelen ziyaretçiler bunun kabuğundan diş ağrısı için almakta ve ağrıyan dişlerinin üzerine koymaktadırlar (Fırlalı, 1991, akt. Öz, 1996:21).

Aydın Zeybekleri de "Tenhel" ağacını kutlu saymakta, bu ağacın zeytine benzeyen tanelerinin yağı ile silahlarını yağlayıp, bunun altında and içmektedirler (21).

Ayrıca Anadolu'da hasta çocuklara ağaç öptürüldüğü, Tahtacı kadınların ağaca sarılıp kısırlıklarından kurtulduğuna inandıkları, Yörüklerde ise kutsal olan ağaçların yanında uzanılmadığı (Avcıoğlu, 1995, akt. Artun, 2005:111) görülmektedir.

Ahmet Yaşar Ocak, "ağaç" ve "evliya" arasında kurulan ilişkiye dikkat çekerek Anadolu'da kutsal sayılan ağaçların yanında türbe ve mezarların olduğunu; mezar veya türbe olmayan yerlerde ise ağaçların "Çınar Dede", "Çitlembik Dede" ya da "Ağaç Baba" tarzında sanki evliya, ağacın kendisiymiş gibi adlandırıldığını (2009:138-139) belirtmektedir.

Ağaç kültü, bütün Türk boylarının destan ve inançlarında derin iz bırakmıştır. Türklerin yaşadığı yerlerde, halkın ulu ağaçları kesmenin iyi olmadığına hatta uğursuzluk getireceğine inandıkları görülmektedir.

Eski Türk inanç sisteminde ev, eşik, ocak ve ateşin de iyeleri bulunduğu (Kalafat, 1998, akt. Arıoğlu, 2000:31) inanılmaktadır. Bu iyeleri

memnun etmek gerektiği için saçılar saçılmaktadır. Bunun yanında insanların içinde yaşadıkları, yatıp kalktıkları çadırın da bir iyesi bulunmaktadır (31).

Topkapı Sarayı'nda bulunan bir Oğuz-name parçasına göre, "yer evreni yılan"dır. Altay efsanelerine göre, 'yer altının hakani' yedi kat yerin altında yaşayan Çılan-Menguz idi. Altay Türkçesinde çılan, yılan demektir." (Kalafat, 1998, akt. Arıoğlu, 2000:32). Günümüzde de Anadolu'nun bazı yörelerinde ev iyesinin yılan şeklinde olduğuna dair bir inanmanın yaygın olduğu görülmektedir.

Türkler arasında ev iyesi eşikte olabileceği için eşığe oturmak, eşığe basmak iyi karşılanmamaktadır. Onu incitmeden içeri girmek gerektiğine inanılmaktadır.

Türk kültürünün yapısında öteden beri var olan inançlardan biri de ocak ve ateşin kutsallığıdır. Çeşitli sebeplerden ötürü hastalığa tutulanlar, doktora gidemediklerinde, bitkilerin kök, yaprak, çiçek ve tohumlarından ilaçlar yapmak, yatırları ziyaret etmek, muska yazdırmak veya bir ocaklığa gitmek gibi tedavi usullerine başvurulmaktadır. Bu doğal ilaçlar, dinî veya sihrî uygulamalar zengin halk hekimliğini oluşturmaktadır (Arıoğlu, 2000:33).

Ayşe Duvarcı "Halk Hekimliğinde Ocaklar" adlı makalesinde, halk hekimliğinde ocak veya ocaklı diye adlandırılan kişilerin, bir veya birkaç hastalığı iyi edebilme gücüne sahip olduklarını söyleyen bu işin metotlarını bilen kimseler olduğunu ve ocakların: 1) Alazlama, 2) Irvasa, 3) Parpı Tedavisi, 4) Dinî Metod diye adlandırılan değişik tedavi metodları olduğunu (1996:34-38) belirtmektedir.

Türkler, öteden beri ateşe saygı göstermekte; onda kutsal ve temizleyici bir güç olduğuna inanmaktadırlar.

Ateş iyesini memnun etmek için Altaylılar, Soyatlar, Buryatlar, Beltirler, Teleütler ve Çuvaşlarda koyun ve kısırak gibi hayvanların kurban edildiği; Kırgız-Kazakların ilahilerinde od-ateş iyesinin takdis edildiği, Manas

Destanı'nda gelinin eğilerek ocağa selam verdiği belirtilmektedir (Araz, 1995, akt. Arıoğlu, 2000:33).

Ahmet Yaşar Ocak, Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri isimli eserinde, Bektaşî menâkıpnâmelerinde en sık geçen Şamanist motiflerden birisinin de “ateşe hükmetmek” olduğunu belirtmektedir. Menâkıbu'l-Kutsiye'de anlatıldığına göre; “Köre Kadı adındaki Selçuklu kadısı, Baba İlyas'ı tahrik eder ve ondan keramet göstermesini ister. Köyün ortasına büyük bir ateş yaktırarak müritlerinden birkaçının ateşe girmesini, yanıp yanmayacaklarını görmek istediğini söyler. Bunun üzerine müritlerden Oban, şeyhten müsaade ister ve ateşin içine girer. Ama ateş onu yakmaz, ne tarafa yürüse ateş söner.” (2009:166).

Görülüyor ki barınmak için kalınan ev, kutsallık ve koruyuculuk işlevi yüklenen ateş, gizli kuvvetleri olduğuna inanılan iyelerdir. Ateşle arınmanın somut bir örneğini Türklerde yaygın olan hastalıkları, ölüleri, evleri tutsüleme pratiğinde görmek mümkündür.

b.Atalar Kültü

Eski Türklerde atalara saygı duyulup, sözlerine kulak verilerek tecrübelerine güvenilmektedir. Onlar aile düzenine ata/baba otoritesi, gücü ve koruyuculuğu ile soyun çoğalmasını, büyümesini sağlamaktadırlar. Orhun Yazıtları'nda devlet hayatında baba rolünü kağanın üstlendiği görülmektedir. Kağanların az milleti çok, aç milleti tok etmek için nasıl çalıştıkları vurgulanmaktadır.

Türklerde atalara duyulan saygı, onlar öldükten sonra da devam etmektedir. Ölmüş büyüklere karşı gösterilen bu saygı ve korkuyu İbrahim Kafesoğlu, “baba hukuku”nun inanç sahasındaki bir belirtisi olarak (1996:291) değerlendirmektedir. Devamında Asya Hunları, Tabgaçlar ve Göktürklerin kutsal mağaralar önünde atalarının ruhlarına kurban sunduklarını, kurban olarak hayvan kesildiğini, cinsinin de erkek olduğunu; atalara ait hatıraların kutsal sayıldığını; ölümlerin silahları, değerli eşyası, atları, kadınların mücevherleri ile gömüldüğünü, bu işlemlerin öteki dünyada rahat yaşamalarını sağlamak amacıyla yapıldığını (291,294) belirtmektedir.

Sedat Veyis Örnek, atalar kültü için; ölümler ibadeti gibi ataların da ruhlarının yaşadığını ve toplumla ilişkilerini koparmadıklarını; bu inanca göre, insan ölünce bedenini kaybettiğini ama manevi varlığı-bedeninin yeryüzünde kaldığını, geride kalanları da etkilediğini; sonuçta ölümün hayatın bitişi olmadığı; atalar kültüründen ancak kabile atasının, ünlü savaşçıların, din adamlarının yararlandığını; onlar için tapınıldığını, kurban sunulduğunu ve duayı hak ettiklerini; bu kişilerin hayattayken toplumları için önemli işler yaptıklarını, ölümlerinden sonra da diğer insanlardan ayıran insanüstü yeteneklerinin kaybolmadığını bu yüzden bu kişilerin gönüllerini hoş tutmak için onlara kurban ve adaklar sunarak bitkilerin, hayvanların çoğalmasının mümkün olduğunu; bu nedenlerle ataların figür ve maskelerinin yapıldığını, onlar adına bayram ve törenlerin düzenlendiğini aktararak; ataların, dinsel ve toplumsal buyrukların, gelenek ve âdetlerin koruyucuları sayıldıklarını, bunların yerine getirilmesinin ataları sevindirdiğini, aksi durumda da öfkeliendirdiğini (1971:94-95) belirtmektedir.

Örnek; ölümler ibadeti ile atalar ibadetinin iç içe olduğunu ve karıştırılmaması gerektiğini söylemektedir. “Ölümler ibadetinin yeni ölmüş kimselere yönelmesi, atalar ibadetinden ayrıldığı başlıca noktadır.” Atalar ibadetinin ise; “çok eskiden ölmüş bulunan atalar için söz konusu” (94) olduğunu vurgulamaktadır.

Atalar kültünün Türklerin eski dini inançları arasında köklü bir yerinin olduğu görülmektedir. Ocak, Fernand Grenard'dan alıntılanarak; "Budizm ve Maniheizm gibi yabancı dinlerin yayılmasından sonra bile atalar kültünün kuvvetinden bir şey kaybetmediği müşahade edilmektedir." (2009:63) derken ruhun bedenden bedene geçmesi (tenasüh, reenkarnasyon) anlayışının Türkler arasında tutunabilmesinde, atalar kültünün payı olduğunu (64-65) söylemektedir.

Türklerdeki veli kültü, atalar ibadeti ile irtibatlandırılabilir. İslamiyette ölüden medet umma yasaklanmıştır ama bu kült, putperest külle yakın ilgisinden dolayı men edilmesine rağmen, varlığını devam ettirmiştir. Şamanist Türkler, Şamanların olağanüstü nitelikler taşıdıklarına ve ruhlar ile gizli güçlerle haberleşip onlara istediklerini yaptırdıklarına inanmaktadırlar. Bu işlev, evliyaların dileği Allah'a iletmelerine dönüşmektedir (Ocak, 1984:7). Ocak, aynı eserinde halk hekimliği ile atalar kültü ve tabiat kültleri arasında da (3) bağ kurmaktadır.

Orta Asya Türkleri arasında İslamiyetin yayılması, Oğuz koluna mensup bugünkü Türkmenlerin yaşadığı Kuzeydoğu İran, Türkmenistan ve Kuzeybatı Afganistan yoluyla olmuştur. Yeni dine davet amacıyla IX. yüzyılda başlayan ve X. yüzyıldan itibaren yoğunlaşan dinî, siyasî ve ticarî faaliyetler, İslamiyetten önceki eski Türk dini ve İslamî dönemdeki tasavvufî cereyanların etkisiyle, yerleşik ve göçebe Oğuzlar arasında bir veli kültünün oluşumuna sebep olmuştur. Bu kültün en eski örneği olarak, XII. yüzyıldan kalan Merv şehrindeki Hoca Ahmet Yesevi'nin şeyhi, Hoca Yusuf Hamedani'ye ait türbe ve zaviye gösterilebilir (Özkan, 1995, akt. Arıoğlu, 2000:40).

Ahmet Yaşar Ocak da, Türklerin Anadolu'da yerleştikleri yerlerde, oralara mahsus Hristiyanlık öncesi ve Hristiyanlık dönemine ait birtakım kültler, inançlar ve merasimlerle karşılaştıklarını, özellikle İslamiyeti iyice kavrayamamış ve sindirememiş göçebe ve yarı göçebe çevrelerle bazı şehir, kasaba ve köylerde bu kültler, inanç ve uygulamaların, bu arada ziyaretgâhlarla ilgili menkâbelerin zamanla benimsenerek İslamîleştirildiğini;

hatta bu inanışların bazı Müslüman velilere mal edilerek evliya menkâbesi haline dönüştürüldüğünü (2009:109) ifade etmektedir.

Günümüzde yapılan ve bolluk-bereket getireceğine inanılan, birtakım uygulamalar da başlangıçta ataları memnun etmek amacıyla yapılmıştır. Bunlar ölünün ruhunu kutsamak, adakta bulunmak, kurban kesmek gibi pratiklerdir.

c.Gök Tanrı İnancı

Bozkır Türk topluluğunun asıl dini olan bu inanç sisteminde “Tengri”, en yüksek varlık olarak imanın merkezinde yer almıştır. “Semavi” niteliğinden dolayı “Gök Tanrı” diye anılmıştır. Araştırmacılar tarafından Gök-Tanrı inancının toprakla ilgisi olmadığı avcı, çoban ve hayvan besleyici topluluklara mahsus bulunduğu, bu nedenle çıkış kaynağının Asya bozkırlarına bağlanması gerektiği kabul edilmiştir. Eliade’ye göre “Orta ve Kuzey Asya toplulukları için karakteristik bir sistem olan” Gök-Tanrı, R.Giraud’ya göre doğrudan doğruya “bütün Türklerin ana kültü” durumundadır (Kafesoğlu, 1996:295).

Mircea Eliade, Kuzey ve Orta Asya toplulukları üzerinde yaptığı araştırmada “tengri, tengeri, tengere, tingir” gibi dil ve anlatım yönünden ve anlam bakımından ortak özellikleri yansıtan, Gök Tanrı kültü ile ilgili kelimeler tespit etmiştir (Ocak, 2009:66). Eliade’ye göre Kuzey ve Orta Asya topluluklarında Gök Tanrı yeryüzünün, insanların ve görünür görünmez her varlığın yaratıcısı; insanlar arasında dengeyi sağlayan bütün kâinatın efendisidir (66).

Harun Güngör (2002), Eski Türklerde Din ve Düşünce isimli eserinde; Hunların Gök Tanrı'ya inandığını, hem gök hem de Tanrı anlamını içeren “Tengri” kelimesiyle onu ifade ettiklerini, Göktürklerde de aynı manada Tengri kelimesinin kullanıldığını, Tonyukuk Kitabesi'nde “Türk Tanrısı” kavramının geçtiğini; Mani dinini kabul eden Uygurların Tanrı kelimesinin başına Kün-Ay, kelimelerini eklediklerini Kün Tengri, Ay Tengri, Kün-Ay Tengri kavramını oluşturduklarını; Kaşgarlı Mahmut'un Türklerin büyük bir dağ, ağaç gibi ulu görünen her şeye tengri dediklerini ifade etse de Türkler'de Tanrı kelimesinin yalnızca Gök-Tanrı'yı ifade etmek için kullanıldığını (akt. Artun, 2005:106) belirtmektedir.

İnan da “Eski Türkçede tengri kelimesinin göze büyük görünen gök ve Allah anlamlarını” karşıladığını, “şimdiki Şamanistler nasıl ki bir dağı yahut bir ırmağı aynı zamanda bir ruh telakki ediyorlarsa eski Türkler de göğü (semayı) öyle, yani maddi bir varlık sandıkları gök ile yüksek ve büyük bir ruhu-tanrıyı aynı şekilde telakki etmişlerdir.” (2000:28) demektedir.

Kafesoğlu ise Gök Tanrı inancının Asya kavimlerine Türklerden yayıldığını ileri sürmektedir. Ona göre, Asya toplumlarında rastlanan Gök Tanrı'yı ifade eden kelimeler -tengri, tenger, tengere, tingir- Türkçe Tanrı kelimesinden alınmıştır. Kafesoğlu, Türklerdeki Tanrı anlayışının çok daha gelişmiş olduğunu ve bunun tarihi belgelere çok eskilere dayandırıldığını ifade etmekte, diğer kavimlerin gök cisimlerini kutsal sayıp göğün kendisi ile ilgilenmedikleri hâlde, Türklerin gök cisimleriyle de ilgilendiğini, daha çok göğün kendisini düşündüklerini ve soyut bir Tanrı inancına ulaştıklarını (1996:295-301) söylemektedir.

Türkler, yüce ve soyut bir Tanrı anlayışına erişmiş olsa da onu gökte tasavvur etmektedirler. Orhun Kitabeleri'nde “Üze kök tengri” ifadesinde, Tanrı “gök” anlamını da korumaktadır. Güngör (2002), Göktürkler devrinde, dünyayı kaplayan yer yüzünde her şeyi hükmü altına alan semanın, bozkırlı gözünde Tanrı kabul edilmiş olabileceğini (akt. Artun, 2005:106) ileri

sürmektedir. Buradan Gök Tanrı anlayışının tabiat kültünün bir parçasını oluşturan gök unsurunun zamanla somuttan soyuta doğru gittiği söylenebilir.

Roux, Makdisi'den alıntılıyarak bu konu hakkında şunları ifade eder: "Türkler, bir tengri yani Allah birdir demektedirler... Bazıları 'tengri'nin gök mavisinin bir adı olduğunu iddia etmektedir... Bazıları ise "gök"ün kendisi olduğunu ileri sürmektedirler" (1998:99). Roux da tek tanrılıkla bir arada mevcut bulunan bir tür çok tanrılık olduğunu ama bunların yalnızca "aynı gerçeğin iki ayrı yönünü" yansıttığını ifade eder. Devamında da "hem özerk ve hem tek bir tanrıya bağlı başka tanrılara da" rastlanacağını bunlardan bazılarının 'gök'ten ayrılmış, bazıları ona ilişkin fakat tamamıyla aynı tanrıya bağlı ayrı ayrı varlıklar hâlinde" görüleceğini belirtmektedir. Ama "hiçbir zaman, bu tür bir çok tanrılık ne tek tanrılığı ne de "gök"ün üstünlüğünü unutturmamaktadır." (99) diyerek her şeye hâkim görünen "gök"ün Türkler arasında Tanrı sayıldığını ve önemini vurgulamaktadır.

Abdülkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm isimli eserinde, Türklerde büyük imparatorlukların kurulduğu dönemlerde imparatorluk içindeki uluslarca Gök Tanrı'nın, "müşterek ve umumi bir kült olarak" kabul edildiğini, "Gök Tanrı'nın da tanrıların en büyüğü" (2000:26) olduğunu ifade etmektedir.

Ocak, Gök Tanrı kültüyle birlikte, Orhun Kitabelerinde, yabancı araştırmacılar tarafından "ikincil ilahlar" olarak belirtilen yersuların yerinin de dikkat çektiğini (2000:69) belirtmektedir. Konu hakkında Dursun Yıldırım ise; Türk kültüründe tek tanrı (Kök Tengri) inancının olduğunu, bu Tanrı'nın kağan, yarlık, kut verdiğini; cezalandırıcı ve bağışlayıcı olduğunu; saygı gösterilen, ululanan kurban ve adak sunulan başka yaratıcının olmadığını (1992:354) söylemektedir.

Eski Türklerin hayatında doğumda ve sonrasında çocuğun büyüyüp er adını almasına kadar geçen sürede ona yardım eden, onu kötülüklerden koruyan himayeci ruhlar da bulunmaktadır. Bunlardan biri "Umay"dır.

“Umay” adına Türk edebiyatında ilk kez Göktürk Yazıtları’nda rastlanmaktadır (İnan, 2000:36). Kültegin Yazıtı’nda Bilge Hakan, “Babam hakan öldüğü vakit küçük kardeşim Kül Tegin yedi yaşında idi. Umay gibi anam hatun sayesinde küçük kardeşim Kül Tegin er-kahraman adını aldı.” (36). Umay’ın koruyuculuk görevi, doğum sırasında, sonrasında, çocuklar ergenliğe ulaşınca, er adını alıncaya kadar devam etmektedir. Yaşar Kalafat, “Umay” iyesinin varlığının Avrupa’da yaşayan Türkler arasında görüldüğünü (1998, akt. Arıoğlu, 2000:37) belirtmektedir.

Yakutlar ise “Umay” yerine “Ayısıt” demektedir. Ayısıt-yaradıcı, bereket ve refah sağlayıcı dişi ruhların tümüne verilen isimdir. Bunlardan bir kısmı insan yavrularını bir kısmı da hayvan yavrularını korumaktadır (İnan, 2000:37).

Türkler arasındaki bir başka koruyucu iye de “Ana Maygıl”dır. Bu iye, Ötüken Yış’ta bulunmaktadır. Bulunduğu ili ve halkını bütün kötülüklerden korumaktadır. Altay Türklerinde günümüzde “Ana Maykıl” diye bilinmektedir. “Ana Maykıl”ın olduğu yer “ıduk” (mukaddes) sayılmaktadır. Fonksiyonları yir-sub iyeleri ile aynı gibidir (Kalafat, 1998, akt. Arıoğlu, 2000:37).

Burada dikkati çeken noktalardan biri Ana Maykıl’ın Türk-İslam inancındaki veli kültüne olan benzerliğidir. Yalnız buradaki benzerlik sadece “yardım” konusundadır. Veli inancında sadece dua edip, darda kalanlara yardım etme varken ve velinin olduğu mahal kutsal iken; Ana Maykıl’da bu iyenin bulunduğu il ve ilin insanları kutsal sayılmakta ve kötülüklerden korunmaktadır.

Gök Tanrı kültü, hemen hemen bütün Orta Asya Türk toplumlarında çok köklü bir inanç olması sebebiyle, İslamiyet sonrası dönemde dahi varlığını hissettirmiştir. Ocak, bu kültün, İslamiyete geçişi belli ölçüde kolaylaştırdığını belirterek İslami döneme özgü bazı metinlerde ortaya çıktığını, özellikle Dede Korkut Kitabı’nı örnek vermektedir. Ocak; “Bu hikâyeler incelendiğinde, her ne kadar Orhun Kitabeleri’ndeki hüviyetiyle olmasa da Oğuz beğlerinin dua ederken yüzlerini göğe kaldırmalarını anlatan

pasajlara rastlamak zor değildir. Özellikle ‘Deli Dumrul’ hikâyesi bu açıdan dikkate şayan bir örnektir” (Ocak, 2009:69-70) demektedir.

Türkler yaşadıkları geniş bölgenin bir gereği olarak bir yandan doğudan Çin mitolojisi ve felsefesi, batıdan Zerdüştizm, güneyden Hint-Tibet Budizmi inançlarıyla haşır neşir olurken; Maniheizm ve Mazdeizm ile tanışarak karmaşık bir inanç yapısı oluşturmuşlardır. Değişik coğrafya ve iklimlerin, kültürlerin ürünü olan bu dinler bazen Türk toplumunda birbirlerine halef-selef olurken bazen de yan yana var olmuşlardır. Sonuçta da karşılıklı etkilenmelerin olduğu bu inanç sistemleri Türklere özgü nitelikler almışlardır (Ocak, 2009:110).

İbrahim Kafesoğlu da, Türklerin tarih boyunca girdikleri dinlerin, İslamiyet dışında Türk kavimlerinde olumsuz tesirler bıraktığını (2000:301-302); “bu dinlerin Türk kültüründeki inanç sistemine uymadığı mahalli nitelikte kalmalarından bellidir” (303) diyerek İslâm dininin Türklerin eski inançları ile birçok yönden uygunluk gösterdiğini, Türkler arasında yaygın olduğunu ve Türklüğü takviye ettiğini (303) belirtmektedir.

Böyle bir kütür ortamıyla 11. yüzyıldan itibaren Anadolu’ya adım atan Türkler, yerleşik hayatı çoktan benimseyen şehirli ve kısmen de köylü Türkler, köklü bir İslam kültürü olarak yeni memleketlerine yerleşmişlerdir. Göçebeliği sürdürenler ise “İslâmi bir cila altında yine eski kültürlerini ve inançlarını koru”muşlardır (Ocak, 2009:103).

B. Türk Kültüründe Ölüm, Ölü ve Sonrası ile İlgili Rit ve Ritüeller

Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden oluşan ve cemiyet içinde mevcut her türlü bilgiyi, alakaları, alışkanlıkları, değer ölçülerini, umumi tavır, görüş ve zihniyet ile her türlü davranış şekillerini içeren bir bütündür.” (Turhan, 2002:56). Turhan, bütünü oluşturan değerleri; “dil, din, örf ve âdetler, dünya görüşü, sanat, tarih ve millî şuur” olarak sıralar.

Kültür değişmesi ise; “bir toplumun mevcut düzeninin maddi ve manevi medeniyetinin bir tipten bir başka tipe geçmesidir.” (Turhan, 2002:56). Mahmut Tezcan’a göre kültür değişmesi; “Önceki durum ya da davranıştan farklılaşma” (1984:6) demektir.

Değişim, toplumdaki topluma şekil ve hız açısından, zamana ve mekâna göre farklılıklar göstermektedir. Toplamların hayatı algılayış biçimleri değişmektedir. Durağan olmayan toplumlarda ve kültürel değişimlerde süreklilik bulunmaktadır.

Turhan’a göre kültür değişimleri iki türlü olmaktadır. Bunlardan biri “Serbest Kültür Değişimleri”dir. Tanımı ise milletlerin birbirleriyle ilişkisi sonucu oluşan zorlama olmadan geline tabii gelişmelerdir. Türklerin İslamiyetle tanıştıktan sonraki süreç, bu değişmeye örnek gösterilebilir. İkincisi de “Zorunlu Kültür Değişimleri”dir. Bir milletin kendi kültürünü, başka bir millete baskılarla empoze etmesidir. Buna kültür emperyalizmi de denir (1951:51-52). Turhan, etkileşim hâlindeki toplulukların psikolojik tavırları, birbirlerinin kültürlerini anlayabilmeleri, kendi kültürlerine yakınlık dereceleri gibi faktörlerin de kültür değişmelerini ve sonuçlarını etkilediğini söylemektedir.

Üzerinde çok tartışılan, anlamaya varılamamış, karmaşık bir yapıya sahip olan “kültür” kavramı üzerinde birçok tanımlar yapılmıştır. Sosyal bir olgu olan kültür, her toplumda farklı algılandığı için, farklı tanımlanmıştır. Bu durum ise aslında oldukça olağandır. Tanımlardan yola çıkarak kültür; bir topluma özgü özellikler taşıyan, toplumu diğer toplumdan ayıran, maddi

manevi değerlerden oluşan bir bütündür. Bu bütünün içinde örf âdetler, din, dil, sanat vb. insanla ilgili her şey bulunmaktadır.

Kültür ile birlikte anılan “medeniyet” kavramı hakkında da çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bozkurt Güvenç, kültür kelimesinin bilimsel literatürde, uygarlık karşılığı olarak kullanıldığını (2010:96) aktarmaktadır.

Kafesoğlu’na göre “medeniyet”, “milletler arası ortak değerler seviyesine yükselen anlayış, davranış ve yaşama vasıtaları bütünüdür.” (2000:16). Ayrıca Kafesoğlu, “kültür”ün “husuî”, “medeniyet”in de “umumî” olduğunu; “medeniyet”lerin “kültür”lerden doğduğunu (16) savunmaktadır.

Mümtaz Turhan’a göre ise kültür ve medeniyet aslında bir bütünlük teşkil etmektedir. O, kültür ve medeniyet arasında ayrılığın olmadığını, onları ayırmanın suni olduğunu ama ortak bir medeniyetin içinde farklı kültürlerin bulunabileceği, bu farkların da dil, örf, âdetler ve mazi birliği olabileceğini (Turhan, 2002:40) ifade eder.

Topluların bünyesinde var olan; gelişmeye, değişmeye, değiştirmeye elverişli olan kültür ve medeniyet, zaman, mekân, kişilerin ya da toplumların yaşam koşullarına göre yapısı itibarıyla değişikliğe uğramaktadır. Bu değişiklik toplumun içinde bulunduğu medeniyet dairesinde de görülmektedir. Burada belirtilmesi gereken husus, “yeni” olan “şey”le karşılaşıldığında “eski”ye ait olan “şey”lerin hemen atılmadığıdır. Eski ve yeni olan öğeler kaynaşarak, yerleştirilerek, karakterize edilerek toplumda yerini almaktadır. Yoksa tersi bir durumda toplumsal birliğin zedelenmesi söz konusu olabilir.

Bütün toplulukların yaşadığı kültür değişiminden Türk kültürü de nasibini almıştır. Türk kültür tarihi incelendiğinde, Türklerin geniş bir coğrafyaya hükmettiği, çeşitli medeniyetler kurup, geliştiği görülmektedir. Geçmişteki maddi ve manevi birikimlere, her dönemde yenileri eklenerek farklılaşmış ve çeşitlenerek bugüne kadar ulaşmıştır.

Umay Günay (1991), “Türk İslam Medeniyeti Dairesi ve Sonrası” isimli makalesinde, Türk kültür ve medeniyet tarihinde üç önemli dairenin

varlığından söz etmektedir. Bunlar: Atlı Göçebe Kültür ve Medeniyet Dairesi; Türk-İslam Kültür ve Medeniyeti; Cumhuriyet Terkididir (akt. Akarpınar, 1999:43).

Eski Türklerde yapılan mezar etrafında dönerek yüzlerini kesme âdeti, delikli taştan geçme pratikleri, İslamiyetin kabulünden sonra birtakım değişikliklere maruz kalmıştır. Mezar etrafında dönme âdetine Kuran'dan sure okuyarak devam edilir olmuştur. Eski Türklerde ölüm sonrası uygulanan ritüellerden ölünün mezarı başında içki içmek, İslamiyetin kabulüyle ortadan kalkarak defnin belirli günlerinde yemek yapıp, yeme-yedirme âdeti olarak devam etmiştir. İslamiyetin gereğinden olan cenaze namazı kılma, Kuran okuma gibi pratikler de aynen kabul edilmiştir. Böylece İslamiyet öncesi yapılan şekil ve inanç biçimlerinin, İslamiyetin kabulüyle sentez oluşturarak varlığını bugüne kadar devam ettirdiği görülmektedir.

Umay Günay (1991), İslam diniyle birlikte Türklerin yaşama tarzının, kabullerin, sosyal değerlerin değişikliğe uğradığını; akıncı medeniyetin alp tipinin yerini ikinci medeniyetin gazi tipine bıraktığını belirtmekte ve bu dönemde mesihcil kültürün hakim olduğunu (akt. Akarpınar, 1999:43) ifade etmektedir. Günay, Ahmet Yesevi, Yunus Emre, Mevlânâ, Hacı Bayram-ı Veli gibi mutasavvıfların toplumda uzlaştırıcı ve birleştirici bir görev üstlendiklerini (43) de belirtmektedir.

a.Türklerde Ölüm ve Ölü Anlayışı

Her canlının yaşamak zorunda olduğu, hayatın son safhası sayılan, insana acı ve keder veren bir son olmaktan ziyade, insanı korkutan ve birçok geleneğin ardı sıra oluşmasında başat olan; kültürel ve dinî yönü bulunan

ölüm, evrensel olmasının yanı sıra insanların ve toplumların bakış açısını, kültürel değerlerini, diğer öğelerle birlikte tamamlayan, toplumu yansıtan bir olgudur. Ölüm, insan hayatının üç ana dönemlerinden biridir ve toplumların yaşayışını ve inanışını yansıtan değerlerdendir. Çünkü toplumsal belleği gelenek, görenek, inançlar, âdetler, töresel işlemler vb. kültürel unsurlar meydana getirmektedir. Bütün toplumların kültüründe geniş bir yer tutan ölüm olgusuna, Türk toplumunda da rastlanmaktadır.

İnsanoğlu var olduğu günden beri yaşam ve ölümün sırlarını öğrenmeye ve anlamaya çalışmış ve insanı yaratan nesneyi çeşitli sözcüklerle ifade etmiştir. Eski Türkler, can ve ruh kavramı karşılığında “tın” (nefes) sözcüğünü kullanmışlardır. Yakutlar, “tın”, “kut”, “sür” kelimeleriyle can-ruh mefhumunu karşılamışlardır. İnan’ın bildirdiğine göre “tın” vücuttan ayrılırsa ölüm gerçekleşir ama “kut” ayrılırsa ölüm olmaz. “Sür” insanın enerji, irade ve genellikle ruhi hallerini meydana getiren unsurdur, insan uyurken “sür”ü vücuttan çıkıp dolaşabilir (İnan, 2000:176).

“Tın” canlıların hepsinde, “süne” sadece insanlarda, “kut” ise her şeyde bulunur ve cansız şeylere kutsiyet verir. Altaylıların inançlarına göre tın, süne, kuttan başka, insanın “yula” adı verilen bir de eşi bulunmaktadır. İnanca göre, insan uyurken “yula”sı her yerde dolaşabilir. Düşler de “yula”nın gördüğü şeylerden ibarettir. İnan’ın bildirdiğine göre ölümlerin serseri dolaşan ruhlarına Altaylılar “üzüt”, Yakutlar ise “üör” demektedir. Şamanistlere göre de can; kan veya yürekte bulunmaktadır (177).

“Kut” kelimesi üzerinde yapılan açıklamalara ve tartışmalara “Altay Türklerinde Ölüm” isimli eserinde değinen Jean Paul Roux, Yudahî’nin Kırgızca-Rusça sözlüğünden şu alıntıyı yapar: a) Çadırın açıklığından düşen jelatinimsi bir madde b) Zihin, ruh, hayati güç. c) Şans. d) Sürüleri koruyan bir muska ya da nazarlık (1999:36).

Bu tasnifte, “kut”un açıklamasında mutluluk anlamının olmadığı; bunun yanında da eski metinlerde “ülüg” kelimesinin karşılığı olarak, “şans” kelimesine yer verildiği görülmektedir.

Roux, Türklerde ruhun “kan”da (1999:117) bulunduğunu, bu yüzden akıtılmaması gerektiğini, ikinci bir ikamet yerinin de “iskelet” (126) olduğunu, kemiğin yaşamsal gücüne inanıldığını bunun da kürek kemiği ile yapılan kehanet törenlerinde çok iyi ifade edildiğini (127) aktarmaktadır.

Ruhun ölmediğini düşünen Türkler, ruhu kuş biçiminde tasavvur ederek uçuşunun göğe doğru olduğuna inanmışlardır. Orhun Yazıtları’nda: “Bilge Kağan uçtu.”, “Babam Kağan uçarak gitti.” (Roux,1998:205) ifadeleri geçmektedir. İnan, “Manas’ın sineğe benzer canı çıktı, gerçek evine gitti” (2000:182) diyerek Roux’u desteklemektedir.

Türkler, kaçınılmaz son ölüm ve ölüm olayı karşısında, kendilerince bazı inanca sahip olmuşlardır. Tanrı’nın ölümün birinci nedeni olduğunu; kötü ruhlar olmazsa insanın ölmeyeceğini (Roux, 1999:8), Allah’ın emirlerine karşı gelmenin, bir tabunun yıkılmasının, hakarete uğramış ruhların intikamının (203) ölümün sebeplerinden olacağına inanmışlardır.

Bunların dışında Türklerde hastalık sonucunda da ölümün olacağı inancı bulunmaktadır. “Şamanist bir toplumda, hasta, gelecekteki ölüdür.” (Roux,1999:40). Bu durumda Türkler, hasta kişinin çadırına mızrak çakmakta ve mızrağı da siyah bir keçe ile sararak çadıra hizmet eden dışında kimseyi oraya yaklaştırmamaktadır. Hasta esir tutamayacak kadar fakir ise ölmeye veya iyileşmeye terk edilmektedir. Tehlikeyi belirtmek için de çadırın kapısına iki yıl kalmak üzere bayrak asmaktadırlar (1998:200). Buradan hastalığın ve sonucu olan ölümün gelmesinden endişe eden Türklerin, ölüme karşı direndikleri, hayatlarını güvence altına almak ve ömrün uzatılması için tedbir almaya çalıştıkları görülmektedir. Yine “öldü” demek için “kergek buldı” (gerekenle buluştu) sözünü (Roux, 1999:65; Roux, 1998:201) kullanmaları; Urenhalıların ölümlerini, kötülük yapmak için geri dönerse diye kapıdan çıkarmamaları (İnan, 2000:184); Sarı Uygurlar’ın ölünün ardından 3 yıl yas tutarak ölünün adını anmamaları (188) bu tedbirlerden sayılabilir.

Türklerde ölümden sonra hayatın devam ettiği ve öte dünya inancı da bulunmaktadır. Bir kağan veya komutan öldüğünde, ona gittiği yerde eşlik

etmek üzere esirler ve yüzlerce asker de birlikte gömülmektedir (Roux, 1999:172). Roux, Van Der Leeuw'den alıntılanarak: "Ölümleriyle ve yeniden doğuşlarıyla hizmetkârlar efendilerinin ölümünü ve yeniden doğuşlarını kolaylaştırırlar." (172). "Birlikte cefa çekmek ve ölmek, yeni bir hayatın ortaya çıkmasına neden olur." (1999:172) diyerek, birliktelik ile toplumsal düşüncenin ferdiyetçiliği bastırdığı anlatmak istemiştir.

Türklerde, aile üyelerinin ölenin karısını muhafaza etme düşüncesi hakimdir (181). İbn Fadlan, Oğuzlar'da en büyük oğlanın üvey anneleriyle evlendiğini (175), De Guignes de Uygurların, ".. kendi üvey annesini alacak bir oğul bulamadıklarında, dul kadını ölenle birlikte canlı canlı aynı mezara gömmek gibi bir geleneğe sahip" (177-178) olduklarını belirtmektedir. Aslında bu durum hayatın bu dünyadaki gibi öte dünyada da devam ettiğinin bir göstergesidir.

Ayrıca bekâr bir erkeğin, "hurisiz bir cennette" (181) sonsuza kadar bekârlığa mahkum edileceği düşüncesi, evlenme çağına gelmeden ölen çocuğu da aynı kaderin beklediği, bir problem olarak algılanmıştır. Altay toplulukları bu sakıncanın önüne geçmek için ölümden sonra gıyabi evlilikler düzenlemişlerdir. Roux, buna kanıt olarak Marco Polo'nun örneğini verir. Evlenme yaşına gelmeyen, gelmeden veya evlenme çağından hemen önce ölen bir oğlu bulunan kişi; kaderi kendisiyle aynı olan evlenme yaşına gelmeden ölen bir kızı bulunan kişiyle çocuklarını gıyabi olarak evlendirirler. Çok ciddiye alınan bu töre gerçekmiş gibi aileler birbirlerini akraba olarak kabul ederek; onlara lazım olan eşyaların resimleri çizilerek, ateşte yakılır. Dumanının da haberci olarak gittiğine, onlara ulaşacağına inanılır (Roux, 1999:181-182). Bu hikâye Türklerde ölümden sonraki hayatın, tıpkı dünyadaki gibi devam ettiğini, ateşte yakılan nesnelerin, ebedi şekiller kazandığını ve ölenlere öte dünyada gerekli olduğunu göstermektedir.

Roux; Türklerde ölümden sonraki hayatın devam edeceğine olan inanca örnek olarak, cesetlerle beraber kırılmış eşyaların da bulunduğunu; bunun sebebinin de "onun ruhunun dışarıya çıkarılması" (183) için gerekli

olduğunu savunmaktadır. Buradan ölü nasıl dirilecekse, beraberindeki cesetler ve eşyalar da o şekilde eski hâlini alacaktır, yorumu yapılabilir.

Ölümden sonraki hayatın yeniden başlayacağına olan inanç, Türklerin ölüyü mezara koyuş şekillerinde de görülmektedir. Mağara, Türklerce “muhakkak ki insanlığın en eski rahmi, uterusu” (Roux, 1998;138) kabul edilmektedir. Bu durumda Türkler, gömme olayını, ana rahminin bir sembolü olan mağaraya, cesedin cenin durumunda gömülmesini, yeniden doğuşun ön hazırlığı olarak düşünmüşlerdir (Roux, 1999:184).

İslamiyetle tanışan Türklerin hayatında pek çok şey değiştiği gibi ölüm ve ölümle ilgili inanç ve uygulamalarda da birtakım değişiklikler olmuştur. Bunun yanında geleneksel Türk inanç ve uygulamaları da devam etmiştir.

İslamiyette bir varlığa canlılık veren ruhun bedenden ayrılması olayına ölüm denmektedir. İslam inancında Allah’tan başka her şey ölümlüdür, ölümsüz tek varlık Allah’tır. Ölüm, Allah’ın takdiridir ve ondan kaçmak mümkün değildir. Bu dinde, ‘Azrail’ isimli melek ruhları kabzetmekte, ölümle beraber ruh bedenden ayrılmakta, dünya hayatı sona ermekte, ama başka bir hayat başlamaktadır. Yeni hayatın olduğu yer kabirdir. Kabir hayatından sonra da bedenden ayrılan ruh tekrar bedene geri döndürülecek ve ahiret hayatı cennet-cehennem başlayacaktır. Dünya hayatını yaşayan insan, buradaki amellerine göre ahiretini şekillendirecektir. Çünkü dünya fanidir ve bir imtihan yeri sayılmaktadır. Asıl hayat ölümden sonrakidir. Ayrıca İslam dininde ahiret inancı, imanın şartlarından biridir.

Kuran-ı Kerim’de: “Ey Kâfirler! Allah’ı nasıl inkâr edebilirsiniz ki, siz ölü iken size hayatı veren O’dur. Şunu bilin ki, tayin ettiği vâde gelince sizi öldürecek, yine diriltecek ve sonunda O’nun huzuruna götürüleceksiniz.” (Bakara, 2/28), “De ki: “Benim namazım da, her türlü ibadetlerim de, hayatım da ölümüm de hep Rabbülalemin olan Allah’a aittir. Eşi ortağı yoktur O’nun. Bana verilen emir budur. O’na ilk teslim olan da benim.” (Enam, 6/162), “Sizin yanınıza geldikleri zaman: “Biz müminiz” derler. Halbuki gerçekte onlar kâfir

olarak girmişler, yine kâfir olarak çıkmışlardır. Onların içlerinde gizledikleri nifakı Allah pek iyi bilir.” (Enam, 6/61), “Allah izin vermedikçe hiçbir kişi ölemez. Bu, belli bir vakte bağlanmış, takdir edilmiştir. Her kim dünya mükâfatını isterse, kendisine dünyalık bir şeyler veririz. Kim ahiret mükâfatını isterse ona da bundan veririz. Biz, şükredenleri elbette ödüllendireceğiz.” (Âli İmran, 3/145), “Nerede bulursanız bulunun: Sağlam, yüksek kulelerde, (hatta eflâke ser çeken) gökteki yıldız burçlarında bile olsanız, ölüm mutlaka size yetişir.” (Nisa, 4/78), “Hanginizin daha güzel iş ortaya koyacağını denemek için, ölümü ve hayatı yaratan O’dur. O azizdir, gafurdur (üstün kudret) sahibidir, affı ve mağfireti boldur.” (Mülk, 67/78), “Vakti geldiğinde ölüm sekeratı başlayınca, can çekiştiği sırada insana ‘İşte’ denir, ‘Senin en çok nefret edip kaçtığın şey!’ (Kaf, 50/19), “Her canlı ölümü tadacaktır. Sonunda bizim huzurumuza getirileceksiniz.” (Ankebut, 29/58), “Bu Kur’anda Biz her türlü manayı, insanlar için çeşitli tarzlarda tekrar tekrar açıkladık.” (İsra, 17/89) gibi ayetlerde ölümün varlığı ve kaçınılmazlığı vurgulanmıştır.

Yine İslam peygamberi Hz. Muhammed (sav)’in hadis ve sünnetlerinde de ölümün varlığı ve yapılması gerekenler anlatılmıştır.

Hz. Muhammed (sav), vefatından önce: “Lâ ilahe illallah, la ilahe illallah, la ilahe illallah. Ölümün de şiddetleri ve hâlleri, sadmeleri var. Ey Rabbim ölümün sarsıntılı anlarında bana yardım et. Ey Rabbim beni bağışla, ey Rabbim beni bağışla!” (Kütüb-i Sitte, 1992:231) şeklinde bir dua okumuştur. Yine “Ölülerinize (ölmek üzere olanlara) lailahe illallah demeyi telkin edin.” (238), “Ölülerinize (ölmek üzere olanlara) Yâ-sin suresini okuyun.” (238), “Kimin sözü lailahe illallah olursa cennete girer.” (239) diyerek ölülerin son sözlerinin “Lailahe illallah” olması için tavsiyelerde bulunmuştur.

Ölüm anı ile ilgili olarak Hz. Muhammed (sav): “İnsan öldüğü zaman gözleri nasıl belerip kalıyor, görmez misiniz? İşte bu, gözünün, nefsinin (çıkan ruhunu) takip etmesindendir.” (240), “Ruh kabzedildi mi göz onu takip eder. Kendinize kötü temennide bulunmayın, hayır dua edin! Çünkü melekler, söylediklerinize amin derler. Allah’ım; Ebu Seleme’ye maâfired

buyur! Derecesini hidayete erenler arasında yükselt. Arkasında kalanlar arasında ona sen halef ol! Ey âlemlerin Rabbi! Ona da bize de mağfired buyur! Ona kabrini geniş kıl, orada ona nur ver!” (241) diyerek ruh ve nefsin aynı şey olduğunu, ölüm olayının bedende yaşandığını, ruhun ise ölmediğini anlatmaktadır.

Bir başka hadiste de, müslüman kişinin ruhunun, rahmet melekleri ve misk kokuları eşliğinde çıkararak, semaya ulaşacağı; kâfir ruhların da azap melekleri ve mish kokuları eşliğinde arzın kapısına gideceği (242-243) ifade edilmektedir.

Görüldüğü gibi ayet ve hadislerde ölümün varlığı ve kaçınılmazlığı açıkça dile getirilmiştir.

Ölümün varlığını ve mutlaka geleceğini; bir adres değişikliği, dünya hayatından terhis, ebedi hayata gidiş olduğunu bilen insanlar, ölümden korkmuş ve bu sonla karşılaşmamayı dilemişlerdir. Bu yüzden hastalar, hayvanlar ve eşyalardaki birtakım değişiklikleri, alışılmışın dışındaki olaylarla bağ kurarak ölümün işareti saymışlar ve bunlardan uzaklaşmak, sakınmak için bazı yollara başvurmuşlardır.

En yaygın ölüm belirtisi, kişilerin bilinçaltındaki simgesel birtakım görüntüleri olay ve nesnelerle bağlantılandırmasıdır. Türklerde ölümle yorumlanan düşlerden bazıları: Fidan sökülmesi, soğan sarımsak görmek, zamansız meyve-sebze görmek, bir ağacın kırıldığını görmek, dil çekiştirmek, diş sökülmesi, köpek ısırması ve canın acıması, yılan sokması, eve tavşan girmesi, kutsal biri tarafından öleceğinin bildirilmesi, ölmüş birinin düşü göreni çağırmasıdır (Örnek,1971:25-30). Bu durumda başa gelecek ölüm olayını engellemek için yaygın olarak, ailece veya topluca en yakın evliya mezarı ziyaret edilmekte, orada Kuran okunup, para, yiyecek, giyecek türü sadaka verilmektedir. Böylece ölüm uzaklaştırılmaktadır.

Halk inançlarında, ölümü önceden haber veren belirtiler arasında, hayvanlarla ilgili olanlar büyük bir yer kapsamaktadır. Hayvanların insanlarda

bulunmayan kimi yetenekleri, sezi güçleri, biçimsel özellikleri, uğurlu ya da uğursuz sayılmaları bu tür inançların oluşmasında ve evrensel bir çizgiye erişmesinde büyük rol oynamaktadır. Evcil ve yabani hayvanların ötüşleri, ulumaları, kişnemeleri, böğürmeleri, belli hareketleri, uçuş yönleri, alışılmışın dışındaki davranışları yaklaşan bir ölümün ön belirtisi ve işareti olarak yorumlanmaktadır.

Hayvanların sezi yeteneği çok gelişmiş olduğundan, ölüm haberini sadece çıkarttıkları ses ile değil, zaman, yer ve yön ile de belirttiğine inanılmaktadır. Bunlardan köpekle ilgili olanlarını Anadolu'nun birçok yöresinde görmek mümkündür. Köpeğin ölüm alametlerinden sayılan uzun uzun, acı acı, sürekli ya da sık sık sabaha karşı veya geceleyin bir eve yakın kapı önünde, ağzını gökyüzüne çevirerek uluma davranışlarına karşın alınacak tedbirler onu karalamak, taşlamak, önüne ekmek doğramak veya "başını ye!" (Örnek, 1971:8) demekle olmaktadır.

Kazak ve Uygur Türklerinde karganın tek bağırması, köpeğin uluması iyi sayılmazken, baykuşun ötmesi ve kirpi de uğursuz kabul edilmektedir (Güngör, 1992:11).

Ev eşyası, araç-gereç ve yiyecek çevresinde kümelenen birtakım inanmaların temelinde de ölüm korkusu yatmaktadır. Ancak, evde ve ev eşyasındaki "gıcırdama", "çatırdama", kütüleme", "kırılma", "çatlama" gibi fiziksel olaylarla, beklenmedik bir sırada "kapı ve pencere çalınmasına" bağlanan bu gizli korku, sadece ölümün değil, aynı zamanda başka felaketlerin de yaklaştığına işaret sayılmaktadır. Özellikle acı ve ekşi yiyeceklerle kimi mutfak malzemesini geceleyin komşuya vermekten kaçınmada ölüm korkusundan çok, eve gelecek başka bir felaketin, en çok da verilen şeyin hareketinin veya uğurunun kaçacağı, nazar degeceği inancı bulunmaktadır. Fakat sırasına göre, halk inancı, bu genel uğursuzluğun içine ölümü de almaktadır (Örnek, 1971:20-21).

Türk toplumunun inançlarına göre uzun süreli yas tutmak da pek makbul sayılmamaktadır. Çünkü ağlayarak uzun süreli yas tutan kişinin öleceği düşünülmektedir.

Hastalardaki fizyolojik ve psikolojik değişmeler de ölümün habercisi kabul edilmektedir. Türk toplumunda hastanın artık yolcu olduğuna inanılarak, son istekleri hemen yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Tarihsel bir dayanağı olmayan bu belirtilerden bazıları şunlardır; hasta ayağa kalkmak isterse, ölümden konuşursa, bir din görevlisi çağırmak isterse, borçlarının verilmesini isterse, vasiyet verirse, sorulara karşılık vermezse, sayıklarsa, çeşitli ses ve görüntüleri duyup gördüğünü söylerse; beden soğumaya başlarsa, el, ayak ve tırnakları beyazlaşırsa, iştahı açılırsa, kesilirse, zor nefes alıp verirse, dalgınlaşırsa, bedeni sararıp morarırsa, şişerse, ağzından köpük ve kan gelirse, organları katılaşmaya başlarsa, inlerse, burnu çekilirse, kulağı sararırsa, dili tutulursa vb. (Örnek 1971:30-34) ölüme işarettir. Bu belirtilerden dolayı ölümün yaklaştığını kabul eden hasta yakınları, hastayı yalnız bırakmamaktadır.

Bayburt İli Harmanözü Köyü'nde, ölümü uzayan ve acı çeken hastaların ayaklarının altına bal sürülmektedir. Böylece hastanın daha kolay ve acı çekmeden öleceğine (Santur, 1991, akt. Güneş, 1995:20) inanılmaktadır.

Ay ve güneş tutulması, yıldız kayması, şimşek çakması, gök gürlemesi gibi olaylara da insanlar, ölümün ön belirtisi olarak yaklaştırmışlardır. Bunun temelinde ise doğa olaylarından korkmak yatmaktadır.

Eski ve orta çağda Altaylarda yaşayan Türklerde yıldırım düşmesine Tanrının bir laneti olarak bakılmakta ve Uygurlarda da yıldırım düşünce göğe doğru ok atılıp, bulundukları yer terk edilmektedir (Roux, 1999:78). Bunun aksi bir durumda ise; Altaylı Türkler gök gürlemesinin kötü ruhları kovduğuna inanmakta ve bunu hayırlı bir olay olarak karşılamaktadırlar (80).

Yukarıdakilerin dışında tabut taşınırken sallanırsa, geri geri gelirse, sağa sola dönerse, gıcırdarsa; definden sonra tabut yerde sürünürse, üzerine oturulursa, taşıyanlara tabut ağır gelirse; ceset yıkanırken eti yumuşarsa, tabutta yan dönerse, evde uzun süre bırakılırsa, bedeninde çürük olursa, boynu eğik olursa, yeni birinin öleceğine inanılır ve bunların yapılmasından kaçınılır (Örnek, 1971:35).

Anadolu'da ölüm olayından sonra, geride kalanların ölümden korunmak için yaptığı bazı pratikler vardır. Bunlar; ölü evindeki yemeklerin boşaltılması (ölüm bulaşmıştır diye), yiyecek ve içeceklerin dışarıya çıkarılması, açık tuz varsa üstünün örtülmesi, bir mahallede ölen varsa, o mahalledeki su dolu kapların boşaltılması, ölü yıkanırken uyuyanların uyandırılması, cenaze evden çıkartılırken arkasından su dökülmesi; ölünün yatağının toplanıp, yatağın yerine taş konulması veya su serpilmesi (bereketi götürür endişesiyle), ölü yıkandıktan sonra su ısıtılan kazanın ters çevrilmesi, su ısıtılan ateşin dağıtılıp söndürülmesi; mezar dönüşü, eve gidildiğinde ölenin yakınlarının arkalarına bakmaması, kazma-küreğin elden ele verilmemesidir (Örnek, 37-38).

Temelde aynı amaç için yapılan bu pratikler, çeşitli coğrafi ve kültürel değişikliklerin etkisiyle farklılaşarak devam etmektedir.

b. Türklerde Cenaze Törenleri ve Sonrası

Tören, "Toplum hayatında önemli olan olay ve günleri anma, kutlama vb. için yapılan toplantı ve bu toplantılarda uyulan kuralların tümü"dür (Meydan Larousse, C19, t.y., 375). TDK'nın Türkçe Sözlük'ünde ise; "anma,

kutlama, nişan, evlenme, ölüm gibi sebeplerle yapılan toplantı, merasim, seremoni” (2005:687) manasındadır.

Sibel Özbudun, insanların maddi üretimlerini ve maddi ilişkilerini geliştirirken, bununla birlikte kendi varoluşlarını, düşüncelerini ve düşünce ürünlerini de dönüşüme uğrattıklarını savunan tarihsel maddecilik yöntemine göre törenleri değerlendirdiği “Ayinden Törene” isimli eserinde; törenin giderek ayinin temel özelliklerini devralabileceğini, özellikle siyasi iktidara veya toplumsal bir gruba hitap ettiğini, siyasi-iktisadi iktidarı pekiştirme görevini taşıdığını, iktidarın “göksel” kaynaklarını vurgulayan eylemler olduğunu (1997:12,14) ifade etmektedir.

Howells (1950) ise; “törenlerin kabilenin tarihsel geleneklerini ve toplumsal yaptırımlarını (yani otoriteyi) koruyup aktardığını, bu yolla toplumsal duyguları uyandırdığını, grup üyelerine dayanışma ve yaşam ortaklıklarını duyumsatıp ifade ettiğini belirtmektedir.” (akt. Özbudun,1977:23).

Törenleri üç tarihsel-toplumsal bölümde incelemek mümkündür. Bunlar:

1) Pagan Törenleri: Çok tanrılı dinli halklardan, tek tanrılı dinlerin yaygınlaştığı döneme kadar, mevsimlere bağlı olarak gelişen ayin ve festivallerden oluşan ölüp-dirilme ve kurban teması üzerinde yoğunlaşan törenlerdir (Akarpınar, 1997:7-11).

2) Dinsel Törenler: Tek tanrılı dinlerde bir dinin esasını oluşturan kabuller etrafında uygulanan dinî törenlerdir (11).

3) Ulusal Törenler: Ulus devletlerin ideolojik yapısının devamlılığını sağlamak amacıyla kutlanan belirli gün ve resmi bayramlar sırasında yapılan törenlerdir (Özbudun, 1997:122-123).

Chirstel Lane (1981) ise törenleri, dört şekilde tasnif etmektedir. Bunlar: Çeşitli sosyal alanlar ve sosyal gruplar ile ordu gibi politik teşkilatlara

giriş törenleri; doğum, evlilik, ölüm gibi geçiş dönemlerine bağlı törenler; millî veya mevsimlik bayramlar; güven ve birlik sağlamak düşüncesiyle baskın olan veya etkin olması hedeflenen ideolojiyi kabul ettirme amacını taşıyan, devletin karizmatik ve geleneksel varlığını pekiştiren, akılcı-kanuni-resmi-politik törenler (akt. Akarpınar, 1999:12).

Akarpınar'ın, Pocock'tan (1975) aktardığına göre: "Fransız etnolog Arnold Von Gennep, *Les Rites De Passage* (1908), isimli çalışmasında insan hayatının üç önemli dönemi olduğunu vurgular. Van Gennep bu dönemleri ayırıcı törenler, geçiş törenleri ve bütünleştirme törenleri diye belirtmektedir." (12). Gennep'e göre "geçiş törenleri bireyin yeni yaşamında statüsünün, rolünün belirlendiği, haklarının ve sorumluluklarının tanıtıldığı" (12) uygulamalardır.

Geçiş törenlerinin işlevine değinen Gennep, bu ritlerin insanın hayatta geçirdiği safhalarda belirsizliği ve tehlikeleri yok ederek güvenliğini sağladığını (Örnek, 1971:106) ifade etmektedir. Van Gennep, "yüksek kültürlerde de görülen geçiş ritleri, doğumun, evlenmenin ve ölümün dışında, meslek seçiminde, derneklere girişte, özellikle çocukların ergenlik durumuna geçişlerinde kümelenmekte" diyerek ay, mevsim ve bir yıldan diğerine geçiş dönemlerinin de ayin ve törenlerle kutlandığını (107-108) belirtmektedir.

İçinde birçok imgeyi, rit ve ritüeli barındıran törenler, toplumsal dayanışmayı sağlayan, bireylerin kendini ifade etmelerine fırsat veren, eğlendiren, eğlendirirken de öğreten, hayata renk katan kutsal ve dinî yönü bulunan, toplumu her yönüyle yansıtan birer göstergeler topluluğu ve halk biliminin sözlü-kültür ortamıdır. Toplumların anımsayışları, tören alanlarında ortaya çıkmaktadır. Tören alanları, geçmişin yeniden yaşandığı yerlerdir. Ayrıca kişilerin bireysel değil, birlikte hareket ettiği, Cohen'in ifadesiyle "bu ritüeller çok çeşitli düzeylerde iletişimin sağla"ndığı (1999:58) mekânlardır. Burada anımsanan geçmişin bir imgesidir, toplumun ortak belleğidir.

Törenlerin işlevine geçmeden önce, inanç, ibadet ve dinî törenlerden oluşan “din” kavramı üzerinde durmak gerekmektedir. Dünya yaratıldığından beri, hemen hemen her toplum bir dine mensup olmuştur. Din, birçok tanımı olan sosyal bir kurumdur. Din, toplumda manevi, kutsal ilişkilerin düzenlenmesinde önemli bir yer tutmaktadır.

Din, Belma Özbaydar’a (1970) göre: “Bireylerin kendilerini Allah’la, tabiatüstü bir dünya ile ve birbirleriyle münasebete getirdiği, yaşanan dünyadaki olaylar hakkında hüküm verecek bir değerler sırası çıkardıkları tutumlar, âdetler, ayinler, merasimler ve inançlar sistemidir.” (akt. Peker, 2011:29-30). Hüseyin Peker’e göre ise din, insanın ilgisini çeken, onu etkileyen, kişinin hayatına yüklediği anlama göre şekillenen önemli bir faktördür. İnsanın dinle yoğun bir ilişki içerisinde bulunmasıyla, boyutları farklı olmakla birlikte, onda dinî inanç, dinî düşünce, dinî duygu ve dinî tutumlar ortaya çıkmaktadır (2011:11). Ayrıca “din insanın bütününe nüfuz edici bir özelliğe sahiptir; fert dinin bütün varoluş durumları içinde yaşayabilmektedir.” (Hökelekli, 1993:7).

Durkheim (2005)’a göre din, inançlar ve uygulamalar olmak üzere iki temel kategoriden oluşmaktadır. Dini; “kutsalla, yani diğerlerinden ayrılmış ve yasaklanmış şeyle ilgili inançlar ve amellerden oluşan tutarlı bir sistemdir.” (67) diye tanımlamaktadır. Durkheim bu tanımda, insanın evreni kutsal şeylerle-kutsal olmayan şeyler olmak üzere ikiye ayırdığını; inancın zihinsel bir işlem olduğunu, eylemsel boyutta da törenlerle somutlaştırıldığını belirtirken bunların birleşimiyle de dinin oluştuğunu söylemektedir.

Sonuç olarak, din inanma ihtiyacından doğmuştur, denilebilir. İnsan içindeki inanma ihtiyacından dolayı semavî (ilahî) olan veya olduğunu düşündüğü birçok dini kabul etmiştir. Aslında ilk dinî uygulamalar hayatı anlamlandırmak, kolaylaştırmak, doğanın zararlı etkilerine karşı korunmak, bu etkileri yararına çevirmek kısaca doğaya yenilmemek, onunla baş etmek için yapılan büyüsel törenlerden oluşmuştur. Bu yönde birçok pratik, rit ve ritüele başvuran insanlar, doğayla ve onun tehlikelerine karşı büyüden

meded ummuşlardır. Kùltùrlerde mevsim, ay, yıl geçişlerinde mutlaka tùrenler yapılmakta ve bu tùrenlere katılım ise oldukça fazladır. Bugùn Türk topluluklarında kutlanan “nevruz” geçmiş zamanlardan günümüze kadar gelen mevsim geçişlerinin bir uzantısı sayılmaktadır.

Din, toplumda insanlara bazı davranış kuralları koyarak, bu kuralları doğaüstü özellikle etkili olan yaptırım güçleriyle desteklemektedir. Toplumların ruh dinamiğı, huzur, refah, eğlenme, toplumsal denetim ve değeri simgeleme gibi birtakım görevleri, din kurumu üstlenmiştir. Din; inanç, ibadet ve dinî tùrenlerden oluşmaktadır.

Din öğelerinden olan “ibadet”i, Örnek, Ankermann’dan alıntılararak şöyle ifade eder: “Bireylerin ve cemaatin tanrılara, yüce kudretlere, atalara, ölümlere karşı yerine getirmeleri gereken dinsel buyrukların tümü.” (1971:78). Bireyin ya da cemaatin yöneldiğı kudret, “Yüce varlık ya da yüce Tanrı olduğu gibi, ikincil tanrı ve tanrıçalar; efsane kahramanları, atalar, ölümler, belli hayvan ve bitki türleri; güneş, ay, yıldız, gökyüzü; su, ağaç, taş, ateş gibi doğal öğeler de olabilir.” (78). Ankermann ile paralel görüşte olan Dittmer ise ibadetin, insanın yüce olanlarla bağıını sürdürmesi, onları etkilemesi için kendi yararına yöneltme amacını taşıdığına (78) dikkati çekmektedir. “İbadeti oluşturan ana fiillerin çevresinde, dua, kurban, ayin, tùren, dinsel içerikli dram, oyun ve müzik” (79) gibi unsurlar bulunmaktadır.

Ayrıca ibadet; tapınakları, toplantı evlerini, gizli dernekleri, kutsal olarak bilinen alanları, tepeleri, mağaraları, nehirleri; belli zamanları (ekin ürün alma mevsimleri, yılbaşı, kutsal kişilerin doğum ve ölüm günleri, yağmur mevsimi, kuraklık zamanları, felaket günleri, güneşin doğuşu ve batışı, vb); ibadet araçlarını (çurunga, maske, ata heykeli, totem heykeli; idol, kutsal taş, dua tekerleğı vb.) ve bir cemaati, ve cemaati yönetecek dinsel bir lideri de gerektirmektedir (Örnek, 1971:79).

İbadetin en önemli öğelerinden biri duadır. Dua; yüce kudretlerin yardımını ve acımasını sağlamak, onları harekete geçirmek için, insanın içinde bulunduğu duruma göre o anki seslenişidir. Dualar, İstek duaları,

şükran duaları ve yakınma duaları olarak üç grupta toplanabilir. Ayrıca dualar sessizce okunduğu gibi, yüksek sesle mırıldanarak ya da belli bir uyum içerisinde şarkı gibi de okunur. Genellikle yola çıkarken, ava gitmeden önce, savaşa başlarken, ekin ekerken, ürün alırken, hastalık, kuraklık, doğum, düğün, ölüm, vb. durumlarda (Örnek, 1971:83) dua edilir.

İbadetin önemli bir bölümünü teşkil eden kurban da, “doğaüstü alana giren kudretlerle barışıklığı sağlamak, onların verdiklerine teşekkür etmek ve onlardan bir şeyler istemek için sunulur.” (87). Örnek, kurbanı dört grupta toplamıştır. Bunlar: İstenilen şeyi elde etmek için sunulan kurbanlar; elde edilen şeye teşekkür için sunulan kurbanlar; bir günahı, bir kusuru bağışlatmak için sunulan kurbanlar; ilk üründen, ilk avdan vb. yüce varlığa sunulan hak kurbanlarıdır (88). Kurbanlar, kanlı ve kansız olmak üzere başlıca iki bölüme ayrılır. Kanlı kurbanlara her çeşit hayvan girdiği gibi insanın bedeninin bir yerinden çıkardığı kan da girer. Kansız olanlar ise her türlü yiyecek, içecek ve değerli eşyadır.” (88). “Kurban ve adak ‘Ben sana veriyorum, sen de bana ver.’ ilkesine dayanır.” (Örnek, 1971:89).

Dinsel törenler, insanlara kutsal olana karşı ne türlü davranılması gerektiğini bildiren belli bir inanç etrafında oluşan, kalıplaşmış davranış, söz, rit ve ritiüllerden oluşan Akarpınar’ın ifadesiyle sözlü kültür ortamları (1999:32) olan kurallar bütünüdür.

Bütün dinî âyinler esas itibarıyla büyüsel-dinsel kökenlidir. Ama zamanla yaşanan kültür ortamları ve toplumdaki ekonomik, sosyal, siyasî, bilimsel gelişmelerle bu yapının pratikleri değişmektedir. Durkheim (1923), dinsel törenleri şu şekilde belirtmektedir: Çocukluktan yetişkinliğe uzanan geçiş dinsel törenler (mürur ayini); bir yetişkinin topluma veya dinsel gruba giriş için yapılan giriş dinsel töreni (dühul töreni); bir dinsel toplulukla birleşmek için yapılan dinsel töreni (ittihat ayini); İlkellerdeki öykünme dinsel töreni (taklit ayini); ölünün günahlarından arınması için yapılan kefarete törenleri; yas törenleri (akt. Akarpınar, 1999:32).

İnsanların, kutsal olana karşı nasıl davranması gerektiğini, kutsala ulaşma yollarının neler olduğunu bildiren birtakım kalıplaşmış davranışlardan ve sözlerden oluşan, sözlü kültür unsurlarının yaşama imkânı bulduğu dinî törenler, insanoğlunun var olduğu günden bu yana devam etmektedir. “İnanç ve kutsal” merkezli olan bu törenlerin yapıldığı yerler de toplumlar tarafından kutsal sayılmıştır. Bu bağlamda inanç, “kişice ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın, gerçek olduğunun kabul edilmesi” (Boratav,1984:7) olarak tanımlanmaktadır. Tanıma göre inancın sınırlarının oldukça geniş olduğu görülmektedir. Buradan dinsel olana bağlanışın temelini “inanç” oluşturur, sonucu çıkarılabilir.

Kutsal ise: “1-Mukaddes dinlerin aşkına nitelik atfederek yücelttiği inanç, kurum veya varlıklar. 2-Rasyonel veya faydacı bir temele dayanmayan, hiçbir biçimde sorgulama konusu yapılmayan, büyük saygı ve değer verilen kültürel ve sosyal özellikler” olarak tanımlanabilir (Demir-Acar, 1977, akt. Altan, 2007:13). Eliade, “Kutsal ve Din Dışı” isimli eserinde kutsalın, gücünün ve etkisinin diğer nesnelere göre daha fazla olduğuna inanıldığını belirtmektedir.

Emile Durkheim’a göre “kutsal”, kaynağını toplumdan alan kolektif değerler sistemidir ve hiçbir taş, ağaç, kaya, mezar, türbe vb. kendiliğinden kutsal sayılmamaktadır, onlara kutsallık kazandıran, görülmeyen bir güçtür. Bir ayin kutsallığa sahip olabilir (2005:56). Kutsallık, inançla varolmuş dinsel öğelere yüklenmiş bir özelliktir. Toplumlara göre nesneler veya varlıklar kutsal olan ya da kutsal olmayan şeklinde ayrılmıştır. Kutsallık atfedilen nesneler insanın tanrı ile bağ kurmasında birer araç vasıtası görmektedir. Bu yüzden temizlenip korunmalı ve itina ile saklanmalıdır.

Gelişigüzel yapılmayan dinî törenlerde belirli kurallar bulunmaktadır. Tören sırasında kullanılmak üzere kutsal olduğuna inanılan çeşitli objeler -hac, tesbih, cübbe, taş, asa, tas, kitap vb.- bulunmaktadır. Tabii ki bu objeler kutsal olduğu için temiz ve bakımlı olmak zorundadır. Bunun yanında dinî

törenleri yönetecek olan liderin ya da yanındaki yardımcılarının giydikleri elbiseler, onları katılımcılardan ayırt etmektedir.

Dinî törenlerin olmazsa olmazlarından olan bir diğer unsur da müziktir. İlahiler, çan sesi, vurmali ve nefesli çalgılar törene ahenk katan ve töreni tamamlayan öğelerdir. Dinî törenin yapıldığı yer, uygulanan pratikler, kullanılan obje, müzik, töreni yönetecek dinî liderden katılımcılara kadar bir bütün oluşturmaktadır. Törenler, insanların, toplumların sosyalleşmesinde, bütünlüğünün sağlanmasında, manevi doyuma ulaşmasında önemli bir etkidir.

Paul Connerton, “Toplumlar Nasıl Anımsar?” isimli çalışmasında, “belleğin yalnızca bireysel bir yeti” olmayıp “kolektif ya da toplumsal bellekten” de bahsedilebileceğini savunur. Connerton, toplumsal anımsamanın “geçmişin imgeleri ve geçmişin anımsanan bilgileri (törensel denebilecek) uygulamalarla (performans) taşınıp sürdürüldüğü” (1999:12) noktasına vurgu yapar. Connerton, geçmişin temsil eden sözcüklerle, imgelerle yeniden sunarak korunduğunu, anma törenlerinin de “bu pratiğin önde gelen örneğini” oluşturduğunu öne sürer. Törenlerin “geçmişi, geçmişin olaylarının temsil edici bir resmini çizerek kafamızda tutmayı” (113) sağladığını belirtir. Geçmişin canlandırılmasını “sahnenin ya da durumun bir taklidinin temsili giysiler içinde geri dönüşleri”dir (113) diyerek açıklar. Bunlar geçmişin, sıradan topluluğun kültürel belleğinin yeniden canlandırılmasıdır, denilebilir. Bu canlandırmalar, şarkılara, mitlere ve bunlardan ayrı olarak bedensel davranışlara dayanmaktadır. Buradan bedensel davranışlar, söz ve imgelere başvurmadan da belleği taşıyabilmektedir, sonucuna varılabilir.

Connerton’un, verdiği örnekte Colorado’nun Yuma Yerlileri arasında oyuncular, atalarını temsil eder ve bu yolla kendilerini atalarıyla özdeşleştiren masklar takarak, atalarının kahramanlık eylemlerini ve jestlerini taklit ederler. Ataların törendeki varlıkları, büyü ile çağrılmaları ile sağlanır. Böylece törene istenen etkiyi ancak onların verebileceği düşünülür.

Connerton (109), mask takmanın görülmeyen bir dünyanın varlıklarıyla ilişki kurmak olduğunu söyler. Aktörler, mask taktıkları ve böylece yüzlerini kapattıkları sürece ölümlerin temsilcisi olurken bu maskların portrelerini çizdiği ataları da sayılırlar.

Ritüellerle hatırlanma ve geçmişi temsil etme işlevine Connerton, Şiilerin Muharrem törenlerini örnek gösterir. Şiiler, Hz. Muhammed'in torunu olan Hz.Hüseyin'in, 680 yılında Kerbela'da şehit edilmesini yeniden canlandırırlar. Bu olayın yıldönümünü Muharrem ayının onuncu gününde yaparlar. Hüseyin'in başına gelenler, temsili olarak yeniden yaşatılır ve bunun yası tutulur. Bu ayın ilk dokuz günü siyah veya gri giyerek toplanırlar. Toplananlar kılıçlarla, zincirlerle kendilerini yaralarlar. Böylece çektikleri acı ile temsili olarak Hz.Hüseyin'in acısını yaşarlar (1999:110).

Connerton'un örneklerinde de görüldüğü gibi, anma törenleri, birer hatırlama pratikleridir. Burada kültürel bellek ortaya çıkar ve onun kuşaklar boyunca yaşatılması sağlanır.

Sözlü kültürde belleğe yardımcı olan araçları Ong; Peapody'den alıntılanarak şu şekilde açıklar: "Dünyanın dört bucağında ve her devirde geleneksel sözlü sanat, el uğraşısıyla bağlantılıdır. Avustralya ve başka ülkelerin yerlileri, şarkı söylerken iplerle şekiller çizer, başkaları bir dizi boncukla oynar. Halk ozanları da genellikle yaylı çalgı veya davul eşliğinde efsaneleri, destanları anlatırlar" (akt. Ong, 2003:81). Müzik, ritm, bedensel hareketler, el ve kol hareketleri, danslar belleğe yardımcı araçlar olarak sıralanabilir.

Danslar, oyunlar, giysiler, takılar, dövmeler, jest, mimikler ve benzeri şeyler "metin dışı pratikler" diyebileceğimiz unsurlar, kültürel belleği törenler aracılığı ile canlı tutar. Ritüellerin bayram ve şenlikler, anma törenleriyle, topluluğun kimliğini yansıttığı görülür. Topluluğa göre "gerçek" ifade bulur ve anlam kazanır.

“İnsanlar ritüellere her tür nedenden ötürü katılabilir. Ama güdülenmeleri ya da görünüşteki amaçları ne olursa olsun, ritüellerin büyük kısmının bu bilinç yükseltme kapasitesine sahip olduğu görülmektedir.” (Cohen, 1999:54). Cohen, bundan dolayı, topluluk sınırlarının onaylanmasında, pekiştirilmesinde başvurulan simgesel düzeneklerin içerisinde ritüelin öncelikli olduğunu söylemektedir.

Umay Günay (1987), ritüellerin kaynağını insan ihtiyaçlarından aldığını ve “her dönemde gelenek diye isimlendirilen kalıp davranış, kabul, müşterek düşünce ve anlayış sistemleri ile oluş”tuğunu ve insanların her zaman ritüellere ihtiyacı olduğunu (akt. Akarpınar, 1999:10-11) belirtmektedir.

Cohen (54), “Ritüel, insanların topluluğu yaşantıladıkları önemli bir vasıttır.” diyerek ritüellerin işlevine değinir. “Simgesellik bir aidiyet duygusu, kimlik duygusu yaratır ve aynı nedenle, başkalarından farklı olma duygusu yaratır”ken (57), ritüellerin her insanı farklı etkileyebileceğini (58) ifade eder.

Görüldüğü gibi rit ve ritüeller, birer simgesel araç görevindedir. Her ritüel sonuçta bir semboldür ve yaşanan dünya/öte dünya arasındaki ilişkilere dayanmaktadır. Topluluk bilinci yaratan rit ve ritüeller, insanların doğayla barışık olmalarını da sağlamaktadır.

İçinde birçok rit ve ritüeli barındıran cenaze törenleri Türklerce ölünün gelecekteki kaderini yönlendirmesi (Roux, 1999:169) ve geride kalanların hayatlarını şekillendirmek istemesi açısından önemli sayılmaktadır.

Eski Şamanist Türklerin ve Orta Asya uluslarının defin merasimleri hakkında ilk bilgilere Çin kaynaklarında rastlanmaktadır (İnan, 2000:180-181). Roux ise, Altay toplumlarının cenaze töreni geleneklerini, Orta Asya’nın tarih öncesine (Paleo-Asya, Altay ve Hint-Avrupa) (1999:219) dayandırmaktadır.

Türklerde cenaze törenlerinin tamamına “yog”, töreni gerçekleştiren kişiye de “yogci” (Roux, 1999:262) denmektedir. “Yog” ile birlikte kökü “sig” olan “sigta” kelimesi de kullanılmaktadır. “Sig” kökü, “yakınmalarda bulunan

kimse” manasındadır ve “sigitçi” ile birlikte Orhun Yazıtları’nda geçmektedir. Cenaze törenleri sırasında şarkı veya ilahi şeklinde seslendirilen “ağıt”, anma törenlerinde tekrarlanmakta ve bu kelime taşın üzerine kazınmaktadır (Roux, 264-265).

Eski Türklerde cenaze törenleri mevsimlerle ilişkilendirilmiştir. “Bir insanın ilkbahar ya da yazın ölmesi halinde, gömülmesi için ağaç yapraklarının sararması ve dökülmesi beklenmektedir. Bu takdirde çukur kazılmakta ve ölü gömülmektedir” (Julien, Akt. Roux, 1999:257; Esin, 2001:166). Roux da törenlerin zamanının tespiti için ay takviminin güneş takvimini tamamlaması gerektiğini (257-258) belirtmektedir. Buradan törenin ara mevsimler gelmeden önce yapılmaması gerektiği ve törenlerin ancak yılda iki kez gerçekleştireceği sonucu çıkmaktadır.

Altaylılarda üç çeşit defin töreni yapılmaktadır. Bunlar: 1)Toprağa gömme 2)Tabutu dört direk üzerine yahut ağaca asma/sergileme 3)Ateşte yakma (İnan, 2002:188 ; Roux, 1999:218). Bunların dışında Roux, cesede bir de ön cenaze töreninden bahsetmektedir:

“Hastalığın yarattığı korku, ölümle daha da artmakta ve bu olgu toplumun bunu reddetmesine yol açmakta ve bu da cesedin belirli bir süre bazen üç veya yedi gün; herhalde en fazla korkulan ve en güçlü ruhların cesetten ayrılması için gerekli zaman süresince, terk edilmesine neden olmaktadır. Görünüşe göre, bu terk ediş, az veya çok tamamlanan bir dizi ön cenaze töreninden sonra vuku bulmakta ve ilk olarak, özellikle Hunlarda, Tu-kiu'lerde ve Moğollarda tesbit edildiği üzere ölünün canlı iken içinde oturduğu yerin cenaze çadırı olarak düzenlenmesi veya bunun yerini alan geçici bir inşaatın yapılması söz konusu olmaktadır.” (1998:214-215).

Ön cenaze töreninde; ölü çadırının dikilmesi, cesedin yıkanması, tabuta konması gibi pratikler uygulanmaktadır. Türkler, yedi günün sonunda cenaze işlemlerine başlamaktadır. Bu da onların cenazeye ve törenlerine verdikleri önemi göstermektedir.

Orta Asya'da Hunların ve Göktürklerin egemenliği döneminde, ilkel boylardan bazılarının ölülerini tabutlara koyup ağaçlara astıkları görülmektedir. Bu boylar arasında Moğollar'dan Hitaylar, Şveyler, Türklerden Duba /Tubalar bulunmaktadır. Bu âdetin 18 yüzyıla kadar Yakutlarda devam ettiği tespit edilmiştir (İnan, 2000:180).

Seyfi, Kırgızların ölülerini gömmediklerini, tabut içine yerleştirdikleri, cesedi kemikler toz haline gelene kadar en yüksek ağaçların tepesine astıklarını (Roux, 1999:221); Rolf Stein, Kitanların cesetleri bir ağacın üstüne bıraktıklarını, üç yılın sonunda da kemikleri toplayıp yaktıklarını (222); Gmelin, Tunguzların ölülerini, bir ağacın üzerine koyduklarını veya toprağa bıraktıklarını; saygı gösterilmesini istedikleri ölüleri bir iskele üzerine yerleştirdiklerini (220-221); Yakut Türklerinde (222) de ağaca asma âdetinin bulunduğunu aktarmaktadırlar.

Ağaca asma ya da bir iskele üzerine yerleştirilen cesedin Türkler tarafından göğe yükseldiği, ağaçla birlikte cesedi hayat kaynağına buluşturmak şeklinde algılandığı söylenebilir. Ayrıca Türkler, ruhun iskelette olabileceğini düşünüp, pis olan cesetten ruhun arınması için de bu uygulamaya gitmişlerdir, denilebilir.

Çin kaynaklarından Türklerde ölüleri yakma geleneğinin olduğu, daha sonraları da bu geleneğin yerine, ölüleri gömme ve onlara mezar yapma şekline dönüştüğü (Roux, 1999:227) öğrenilmektedir.

Maksudî, Türklerde ölü yakma âdeti ile ilgili olarak; "ateşin, cesedi kirlilikten arındırdığını" söylemekte, Maksudi ile aynı görüşü paylaşan Marvazi de; "ateşin arıttığı ve temizlediği bahanesiyle, ölülerini yakıyorlar" (231-232) demektedir.

Ocak, bu konu ile ilgili olarak, IX, X, XI. ve hatta XII. yüzyıl İslâm coğrafyacılarının, Kırgızlar, Kimenekler, Macarlar ve benzeri Türk topluluklarında, ateşe ibadet edildiğini, ölülerin yakıldığını kaydettiklerini ve adını anmadan Mazdeizm'in varlığını haber verdiklerini (2009:88)

belirtmektedir. İran kökenli Mazdeizm'in de esas ateştir ve ölü yakma âdeti de bu dinin gereği sayılmaktadır. Bahaeddin Ögel de, Türklerdeki ölü yakma âdetinin Mazdeizm'le ilgili olduğunu ve Türkler arasında ilk kez Altaylar'ın kuzeyi ile Yenisey Havzası'nda ortaya çıktığını ve burasının Kırgızlar'ın yurdu olduğunu; bu âdetin Göktürklerde de bulunduğunu (Ocak, 2009:84) aktarmaktadır.

Çin kaynaklarında, Hunların ölülerini iki katlı tabut içine koydukları, bu tabutları altın veya gümüş işlemeli kumaş ve kürklerle örttükleri; matem elbiselerinin ve mezarlıklarında ağaçların olmadığı; ölü ile beraber yüzden fazla kişinin öldürüldüğü (İnan, 2000:177) belirtilmektedir.

Yine Çin kaynaklarının bildirdiğine göre Oğuzlar ve Göktürklerde, çadıra konulan ölünün oğulları, torunları at ve koyun kurban edip çadırın etrafında at üzerinde yedi defa dolaşarak, kapının önünde bıçakla yüzlerini kesip ağlarlar. Yedi defa tekrar edilen bu törenden sonra, belirli bir günde ölünün bindiği atı, kullandığı eşyaları, ölü ile birlikte ateşe verilip külü de yılın belli bir gününde, mezara gömülür. Defin gününde ölünün akrabaları, tıpkı öldüğü günde yaptıkları gibi at üzerinde gezerek, yüzlerini kesip ağlarlar. Ayrıca mezar üzerinde yapılan yapının duvarlarına ölünün resmi ve hayatındaki savaşları resmedilir, ölü hayattayken bir adam öldürmüş ise mezar üstüne bir taş koyarlar. Bazı ölülerin mezarında bu taşların sayısının yüze, bine ulaştığı görülür. Kurban ettikleri atlar ve koyunların kafalarını, derisini, ayaklarını ve kuyruğunu da kazıklara takarlar (İnan, 2000:177-178; Esin, 2001:166). Böylece kurban ettikleri hayvanların ve yonttukları suretlerin cennette ölüye hizmet edeceğine inanılır. Ögel, Altay çevresinde Tu-Yahtı'da açılan Göktürlere ait bir mezarda, ölünün elbisesinin üç kat olduğunu (1991:143) belirtmiştir. Bunlar da Türklerde ölümden sonra hayatın devam edeceği düşüncesi olduğunu göstermektedir.

Orhun Yazıtları'nda da cenaze törenlerinde yas tutan Göktürklerin, saçlarını, kulaklarını keserek feryat ederek ağladıkları (Roux, 1999:195; İnan,

2000:172-178) anlatılmaktadır. Roux, Hunlar, Heftalitler ve Tu-kiülerde de kulak kesme âdetinin olduğunu (Roux, 1998:216) belirtmektedir.

Kırgız-Kazaklarda ve Dede Korkut Hikâyeleri'nde Oğuzların törenlerde; feryat ederek ağladıkları, yüzlerini parçaladıkları, saçlarını yoldukları, yakalarını yırttıkları, kardeşlerin akları çıkarıp kara giydikleri, yaslı çadıra kara bayrak astıkları yasın bir yıl devam ettiği (İnan, 2000:196-197) ifade edilmektedir. Türkler, bütün bunları ölüye tapmak için değil de, ölünün öfkesini gidermek için yapmaktadır. Çünkü topluluk için bu öfke sakıncalı görülmektedir.

De Guignes'in bildirdiğine göre, cenaze törenlerinde sakal da kesilmiştir. İstemi Kağan'ın cenaze töreninde Valentin, kendi sakalını kesmek zorunda kalmıştır (Roux, 1999:247; Roux, 1998:216).

Cenaze törenlerinde yapılan matem alametlerinden biri de elbiseyi ters giymektir. Kırgız-Kazakların bazı boylarında kadınlar ağıt söyleyip ağlarken ters oturup elbiselerini de ters giymektedirler (İnan, 1995:199).

Roux, Türklerin ölünün çadırı etrafında sızlanarak törensel at yarışları yaptıklarını belirtir. Ölü etrafında yedi kez dönme geleneğinin gezegenlerle ilgili olduğunu ve bunun bir inanç sistemi kabul edildiğini; hatta dul kadının yedi gün saç örgüsünü çözmesini de kutsal olan yedi rakamıyla irtibatlandırarak, bu konuyu astrobiyoloji ile (1999:245-246) bağlantılandırmaktadır. Bu konuya örnek, cenaze töreninden önce cenazeyi yedi gün bekletmeyi de saymak mümkündür.

Türklerde aş törenleri sadece kurban sunma, ölüm karşısında arınma amacıyla yapılmamaktadır. Ölüm, kurban aracılığı ile bir kut tören-şölen hâlini almakta ve bereketin simgesi olmaktadır. Bu törenlerin sosyal yapıyı etkilediği görülmektedir. Cohen, cenaze törenlerinin genelde hem ölüye hem de onun için yas tutan kişilere ilişkin önemli bir sosyolojik belirtke olduğunu (1999:92) ifade etmektedir.

Sencer Divitçioğlu'nun "Kök Türkler: Kut, Küç ve Ülüğ" isimli çalışmasında, St. Julien'in 1877'de "Documents sur les Tov-kive" isimli yayınından naklettiği bilgiye göre: "Yoğ günü erkekler ve kızlar en zengin ve en süslü giysilerini giyip mezarın başında buluşurlar. Bir erkek bir kıza âşık olunca törenden döndükten hemen sonra, kızın ailesine sağdıç gönderip evlenme teklifinde bulunur. Kızın yakınları bu isteğe çoklukla rıza gösterir." (akt. Akarpınar, 1999:59; Roux, 1999:278). Burada gelecekteki evliliklerin de temellerinin atıldığı görülmektedir.

Görüldüğü üzere kulak, saç, yüz kesme, at yarışları, çukur etrafında dönme, karalar bağlamak, elbiseyi ters giymek, kurban kesmek törenlerin bir parçasıdır. Aynı zamanda matem alametlerinden sayılmaktadır. Bu pratikler, günümüzde Anadolu'da hâlâ uygulanmaktadır.

Yukarıdaki bilgilerden Türklerde ölünün yıkanıp kefenlendiği ve tabuta konulduğu dikkat çekmektedir. Harlez'den naklederek Roux, Türklerde cesetin yıkanıp-süslendiğini, hatta onu yıkayanın her türlü kamu yükümlülüğünden muaf tutulduğunu (1999:240) söylemektedir. Ölümün gömülmeye hazırlanışının ilk işlemi olan ölü yıkama, günümüzde de devam etmektedir. Bu işlemde dinsel uygulamanın yanında, geleneksel âdet ve pratiklerin varlığı da söz konusu olmaktadır.

İslam dininde müslüman bir ölüyü yıkamak, diriler üzerine vacib bir hak olmuştur (İslam Fıkhi, 1994:44), ölen bir müslümanın cenazesi yıkanmazsa, diğer bütün müslümanlar günahkâr sayılmaktadır. Çünkü ölü yıkanması farz-ı kifayedir (El-İhtiyar, 1998:183).

Genelde ölü; meslekten yıkayıcılar, hocalar, tecrübeli olanlar, dinî bütünler, meslekten kimse yoksa ölü evinden ya da komşulardan biri tarafından; kadınları kadın, erkekleri erkek yıkayıcılar yıkamaktadır (Örnek, 1971:49). Ayrıca büyük şehirlerde belediyeler ve İslam cenaze işleri adı altında faaliyet gösteren şirketler, cenazeyi evinden alıp, gömülmesine kadar bütün hizmetleri para karşılığında yapmaktadırlar (49). Ölü yıkanırken namaz abdesti gibi, ölüye abdest aldırılmaktadır (İslam Fıkhi, 1994:46).

Ölünün gömülmeye hazırlanışı için ikinci işlem kefenlemedir. Roux, Türklerde eskiden beri kefen olduğunu, buna örnek olarak da Kaşgarlı'nın "ölü beylerin ve hanların üzerine örtülen bir kumaş olarak "esük" kelimesini kullandığını (241) belirtmektedir.

İslamiyette ölü yıkandıktan sonra belirtilen şekilde beze sarılıp defnedilmesi farz-ı kifaye sayılmaktadır. (İslam Fıkhi,1994:53). İslamiyette kefenin rengi beyazdır, çünkü sünnete daha uygun kabul edilmektedir (54). Ama bunun yanında değişik renkte -sarı, kırmızı, yeşil, mavi- kefen de kullanılmaktadır (Santur, 1991, akt. Güneş, 1995:28).

Eski Türk inançlarında ölünün tabutla ve değerli eşyalarıyla birlikte gömüldüğü görülmektedir. Roux, bu konuda tabutun Hiong-nulular zamanından beri kullanıldığını (1999:241) söylemektedir. İslamiyetten sonra ise ölü, tabutsuz gömülmüştür. Bu konu hakkında İslam Fıkhi'nda; "gevşek arazide ölüyü tabut içinde gömmekte bir sakınca yoktur, ancak ölü tabuta konulmadan önce altına toprak serilmelidir. Hatta mümkünse tabutun kapak kısmı çamurla sıvanmalı ve yan taraflarına da kerpiç konulmalı." (İslam Fıkhi, 1994:78) açıklaması yapılmıştır.

Anadolu'da ise tabutsuz gömülme; "Hristiyan âdeti olduğu", "tahtada haşeratın olacağı ve cesete zarar vereceği", "topraktan geldik toprağa gitmeliyiz düşüncesinden" dolayı yapılmaktadır. Tabutla gömülme ise; "ölünün rahat edeceği, günah ve sevabın tartılırken tabutun ağırlığının da sevaba yazılacağı", "ölünün incinmeyeceği", "mezar çökerse, ölünün rahatsız olmayacağı" ve "cesetin çabucak çüremeyeceği" (Örnek, 1971:57-58) düşüncesi ile uygulanmaktadır.

Ölen müslümanın cenaze namazını kılma da farz-ı kifaye sayılmıştır (İslam Fıkhi, 1994:65). İslam peygamberi Hz. Muhammed, "Her ölünün üzerine namaz kılınır". (El-İhtiyar, 1998:186), "İyi, kötü her ölünün üzerine namaz kılın".(187), "Kim evinden cenaze için çıkar, onun namazını kılar, defnedilinceye kadar onu takip ederse kendisine ecirden iki kirat vardır ki her kirat Uhud Dağı gibidir. Kim de cenaze namazı kılındıktan sonra onu takip

etmeyip evine dönerse ona da Uhud Dağı kadar ecir vardır” (İslam Fıkhi, 1994:66) diyerek, ölünün ardından yapılması gereken vazifeleri bildirmektedir.

İslam dininde ölünün yıkanıp kefenlendikten ve cenaze namazı kılındıktan sonra defnedilmesi farz-ı kifayedir (İslam Fıkhi, 1994:76). Cenazeyi taşımak (57), müslüman kabristanına gömmek sünnettir (77) ve sevap kazanılacağına inanılmaktadır. Ayrıca İslam peygamberi Hz. Muhammed (sav), ölünün güneş doğunca, güneş gök kubbenin ortasına gelince ve güneş batarken (81) defnedilmemesini tavsiye etmektedir. Burada amaç ölünün kokmasını engellemektir. Defnedilecek ölü kibleye çevrilip “Bismillahi ve ala milleti Rasülillahi” (El İhtiyar, 1998:191-192) duası ile gömülmektedir.

Roux eski Türklerde, ölünün mezara indirildikten sonra rastgele gömüldüğünü; Juan-Juanlarda, ölünün oturmuş olduğunu, ama Altaylılarda yönün çok önem taşıdığını (Roux, 1999:275) söylemektedir.

İslam’da ölen kişinin, kabirde iki melek tarafından sorgulanacağı, verilen cevapların sonucunda da yerinin cennet veya cehennem olacağı inancı bulunmaktadır. Bu konu hakkında; “Sizden biri ölünce, kendisine akşam ve sabah (cennet veya cehennemdeki) yeri arzedilir. Cennet ehlinen ise (yeri) cennet ehlinin (yeridir), ateş ehlinen ise (yeri) ateş ehlinin (yeridir). Kendisine: “Allah seni kıyamet günü diriltinceye kadar senin yerin işte budur!” denilir” (Kütüb-i Sitte, 1992:306) hadisi bulunmaktadır.

Bu yüzden, cenaze gömüldükten sonra, imam veya hafızlar; Bakara suresinin başı ile sonunu, Fatiha ve Yasin surelerini okuyarak defindekilerle birlikte ölünün günahlarının affı için Allah’a dua ederler (Araz-Günay, 1997:192). Dua, istiğfar, Kuran okumanın yanında onun için verilen sadakanın da ölüye fayda sağlayacağı (İslam Fıkhi, 1994:92) inancı bulunmaktadır. Günümüzde Anadolu’da ölenin geride bıraktığı malından, camiye, hayır kurumlarına bağış yapılmakta, hacca gitmeden ölmüşse ölen için “bedel” olarak bir başkası hacca gönderilmektedir. Aslında bu işlemler,

ölünün Allah katında borçlu gitmesini engelleyen onu aklamayı amaçlayan pratiklerdir. Çünkü temelde öte dünya inancı bulunmaktadır.

İslamiyette, ölünün ardından ağlama serbest bırakılırken isyankâr bir tavır sergileyerek ağlama, yaka paça yırtma, dövünme, saç sakal yolma cahiliye devri âdetlerinden sayılarak yasaklanmıştır. Bu konu ile ilgili; “Ümmetinden cahiliye devri âdetlerinden dört şey var: “Soylulukla övünmek, soya sövmek, yıldızlardan yağmur dilemek ve ölü için sesli ağlamak.” (İslam Fıkhi, 1994:61), “İki ses var ki hem dünyada, hem ahirette melundur: Nimet yanında zurna çalmak, musibet anında bağırıp çağırarak ağlamak” (61), “Ben insanları matem tutmaktan, kişinin ölüde olmayan şeyleri sayıp dökerek yas çekmesinden yasakladım.” (Kütüb-i Sitte, 1992:246), “(İztırab ve matem sebebiyle) yanaklarını yolan, üst başını yırtıp dövünen, cahiliye duasıyla dua eden bizden değildir.” (256) şeklinde hadisler bulunmaktadır. Ayrıca ölünün evinde ziyafet verilmesi, erkeklerin siyah elbise giyip yaslı olduklarını göstermeleri (İslam Fıkhi, 1994:90) de dinen hoş karşılanmamıştır. Burada İslam’ın, matem ve üzüntü tarzını İslamileştirdiği görülmektedir.

Günümüzde Anadolu’nun birçok yöresinde, ölünün ardından eski Türk inanç sisteminde olan -atın kuyruğunun kesilmesi, feryat ederek ağlama, saçların çözülmesi, atların eyerlerinin ters çevrilmesi, karalar giyilmesi, elbisenin ters giyilmesi, ters oturma, yaslı çadıra kara bayrak asmak gibi ritüeller, İslam dinine rağmen devam etmektedir. Mesela Kars’ın Yemençayır Köyü’nde kadınların ölümün 52. gününe kadar giysilerini ters giyip başlarına da kara örtü bağladıkları; Van’ın Karahan Köyü’nde kadınların bir ay giysilerini ters giydikleri (İnan, 2000:199); Gaziantep dolaylarındaki Türkmen ve Baraklarda, ölenin yakın akrabası kadınların saçlarını kestikleri; Urfa’da ölen kişi, kadının yakın akrabası ise kadının saçının bir yanını kestiği; Erzurum’da da yaslı kadınların saçlarını dağıttığı (Örnek, 1971:84); Malatya Darende Beldesi’nde, gurbetteyken ölen kişinin sıladaki evinde, aile mensuplarının ölüye ait eşyaları toplayıp etrafında ağıt yaktıkları, kimi yörelerde aile fertlerinde ağıt yakma yeteneğine sahip kimse yoksa, bunu onlar adına yapacak para ile tutulan ağlayıcılar bulunduğu, “ay ay, vay vay,

ah ah" gibi çığlıklar attıkları, Fırat/Elazığ çevresinde ölenin ardından daha çok kadınların ağladığı, ağıtlar yakıldığı; Kars çevresinde ağlayanların dövündüğü, elbiselerini yırttığı, göğüslerini dövdüğü, yüzlerini tırmaladığı ve başlarını duvara vurdukları (Kalafat, 1990, akt. Güneş, 1995:59) görülmektedir. Ağıt ile amaç; ölenin ruhuna, üzüntülerin derinliğini anlatmak ve buna, onu inandırmaktır.

Anadolu'da ölünün ardından üç gün ile yedi-sekiz yıl arasında "yas tut"ulduğuna rastlanmaktadır. En yaygın yas tutma süresi "kırk gün", sonrasında da "üç gün", "bir hafta" ve "bir yıldan çok" olanlar (Örnek, 1971:81-82) gelmektedir. Yas renginin de siyah olduğu görülmektedir. Yas süresi boyunca ölü yakınları süslü elbise giymekten, makyaj yapmaktan, eğlence yerlerine gitmekten kaçınmaktadır. Radyo ve televizyonun sesi de ölçülü açılmaktadır (Araz-Günay, 1985:193).

Ölü çıkan evin yakınları yasın son bulması için, belli yas süresinin dolması dışında, ölüm olayından sonra gelen ilk dinsel bayramı (Ramazan ve Kurban Bayramı) geçirmeleri gerekmektedir. Bu bayrama "yas bayramı", "kederli bayram", "acılı bayram", "karalı bayram" denmektedir. (Örnek, 1971:84). Yaslı bayramda yaslı aile fertleri, özellikle yaşlılar evden çıkmazlar; komşular tarafından ziyaret edilirler ve ziyaretçilere tatlı, şeker yerine sigara ve acı kahve verilmektedir (84).

Ağrı, Malatya'da, 40 gün olan yas süresince aş verilip mevlit okunmakta ve fakirlere para dağıtılmaktadır. İlk bayram ile de yastan çıkılmaktadır. Muş'ta ise ölenin evinde yas tutma haftalarca sürmektedir. Yastan sonraki bayrama "kara bayram" denmekte ve bu bayramdan sonra yastan çıkılmaktadır (Kalafat, 1990, akt. Güneş, 1995:60).

Bazı yörelerde yas bitiminde yas giysileri değiştirilmektedir. Van'ın Muradiye İlçesi'ne bağlı Karahan Köyü'nde yas bitince, ölünün yas tutan yakınlarını, köyün ileri gelenlerinden biri, evine çağırarak yemek hazırlatır ama yemekten önce kadınların ters giysileri düzeltilerek, başlarındaki kara

yazma alınır, erkeklerin de sakalları tıraş edilir, böylece yas kaldırılmış olur (Örnek, 1971:85).

Yastan çıkmak için yapılan âdetlerden biri de, yaslı ailenin yıkanmasıdır. Bu âdetin temelinde, suyun arıtıcı ve temizleyici niteliği bulunmaktadır. Erzincan'da ölümden bir hafta on gün sonra komşular, “ölü evi”ni hamama çağırarak, onlara hamamda yemek yedirirler. Urfa'da da ölü sahipleri akrabalar tarafından hamama çağrılır, erkekler tıraş olmaya götürülür (Örnek, 1971:85).

İslamiyette hoş karşılanmayan yastan çıkmak için yapılan bu pratiklerin, eski Türk inancından izler taşıdığı ve hâlâ devam ettiği görülmektedir. Eski Türk inancında yas kaldırma âdeti, Beltirler'de görülen defin den sonra, ölenin dul karısının saçlarının dağıtılması ve saçların ölümün yedisinden sonra toplanıp örülmesidir. Bu tutum ve davranışların altında ölenin ruhunu memnun etme, onun gazabına uğramama düşüncesi ve korkusu bulunmaktadır.

Ölünün ardından yapılan bir başka pratik de “ölü aşısı”, “yoğ töreni”dir. Eski Türklerde defin törenleriyle ve ölümler kültüyle ilgili en eski tören “ölü aşısı” denilen törenlerdir (İnan, 2000:189). Türkler ölümlere aş vermeyi o kadar önemsemişlerdir ki bunu bir görev saymışlardır. Divan-ı Lügat-it Türk'te “yoğ”; “matem, yas; ölü gömüldükten sonra üç veya yedi güne kadar verilen yemek” (192) diye açıklanmaktadır.

İlkçağlarda dinsel nitelikli olan ölü aşısının doğrudan, ölünün ruhuna sunulduğu görülmektedir. İnan, Tayga ormanlarında kalan şamanist boyların; hayvanlar veya çocuklar hastalandığında, yemek ve içki alarak, mezarlara gittiklerini ve bu yiyecekleri ölümlere verdiklerini, mezarlarına döktüklerini, sonra da ateşte yaktıklarını, bu şekilde onların zararlarından kurtulmak istediklerini (189) belirtmektedir. Türklerde, ateş tanrısının rakı ve yemekleri ölüye ulaştıracağı düşüncesi (Roux, 1999:276) bulunmaktadır.

Beltirler’de “ölü aşı”nı tasvir eden İnan, “ölü aşı”nın defnin üçüncü günü yapıldığını, çadırın güney tarafına masalarda sofralar kurarak, fazla kalabalık olmayan bir toplulukla, hazırlanan yemek ve içkilerin yarısının ölünün ruhu için, ateş ruhuna kurban edildiğini; defnin yedinci gününde de, oba halkının toplanarak mezarlığa gittiğini, mezarın sağ tarafına büyük ateşler yakıp yanlarında getirdikleri yiyecek ve içecekten ateşe attıklarını, sonrasında mezarın üstüne kadehler ve yemekler koyup, kendilerinin yiyip içmeye başladıklarını, yeme-içme bittikten sonra da mezarın üzerindeki yiyecek ve içeceği ateşe attıklarını, yedi gün ölünün evinden hiçbir şeyi dışarı çıkarmayan Beltirler’in, defnin yirminci günü de evde aş verdiklerini, yemekten sonra ateşe rakı dökerek, yemek attıklarını, kırkıncı gün de mezarlığa giderek yedinci gün yaptıklarını tekrar ettiklerini; altı ay sonrasında da yine böyle bir tören gerçekleştirdiklerini (189-190) aktarmaktadır.

En büyük aş töreni ölünün yıl dönümünde yapılmaktadır. Orhun Yazıtları’nda, Göktürklerin genelde ölünün birinci yıl dönümünde yoğ-aş törenleri yaptıkları ve bu törenlere imparatorluktaki milletlerin katıldığı (İnan, 2000:190-194) belirtilmektedir.

Kültürlerin değişmesi ve gelişmesi ile bu tören, ölünün ruhuna kurban sunma, daha sonra da ölünün ruhunun da katıldığı ziyafetler düzenlenerek kurban kesme, sonraları ise büyük bayramlar şekline dönüşmüştür.

İslam inancına göre ölenin ev halkına üç gün yakınları ve dostları tarafından yemek götürülmesi, sünnet (İslam Fıkhi, 1994:89-90) sayılmaktadır. Hz. Muhammed (sav), sahabelerden İbnu Cafer öldüğünde: “Cafer ailesi için yemek yapın! Çünkü onları meşgul eden (haber geldi).” (Kütüb-i Sitte, 1992:299) diyerek, acılı aileye yemek hazırlamak suretiyle yardım etmeyi tavsiye etmektedir.

Anadolu’da ise bu sünnetin yerine, aksi bir yol tutulmuştur. Ölenin ailesi, taziye için gelenlere yemek hazırlayıp ikram etmektedir. Bu durum İslam dininde mekruh sayılmaktadır.

Ölü yemeği ölenin ruhu ya da canı için verilmektedir. Ölümle ilgili âdet ve inanmaların önemli bir bölümünü oluşturan bu yemek, bir yanıyla ölenin öte dünyada da hayatını sürdürdüğü, başka şeylerin yanı sıra yemeye ve içmeye de ihtiyacı olduğu tasarımını vurgularken, bir yanıyla da ölüm olayına eşlik eden “geçiş” törenlerinin halk arasındaki gerekliliğini açığa vurmaktadır. Çünkü, “ölünün öte dünyaya uğurlanışının tam ve geçerli olabilmesi için, dinsel kuralların ve işlemlerin yanı sıra geleneksel olanların da yerine getirilmesi gerekmektedir. Aksi hâlde ölenin ruhunun geride bıraktıklarını tedirgin edeceğine inanılmaktadır.” (Örnek, 1971:88) diyen Örnek, bu geleneği yerine getirmeyenlerin kınanacağını ve onlara bir nevi baskı uygulanacağını (88) nakleder.

Tahsin Özgüç, Anadolu’da ölü yemeğini belgelendiren en iyi kalıntılara Alacahöyük’te rastlandığını (1948:92) ifade eder. Aynı eserinde Dr. Koşay’a dayanak, Alacahöyük’te ölü yemeğinin iki safhalı olduğunu; birinci safhada ölüye pişmiş toprak, bakır, tunç, gümüş ve altın kapların içinde yiyecek ve içecek sunulduğunu; ikinci safhada ise mezar kapandıktan sonraki kurban merasimini, ölü yemeğinin takip ettiğini (94) aktarmaktadır.

Malatya’nın Darende Beldesi’nde “ölü aş” ölenin evinde yenmektedir. Komşular bu eve yedi gün boyunca yemek taşımaktadırlar. Yedi gün sonunda, ocak yakılarak ölü evinin ocağında helva pişirilip kokusunun etrafı sarması sağlanarak pişen helva komşulara dağıtılmaktadır. Ölünün kırkıncı günü Yasin suresi ile mevlid okunup, aş ve fakirlere para dağıtılmaktadır. Tunceli’de de ölenin mezara gömülmesinden bir yıl sonra, ölenin ruhunun memnun olacağı düşüncesiyle mezarlıkta akraba ve komşulara ziyafet verilmektedir (Kalafat, 1990, akt. Güneş, 1995:67).

Ölünün defnedildiği günün ilk gecesi Anadolu’da anma günlerinden sayılmaktadır. Bu gecede, eş dost gelerek akşam ile yatsı namazı arasında Mevlit ve Kuran okuyup, dua etmektedirler. Ölü sahipleri bu gece yemek hazırlamazken komşular bu görevi üstlenmektedirler. Ayrıca bu gece

taziyede de bulunmaktadır (Ersoy, 2002:99). Elbeyliler’de de ilk gün mezar kazanlara yemek yedirilmektedir (Yalgın-Emir, 1977:31).

Uygurlarda da ölümün üçüncü gününden sonra “nezir” adı ile bir yemek verilmektedir. Bu yemeğin malzemesi ölü evinden getirilmekte, ölümün yedinci gününde de verilen bu yemekte pirinç bulunmamakta, yemeğin mutlaka hamur işi, kesilebilen bir yemek olması gerekmektedir. Bu yemeğe “yedisi” ismi verilmektedir. Ölünün yirminci gününde ise ölü yakınları hediyeleşmektedirler. Ölüm yıldönümünde de ölü, mevlit okunarak anılmaktadır (Güngör, 1992:9).

Elbeyliler’de de ölü canı için yedi günden sonra tuz dağıtılmaktadır. Definden kırk gün sonra yapılan anma gününe ölünün “kırkı” denmektedir (Yalgın-Emir, 1977:31). Definden kırk gün sonra yapılan bu gün diğerlerinden farklı olarak, cenaze sahibi tarafından organize edilmektedir. Birçok kimse, bu günden sonra yastan çıkmaktadır (Ersoy, 2002:99). Ölünün “kırkı”nda yemek verilip, helva dağıtılmakta, mevlit okutulmakta, hatim indirilip, Yasin okunmakta, dua edilip, 70 bin indirilmekte ve kırk duası okutulmaktadır (Örnek, 1971:79).

Ölünün elli ikinci gününde, ölünün kemiklerinin etinden ayrılacağı inancı bulunmaktadır. Özellikle burun kemiğinin düşmesi, ölüye büyük acı verdiğinden ölünün de bu acıyı hissetmemesi için yapılan anma günüdür. Bu gün de mevlit ve Kuran okutulup, elli ikinci duası yapılmakta, dua edilip, yemek verilmekte ve helva dağıtılmaktadır (Örnek, 1971:79-80).

Bayburt ili Harmanözü Köyü’nde, kırkıncı günü akşamı komşulara, ölenin yakınları tarafından “kırk ekmeği” denilen bir yemek verilerek, kurban kesilmekte ve elli ikinci günü akşamı da, aynı şekilde yemek verilerek Kuran okunmakta; hoca, ölenin elli ikinci gecesine kadar bir Yasin okuyup, elli iki sayısına ulaşmaktadır (Santur, 1991, akt. Güneş, 1995:66).

Ölüm yıldönümünde de ölünün ruhu için, yakınları mevlit okutup, şeker dağıtmaktadırlar (Örnek, 1971:80). Ersoy, bu günde ailelerin daha serbest

hareket ettiklerini ve birçok kişinin yıl dönümünde yastan çıktığını (2002:99) belirtmektedir. Elbeyliler’de ölünün yıl dönümünde kurban kesme âdeti de (Yalgın-Emir, 1977:31) bulunmaktadır.

Yukarıdaki günlerin dışında ölünün “üçüncü” gününde de mevlit okutulup, dua edildiği, yemek verildiği ve helva dağıtıldığı (Örnek, 1971:80) görülmektedir.

Eski Türklerde uygulanan ve önemle yerine getirilen “ölü aşı” âdeti, ölülerin zararlarından kurtulmak için, doğrudan ölüye sunulmuş kurbanlar iken Anadolu’da, dinî inançlarla birlikte uygulanarak önemini korumuş ve ölünün ruhu, canı için verilmiştir.

c.Türklerde Mezar ve Mezarlık Seçimi

Türklerde mezar kelimesi için “kereksür”, “kür”, “ükeger”, “köür”, “keür”, “kör”, “gör”, “kurgan”, gibi kelimeler kullanılmaktadır (Roux, 1999:294-295). Ayrıca “kesene”, “sin”, “sen”, “suburgan”, “subuzgan”, “nüke”, “torbi”, “turbi”, “ongyan”, “bumba”, “mulk” (296) gibi terimler de mezar ve mezarlığı tanımlamaktadır.

İnsanlar, eski çağlardan beri ölüleri için çeşitli şekillerde mezarlar yapmışlardır. Bunların bazıları yer üstünde bazıları kayalarda, bazıları da yerin altındadır. Hans Peter Lagueur, “Hüve’l Baki İstanbul’da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları” adlı eserinde, Osmanlı mezarlıklarının 15. yüzyıldan itibaren İstanbul’un toplumsal hayatına, İstanbul sakinlerinin demografik özelliklerine, sanat anlayışına, âdetlerine ışık tutan önemli kaynaklar olarak bakmakta ve bu mezarlıkları ve mezar taşlarını Avrupadakilerle

karşılaştırarak değerlendirmektedir. Eserinde mezarların olma amacını; “İnsanın yok oluşunu kalıcı bir anıtla, daha doğrusu bir mezar taşıyla aşmaya çalış”masına (1997:1) bağlamaktadır.

Türklerde genelde mezarların birçoğu yerleşim bölgelerine ve ulaşım yollarına uzak durumdadır. Nehir kıyıları, yüksek dağlar ya da tepe dorukları, ormanlar gibi kutsal mekânlar, mezar yerleri olarak seçilmektedir (Roux, 1999:248-249). Roux, Yakutlar’da “herkes gömülmek istediği yerin seçimini kendisi yapmakta ve bu yeri kendi ailesine göstermektedir. Genelde seçilen en uygun yer onun beğendiği bir ağacın altıydı.” (1999:253) demektedir. Bu konuda Lagueur, Osmanlı mezarlıklarının da kent dışındaki bir bölgede bulunduğunu, bu uygulamanın Orta Avrupa’da olmadığını ama Türklerde o zamanlar kural olduğunu (1977:7) ifade etmektedir. Bazı durumlarda da mezar yeri gizlenmiştir. Plan Carpin bu konuda şunları açıklamaktadır: “Birisi öldüğünde ve bu kimse soyluysa, bozkırda daha önce seçtiği bir yere gizlice gömülmektedir.”(akt.Roux, 1999:254-255). Jourdain Catalini de; hükümdar ölünce, birkaç adamın büyük bir servetle belirli yere kadar götürüldüğünü, cesetin gömüldüğünü, sonra da adamların kaçtığını (255) belirtmektedir. Bu uygulamanın mezarın yağmalanmasını ve düşmanlarca rahatsız edilmesini engellemek amacıyla yapıldığı söylenebilir.

Anadolu’da seyrek de olsa ölenlerin, mezarlıkların dışında bir yere gömüldükleri görülmektedir. Eskiden camilere, tekkelere gömülenler olduğu gibi, bugün daha çok köylerde yol kıyısına, tarla sınırına, çeşme başına gömülenler bulunmaktadır (Örnek, 1971:65). Hopa ve Rize’de kimi ailelerin ölülerini evlerinin bahçelerine ya da evlerinin yakınına gömdükleri görülmektedir (66).

Türklerin bilinen ilk mezar örneklerini Proto-Türk ve Hun dönemlerinde inşa edilen kurganlar (Yazar, 1999, akt. Altan, 2007:16) oluşturmaktadır. Kurgan, “toprak altında birbirine geçirilen, ahşap tomruklarla inşa edilmiş, bir ya da birkaç odadan oluşan (bazı bölgelerde taşın da kullanıldığı), üstüne

toprak veya dalların yığıldığı tümölüs (höyük) görünüölü mezarlardır.” (Çoruhlu, 1999, akt. Altan, 2007:16).

Göktürk mezar geleneği, Hunlar’ın devamı olmakla birlikte, yeni unsurlar da taşımaktadır. Göktürkler, kurganlarla birlikte mezar külliyeleri inşa etmişlerdir. Göktürklerde ölen için ilk durak olan çadırın da özel bir yeri ve anlamı olmuştur. Göktürkler çadırı, Gök Tanrı inancından dolayı göğün simgesi olarak görmekteirler. Orhun Kitabeleri’nde geçen: “(Siz) gökte hayattaki gibi (olacaksınız)”, “Babam Kağan öylece ili, töreyi kazanıp uçmuş”, “Amcam kağan uçup gitti” (Ocak, 2009:257) gibi ifadelerde, öldükten sonraki hayatın gökte sürdüröleceği inancı bulunmaktadır. Bu nedenle ölenin çadıra konması önemlidir. Mircea Eliade, “gökyüzü, merkezi bir direk tarafından tutulan muazzam bir çadır olarak kabul edilmektedir.” (1991:34) diyerek, çadırın kubbe kısmının göğü, gövdesinin yeri, tepedeki ocak açıklığından aşığı inen düzey doğrultunun veya ana direk eksenin dünyanın eksenini sayıldığını ifade etmektedir.

Türklerde, mezar yeri üzerine kurulan çadır hakkında Çin yıllıklarında; “mezarın üzerinde bir ev inşa ederler ve bu evin içinde ölen kişinin resmini yaparlar. Duvarlarında yaşamında katıldığı savaşları belirtirler.” (Roux, 1999:301) ifadeleri yer almaktadır.

Türklerde, mezarın yanına mezar taşı ve ağaç dikilmektedir. (Roux, 1999:253; Roux, 1998:223). Türkçede yazının yazıldığı mezar taşına “mengü taş”, “ebedi taş” (Roux, 1999:303) denilmektedir. “Bazı mezar taşları üzerinde, çoğunlukla yedi dallı olmak üzere, kabuğu soyulmuş ağaçların tasvirleri görölebilmektedir. Hayat ağacı ve axis mundi ağacı etnoğraflar tarafından iyi bilinmektedir” (305). “Ebedi statik yaşam mezar taşıdır; ebedi dinamik yaşam ise ağaçtır. Ağacın mezarın yanına dikilmesindeki amaç sanırım bu dünyada ya da öteki dünyada yeniden doğuşu kolaylaştırmaktır.” (306).

Harlez, “Kinlerde, mezarın bulunduğu yere bir söğüt ağacı dikilmekte ve söğüt ağacına değişik renklerde taşlar bağlanmaktadır” (Roux, 1999:306) demektedir.

Mezarlarda yer alan bir diğer unsur da heykellerden ve taşlardan yapılan balballardır. Barthold; “... hanın öldürdüğü veya onun için öldürülen adamlar öteki dünyada ona hizmet edeceklerdi. Orhun Türklerinde bu fikrin yankısı olarak han tarafından öldürülen adamların heykelini (balbal) dikmek âdeti vardı.” (İnan, 2000:191-192) derken Roux, balbalların var olma nedenini; “... herhangi bir şekilde öldürülen kişilerin ahirette onları öldüren kişinin veya uğruna öldürülmüş oldukları kişinin hizmetinde bulunacaklarına dair inançtan almaktadır.” (1998:208) şeklinde açıklamaktadır. Ayrıca Roux, balbalların ölüye anıt olarak dikilen taşın sembolü olmadığını, şekilsiz bir taş ve ruhun içinde bulunduğu sanılan ölen veya öldürülen düşmanı simgelediğini (Roux, 1998:208; Roux, 1999:164-166) belirtmektedir.

İslam dininde her türlü mezar yapımı hoş karşılanmamıştır. Kabirlerin yer seviyesinden yüksek olmaması tavsiye edilmiştir. Rivayete göre Hz. Muhammed (sav), Halife Hz. Ali'ye: “Haydi git, kırıp dökmedik put, düzlemedik yüksek kabir bırakma!” (Kütüb-i Sitte, 1992:284) diyerek, yerden yüksek kabirlerin yer seviyesinde olacak şekilde düzleştirilmesini, kabrin bir karıştan fazla yüksek olmamasını, süslü, gösterişli, sınıf farkı yansıtacak mezar yaptırma geleneğinden ve bakımından kaçınılmasını vurgulamaktadır.

Lagueur, Hicret'ten sonraki ilk yüzyıllarda diğer kültürlerin etkisiyle Türklerde katı kuralların yıkıldığını, esnetildiğini dolayısıyla mezar kültürünün de değiştiğini (1997:2) ifade etmektedir.

Araz-Günay, Türklerde taş ve mermerden mezar yapımının yaygınlaştığını, mezar taşlarının da çeşitli motiflerle süslendiğini, ölenin mesleğinin mezar taşına yansıtıldığını, şiirli mezar taşlarının da yaygınlaştığını (1997:195; Örnek, 1971:66) söylerken; eski Türk mezarlıklarının birer açık hava sanat müzesi kimliğine büründüğünü (195)

belirtmektedirler. Lagueur de mezar taşları süslemesinin modaya bağlı olduğunu (1997:80) ifade etmektedir.

İslam dininde, canlıların resimlerinin yapılması Allah'ın yaratıcılığına ortak koşmak olduğundan sadece cansız olanların ve bitkilerin resimlerinin yapılmasına izin verilmektedir. Mezarlarda da genelde selvi ağacı motifi kullanılmaktadır. Lagueur, selvi ağacının Akdeniz'in birçok bölgesinde görülen mezarlık ağacı olduğunu, her zaman yeşil kalmasından dolayı "kalıcılığı simgelediğini" (131); "yaşam ağacı sembolü olarak da yorumlan"diğini (130) belirtmektedir.

Mezar taşlarında çiçek motifi olarak genelde lale, karanfil, sümbül, gül kullanılmaktadır. Lagueur, gülün sık kullanılmasının nedeninin halk arasında kutsal sayılmasından ileri geldiğini ve bu konuda Busbecg'ten alıntılanarak: "gül yapraklarını da yere atmıyorlar; çünkü eskiden gülün nasıl Venüs'ün kanından olduğuna inanılıyorsa, Türkler de gülün Muhammed'in terinden oluştuğuna inanırlar." (130) demektedir.

Bu bitkilere akasya, çam, iğde, kavak ağaçları ile zambak, menekşe gibi çiçekler; pelin, arapsaçı gibi otlar (Örnek, 1971:66; Araz-Günay, 1997:193) eklenebilir.

Görüldüğü üzere mezarlar, yapıldıkları çevrenin ve devrin inançlarının, âdetlerinin, sanatlarının, geleneklerinin, tabii, iktisadî ve sosyal şartlarının ürünü olmaktadır. Mezarlıkların ve mezarların gelişigüzel yerler olmayıp, kişiler hakkında bilgi toplanabilecek, tarihî belge niteliği taşıyabilecek toplumun her türlü kültürünün okunabileceği mekânlar olarak algılanması ve bu sanat eseri niteliğindeki eserlerin korunması gerekmektedir.

İslam inancında mezarların düzenli ve tertipli olması, temiz tutulması, yeşillendirilmesi tavsiye edilmektedir. Bu dinde, mezarlığın yeşil olması ölüler için yararlı olacağı düşüncesiyle ağaç ve bitkilerin koparılması mekruh sayılmıştır (İslam Fıkhi, 1994:85-86). Bu konu hakkında İbn Abbas (r.a.) şöyle rivayet eder:

“Resulüllah (a.s.) Efendimiz, iki kabrin yanından geçerken şöyle buyurdu: ‘Bu ikisi azâb görüyorlar, ama bu bir büyük gûnahtan dolayı değildir. Bunlardan birisi idrardan sakınıp temizlenmezdi, diğeri ise halk arasında söz götürür getirir, koğuculuk yapardı.’ Sonra yaş bir hurma dalı istedi, onu ikiye bölüp o kabirlerin üzerine dikti ve şöyle buyurdu. ‘Bunlar kurumadığı sürece iki kabrin azabının da hafiflemesine sebep olacaklarını umarım!’ (İslam Fıkhi:86).

İslamiyette kabirde hayvan boğazlanması (İslam Fıkhi, 1994:87), kabirlerin kireçlenmesi, üzerine bina, mescit yapılması, oturulması, yazı yazılması, ayakla basılması, üzerinde namaz kılınması (El-İhtiyar, 1998:285-286) yasaklanmıştır.

Türkiye’deki mezarların bir bölümü terk edilmiş ve bakımsızken; çok az kısmı da temiz, derli toplu, çiçekli ve süslüdür. Özellikle küçük köylerde, ilçe ve illerin çoğunda dağınık ve bakımsız mezarlar varken, büyük kentlerdeki mezarlar bakımlıdır (Örnek, 1971:65). Belediye örgütlerinin olduğu mezarlıkların bakımı, memur ve işçilerle sağlanmakta, mezarlar bekçiler tarafından korunmaktadır. Bu mezarların genelde taş duvarlarla veya çitlerle örüldüğü ve içinde bazen bir küçük cami, gasilhane bulunduğu görülmektedir. Taşradaki mezarlıklar ise, bu düzenden yoksundur (65). Genelde dinî bayramlarda ve kandillerde mezarlık ziyareti yapıldığından mezarlar, önceden temizlenerek, üstündeki yabani otlar sökülmeaktadır. Ölü gömüldükten bir yıl sonra da mezarı yaptırılmaktadır (Araz-Günay, 1997:193).

Harmanözü Köyü’nde, duruma göre mezar, ölüm olayından bir yıl sonra yaptırılırken ölenin yakınlarının durumu iyi değilse, bu süre uzayabilmektedir. Mezar yapıldığında, ölenin yakınları köy halkına ya da beş-on kişiye yemek vermekte ve Kuran okutmaktadırlar (Santur, 1991, akt.Güneş, 1995:85).

Türklerde ata ruhlarına, ata mezarlarına karşı büyük saygı beslenmekte ve onları kızdıracak hareketlerin yapılmasından kaçınılmaktadır.

Kendilerine yardımcı olmalarını sağlamak, öfkelerini üzerlerine çekerek sevdiklerini alıp götürmelerini önlemek için onları memnun edecek tutum ve davranışlarda bulunmaktadır. Ölüm sırasında, bunu üzüntülerini göstermek yolu ile ortaya koymaktadırlar. Yüz, yaka-paça yırtmak, dövünmek, bağırarak ağlamak, saç yolmak gibi hareketler, bu üzüntünün derinliğini ve ondan ayrılmanın ızdırabını ölene anlatmak, onu buna inandırmak için yapılmaktadır. Böylece ölenlerin yakınlarının kendileri için büyük üzüntü duyduklarına inanacaklarına ve kalanlara yardım edici ata ruhu olacaklarına inanmaktadırlar.

Mezarlıklarla ilgili inançlar eskiden olduğu gibi günümüzde de devam etmektedir. Özellikle Şamanizm'in etkisinde kalan Türklerde mezarlarla ilgili inançlar daha çok büyüsel işlemlerde sürdürülmektedir. Bundan dolayı, mezar toprağı büyücülükte ve büyü bozmada da kullanılmaktadır.

Günümüzde Anadolu insanı da, son durak olan mezarın olumsuz etkilerinden kurtulmak veya olumlu etkilerinden yararlanmak için bazı pratikler yapmaktadır.

Kazaklar, kaza ile ölmüş olanların mezarlarına çaput ve bez bağlayarak, bu tip mezarlardan alınan toprakları çeşitli hastalıkların tedavisinde ilaç olarak kullanmaktadırlar (Güngör, 1992:10).

Aladağ ve Yürüklerde eğer bir av tüfeğı avı doğru vuramazsa, avcı tüfeğini alıp mezarlığa giderek; 3, 7, 40 defa mezarlığın etrafında dönmektedir. Bu âdetten sonra ise tüfeğin doğru vuracağına (Yalgın-Emir, C II.1977:118) inanılmaktadır.

Zara, Kırşehir, Maraş, Merzifon, Niğde, Uşak, Çankırı, Kayseri'de mezar dönüşü eve geldiğinde; ölenin yakınları, ölenin hayaliyle karşılaşmaktan korktukları ya da sevdiklerinin öleceğini düşündüklerinden arkalarına bakmamaktadırlar (Örne, 1971:40).

Ölünün geride bıraktığı eşyalara da birtakım işlemler uygulanmaktadır. Acıpayamlı (1963) bu konuda; ölünün geride bıraktıklarıyla ilgili dinsel ve

büyüsel işlemlerin ilkelerde daha belirgin olduğunu; bu işlemlerin ölenin eşyasını, hayvanlarını, karısını, çocuklarını, hizmetçilerini ve kölelerini içine aldığı; kimi ilkelerde ölü gömülürken kişisel eşyasının da mezara bırakıldığı ya da yakıldığı, kırıldığı, suya atıldığı veya yüksek bir yere asıldığını (Örnek, 1971:75) aktarmaktadır.

Ölenin geride bıraktığı eşyasıyla ilgili işlemlerin oluşmasında; “ölenin geri geleceği korkusu, ölenin anısını yaşatma isteği” (Örnek, 1971:75) etkili olmaktadır. Günümüzde ölenin giysilerini başkalarına vermenin görünürdeki anlamı “hayır yapma” olsa da, temeldeki neden korkudur. Çünkü ölenin, geride bıraktıklarıyla olumlu veya olumsuz bağının sürdüğüne inanılmaktadır (75).

Anadolu’da, ölenin giysilerini “hayır yapmak” amacıyla fakirlere verilmesinin yanında Örnek’in ifadesiyle: “Bugün Anadolu’da atalar ve ölüler ibadetinin tipik belirtilerinden olan, ölüyü kişisel eşyası ile birlikte gömme ya da mezarının üzerine, çevresine yiyecek-içecek, araç-gereç bırakma âdetlerine de rastlanılmaktadır” (72). Mezarlara hediye bırakmak, ölülere yemek, içki sunmak ve dünyada işine yarayan eşyayı beraberinde götürmesini sağlama düşüncesi Öntarih Anadolu’da görülen âdetlerdendir (Özgüç, 1948:75).

Sivas’ın İmranlı ilçesine bağlı Kevenli Köyü’nde ölenin sağlığında kullandığı saat kösteği, sigara tabakası, mevsim kış ise yatağı ve yorganı ile (üşümesin diye); Urfa’da da kadın ölünün yüzüğü, küpesi ve gelinliği ile gömüldüğü; Anamur’a bağlı Çarıklar Köyü’nde ölünün ağzına para kıştırıldığı; Ünye’de mezara yemek bırakıldığı, Tortum’da Cuma günleri mezarın üzerine yem döküldüğü (Örnek, 1971:72-73) görülmektedir.

Mezara hediye bırakmanın yanı sıra mezar üzerinde ateş yakma âdetine de rastlanılmaktadır. “Üç, yedi ve kırk gün gibi dinsel ve büyüsel süreler arasında değişen ateş yakma âdetini halk, ‘ölüye vahşi hayvanlarla kötü ruhların yaklaşmaması’ (74) olarak açıklamaktadır.

Malatya'nın Darende Beldesi'nde, definden itibaren üç gün mezar başında ateş yakılmaktadır. Bunun ise dinî bir görev olduğu kabul edilmektedir (Kalafat, 1990, akt. Güneş, 1995:78). Binboğa ve Nurhak Dağları'ndaki Yürüklerde de mezarın başında ateş yakmak, garip ve genç ölenlerin mezarlarına bayrak asmak âdeti (Yalgın-Emir, 1977:362) bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi mezarın üzerine su dökmek, içi dolu veya boş su kabı bırakmak; mezara hediye, yiyecek-içecek, araç-gereç, para vb. şeyleri koyma

gibi pratikler eskiden olduğu gibi bugün de hâlâ Anadolu'nun birçok yerinde yaşatılmaktadır.

1. BÖLÜM

TÜRK KÜLTÜR VE GELENEĞİNDE MEZAR ZİYARETLERİ

Kutsal sayılan ve toplumun genelinin kabullendiği belirli nesnelerin yanında, toplumların âyinlerini gerçekleştirdikleri belirli mekânlar bulunmaktadır. Kutsal mekân kavramı olarak adlandırılan bu yerleri, mabed, tapınak, cami, mezarlık, türbeler; çeşitli ağaçlar, taşlar, göller, nehirler oluşturmaktadır. Bu yerleri kutsal oldukları için zaman zaman ziyaret eden insanlar, hem ruhen hem de bedenen rahatlatılmaktadırlar.

Her kutsal mekân, kutsalın tezahürünü var olan ortamdan diğer bir toprak parçasını ayırma etkisine sahip bir kutsalın ortaya çıkışını gerektirmektedir. Eliade'nin "Kutsal ve Din dışı" eserinde bu konu şöyle ifade edilir: "Yakup Karan'da, rüyasında gökyüzüne ulaşan ve üzerine meleklerin inip çıktıkları merdiveni gördüğünde ve yukarıda, 'Ben Ebedi'yim, 'İbrahim'in Tanrısı'yım' diyen Tanrı'yı duyduğunda, uyanmış fakat endişeye kapılarak şöyle haykırmıştır: 'Bu yer ne kadar da korku verici! Burası gerçekten de Tanrı'nın evi. Göklerin kapısı buradadır!' diyen Yakup, daha sonra yastık olarak kullandığı taşı almış, onu anıt olarak dikmiş ve taşın tepesine zeytinyağı dökmüştür. Bu yere Bethel, yani "Tanrı'nın evi" adını vermiştir." (1991:7). Burada "Çoğu zaman tanrının bir zuhuru gerekmemektedir bile, herhangi bir işaret, yerin kutsallığını belirtmeye yetmektedir." (7).

Din dışı bir oluşu seçen insanın ulaştığı, Dünya'nın kutsallıktan arındırılma derecesi ne olursa olsun, dinsel tavrı ortadan kaldırmayı başaramamıştır. "Doğduğu yerlerin manzarası, ilk aşkların yaşandığı yer veya gençlikte ziyaret edilen ilk yabancı kentin bir sokağı veya bir köşesi, bütün bu yerler, en samimisinden din dışı bir insan için bile özel, 'yegâne' bir niteliğe sahip olmaya devam etmektedirler. Buraları onun Özel Evren'inin 'Kutsal yerleridir.' (4-5).

İskender Oymak (2002) da İlahi dinlerde en yüce manada kutsallığın Tanrı'ya ait olduğunu ve kutsalın belirleyicisinin kutsalın bizzat kendisi olduğunu; kutsalın kendisinin de dinî tecrübelerin ana konusunu oluşturduğunu, dinî tecrübeyi yaşama arzusunda olan insanın Allah'ın işaret, alamet, tezahür ve delillerini doğrudan kullanarak kutsal ve ilahi kudretle sezgisel ve duygusal ilişki kurma çabasını taşıdığını, bu çaba içinde kutsallık atfedilen mezar, türbe, taş, kaya, ağaç vb. mekân ve nesnelerin uygun ortamı oluşturduğunu, bu nesnelerin bulunduğu tabiatın her yönüyle dini tecrübenin yoğun olarak yaşanabileceği mekânlar sayılacağını (akt. Yavuz, 2005:27) ifade etmektedir.

Kutsalın, kutsal olma özelliğini din dışı dünyamızın ayrılmaz parçası olan nesneler üzerinde açığa çıkarması, “kutsalın tezahürlerinin birikimi”dir (Eliade, 1991:IX). “Kutsal taş, kutsal ağaç, taş veya ağaç olarak tapınma nesnesi değildirler; onlara tapınılmaktadır, çünkü onlar birer kutsal tezahürdürler, çünkü onlar artık ne taş ne de ağaç olan kutsal olanı, açığa çıkartan nesnelerdir” (X).

Kutsal mekân ziyaretini “hac” ibadeti kavramında ele alan Ali Murat Yel, Tanrı'nın emri ile ziyaret edilen yerleri “dini hac” kavramıyla, sonradan insanların kutsallaştırdığı ziyaret yerlerini ise “sivil (Marx ve Lenin'in mezarları) ve kültürel hac” (kahramanların ya da ünlü kişilerin doğum yeri veya mezarı) olarak ayırmıştır. O'na göre Kâbe Müslümanların, Museviler'de Kudüs-Süleyman Mabedi, dinî hac olarak; bir evliyanın mezarı, türbe, Hristiyanlarda azizlerin, yataının özellikle Meryem Ana'nın yaşamına ilişkin mekânları ziyaret, kültürel hac (Yel, 2006:24) sayılmaktadır.

Buraya kadar özetlemek gerekirse; kaynağı açısından iki tür kutsallık bulunmaktadır. Birincisi, Allah tarafından kutsal olduğu belirtilen, diğeri de insanların kutsallık atfettiği mekân ve nesnelerdir.

Ali Murat Yel'in aktarımına göre ziyaret ve ziyaret etme olgusu sadece Müslümanlarda değil, dünyada hemen hemen bütün toplumlarda görülmektedir. Roma'da Diocletran yönetimindeki katliamlarda ölen, şehit

olan hristiyanlara kutsallık atfedilmiştir. Ölüden bir parça koparmaya çalışan hristiyanlar, ölenin giysilerinden kopardıkları parçayı onun kanına sürmüşlerdir. Böylece Avrupa’da şehit ve aziz mabedleri önem kazanmıştır (2006:28).

Şenol Göka, “İnsan ve Mekan” adlı eserinde bazı yerlerin kutsal sayılıp, ziyaret edilmesini, doğru ya da yanlış tartışmalarını, hak ve batıl arayışlarını bir tarafa bırakıp, bu yerlere hayatı anlamlı kılmamanın bir sembolü olarak bakmak gerektiğini (2001:97-98) belirtmektedir. Çünkü Göka’ya göre bu yerler bir yandan çaresiz kalmış insanlara, inanç ve geleneğin koruyucu gücünü hatırlatmakta, bir yandan da ortak inanış dolayısıyla sosyalleşmeye katkıda bulunmaktadır (98).

Görülüyor ki, insanlar farklı dinlere, inançlara sahip olsalar, farklı ibadet ve pratikler yapsalar da sonuçta amaç aynı olmaktadır. Kutsalın peşinden giden insan, kutsaldan meded umma amacını taşımaktadır. Bu amaca ulaşmak için de, canlı bir varlık olan “dil”in gücünden yararlanılmaktadır. Sözlü kültür unsurlarının sergilendiği bu ziyaret yerleri, toplumdaki insanların birbirleriyle etkileşimini de sağlamakta, dilden dile yayılarak günümüze kadar gelmektedir.

Ziyaret kültürü, halk arasında dinî bir gelenek olarak yerleşmiş ve her kesimden insanın yaptığı bir pratik olmuştur. İnsanları bu yerlere cezbeden şey onlarda bulunduğu inanılan manevi ve ilahî güç, feyz, bereket ya da kutsalın birtakım ritüellerle temasa geçmesi hâlinde, insanlara faydasının dokunacağına inanılmakta oluşudur. Bu yüzden yapısal yönden ziyaret geleneği, kutsalın bir tezahürü ve yaşanış biçimi şeklinde tanımlanabilir. Ayrıca ziyaret geleneği, halk dindarlığının önemli ve dinamik bir temsilini de oluşturmaktadır. Geleneksel halk dindarlığı ve biçimini temsil eden halk inanış ve uygulamaları, toplumun sağlık, ekonomi, sosyal, psikolojik yönüyle de ilişkilidir. Bu alanlardaki bilimsel ve teknolojik gelişmeler geleneksel uygulamalara etki etmektedir.

Türbe ve mezar ziyaretlerinin sebepleri, psikolojik, sosyolojik veya bilişsel nedenlere de bağlanabilir. “İnsan tabiatı gereği olgular alemi ile yetinemez. Tabiatüstü güçlere yönelir, olaylardan, objelerden gizli vasıfların varlığını tahayyül eder, irrasyonel açıklamalarda doyum arar.” (Öner, 1994, akt. Altan, 2007:26-27). İnsanın tabiatının ve bilişsel yapısının benzerliği, benzer inançları ve uygulamaları beraberinde getirmiştir. Buna delil olarak, çeşitli inanışlardaki türbe-yatır ve mezar ziyaretlerindeki bazı uygulamaların ortak olması gösterilebilir (Altan, 2007:27).

Ayrıca hareketlerimizin bilinen nedenleri arkasında, bilmediğimiz birtakım gizli sebepler bulunur. “Her gün işlediğimiz bütün fiillerin birçoğu anlatamadığımız gizli sebeplerin sonucudur.” (2005:24) diyen Le Bon, günlük yaptığımız hareketlerin çoğunun nedenini bilmediğimiz gizli sebeplere bağlamaktadır.

Hareketlerimizin gizli sebeplerinin başında, alışkanlık belleği yatmaktadır. “Alışkanlık belleği kolektif ve toplumsal bir içeriğe sahiptir. Belli bir eğitim seviyesinin altında olan ve daha çok duygusal ve içgüdüsel davranış karakteri taşıyan halk tabakası, gündelik davranış ve inanışlarını da çoğunlukla ‘alışkanlık davranışı’ temelinde ve kolektif bir ortamda oluşturmaktadır.” (Arslan, 2004, akt. Altan, 2007:27).

“Tarihsel bir olay ya da kahraman kişi, mitleştirilmenin aşındırıcı eylemi karşısında fazla dayanamayarak halkın belleğinde farklı bir tarzda yer eder ve popüler inanışların önemli bir ögesi haline gelir.” (Arslan, 2004, akt. Altan, 2007:27). Görüldüğü gibi ölümlerin hayatları da, halkın belleğinde efsaneleştirilerek kendine yer bulmaktadır.

İnsanların geleceğe ilişkin beklentilerinde, sabırsız ve aceleci davranışları da onları türbe, yatır ve mezar ziyaretine itmiştir. Dualarının, isteklerinin kabul olacağı/olduğu inancı, kişileri psikolojik açıdan rahatlatıp doyuma ulaştırmaktadır. Bu anlamda kişilerin dileğinin, duasının kabul olup olmaması önemli değildir. Önemli olan o kutsal mekânda bulunmak ve

kendisi gibi oraya gelenleri görerek yalnız olmadığının, yaptığı hareketin doğruluğunun tescillenmesidir.

Doktor tedavisiyle iyileşme ihtimali olmayan veya az olan hastalar, doktora bile gitmeden kendilerinin ya da akrabalarının vasıtası ile türbelere götürülerek; orada hastalığın özelliğine göre, dua okunup değişik uygulamalar yapılmaktadır (Peker, 1999, akt. Altan, 2007:29).

Bütün bunların yanında kutsal mekânların, kişilerin birbiriyle iletişim kurdukları, sıkıntılarını paylaştıkları yerler olduğu da söylenebilir.

Kutsal mekânlarda gerçekleştirilen uygulamaların ticari amaç taşıdığı da görülmektedir. Birçok dinî eserde veli-evliyaların hayatları, kerametleri anlatılmakta; türbelerin çevrelerinde her ne kadar İslam dini hoş karşılamasa da dükkânların, kitapçıların, lokantaların olduğu görülmektedir.

Türklerin mezar kültürünü anlayabilmek için İslamiyetten önceki inanç ve uygulamalara bakmak gerekmektedir. Çünkü bir dinden diğerine geçildiği zaman önceki inanç ve uygulamalar tamamen terk edilmemekte, yeni dinle birlikte, yeni dinin içinde, onun bir ögesi olarak yaşamaktadır.

Türklerde ilk devirler itibariyle mezar ziyaretinin olmadığı görülmektedir. Ruhi Ersoy bu konu hakkında; ilkçağda yaşayan Türklerde anma günleri ile ilgili uygulamaların, ölünün cenaze merasimi süresince devam ettiğini; ölüm olayının gerçekleşmesi ve ondan sonraki sürecin bir yılı bulduğunu, ölümün gerçekleştiği andan defin merasimine kadar gerçekleştirilen her türlü rit ve ritüelin anma olayının bir parçası olduğunu ifade etmektedir. “Çünkü Türklerde ilk devirler itibari ile mezar ziyareti kültürü yoktu. Zira mezarlara ölüyle birlikte değerli eşyaları da konulduğu için mezarın yeri açılır ve eşyalar çalınır korkusuyla gizli tutuyorlardı. Özellikle de mezarın yerinin belli olmaması için ölünün gömüldüğü yerin üstünde atlarını tepindiriyorlar ve yeri belirgin olmaktan kurtarıyorlardı.” (2002:99-100) diyerek Türklerde ilk devirler itibariyle mezar kültürünün olmadığını ve sebebini açıklamaktadırlar.

Mezar ziyareti, Türkler İslamiyeti kabul ettikten sonra yerleşmiş ve disiplinli bir hâl almıştır. İslam dininde de önceleri, putperestliğin henüz bırakıldığı dönemde kabir ziyareti yasaklanmıştır. Cahiliye devrinde kabirdekilere aşırı saygı gösterilmesi, kabre tapınılması, bağırarak ağıtlar yakılması, kabirlere mescit yapılıp kandil takılması, kabilelerin ölenleri de sayılarına eklemesi kabir ziyaretinin yasaklanmasına sebep olmuştur. Bu konu ile ilgili Hz. Muhammed (sav)’ın; “ Allah kabirleri çok ziyaret eden kadınlara ve kabirlerin üzerine mescitler yapanlara, kandiller takanlara da lanet etsin” (Kütüb-i Sitte, 1992:291) hadisi mevcuttur. Sonrasında ise İslam dini kökleşip, yerleşince yasaklar kaldırılmış, kabirleri ziyaret etmeye izin verilmiştir. Hz. Muhammed (sav); “Rabbim’den anneme istiğfar talep etmek için izin istedim, fakat bana izin vermedi. Kabrini ziyaret etmem için izin istedim, buna izin verdi” (294), “Ben sizi kabirleri ziyaretten men etmiştim, ama onları ziyaret edebilirsiniz. Çünkü onlar size ahireti hatırlatır” (294) demektedir. Bu hadislerle kabir ziyaretlerine ruhsat verilme sebebi açıklanmaktadır. Ziyaretin amacı, kişilerin ahireti hatırlayıp, tefekkür ederek, ölüp gidenlerden ibret almak olmalıdır.

Kabir ziyareti hususunda Hz. Muhammed (sav), Uhut Şehitleri’ni her yıl; Hz. Ömer, babasının mezarını; Hz. Ayşe, kardeşi Abdurrahman’ın kabrini, Hz. Fatma, Hz. Hamza’nın kabrini her cuma ziyaret etmekte ve orada dua okumaktadırlar (Kütüb-i Sitte, 1992:295).

Haşr suresinin 10. ayetinde: “Onlardan sonra gelenler (başta muhacirler olarak, kıyamete kadar gelecek müminler): ‘Ey kerim Rabbimiz, derler, bizi ve bizden önceki mümin kardeşlerimizi affeyle! İçimizde müminlere karşı bir kin bırakma! Duamızı kabul buyur ya Rabbena, çünkü Sen Raufsun, rahimsin!’” denilerek, Kuran’da kabir ziyaretlerinin tarifi yapılmış, kabirlerde dua etmenin fayda sağlayacağı bu ayetle belirtilmiştir.

Türbe ve kabir ziyaretlerinde, duanın yanında tavsiye edilen şeyler de vardır. Bunlar; abdest alıp iki rekat namaz kılmak, namazın sevabını ziyaret edilecek ölünün ruhuna bağışlamak, sonra kabri ziyaret ederek; yüz kıbleye

dönük şekilde kabir ehline selam vermek ve Fatiha, Ayet'el Kürsi, Zilzal, Tekasür, Yasin, Mülk, İhlas, Felak, Nas surelerini okumaktır (Aytürk-Altan, 1990, akt. Atlan, 2007:20). Ayrıca Türkler ziyaret sonrasında mezar temizliğini de (Araz-Günay, 1997:197) yapmaktadır.

Hız. Muhammed (sav), mezarları ziyaret ettiğinde önce; "Esselamu aleykum (selam sizin üzerine olsun) ey kabir halkı! Allah sizi de bizi de mağfiret buyursun. Sizler bizim seleflerimizsiniz. Biz de arkadan geleceğiz." (Kütüb-i Sitte, 1992:296) diyerek kabirdekilere selam vermektedir.

İslamiyette mezar ziyareti için perşembe, cuma ve cumartesi günleri tavsiye edilmektedir. Bunun yanında bayram arifelerinde, bayram ve kandil gibi kutsal günlerde (Örnek,1971:80), günümüzde ise "Anneler ve Babalar Günü'nde" de (Araz-Günay, 1997:197) ziyaret yapılmaktadır. Uygurlar, mezar ziyaretini genelde Perşembe, Cuma ve Cumartesi günleri, Kadir ve Berat Kandilleri'nin gecesinde ziyaret edip; mezarlara kuşlar yesin diyerek buğday, darı (Güngör, 1992:10) bırakmaktadırlar.

Türkler, sadece akrabalarının değil, peygamberlerin, erenlerin, velilerin, devlet büyüklerinin vb. kişilerin de mezarlarını ziyaret etmektedirler. Eski Türk dininde ata kültü çok önemli sayılmaktadır. Toplum tarafından saygı duyulan, birtakım doğaüstü özellikler gösteren kişiler ya da liderler, ölünce anılmaktadır. Çünkü bunların öldükten sonra dünya ve yaşayanlarla ilişkilerini kesmediklerine inanılmaktadır. Ataları öfkelenmemek, onlara saygı duymak için de adlarına kurban ve adaklar sunma, dua etme, onların maske ve figürlerini yapma, bayram ve tören düzenleme gibi inanç ve pratikler uygulanmaktadır. Sonuçta mezar ziyaretlerindeki bütün rit ve ritüeller, ata ruhlarına saygı duymak ve onları memnun etmek için yapılmaktadır. Türklerin İslamiyeti kabulünden sonra da bu kült, "veli-evliya kültü"ne dönüşmüştür. Günümüzde, "atalar kültü"nın yansıması olan "veli-evliya kültü"nin önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. İnsanın kendinden daha güçlü olandan destek alma ihtiyacı, veli kültürünün temelini oluşturmaktadır. Velilere hayatlarında gösterilen saygı, onlar öldükten sonra

da “türbe ziyareti” şekline dönüşmüştür. Aslında İslam inancına göre mimari yönden mezarların üstüne kubbe, türbe yapılması ya da mezarların gösterişli olması uygun değildir. Ama aksi bir uygulama yapılarak, ortaya bir de türbe kültürü çıkmıştır. Velilere saygısızlıktan kaçınan insanlar, türbe ve mezarlarını ziyaret ederek kendilerine yol göstereceklerine inanmaktadırlar.

Anadolu’yu İslamlaştırma politikaları da “atalar kültü”nün “veli-evliya kültü”ne dönüşmesine sebep olmuştur. İslamiyet X. ve XI. yüzyıllarda, Orta Asya’da yayılırken Anadolu’yu İslamlaştırma politikalarında, veli-evliyalar önemli rol oynamıştır. Tekkelerin çoğu, Budist manastırların yerine veya yakınına inşa edilmiş, bu manastır çevresindeki insanlar, daha önce saygı duydukları azize ait menkıbeleri İslamîleştirmiştir. Böylece Anadolu’nun İslamîleştirilmesi kolaylaşmıştır (Ocak, 1984:12).

Bu inanışın sonucunda türbe, yatır, kümbet, tekke, dede mezarı gibi değişik adlarda anılan ve çoğunlukla kendilerine veli, evliya, eren, abit, zahit, alim, sofı, baba, şehit vb. türlü isim ve sıfatlar verilerek manevi güç ve meziyetlerine inanılan kişilerin yattıkları kabul edilen yerlere belli hacetlerle çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Adak adamak, kurban kesmek, çaput bağlamak, türbelere veya mezarlara benzer şeyler bırakmak, kabirlerden toprak almak, ziyaret sırasında mum yakmak, veliler aracılığıyla dua etmek veya istekleri direk onlardan dilemek, türbe etrafındaki ağaç-taşları kutsal saymak, türbenin etrafında dönerek dua etmek, türbeden arkası dönerek çıkmak, türbe parmaklıklarına bez bağlamak, türbenin etrafını bayram yerine çevirmek gibi pratikler bunlardan bazılarıdır. Bu ritüeller İslam dininde hoş karşılanmasa da varlığını Anadolu’da hâlâ sürdürmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı’nın İl Müftülükleri aracılığı ile Türkiye çapında yaptığı bir araştırmada: Anadolu’da 1380 farklı halk inanışının olduğu ve yaşatıldığı; bunlardan 335’inin aile, 319’unun uğur ve uğursuzluk, 272’sinin cenaze, 78’inin şifa, 73’ünün türbe ve yatır, 49’unun hıdırellez, 39’unun baht açılması, 36’sinin namaz, 31’inin nazar, 26’sinin dua, 25’inin adak-kurban, 23’ünün hac, 17’sinin mübarek gün-gece, 12’sinin misafir, 12’sinin bayram,

9'unun cin peri, 9'unun sihir-büyü-fal, 8'inin aşure, 7'sinin helal-haram, 6'sının muska, 2'sinin ay ve güneş tutulması konularıyla ilgili olduğu (Koçoğlu, 2006, akt. Doğan, 2006:23) tespit edilmiştir. Görüldüğü gibi bu inanış ve uygulamalar, halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılmaktadır.

Kültürel çevre, belirli bir hedefe ulaşmak için halk inanışları ve uygulamalarının oluşmasında, yerleşmesinde ve pratiğe dökülmesinde etkili olmaktadır. Bunun temelinde korku ve sevgi bulunmaktadır. Korku ve sevgiyle birleşen bu inanışlar kültürel yapının sürekliliğini sağlamaktadır.

Anadolu'da halk inanışlarını, anlama ve yorumlamada Türklerin İslâm'a giriş süreci önem taşımaktadır. X. yüzyılda Türk ulusları, İslamiyeti kabul edince, şamanlar, Budist, Manihaist papazlar, İslamiyete karşı çıkmak istemişlerse de yeni dinin karşısında ona uyumlu davranmayı tercih etmişlerdir (İnan, 1962:47). İslam dininin kabul etmediği bazı inanmalar, İslamîleştirilerek varlığını devam ettirmiştir.

İslamiyetten önce Bizans ve İran'da yapılan kabirlerde kurban kesme âdetine Hz.Muhammed (sav); "Sizler nezir yapmayınız. Çünkü nezir yapmak kaderden bir şey değiştirmez. Ancak nezir sebebiyle cimrilikten kurtarılır." (Aktaş,1973, akt. Altan, 2007:23) diyerek, herhangi bir duanın kabulü için bir şey adamayı tavsiye etmemiş, neziri yasaklamamış, ama kabirlerde kesmeyi men etmiştir. Buna rağmen Anadolu'da bu inanışın varlığına hâlâ rastlanmaktadır.

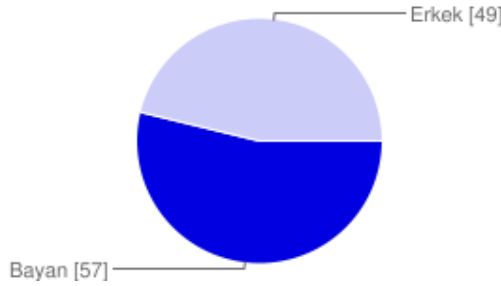
Eski Türklerde "yerin sahibi"ni memnun etmek amacıyla yapılan mezarlara, türbelere para ve benzeri şeylerin atılması (Kalafat, 1999, Altan, 2007:24), kutsal sayılan yerlerdeki ağaçlara çaput bağlanması, Şamanizm (İnan, 2000:207); mezar ve türbelerde mum yakılması, Hristiyan ve Mecusi (Günay,1999, akt. Altan, 2007:25) âdetlerindendir.

Korku ve çaresizlik durumlarında insanların sığınılacak bir liman aradıkları ve isteklerini tatmin etmesini sağlayan halk inanışları ve uygulamaları, kişi için akla gelen ilk yol olmaktadır. Bunun temelinde ise

kişinin o konu hakkındaki dinî bilgisinin az olması gelmektedir. Türbe ve tabii varlıklara yönelme, dilekte bulunma, dua ederken ölüden medet bekleme İslam’a aykırı olmasına rağmen kişilerin dinle ilgili boşluğunu dolduran unsurlar olduğu için devamlılığını sağlamaktadır. Bunların ortadan kalkması için Mustafa Doğan işlevselliği açısından, yerine daha sağlam bir uygulamanın gelmesi gerektiğini (2006:34) savunmaktadır.

Sonuçta, dünya hayatının son durağı olan mezarların ve onları ziyaret etmenin Türklerde çok önem taşıdığı ve gelenekselleştiği görülmektedir. Bu konu hakkında 2010 yılında kaynak 106 kişi ile yaptığımız anketimizde, geleneksel mezar ziyaretinin toplumdaki yeri ve hangi geleneksel biçimlerle şekillendiği tespit edilmiş ve anket sonucundaki grafikler, tablolar ve yüzdeleri aşağıda verilmiştir.

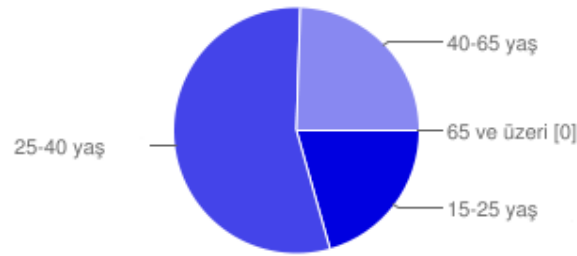
Grafik 1: Cinsiyet

Bayan	57	54%
Erkek	49	46%

Grafik 1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan deneklerin %54’ü bayan, %46’sı erkektir.

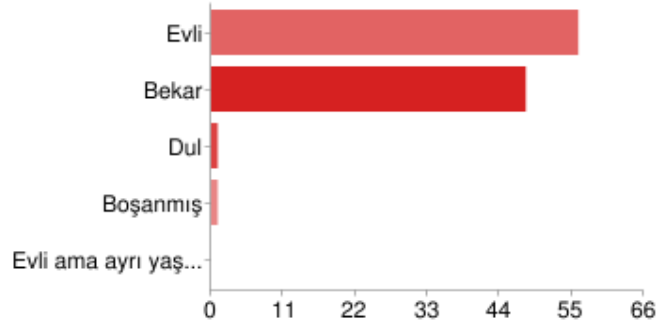
Grafik 2: Yaş Dağılımı

15-25 yaş	25	24%
25-40 yaş	56	52%
40-65 yaş	25	24%
65 ve üzeri	0	0%

Grafik 2’de araştırmaya katılan deneklerin % 52’sini 25-40, %24’ünü 40-65, %24’ünü de 15-25 yaşlarında olanlar oluşturmaktadır.

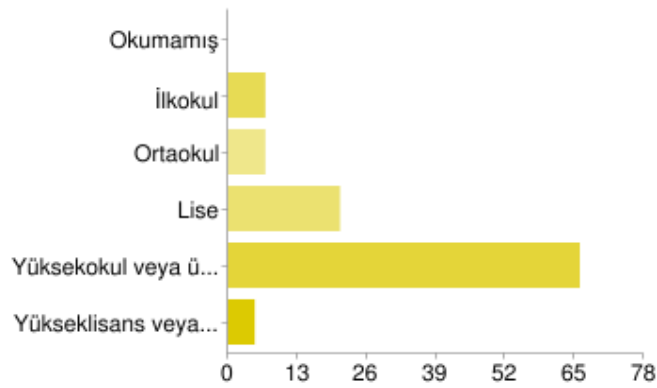
Grafik 3: Medeni Durum

Evli	56	53%
Bekar	48	45%
Dul (Eşi Ölmüş)	1	1%
Boşanmış	1	1%
Evli ama ayrı yaşıyor	0	0%

Grafik 3'te görüldüğü üzere, araştırmaya katılan deneklerin % 53'ü evli, % 45'i bekâr, % 1'inin eşi ölmüş (dul), %1'i de boşanmıştır.

Grafik 4: Öğrenim Durumu

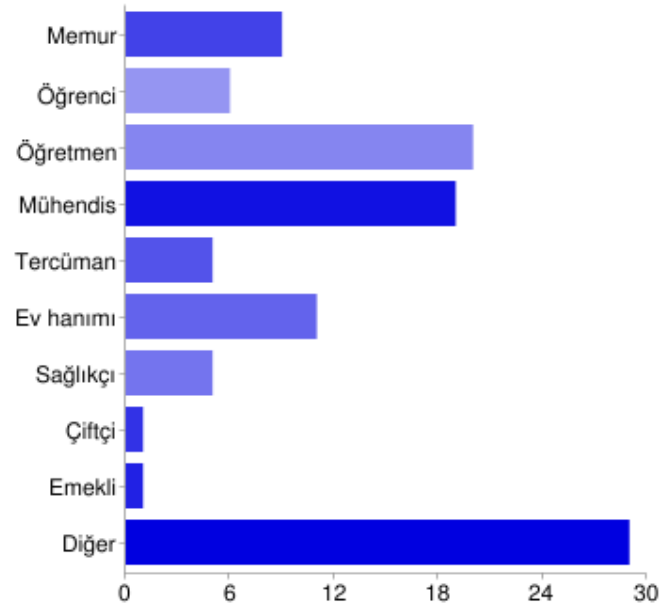

Okumamış	0	0%
----------	---	----

İlkokul	7	7%
Ortaokul	7	7%
Lise	21	20%
Yüksekokul veya üniversite	66	61%
Yükseklisans veya doktora	5	5%

Grafik 4'te görüldüğü üzere, araştırmaya katılan deneklerin %61'i yüksekokul veya üniversite, % 20'si lise, % 7'si ortaokul, % 7'si ilkokul, % 5'i de yüksek lisans veya doktora yapmış kişilerdir.

Grafik 5: Meslek Dağılımı

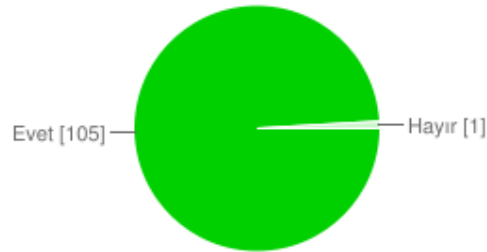

Memur	9	8%
Öğrenci	6	6%
Öğretmen	20	19%

Mühendis	19	18%
Tercüman	5	5%
Ev hanımı	11	10%
Sağlıkçı	5	5%
Çiftçi	1	1%
Emekli	1	1%
Diğer (Avukat, doktor, veteriner, esnaf...)	29	27%

Grafik 5'te de görüldüğü üzere deneklerin %19'u öğretmen, %18'i mühendis, %10'u ev hanımı, %8'i memur, %6'sı öğrenci, %5'i tercüman, %5'i sağlıkçı, %1'i çiftçi, %1'i emekli, %27'si de başka mesleklerdendir.

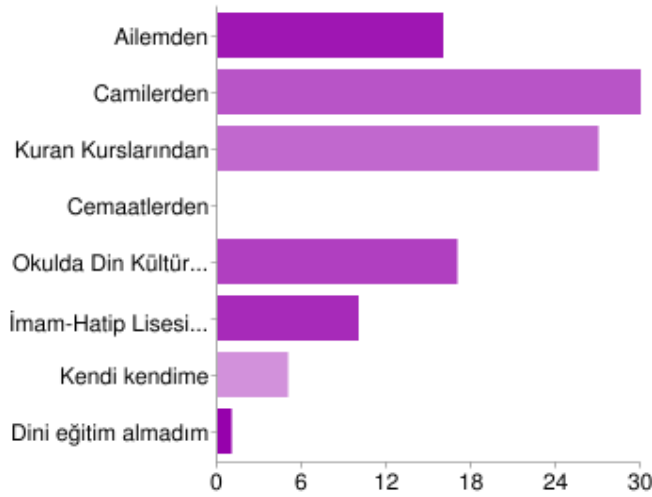
Grafik 6: Araştırmaya Katılanların Sure Okuma Bilgileri

Evet	105	99%
Hayır	1	1%

Grafik 6'da görüldüğü üzere, araştırmaya katılan deneklerden %99'u sure okumayı bilmekte, %1'i ise bilmemektedir.

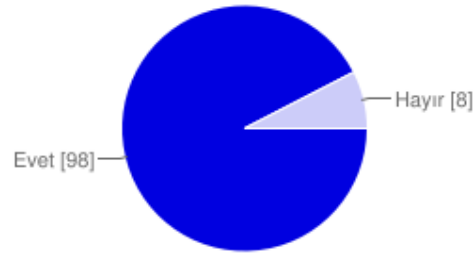
Grafik 7: Araştırmaya Katılanların Dinî Eğitimi Aldıkları Yer

Ailemden	16	15%
Camilerden	30	29%
Kuran Kurslarından	27	25%
Cemaatlerden	0	0%
Okulda Din Kültürü derslerinden	17	16%
İmam-Hatip Lisesi mezunuyum	10	9%
Kendi kendime	5	5%
Dinî eğitim almadım	1	1%

Grafik 7’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan deneklerin dinî bilgilerinin % 29’u camilerden, % 25’i Kuran Kursları’ndan, % 16’sı okuldaki Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinden, % 15’i ailesinden, % 9’u İmam Hatip Liseleri’nden, % 5’i kendi kendine öğrenmiş, %1’i ise dinî eğitim almamıştır. Grafikte dinî eğitimlerini cami ve Kuran Kursları’ndan alanların sayısının oldukça çok olduğu görülmektedir.

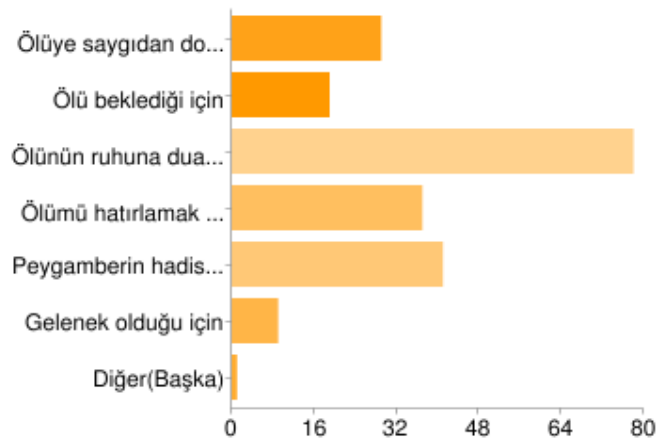
Grafik 8: Araştırmaya Katılanların Mezar Ziyareti Yapıp Yapmadıkları

Evet	98	92%
Hayır	8	8%

Grafik 8’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan deneklerin % 92’si mezar ziyareti yapmakta, % 8’i ise yapmamaktadır. Deneklerin çoğunun mezar ziyareti yaptığı görülmektedir.

Grafik 9: Araştırmaya Katılanların Mezar Ziyaretini Neden Yaptıkları

Ölüye saygıdan dolayı	29	29%
Ölü beklediği için	19	19%
Ölünün ruhuna dua okuyup, onu anmak ve varsa kabir azabını kaldırmak için	78	78%
Ölümü hatırlamak ve ibret almak için	37	37%
Peygamberin hadisinde tavsiye edildiği için	41	41%
Gelenek olduğu için	9	9%
Diğer(Başka)	1	1%

*Birden fazla seçenek işaretlenebildiği için oranların toplamı %100'ü geçebilir.

Grafik 9'da görüldüğü üzere, araştırmaya katılanların %78'i mezarı ölünün ruhuna sure okuyup, onu anmak ve varsa kabir azabını kaldırmak, %41'i Hz. Muhammed (sav)'in hadisinde tavsiye edildiği, %37'si ölümü hatırlamak ve ibret almak, %29'u ölüye saygıdan, %19'u ölü beklediği için, %9'u gelenek olduğundan, %1'i de bunların dışındaki bir sebepten dolayı ziyaret etmektedir. Buradan çıkan sonuçta, İslâm dininin mezar ziyareti üzerindeki etkisi açıkça görülmektedir.

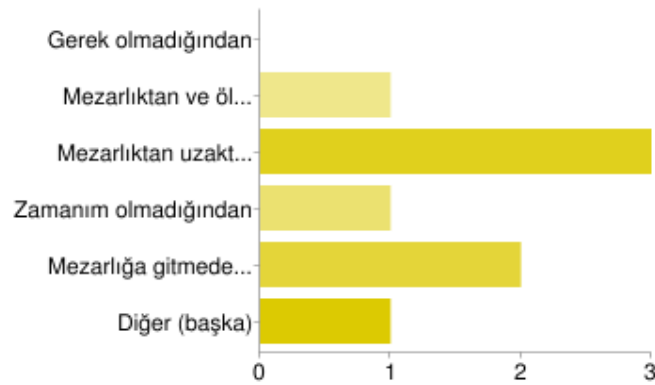
Grafik 10: Araştırmaya Katılanların Mezar Ziyaretini Nasıl Gerçekleştirdikleri

Kendim giderek	103	97%
Bir din görevlisi ile giderek	0	0%
İnternet üzerinden	1	1%
Diğer (başka)	2	2%

Grafik 10'da görüldüğü üzere, araştırmaya katılan denekler, %97'si mezar ziyaretini kendisi giderek, %2'si başka bir şekilde, %1'i ise internet üzerinden gerçekleştirmektedir. Deneklerin mezara kendilerinin gitmesi, mezar ziyareti modelindeki tercihlerini göstermesi açısından önemlidir.

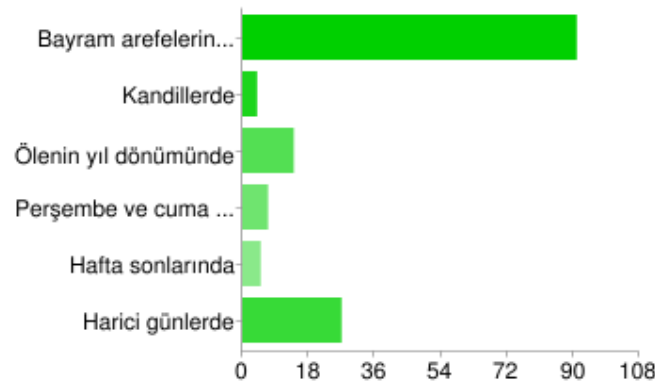
Grafik 11: Araştırmaya Katılanların Mezar Ziyaretini Neden Yapmadıkları

Gerek olmadığından	0	0%
Mezarlıktan ve ölülerden korktuğumdan	1	1%
Mezarlıktan uzakta yaşadığımdan ve ulaşımın zor olmasından	3	3%
Zamanım olmadığından	1	1%
Mezarlığa gitmeden de ölünün ruhuna dua edildiğinden	2	2%
Diğer (başka)	1	1%

Grafik 11' de da görüldüğü üzere, araştırmaya katılan deneklerin %3'ü mezarlıktan uzakta yaşadığı ve ulaşımın zor olmasından, %2'si mezarlığa gitmeden de dua edilebileceğinden, %1'i mezarlıktan ve ölülerden korktuğundan, %1'i zamanı olmadığından, %1'i ise başka sebeplerden dolayı mezar ziyareti yapmamaktadır. Grafikte mezar ziyareti yapmayanların oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Grafik 12: Mezarlıkların Genelde Hangi Zaman Diliminde Ziyaret Edildiği

Bayram arefelerinde ve bayram günlerinde	91	88%
Kandillerde	4	4%
Ölenin yıl dönümünde	14	14%

Perşembe ve cuma günlerinde	7	7%
Hafta sonlarında	5	5%
Harici günlerde (Anneler Günü, Babalar Günü, vb.)	27	26%

*Birden fazla seçenek işaretlenebildiği için oranların toplamı %100'ü geçebilir.

Grafik 12'de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan deneklerin %88'i mezarlıkları bayram arefeleri ve bayram günlerinde, %26'sı harici günlerde, %14'ü ölünün yıldönümünde, %7'si Perşembe ve Cuma günlerinde, %5'i hafta sonlarında, %4'ü kandillerde ziyaret etmektedir. Ziyaret zamanlarında yine İslâm dininin etkisinin olduğu görülmektedir.

Grafik 13: Mezarlık Ziyaretinde Neler Yapıldığı

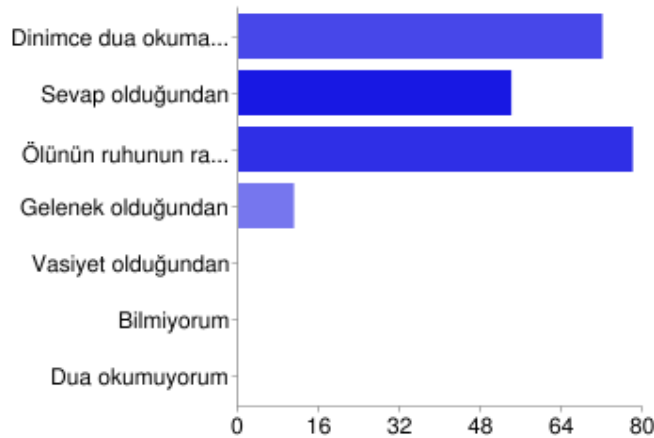
Çeşitli dualar, sureler okunur	102	100%
Mezarın üzerindeki yabancı otlar temizlenir	56	55%
Mezar sulanır	76	75%

Mezarın üstüne çiçek ekilir ve ağaç dikilir	36	35%
Mezarlara kaplarla su konur	32	31%
Mezarlara buğday, şeker vb. yiyecek konur	11	11%
Mezarlara bozuk para konur	8	8%
Diğer (başka)	0	0%

*Birden fazla seçenek işaretlenebildiği için oranların toplamı %100'ü geçebilir.

Grafik 13'te görüldüğü üzere, araştırmaya katılan deneklerin %100'ü mezarlık ziyaretinde, çeşitli dualar, sureler okumakta, %75'i mezarı sulamakta, %55'i mezarın üzerindeki yabancı otları temizlemekte, %35'i mezarın üzerine ağaç dikip, çiçek ekmekte, %31'i mezara kaplarla su koymakta, %11'i mezara yiyecek, %8'i ise mezarlara bozuk para bırakmaktadır. Mezarlara çeşitli duaların, surelerin okunması, çiçek ve ağaç dikilmesi, mezardaki yabancı otların temizlenmesi İslâm dininin etkisi ile; mezarın sulanması, mezara kaplarla su konması, bozuk para, yiyecek bırakılması da Türklerin eski inanç sistemindeki pratiklerin uzantısı ile yapılmaktadır.

Grafik 14: Mezarlıkta Neden Sure Okunduğu

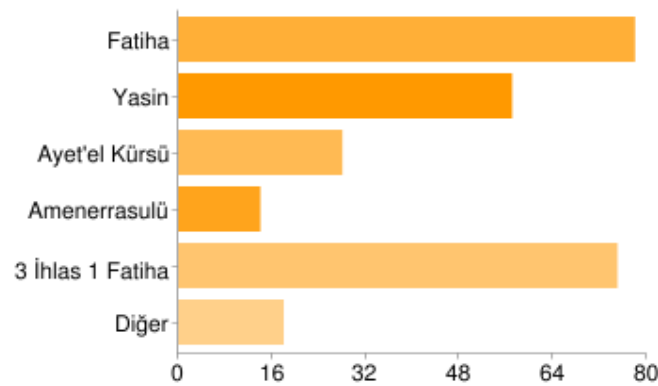

Dinimde dua, sure okumak tavsiye edildiğinden	72	71%
Sevap olduğundan	54	53%
Ölünün ruhunun rahatladığını düşündüğümden	78	76%
Gelenek olduğundan	11	11%
Vasiyet olduğundan	0	0%
Bilmiyorum	0	0%
Dua okumuyorum	0	0%

*Birden fazla seçenek işaretlenebildiği için oranların toplamı %100'ü geçebilir.

Grafik 14'te de görüldüğü üzere, araştırmaya katılanların %76'sı ölünün ruhunun rahatladığını düşündüğünden, %71'i dua okumak tavsiye edildiğinden, %52'si sevap olduğundan, %11'i da gelenek olduğundan dua okumaktadır. Burada mezar ziyareti ile sure okuma arasında pozitif bir ilişki olduğu söylenebilir.

Grafik 15: Mezarlıkta Hangi Surelerin Okunduğu

Fatiha

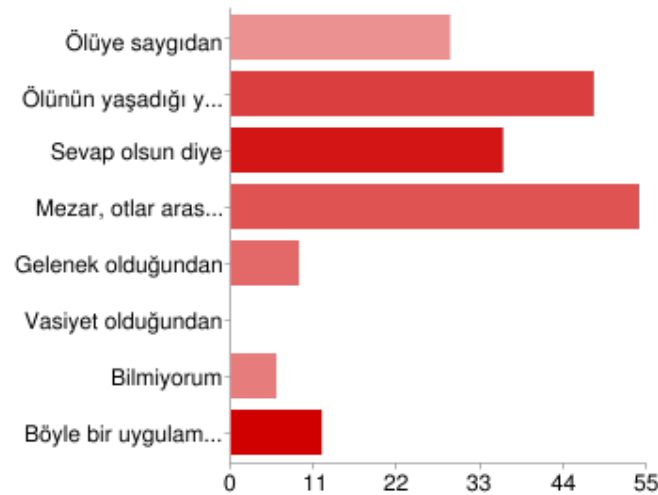
78 **76%**

Yasin	57	55%
Ayet'el Kürsü	28	27%
Amenerrasulü	14	14%
3 İhlas 1 Fatiha	75	73%
Diğer (Tekasür, Zilzal, Haşr vb. sureler, salavat...)	18	17%

*Birden fazla seçenek işaretlenebildiğinden oranların toplamı %100 ü geçebilir.

Grafik 15'te görüldüğü üzere, araştırmaya katılan deneklerden %76'sı mezarlıkta Fatiha, %73'ü 3 İhlas 1 Fatiha, %55'i Yasin, %27'si Ayet'el Kürsi, %17'si diğer dualar, %14'ü Amenerrasulü surelerini okumaktadır. Bu grafikte mezarlarda okunan surelerin Kuran-ı Kerim ve hadislerde tavsiye edilenler olduğu görülmektedir.

Grafik 16: Mezarlıkta Yabancı Otların Neden Temizlendiği

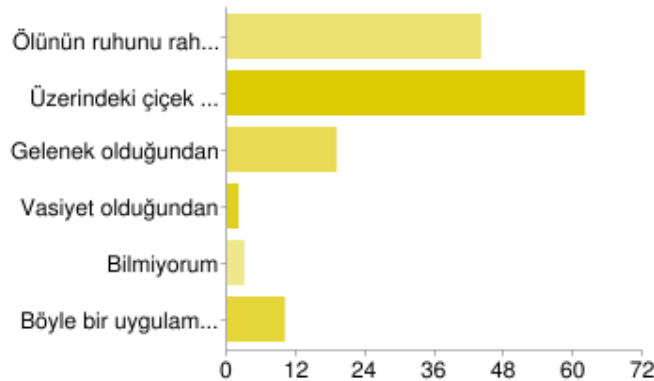
Ölüye saygıdan	29	28%
Ölünün yaşadığı yer olduğu için, görüntünün güzel olması gerektiğinden	48	47%

Sevap olsun diye	36	35%
Mezar, otlar arasında kaybolmasın diye	54	53%
Gelenek olduğundan	9	9%
Vasiyet olduğundan	0	0%
Bilmiyorum	6	6%
Böyle bir uygulama yapmıyorum	12	12%

*Birden fazla seçenek işaretlenebildiğinden oranların toplamı %100 ü geçebilir.

Grafik 16'da da görüldüğü üzere, araştırmaya katılan deneklerin %53'ü mezar, otlar arasında kaybolmasın diye, %47'si mezarı ölünün yaşadığı yer ve görüntüsünün güzel olması gerektiğinden, %35'i sevap olsun diye, %28'i ölüye saygıdan, %9'u gelenek olduğundan, %6'sı ise sebebini bilmeden, mezardaki otları temizlemektedir; %12'si de böyle bir uygulama yapmamaktadır.

Grafik 17: Mezarın Neden Sulandığı

Ölünün ruhunu rahatlatmak için	44	43%
Üzerindeki çiçek ve ağaçlar kurumasın diye	62	61%

Gelenek olduğundan	19	19%
Vasiyet olduğundan	2	2%
Bilmiyorum	3	3%
Böyle bir uygulama yapmıyorum	10	10%

*Birden fazla seçenek işaretlenebildiğinden oranların toplamı %100 ü geçebilir.

Grafik 17'de de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan deneklerin %61'i mezarı sulama nedeni olarak üzerindeki çiçek ve ağaçların kurumaması, %43'ü ölünün ruhunu rahatlatması, %19'u gelenek, %3'ü sebebini bilmeden, %2'si vasiyet olduğundan, sulamaktadır. %10'u ise böyle bir uygulama yapmamaktadır.

Grafik 18: Mezarlara Neden Çiçek Ekilip - Ağaç Dikildiği

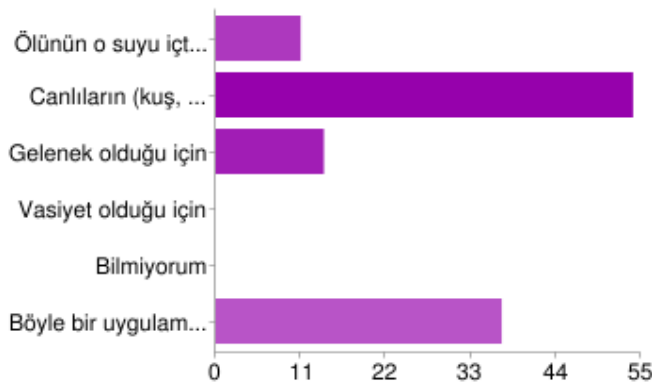
Ölüye saygı duyduğumdan	11	11%
Görüntü güzel olsun diye	23	23%
Sevap olduğunu düşündüğümden	29	28%
Hız. Muhammed'in tavsiyesi olduğundan	29	28%

Ağaç ve çiçek büyüdükçe ölünün kabir azabını azalttığına, günahlarının döküleceğine inandığımdan	34	33%
Gelenek olduğundan	8	8%
Vasiyet olduğundan	0	0%
Bilmiyorum	2	2%
Böyle bir uygulama yapmıyorum	30	29%

*Birden fazla seçenek işaretlenebildiğinden oranların toplamı %100 ü geçebilir.

Grafik 18’de de görüldüğü üzere, araştırmaya katılanların %29’u böyle bir uygulama yapmazken; %33’ü bitkiler büyüdükçe ölünün günahlarının dökülüp, varsa kabir azabının azalacağından, %28’i Hz. Muhammed (sav)’in tavsiyesi olduğundan, %28’i sevap olduğunu düşündüğünden, %23’ü görüntünün güzel olmasından, %11’i ölüye saygı duyduğundan, %8’i gelenek olduğundan, %2’si ise sebebini bilmeden mezarlara çiçek ve ağaç dikmektedir.

Grafik 19: Mezarlıklara Neden Su Konduğu

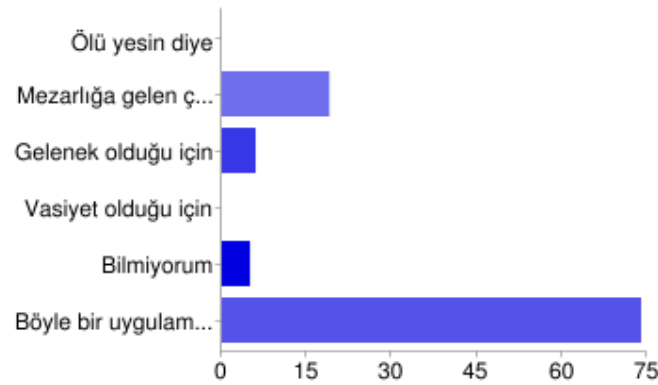
Ölünün o suyu içtiğini düşündüğüm için	11	11%
Canlıların (kuş, böcek vb.) o sudan içerek, sevabının ölünün ruhuna adanması için	54	53%

Gelenek olduğu için	14 14%
Vasiyet olduğu için	0 0%
Bilmiyorum	0 0%
Böyle bir uygulama yapmıyorum	37 36%

*Birden fazla seçenek işaretlenebildiğinden oranların toplamı %100 ü geçebilir.

Grafik 19'da görüldüğü üzere, araştırmaya katılan deneklerin %36'sı böyle bir uygulama yapmazken; %53'ü canlıların o sudan içerek sevabının ölünün ruhuna adanması için, %14'ü gelenek olduğundan, %11'i de ölünün o suyu içtiğini düşündüğünden mezarlara su koymaktadır.

Grafik 20: Mezarlara Neden Yiyecek İçecek Bırakıldığı

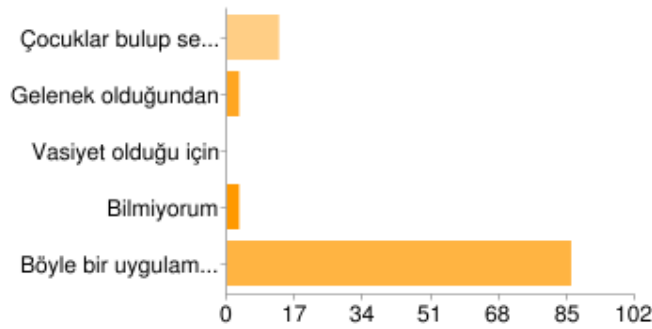

Ölü yesin diye	0 0%
Mezarlığa gelen çocukların, kuşların bu yiyecekleri yiyerek, sevabının ölünün ruhuna adanması için	19 19%
Gelenek olduğu için	6 6%
Vasiyet olduğu için	0 0%
Bilmiyorum	5 5%
Böyle bir uygulama yapmıyorum	74 73%

*Birden fazla seçenek işaretlenebildiğinden oranların toplamı %100 ü geçebilir.

Grafik 20'de görüldüğü üzere, araştırmaya katılanların %73'ü böyle bir uygulama yapmazken; %19'u mezarlığa gelen çocukların, kuşların bu yiyecekleri yiyerek, sevabının ölünün ruhuna adanması için, %6'sı gelenek olduğundan, %5'i de sebebini bilmeden mezarlara yiyecek bırakmaktadır.

Grafik 21: Mezarlara Neden Bozuk Para Bırakıldığı

Çocuklar bulup sevin, ölü sevap kazansın diye 13 13%

Gelenek olduğundan 3 3%

Vasiyet olduğu için 0 0%

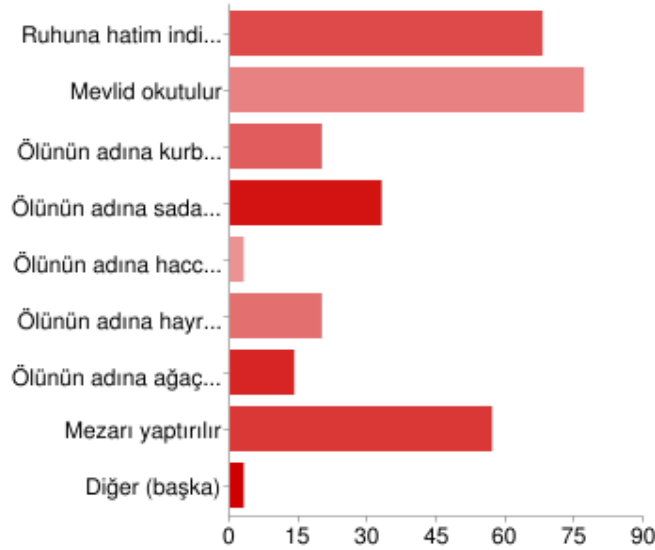
Bilmiyorum 3 3%

Böyle bir uygulama yapmıyorum 86 84%

*Birden fazla seçenek işaretlenebildiğinden oranların toplamı %100 ü geçebilir.

Grafik 21'de görüldüğü üzere, deneklerin %84'ü böyle bir uygulama yapmazken; %13'ü çocuklar bulup sevin ve ölü sevap kazansın diye, %3'ü sebebini bilmeden, %3'ü de gelenek olduğundan cevabını vermiştir.

Grafik 22: Mezar Ziyareti Dışında Ölülerini Anmak Adına Neler Yapıldığı

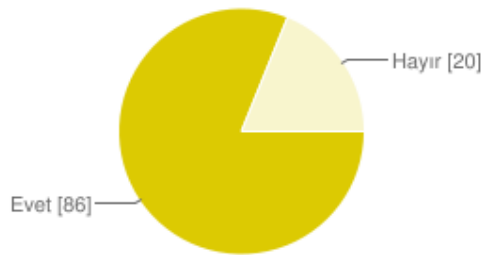
Ruhuna hatim indirilir	68	65%
Mevlit okutulur	77	74%
Ölünün adına kurban kesilir, etinden yemek yapılır ve eş-dosta yedirilir	20	19%
Ölünün adına sadaka verilir	33	32%
Ölünün adına hacca gidilir	3	3%
Ölünün adına hayrat yaptırılır	20	19%
Ölünün adına ağaç dikilir	14	13%
Mezarı yaptırılır	57	55%
Diğer (başka)	3	3

*Birden fazla seçenek işaretlenebildiğinden oranların toplamı %100 ü geçebilir.

Grafik 22'de görüldüğü üzere, deneklerden ölünün ardından %74'ü mevlit okutulduğunu, %65'i ruhuna hatim indirildiğini, %55'i mezarının yaptırıldığını, %32'si ölü adına sadaka verildiğini, %19'u ölünün adına hayrat

yaptırıldığını, %19'u ölü adına kurban keserek etinden yemek yapıp eşe dosta yedirildiğini, %13'ü ölü adına ağaç dikildiğini, %3'ü ölü adına hacca gidildiğini, %3'ü de başka işlemler yapıldığını belirtmiştir.

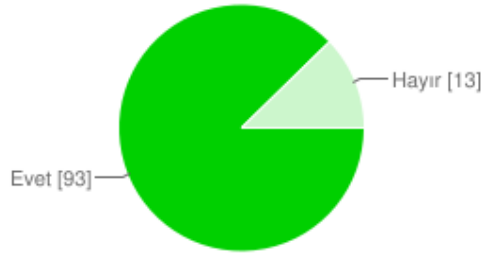
Grafik 23: Evinizde Bilgisayar Olup Olmadığı

Evet	86	81%
Hayır	20	19%

Grafik 23'te görüldüğü üzere, araştırmaya katılan deneklerin %81'i evinde bilgisayar olduğunu, %19'u da olmadığını söylemiştir.

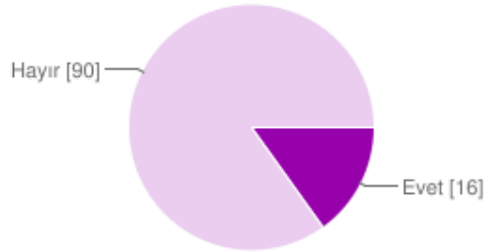
Grafik 24: İnternet Kullanımının Bilinip Bilinmediği

Evet	93	88%
Hayır	13	12%

Grafik 24'te görüldüğü üzere, bu soruya deneklerin %88'i evet derken, %12'si hayır yanıtını vermiştir.

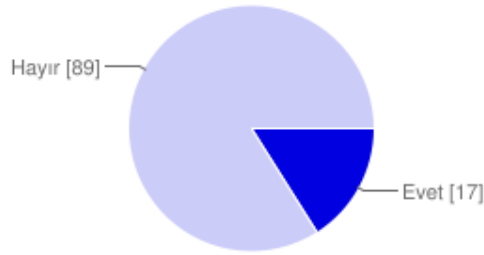
Grafik 25: İnternet Üzerinden Sanal Mezar Ziyareti Yapıldığının Bilinip Bilinmediği

Evet	16	15%
Hayır	90	85%

Grafik 25'te görüldüğü üzere, araştırmaya katılanların %15'i bu soruya evet derken, %85'i hayır demiştir.

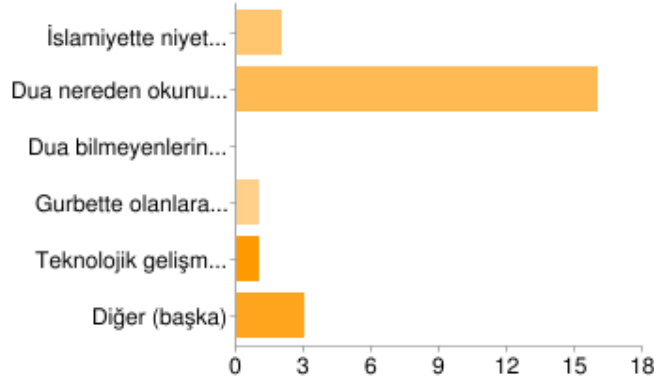
Grafik 26: Sanal Mezar Ziyaretinin Onaylanıp Onaylanmadığı

Evet	17	16%
Hayır	89	84%

Grafik 26'da görüldüğü üzere, deneklerden %84'ü sanal mezar ziyaretini onaylamazken, % 16'sı onaylamaktadır. Aslında burada bir çelişki bulunmaktadır. Grafik 23'te evinde bilgisayar olanların oranı %81, grafik 24'te internet kullanmayı bilenlerin oranı %88 iken; bu grafikteki sanal mezar ziyaretini onaylamayanların oranı %84'tür. Bu da akıllara Ong'un Platon hakkındaki yorumunu getirmektedir. Ong, Platon'un zayıf noktasının yazı eleştirilerini yine yazı ile yaptığını; bu vesile ile bugün bizim bunları okuyup öğrendiğimizi (2003:99) ifade eder. Bugün bilgisayar, interneti ve sanal mezar ziyaretini onaylamayıp eleştirenler de bilgisayarın ve internetin imkânlarından faydalanmaktadır. Sonuçta teknoloji insanlara kayıplarla birlikte kazanımlar da sunmaktadır.

Grafik 27: Sanal Mezar Ziyaretinin Neden Onaylandığı

İslamiyette niyet önemli olduğundan, kabul edilebilir diye düşünüyorum	2	2%
Dua, sure nereden okunursa okunsun ölünün ruhuna ulaşacağına inandığım için	16	15%
Dua, sure bilmeyenlerin bu sayede dinî görevlerini yerine getirebileceklerine inandığım için	0	0%
Gurbette olanlara kolaylık sağladığı için	1	1%
Teknolojik gelişmelerin doğal bir sonucu olduğuna inandığım için	1	1%
Diğer (başka)	3	3%

*26. soruya göre cevaplandırıldığından oranların toplamı %100 olmayabilir.

Grafik 27'de görüldüğü üzere, deneklerin %15'i dua, sure nereden okunursa okunsun ölünün ruhuna ulaşacağına inandığından, %3'ü başka sebepten, %2'si İslâm dininde niyetin önemli olduğu için, kabul edilebilir diye düşündüğünden, %1'i gurbettekilere kolaylık sağladığından, %1'i teknolojik gelişmelerin doğal bir sonucu olduğundan onaylamaktadır.

Grafik 28: Sanal Mezar Ziyaretinin Neden Onaylanmadığı

Ölünün mezarına gidilerek sure okunmasına inandığım için	33	31%
Ölüleri bizzat ziyaret etme dinimce tavsiye edildiği için	24	23%
İnternette okunan surenin ölünün ruhuna ulaşmayacağını düşündüğüm için	1	1%
İnterneti güvenilir bulmadığım için	4	4%
Saçma bulduğum için	13	12%
Ticari kaygı taşıdığını düşündüğüm için	9	8%
Diğer (başka)	3	3%

*26. soruya göre cevaplandırıldığından oranların toplamı %100 olmayabilir.

Grafik 28'de görüldüğü üzere, deneklerin %31'i ölünün mezarına giderek sure okunması gerektiğine inandığından, %23'ü ölüleri bizzat ziyaret etmenin dinince tavsiye edildiğinden, %12'si saçma bulduğundan, %8'i ticari kaygı taşıdığını düşündüğünden, %4'ü interneti güvenilir bulmadığından, %3'ü başka sebeplerden, %1'i de internette okunan surenin ölünün ruhuna ulaşmayacağına inandığından, sanal ortamda mezar ziyaretlerini onaylamamaktadır.

Anket sonuçlarından da anlaşılacağı üzere Türklerde, mezar ziyareti dinî bir gelenek olarak yerleşmiş eğitim seviyeleri ne olursa olsun, her kesimden insanın yaptığı bir pratik olmuştur. İnsanları bu yerlere cezbeden şey onlarda bulunduğu inanılan manevi ve ilahî güç, feyz, bereket ya da kutsalın birtakım ritüellerle temasa geçmesi hâlinde, insanlara faydasının dokunacağına inanılmakta oluşudur. Bu yüzden yapısal yönden ziyaret geleneği, kutsalın bir tezahürü ve yaşanış biçimidir.

Halk arasında dinî bir gelenek olarak yerleşen mezar ziyaretlerinde, genelde İslamî öğeler ağır basmaktadır. Türklerde mezar, imkânlar ölçüsünde gidilerek ziyaret edilmekte, insanlar orada hem İslam dininin emirlerini –dua, sure okuma, mezarı çiçeklerle, ağaçlarla yeşillendirme, mezardaki yabancı otları temizleme vb.- hem de eski Türk inancının izlerini -mezarı sulama, mezara kaplarla su koyma, mezara bozuk para, yiyecek bırakma vb.- yaşatmaktadırlar. Yaptıkları bu pratiklerin sebeplerini bazıları bilirken, bazıları da bilmemektedir. Ama sonuçta mezar ziyareti geleneği dönüşerek yaşatılmaktadır.

Araştırmaya katılanların %78'lik dilimi; “ölünün ruhuna sure okuyup ölüyü anmak, varsa kabir azabını kaldırmak için” mezar ziyaretini yaptığını belirtmiştir. Ziyaretlerde ruhun ölümsüzlüğüne inanan kimseler, ölümle insan hayatının bitmediğini düşünerek ölümden sonra canlı ve diri olan ruhun rahat edebilmesini sağlamaya çalışmaktadırlar.

Türklerde ziyaretlerin daha çok dinî günlerde -bayram arifelerinde ve günlerinde- yapıldığı ve ziyaretler esnasında; surelerin -Fatiha, Yasin, ihlas, Ayet'el Kürsi vb.- okunduğu; mezardaki yabancı otların temizlendiği, mezara bitkilerin dikildiği tespit edilmiştir. Burada Kuran-ı Kerim'in -Haşr suresi 10. ayet- ve Hz. Muhammed (sav)'in hadislerinin mezar ziyaretini etkilediği görülmektedir.

Mezar ziyareti yapan kimselerin çoğu, internet ve bilgisayar kullanmayı bilmekte ve evlerinde de bulundurmaktadırlar. Ama internet üzerindeki sanal mezar ziyaretini olumsuzlamakta ve onaylamamaktadırlar. Bunda sürecin

yeni olması, insanların daha çok geleneksel mezar ziyaretinin etkisinde kalması, ziyareti “sanal” diye ifade etmenin kişileri tatmin etmemesi, internetin güvenilirliğinin sorgulanabilir olması gibi nedenler etkilidir.

2.BÖLÜM

SANAL ORTAMDA MEZAR ZİYARETİ

Birçok antropologun araştırma sahasına giren sözlü ve yazılı kültür ve bu kültürlerin arasındaki farklar, ölçütleri, üstünlükleri ve var oluş koşulları araştırılmaya çalışılmış en son gelinen nokta olan “elektronik devrim” ve onun dinamiklerinin sözellik, yazısallık, bellek kavramlarına olan etkisi sosyal bilimler alanının araştırma konularından olmuştur. Nebi Özdemir, “Sanal Dünyanın Köy Monografileri”, İsimli makalesinde: “Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki değişimler, sosyo-kültürel yaşamı ve dolayısıyla da ilgili bilim dallarını farklılaştırmakta ya da en azından onları değişime zorlamaktadır.” (2006:23) diyerek son dönemlerde “internet”in “ bu değişimin temel dinamiklerinin başında” olduğunu ve “bu nedenle kent ya da kırsalı esas alan kültür araştırmacıları tarafından, bu dinamikten özgür araştırmalar ve yorumlar ortaya koymaları gerektiğini” (23) belirtmektedir.

Ong, sözlü ve yazılı kültürler arasındaki ayrımın ilk olarak, “ancak elektronik çağda kavranmaya başla”ndığını, “elektronik iletişim araçlarıyla matbaa arasında sezilen farklar”ın, “bizi yazıyla söz arasındaki daha önce görülen ayrıma duyarlı kıl”dığını (2003:15) ifade etmektedir.

McLuhan ise basılı kültür-elektronik kültür karşıtlığını kurarak yeni iletişim araçlarının, bilgisayar tekniklerinin yeni bir kültür yaratacağını (1999) savunmaktadır. McLuhan, basılı kültür ve elektronik kültür karşıtlığını ve etkilerini açıklamak için de sözlü kültür-yazılı kültür karşıtlığından yararlanmaktadır. “İletişim aracı iletinin kendisidir (medya mesajdır)” sözüyle, sözlü kültürden çıkınca yazı ve matbaa aşamasından sonra elektronik kültüre varmanın önemini kavradığını göstermektedir (akt. Yağcı, 2005:86).

Elektronik teknoloji, telefon, radyo, televizyon ve çeşitli ses kayıt cihazlarıyla, temelini yazının ve matbaanın oluşturduğu ama yazılı kültürlerden farklılaşan ikincil sözlü kültür çağına sokmuştur. Ong, kelimenin

yazıyla başlayan macerasının matbaa ile yoğun bir şekilde devam ettiğini ve mekân kazanışının bilgisayarla daha da yoğunlaştığını (2003:161) ifade etmektedir.

Ong, “ikincil sözlü kültür” ile “birincil sözlü kültürün” hem çok benzediğini hem de hiç benzemediğini belirtmektedir. Katılımcıların gizemi, topluluk duygusunu geliştirmesi yaşanan zamanı sabitlemesi, sözlü kalıpları kullanmasıyla, ikincil sözlü kültür, birincil sözlü kültüre çok benzemektedir. Bunun yanında ikincil sözlü kültür daha amaçlı ve bilinçlidir. Yazı ve matbaa, okumakta oldukları metni anlamaları için insanları yalnız kılıyorsa, birincil ve ikincil sözlü kültürler de dinleyiciler arasında güçlü bir grup bilinci yaratmaktadır. Ama ikincil sözlü kültür, birincile göre kat kat fazla dinleyiciyi bir araya getirmektedir.

Nebi Özdemir, “Medya Kültür ve Edebiyat” isimli çalışmasında: “Bilgisayar, bilişim ve iletişim, son dönemdeki temsilcisiyle internet alanındaki icat ve gelişmelerle birlikte yaşamın bütün yanları gibi kültür de sanallaşmaya, sanal ortamda yaratılmaya, yaşanmaya, yaşatılmaya, aktarılmaya, değiştirilmeye başlamıştır.” (2008:290) derken kültürel bir sanallaşmaktan bahsetmekte; “Sanal Dünyanın Köy Monografileri” adlı makalesinde de, kültürel ürünlerin internette olmasını farklılık yaratmaya (2006:24) bağlamaktadır.

Barry Sanders, Öküzün A’sı –Elektronik Çağda Yazılı Kültürün Çöküşü ve Şiddetin Yükselişi isimli kitabında, elektronik medyanın sözlü ve yazılı kültürü zayıflattığını, hatta ortadan kaldırdığını ileri sürmektedir. Sanders’a göre, günümüzde sözlü ve yazılı kültür yerini giderek elektronik aygıtlara (TV, plaklar, bilgisayar, video oyunları, CD) bırakmakta, sözlü ve yazılı kültür arasındaki doğal süreklilik kaybolmakta ve okur-yazarlıktan uzaklaşan insan şiddet ve yıkıcılığa yönelmektedir. Bu durumda Sanders, toplumda bir nevi eğitimsizliğin olacağını (Sanders, 2010:42) vurgulamaktadır.

Günümüzde teknolojinin gelişmesine bağlı olarak, kitle iletişim araçlarıyla küreselleşen dünyada pek çok gelenek-görenek değişime

uğramaktadır, birçoğu da etkileşimden dolayı benzer özelliklere bürünmektedir. İnsanlar, inandıkları dine, eğitimlerine, gelenek ve göreneklerine göre kendilerine özgü ölü, ölüm, mezar ve mezar ziyareti kültü oluşturmuşlardır. Ölüm gerçeği, sabit kalırken, modernleşme ve küreselleşen dünyaya bağlı olarak oluşturulan inançlar, ölüm sonrası uygulanan pratikler ve geleneklerde farklılıklar meydana gelmiştir. Ölüm kültü, elektronik devrimle birlikte sanal ortama taşınmış, yeni bir model hâline gelmiştir. İnternet, hem yazılı hem de sözel kültürün özelliklerini bünyesinde toplamış ve “sanal mezar ziyareti” de sözlü-yazılı kültürün özelliklerini taşıyan bir iletişim modeli olmuştur.

“Kültürü ve dolayısıyla medeniyeti oluşturan gelenekler, sanal ‘site’lerde/köylerde yaratılmakta, değiştirilmekte ve yaşatılmaktadır.” (Özdemir, 2006:36). Kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler sonucu köy ve kent arasındaki ayrımın da kalktığı görülmektedir. Özdemir’in ifadesiyle “sanal köy”ler oluşmaktadır.

Elektronik kültürle birlikte “sanal cemaat” sorunuyla da karşı karşıya gelinmiş ve sanal cemaat muhalifleri, sanal cemaatin samimiyetsiz olduğunu, insanların gerçek yaşamlarındaki ilişkileri yoksullaştırdığını; bu sanal cemaatlerin, kişilerin zamanını çaldığını ve güvenilirliğinin olmadığını, yabancılaşmayı arttırdığını, bu tür cemaatlerin “sahte cemaat” olduğunu (Bozkurt, 1999, akt. Yağcı, 2005:105) belirtmektedir.

Alan Dundes, “Folklor Nedir?” başlıklı yazısında, folklor tanımlarında “taşınabilirlik” ölçütünün olduğunu, bu taşınabilirliğin de “sözlü” olarak gerçekleşmesi gerektiğinin anlaşıldığını ifade ederek, bu durumun birtakım sınırlılıklarının olduğunu (2005:17) söylemektedir. Aynı yazısında halkı da tanımlayan Dundes, “en az bir ortak faktörü paylaşan herhangi bir insan topluluğu” (18), “herhangi bir nedenle bir araya gelmiş bir insan topluluğunun kendilerinin olarak adlandırdıkları bazı geleneklerinin ol”duğundan (18) bahsederek, bu toplulukların yeni bir folklor üretebileceğinin altını çizer. Bu bağlamda sanal mezar ziyareti sitelerinin ziyaretçilerinin kendi aralarında bir

sosyal grup olarak değerlendirilmeleri mümkün olmaktadır. Kendi aralarında davranış modeli gerçekleştiren bu topluluklar, birçok şeyi paylaştıkları için bir sosyal grup olarak değerlendirilebilir.

Barry Sanders; “Eğer iki kişi birbirinin yüzünü göremiyorsa, aralarındaki konuşma da gerçek bir konuşma değildir” (2010:45) diyerek iletişimdeki ölçütün ne olması gerektiğini belirtmektedir.

Veysel Bozkurt’un Rheingold’dan aktardığına göre sanal cemaat: “Kişisel ilişkiler ağının yaratılması için yeterli sayıda insan bir araya geldiğinde, networklar (Internet) vasıtasıyla yaratılan sosyal gruplardır” (akt. Yağcı, 2005:103).

Nilüfer Timisi ise bu konu hakkında, internetin mekân olgusunu ortadan kaldırdığını ama “fiziksel olarak yalnız olmanın sosyal olarak yalnız olmak anlamına gelmediği”nin (2003:15) altını çizmekte; Ong da anlatılanların bağlamları içinde anlam kazandığını (Ong, 2003:53) ifade etmektedir.

Kevin Robins ise “İmaj, Görmenin Kültür ve Politikası” isimli eserinde, sanal cemaatlerde, geleneksel anlamdaki cemaat kavramının mekânından bahsetmenin mümkün olmadığını, sanal cemaatlerin mekânının “siberuzay” (cyberspace) olduğunu (Robins, 1999, akt. Yağcı, 2005:103) belirtmektedir.

Sanal alemde insan, bedenden ve gerçek hayattaki mekândan soyutlanmış olsa bile, internette birçok şeyi yapabilmektedir. Rheingold’un da ifade ettiği gibi, sanal cemaatlerde insanlar, espri, bilimsel tartışma, ticaret ve planlar yaparlar, arkadaş olurlar, âşık olurlar, oyun oynayıp, flört ederler; sanatla uğraşırlar ya da amaçsızca dolaşırlar (akt. Yağcı, 2005:104).

Bütün bunlardan özetle sanal cemaatler: “Cemaat arayan insanların karşılaştıkları gerçek koşullara yapılan esnek, canlı ve pratik uyarlamaları temsil eder...Toplumsallık dürtüsüne -kentlerin coğrafi ve kültürel gerçeklikleri nedeniyle sık sık kesintiye uğrayan bu dürtüye- karşılık gelen yenilikçi çözümler yelpazesinin bir parçasıdır... Bu bağlamda elektronik sanal

cemaatler hayatta kalmak için geliştirilen karmaşık ve becerikli stratejilerdir.” (Robins,1999, akt. Yağcı, 2005:104).

Teknolojik gelişmelerle birlikte sanal mezar ziyaretlerinin; geleneksel mezar ziyaretleri üzerinde yeni bir model oluşturduğu ortaya çıkmaktadır. Ama her iki ziyaret modelinde de amacın aynı olduğu, sadece kullanılan araç-gereçlerin, bağlamın farklı olduğu görülmektedir. Mezar ziyaretleri üzerinde bir değişim ve dönüşüm süreci yaşanmaktadır. Çalışmanın bu noktada amacı da ortaya çıkmaktadır. Amaç, sanallaşan mezar ziyaretlerinin değişen kodlarını tespit ederek, halkbilimsel açıdan bu süreci değerlendirmektir.

2.1. Türkiye’de Sanal Mezar Ziyareti

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinin yaşandığı dünyada; birey üretici ve tüketici olarak öne çıkmaya, bilgi üretim faktörü hâline gelmeye başlamıştır. Bilişim teknolojileriyle yaşanan bu değişim, ülkelerin çehrelerini değiştirmeye başlamış ve dünyada bir nevi “internet devrimi” yaşanmaktadır.

Dünyadaki bu gelişmelere kayıtsız kalamayan Türkiye de “internet devrimi”ni ve bunun toplumsal değişimi tetikleyen sürecini de yaşamaya başlamıştır.

Teknolojik gelişmelerle birlikte kültürün de “sanallaş”tığı, sanal bir sürecin kodlandığı görülmektedir. Son zamanlarda yaygınlaşan internet kullanımıyla; “Yerel, küresele sanal ağlarla bağlanmakta ya da küreselde yerel, sanal sitelerle yer almaktadır” (Özdemir, 2006:25). Bu bağlamda,

internette her geçen gün sayıları artan “sanal mezar ziyareti siteleri”nin varlığı dikkat çekmektedir. İletişimde ve sosyo-kültürel yaşamdaki değişiklikler ister istemez, farklı türden ürünleri, hizmetleri hayata katmaktadır. Buna alışmak önceleri zor olsa da, sonrasında hayatın bir parçası olduğu kabul edilmektedir.

Araştırmamızda 2010 yılı itibariyle aktif olan yirmi beş, kullanılmayan üç tane sanal mezar ziyareti sitesi tespit edilmiştir. Bunların iletişim adresi olanlarla yani on ikisi ile anket yapılmıştır. On iki kaynak site ile yapılan anketimizde 2010 yılında mezar ziyareti geleneğinin, “sanal ortamda” nasıl yer bulduğu, sanal mezar ziyaretinin toplumdaki kodu ile birlikte kullanılıp kullanılmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Aşağıda, tespit edilen sitelerin özellikleri açıklanmaktadır.

Sanal ortamda mezar ziyareti yaptıran sitelerden biri, [“www.sanalmazarlik.com”](http://www.sanalmazarlik.com)dur. Site tıklandığında; mezarlık fotoğrafları yerine çiçeklerin ve üzerinde kelebek, yusufçukların olduğu bir resim çıkmaktadır. Onların altında Arapça ve Türkçe “Bismillahirrahmanirrahim” yazısı ve altında “Ana Sayfa, Neden Sanal Mezarlık? Ne Dediler? Dualar ve Sureler, Galeri, Üyelik, Üyelik Girişi, Günün Fotoğrafı, Özlü Sözler, İletişim” menüleri yer almaktadır (**Fotoğraf 1**). “Ana Sayfa”da ölümle ilgili hadisler bulunurken; “Neden Sanal Mezarlık?” menüsünde tıklandığında:

“Yaşamak nasıl gerçek ise ölüm de o kadar gerçek ve yaşamımızın içinde. Kaybettiğimiz yakınlarımızın ardından, onları zaman zaman hatırlamak ebedî istirahatlerinde huzur bulmaları için dualarımızı göndermekten başka ne yapabiliriz. Bu basit ve anlamlı görevi dahi zaman, mesafe vb. nedenlerle aksattığımız bir gerçek. Bu buluşma ortamı, mesafe, zaman gibi sorunlara takılmadan, yakınlarımızı daha sık hatırlamamıza, ruhlarına daha sık seslenmemize olanak tanıyacak ve onlara huzur, bizlere de güzel hasletler ve yaşama sevinci verecek düşüncesindeyiz...Sağlıkla kalın!”

şeklinde sanal mezar ziyareti hakkında bir açıklama yer almaktadır.

“Dualar ve Sureler” menüsünde: “Sübhanek, Tahiyat, Allahümme Salli-Barik, Kunut, Fatiha, Kureyş, Maun, Kevser, Kafirun, Nasr, Tebbet, İhlas, Felak, Nas, Ayet-el Kürsi” surelerinin Arapça-Türkçe yazılışları ve sesli okunuşları bulunmaktadır.

“Galeri” menüsü tıklandığında karşınıza dünyadaki ve Türkiye’deki çeşitli cami, insan, hayvan, çiçek fotoğrafları çıkmakta; “Üyelik” menüsünde ise üye olanların, kaybettiği bir yakını için kabir alanı alabileceği, bu alanda ölen için bir anı defteri açabileceği; üyenin ve diğer ziyaretçilerin bu deftere mesaj, anı veya herhangi bir yazı yazıp, ölen kişinin kabir fotoğrafını siteye yerleştirebilecekleri ya da ölenin fotoğraflarından bir albüm oluşturabilecekleri; gerçeklikten kopmamış basit animasyonlarla gerçek hayattaki gibi, yakınının kabrine çiçek, ağaç dikebilecekleri, sulama ve bakımını yapabilecekleri, sesli dua okutabilecekleri; yazılı ve resimli dosyaların alanlarına eklenebileceği; diğer ziyaretçilerin de bu alana serbest giriş yapabilecekleri, ama uygunsuz mesajların filtreleneceği belirtilmektedir.

Ayrıca üyelik isteyen bu sitede üyeliğin ve ilk 100 merhum kaydının ücretsiz olacağı, her üyenin en çok bir ücretsiz ölü kaydı yapabileceği, ama sonraki merhum kayıtlarının her merhum için KDV dahil 35.40 YTL olacağı açıklaması yer almaktadır. Bu da işin ticari boyutunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

www.varsak.com.tr (Antalya/ Varsak), isimli sitede de sanal mezar ziyareti yapılmaktadır. Sitenin ana sayfasında, “Varsak’ın Güzel İnsanları” adı altında dua eden insanların fotoğraflarıyla, “Ana Sayfa, Forum, Z.Defteri, Haber Ara, Varsak Dergisi, Sanal Mezarlık” adı altında çeşitli bilgi ve belgeler bulunmaktadır. Ayrıca “Hava Durumu, Gazete Seçin” linkleri ve reklamlar yer almaktadır.

“Sanal Mezarlık” menüsü tıklandığında bir mezarlık görüntüsü ve görüntünün sağında Arapça “Allah”, solunda “Muhammed” yazıları çıkmaktadır. Mezarlık, soyisim-İsim şeklinde tasniflenmiştir (**Fotoğraf 2**). Herhangi bir isim tıklandığında; ölünün mezarı, doğum-ölüm tarihi, kaç kez

ziyaret edildiği belirtilerek, “Bir Fatiha Üç İhlas-ı Şerif Oku” başlığında dua eden bir çocuk resmi yer almaktadır. “Dua” seçildiğinde, sure sesli okunmakta ve surenin Arapça yazılışı görülmektedir.

Sanal mezar ziyareti yatıran bir diğer site de www.mucurum.de/mezarmain.html (Kırşehir/ Mucur) isimli sitedir. Sitenin açılış sayfasında, karanlık ve yıldızların olduğu bir fon; büyük harflerle “Mucurum”, altında da “Mekanın Cennet Olsun Babaannem” yazısı ve yaşlı bir kadının resmi, resmin altında; “Sanal Mezar Ziyareti” menüsü bulunmaktadır. Ayrıca Mucur’un nüfusunun (Nüfus: 14700) ve site adresinin (www.mucurum.de) yazılı olduğu tabelanın hemen altında; kırmızı bir gül, mezarlık ve Türk bayrağının fotoğrafları, sayfanın sonuna doğru da Mucur’u gösteren fotoğraflar ve “Mucur’da Hava” başlığında Kırşehir’in hava durumunu gösteren bir link bulunmaktadır. Ayrıca Kırşehir’le ilgili resimlerin siteye ulaştırılması için bir not ve iletişim adresi bilgisi yer almaktadır.

“Sanal Mezar Ziyareti” linki tıklandığında; iki gül arasında “Rahman ve Rahim Olan Allah’ın Adıyla” yazısı sizi karşılar; sol köşede mezarlık ve bayrak resimlerinin altında, ölen 37 kişinin ismi bulunmaktadır (**Fotoğraf 3**)

Sayfanın ortasında site ekibinin açıklamaları yer almaktadır. Ekip, mezar resimlerinin teker teker siteye yüklendiğini, ziyaretçilerin resimleri varsa kendilerine ulaştırmalarını ve en kısa zamanda yayınlayacaklarını duyurmaktadır. Bunun yanında: “24 saat online Kuran-ı Kerim okutuyoruz sanal alemde Mucur mezarlığı için, şu an başka bir serverden bağlantı kuruyoruz, ama en yakın zamanda kendi serverimizde, bu olayı gerçekleştireceğiz. Altyapı çalışmalarımız başlamıştır. Internet Explorer ile açın bu sayfayı eğer online Kuran-ı Kerim dinlemek istiyorsanız.” Açıklamasıyla ziyaretçiler bilgilendirilmektedir. Sitedeki dua seçenekleri, 35 dk. süren Abdüssamed’in sesinden “Yasin-i Şerif” ve “Kısa Bir Dua” seçeneğiyle 2.27 saniye süren “Hüvallahüllezi” sureleridir.

Sitenin ziyaretçi sayısı 26.07.2010 itibarıyla 7011’dir.

Sanal mezar ziyareti yaptıran bir diğer site de www.limandere54.com (Sakarya/Karasulçesi/LimandereBeldesi) isimli sitedir. www.limandere54.com/sanmez.htm linkine girilerek; soyad esasına göre oluşturulmuş fihristten ölü ismi seçilmekte, o aileye ait ölülerin ismi listelenmekte ve mezarın resmine ulaşılabilir. Sayfa açılınca da otomatik olarak “Fatıha” suresi okunmaktadır (**Fotoğraf 4**).

www.ankaramezarbakimi.com/ (Ankara) isimli internet sitesinde de sanal mezar ziyareti yapılmaktadır. Ama genelde bu sitede mezar bakım hizmetleri sunulmaktadır. Sitenin ana sayfasında: “Üye İşlemleri, Hizmetlerimiz, Haberler, Dini Bilgiler, İletişim” başlıkları yer almaktadır. Hemen altında slayt şeklinde; “Sizin için ziyaret ettik kabirlerini, bakımını yaptık, suladık, çiçek ektik, unutmamak sevdiğinizizi...Onlar bizim yanımızda olmasa da, biz hep onların yanındayız...” yazısı çıkmaktadır (**Fotoğraf 5**).

Sayfanın solunda “Mezar Bakım Hizmetleri” anlatılmıştır. “Mezar Bakımı” başlığındaki hizmetler, peyzaj mimarının mezarı ziyaret etmesi ile başlamakta; mimarın mezar bakım personelinin yönlendirmesiyle de mezarın üstünde ve çevresindeki atıkların temizlenmesi, mezar mermerlerinin ve taşının uygun kimyasallar kullanılarak ilk günkü hâle getirilmesi ve okunamayacak durumdaki mezar taşı yazılarının, üstündeki renkle boyanarak okunur hâle getirilmesini kapsadığı açıklanmaktadır. Bu açıklamanın altındaki “Örnek Mezarlarımız İçin Lütfen Tıklayınız”, butonuna tıklandığında da karşınıza: “Standart Paket Mezar Bakım Fotoğrafları, Maksimum Paket Mezar Bakım Fotoğrafları, VIP Paket Mezar Bakım Fotoğrafları” seçenekleri gelmektedir.

“Toprak Değişimi, Gübreleme ve Bitki Bakımı” hizmetinin içeriğinde peyzaj mimarının kontrolünde ekili bitkilerin ve toprağın incelendiği; uygunluk analizinin yapıldığı; analize göre mezar üst toprağının bahçıvanlar tarafından değiştirilip, var olan bitkilerin korunduğu; gübreleme ve sulamanın ardından budanması gereken bitkilerin budanıp, mezarın yabancı otlardan ayıklandığı belirtilmektedir.

“Bitki ve Çiçek Ekimi” hizmetinde, peyzaj mimarlarınca sürekli denetlenen bahçıvanların mezarlara mevsime uygun çiçek ve yer örtücü uzun ömürlü bitkiler ektikleri, mezara yeşil bir görünüm verilerek, periyodik bakımlarının yapıldığı açıklanmaktadır. “Çiçek seçenekleriz için lütfen tıklayınız” linki tıklandığında; “VIP, Standart, Maksimum Paket, Mezar Çevresi Ağaç, Paketler Harici İsteğe Bağlı Dikilecek Çiçek” seçenekleri gelmektedir. Burada menekşe, top kadife, kasımpatı gibi çiçeklerin tanıtımı yapılmaktadır.

“Kabir Bulma Servisi (Mebis)” tıklandığında da: Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin, “Mebis Mezarlık Bilgi Sistemi” ile yakını ölenlerin kabirlerini bulduğu belirtilmektedir. “Kabir Bulma Servisi İçin Tıklayınız” seçeneği işaretlendiğinde, İ. Melih Gökçek’in; “Ölenlere Allah’tan rahmet, kalanlara başsağlığı dilerim.” şeklindeki ifadesi ve bir ağaç, cami, mezartaşı resimleri çıkmaktadır. Resmin sağ üstünde müzik ve renk seçenekleri, “Ziyaret Adabı”, “Yardım”; en altta da “Mezar Bul, İdari Tesisler, Ankara Büyükşehir Belediyesi” linkleri bulunmaktadır.

“Mezar Bul” menüsü tıklandığında ise karşınıza: “Mevta Sorgulama Formu” çıkmakta; formda ad-soyad, baba adı, anne adı, memleketi, beyan no, mezarlık adı seçenekleri; “İdari Tesisler” seçildiğinde, Karşıyaka Mezarlığı’nın, Cebeci Asri Mezarlığı’nın, Sincan Mezarlığı’nın krokisi; “Ankara Büyükşehir Belediyesi” tıklandığında ise, belediyeye ait çeşitli hizmetler, haberler, duyurular yer almaktadır.

Sitenin bir diğer hizmeti de “Mezar Yapım Hizmetimiz” adı altında mezar ve tamirat yapımıdır.

Sayfanın sağında da site ile ilgili haberler, reklamlar, müşteri görüşleri, iletişim adresleri; “Hizmetlerimiz” menüsünde: “Sanal Kabir Ziyareti, Mezar Bakım Hizmetlerimiz, Mezara Ulaşım Hizmetlerimiz, Personel, Teçhizat, Hizmet Paketlerimiz, Hizmet Verdiğimiz Bölgeler, Hizmet Sözleşmemiz, Hizmet Fotoğrafları” gibi seçenekler bulunmaktadır.

“Sanal Kabir Ziyareti” işaretlendiğinde; sunulan hizmetlerin takibinin yapılabileceği, üyelere ait sayfalarda, anıların, fotoğrafların ve duaların paylaşılabileceği belirtilirken, “Mezara Ulaşım Hizmetleri” menüsünde, “VIP Kabir Ziyareti” başlığında şu bilgiler bulunmaktadır:

“Eşinin, çocuğunun, annesinin, babasının veya aile yakınının mezarını ziyaret etmek isteyen ve bu ziyaret için ulaşım sıkıntısı çeken siz değerli büyüklerimize Vip Mezar Ziyareti (evinizden alınıp, mezar ziyareti yaptırıp tekrar evinize bırakmak) bizim görevimiz. Lütfen randevu alınız; Şirketimiz Ankara sınırları içinde en az 5 km en çok 25 km’ye kadar mezar ziyaretlerinizde siz ve yanınıza alabileceğiniz 2 kişi ile birlikte şirket arabamızı, şirket şoförümüzü ve sizinle mezara eşlik edecek halkla ilişkiler personelimizi hizmetin başından sonuna kadar emrinize sunuyoruz.”

denilmekte, ayrıca bu hizmetin yakın bir zamanda faaliyete geçeceği ifade edilmektedir.

“Hizmet Paketlerimiz” menüsü seçildiğinde ise, “Standart Paket”, “Maksimum Paket”, “V.İ.P. Paket”, “Tek Dikimlik Hizmetler” linkleri çıkmaktadır.

“Standart Paket”te; mezara mevsimine göre yer örtücü bitki, 2 tane minyatür veya yediveren gül, ekim veya kasım ayında tekli mezar için 2 adet, çiftli mezar için 5 adet kasımpatı veya lahana dikilmesi; mezarın yazın (01 Mart-15 Aralık) iki ila üç günde bir sulanması; kışın (16 Aralık-28 Şubat) haftada bir kez bakılması, mezar taşına su dökülmesi, mezar önü veya arkasında bulunan dikili ağaç vb. varsa sulanması; mezar toprağındaki yabancı otların, gül yapraklarının her sulamada, mezar taşının on beş günde bir temizlenmesi ve fotoğrafının çekilmesi, mezar resimlerinin ayın 1-7’si, 15-23’ü arasında kişisel sayfalara yüklenmesi; mezar taşlarının ve sululuğunun uygun kimyasallarla yılda iki defa (Mart-Ekim) temizlenmesi, mezar üstü donabilecek bitkilerin kasım ayı sonuna doğru poşetlenmesi (gül vs.); mezar

üstü mevcut yer örtücü bitkinin (sedum) budanarak üzerinin gübreli toprakla örtülmesi gibi hizmetler verilmektedir.

“Maksimum Paket”te; mezara mevsimine göre yer örtücü bitki, bir tane minyatür veya yediveren gül; Mart-Nisan-Mayıs aylarında yazlık menekşe veya petunya dikilmesi (tekli mezar için 5, çiftli mezar için 15 tane, bir dikim); Mayıs-Haziran-Temmuz aylarında menekşe yerine top kadife dikilmesi (tekli mezar için 5, çiftli mezar için 10 adet, iki dikim); Temmuz-Ağustos-Eylül aylarında top kadifeye ek olarak vinka veya begonya dikilmesi (tekli mezar için 3, çiftli mezar için 7 tane, üç dikim); Eylül, Ekim, Kasım aylarında kışlık menekşe dikilmesi (tekli mezar için 7, çiftli mezar için 15 adet, dört dikim); Ekim veya Kasım aylarında, orta bölüme kasımpatı veya lahana dikilmesi (tekli mezar için 2, çiftli mezar için 5 adet, 5 dikim); mezarın yazın (01 Mart-15 Aralık) iki ila üç günde bir sulanması; kışın (16 Aralık-28 Şubat) haftada bir kez bakılması ve mezar taşına su dökülmesi; mezar önü veya arkasında bulunan dikili ağaç vs. varsa sulanması; mezar üstü çıkabilecek yabani otların, gül yapraklarının her sulamada, mezar taşının on beş günde bir temizlenmesi ve fotoğrafının çekilmesi; mezar resimlerinin ayın 1-7 ve 15-23’ü arası kişisel sayfalara yüklenmesi; mezar taşlarının ve sululuğunun uygun kimyasallarla yılda iki kez (Mart ve Ekim) temizlenmesi; mezar üstü donabilecek bitkilerin Kasım ayı sonuna doğru poşetlenmesi (gül vs.), mezar üstü mevcut yer örtücü bitkilerin budanarak üzerine gübreli toprak örtülmesi gibi hizmetler sunulmaktadır.

“V.İ.P. Paket”te ise; mevsimine göre yılda yedi kez tüm mezar üstüne komple çiçek dikilmesi, Mart, Nisan; yazlık menekşe, Nisan-Mayıs; petunya, Mayıs-Haziran; top kadife, Haziran-Temmuz; vinka, Temmuz-Ağustos; begonya, Eylül-Ekim; kışlık menekşe, ara mevsimlerde mevsimine göre kasımpatı ve marulun tekli mezar için yaklaşık 40 ile 45, çiftli mezar için ise 100 ile 115 adet dikilmesi gibi hizmetler verilmektedir.

“Tek Dikimlik Hizmetler” menüsünde de; maksimum paket seçeneği uygulanmakta, mevsimlik çiçek dönemi hangisine denk geliyorsa o döneme

ait mevsimlik çiçek dikilmekte; dikimden sonra ilk bir hafta üç kez sulanmakta ve hizmet sona erdirilmektedir.

“Dini Bilgiler” menüsü seçildiğinde ise; “Dinî Bilgiler, Dua Dinle, Dinî Günler” linkleri bulunmakta; mezarlara “Fatiha”, “İhlas”, “Yasin”, “Ayet’el Kürsi” sureleri sesli okutulabilmektedir.

“[http://www.tarim.gen.tr/linkler.asp?sayfa=linkler&site=1489&baslik=izmir mezar ve kabir bakım hizmetleri](http://www.tarim.gen.tr/linkler.asp?sayfa=linkler&site=1489&baslik=izmir%20mezar%20ve%20kabir%20bakim%20hizmetleri)”nin haberine göre; “İzmir Mezar ve Kabir Bakım Hizmetleri” olarak <http://www.imkbh.com>. adlı web sitesinin ile İzmir’de ilk kez başlatılan, Mezar peyzajı, mezar üstü özel bakımı, onarımı, yapımı, yenilenmesi ve temizlenmesi, İzmir içinde ve dışında ve hatta yurt dışında yaşayan vatandaşlara profesyonel anlamda bu sektörde hizmet veren ilk ve tek mühendislik kuruluşu olduğu, “İzmir Mezar Bakım” olarak, İzmir’de bu sektörde tek ve lider referans kuruluş olmak için yola çıktıkları ifade edilmektedir. Ama bu site 01.09.2010 tarihi itibarıyla aktif görülmemektedir.

www.kabristan.net (İstanbul) adresi de, sanal mezar ziyareti hizmeti sunmaktadır. Site tıklandığında sitenin “Uçar Mermer Mühendislik Elektrik İnşaat Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.” tarafından oluşturulduğu belirtilmekte; açılış sayfasında kurucuların, işletmecilerin ölüm, mezar, mezarlık görüntüleri hakkındaki görüşleri ve sitenin amacı açıklanmaktadır. Sitenin kuruluş amacı:

“Bizler kabristan.net olarak yakınlarının mezarlarını yaptırmak, periyodik bakımını, düzenlenmesini ve çiçeklendirilmesini isteyen dostlarımızın yükünü hafifletmek için bu görevi üstlendik. Kabirlerinizin istediğiniz özellik ve modelde yapımı, hasarlı olanların onarımı ve yenilenmesi, periyodik olarak bakımı, çiçeklendirilmesi, eskiyen mermerlerin beyazlatılması konusunda hizmet vermekteyiz. Yakınlarının mezarları ile iş zaman yoğunluğu, sağlık sorunları veya farklı nedenlerle sürekli ilgilenemeyen veya farklı şehir veya ülkelerde yaşayan müşterilerimiz, sitemiz aracılığı ile yapım ve bakım hizmetlerini periyodik olarak çekilen dijital fotoğraflarla kendilerine ayrılan özel sayfalardan takip etme imkânına sahiptirler.”

şeklinde ifade edilmektedir. Yine açılış sayfasında; “Anasayfa, Hakkımızda, Mezar Yapım ve Onarımı, Modellerimiz, Mezar Bakımı, Referanslarımız, Hazanyeli, Gerekli Bilgiler, Ulaşım” menüleri ve çiçek-mezar fotoğrafları; farklı zaman dilimlerine ait bakım ve yenileme çalışmalarına ait örnek mezarlar; sayfanın sağında üyelik girişi ve site ile ilgili haberler ve duyurular yer almaktadır (**Fotoğraf 6**).

“Hakkımızda” menüsü işaretlendiğinde karşınıza: “Uçar Mermer Mühendislik Elektrik İnşaat Sanayi ve Tic. Ltd. Şti” nin tanıtımı çıkmaktadır. Bu firma, inşaat, mermer, mezar inşaatı, peyzaj, çevre düzenleme, taahhüt sektörlerinde hizmet vermiş ve 1994 yılında da “Uçar Mermer” adını alarak; proje, altyapı-üstyapı inşaat, taahhüt, peyzaj, park, bahçe, yapım, bakım onarım, cenaze hizmetleri konusunda “İSO 9001-2000” ve “TSE” belgelerine sahip olmuştur.

“Mezar Yapım ve Onarım” menüsü seçildiğinde de; sitenin İstanbul’daki bütün mezarlıklarda hizmet verdiği, her türlü granit, mermer, mozaik türü mezar modelleri olduğu; mezar onarımı, kirlenmiş mermerlerin temizlenmesi, okunamayan taşların boyanması, onarımı ve yenilenmesi gibi kabir inşaatı yaptıkları; yakınlarının mezarlarıyla ilgilenemeyenlerin yükünü hafifletmek için bu görevi üstlendikleri; bakım hizmetlerinin web adresine yüklenen aylık fotoğraflarla takip edilebileceği; İstanbul’daki azınlık mezarlarının bakımlı, özenli hâlden de esinlenerek mezar bakım hizmetlerinin yapıldığı; firmanın farklı şehir ve ülkede olanların zamanı olmadığı veya yaşlı olduğu için yakınlarının mezarlarına gereken ilgiyi gösteremediklerini düşünenlere de hitap ettiği belirtilmektedir.

Ayrıca sitede, internet aracılığı ile sanal mezar ziyaret aboneliği verildiği buraya üyelikle girilebileceği, üyeye ait özel bir alanın oluşturulacağı; üyenin sevdikleriyle ilgili yapılan çalışmaları, fotoğraflarla görebileceği belirtilerek, irtibat telefonu verilmekte; mezar bakım sözleşmesiyle verilecek hizmetler anlatılmaktadır. Bunlar; sözleşmeye bağlı periyodik bakım (haftalık, on beş günlük, aylık); mevcut çiçeklerin korunup ilaçlanması veya yeni çiçek

ekimi; mermerlerin silinip parlatılması, silinen, eskiyen yazıların yeniden yazılması; toprağın kabartılarak havalandırılması, yeni toprak eklenmesi; yabancı otların temizlenmesi; çevre temizliği; yurt dışında veya il dışındakilerin bu hizmeti almaları için mezarın bakım öncesi ve sonrası görüntülerinin üyelere sunulması; yaşlılık nedeniyle kabir ziyareti imkânı olmayanlara istemeleri hâlinde kendilerinin kabir ziyaretine götürülmesidir.

“Referanslarımız” menüsünde; sitenin 1998’den bugüne mezar ve cenaze hizmetleri faaliyetleri anlatılarak, “Sabancı Aile Kabristanı”nı yaptığı bilgisi verilmekte; “Hazanyeli” menüsünde ise; ölümle ilgili şiirler, sözler bulunmakta; “Gerekli Bilgiler” menüsü tıklandığında da: “Mezarlıklarımız” linki çıkmaktadır. Burada; İstanbul’un çeşitli yerlerinde 8 milyon metre kare alanı kapsayan 15’i Müslüman, 53’ü ekalliyet olmak üzere toplam 204 adet mezarlık olduğu; mezarlıkların çoğunun dolu veya doluluk oranına ulaştığı; kentin ihtiyaçlarını karşılamak için var olan mezarlıkların genişletilmesi ve Avrupa yakasında 1 milyon 548 bin metre kare, Anadolu yakasında ise 861 bin metre kare yeni mezarlık alanı oluşturulması için çalışmaların yapıldığı duyurulmaktadır.

“Gerekli Bilgiler” başlığının altında bulunan “Mezarlıklar Müdürlüğü 2006 Ücret Tarifesi” linkinde ise; defin, cenaze nakil, mezar yaptırma, çeşme yaptırma, parselasyonlu mezar yeri, vb. hizmetler için alınacak ücretler belirtilmektedir. Bunlardan bazıları şöyledir: İstanbul’da ölü doğum ve 0-6 yaş arası, 7 yaş ve büyükler için tabutsuz ve lahitsiz defin, ücretsiz; tabutlu defin 130.00, tabutlu-lahitli defin 380.00; mezar yaptırma 60.00, taşçı ruhsatı yıllık 1.200.000; çeşme yaptırma 1.000.000; parselasyonlu mezar yeri büyük cenazeler bir kişilik yer 90.00, cenazesiz bir kişilik boş yer 1.750.000; tek katlı betonarme hazır lahit 500.00, çift katlı betonarme hazır lahit 900.00; tekli tek kat prefabrik lahit mezar 450.00, tekli üç kat prefabrik lahit mezar 1.200.00; parselasyonsuz toprak sıra mezarlarda 0-6 yaş arası cenaze bir kişilik yer ücreti 35.00, cenaze için bir kişilik yer ücreti 70.00, dolu yanında bir kişilik boş yer 750.00, cenazesiz bir kişilik boş yer 1.400.00TL’dir.

Onaylı mezarlıklarda; Zincirlikuyu-Karacaahmet'te bir kişilik yer 2.000.00, dolu yanında bir kişilik boş yer 4.000.00, cenazesiz bir kişilik boş yer 6.500.00; Küçükaly, Ortaköy, Yeniköy, Aşıyan, Nafibaba, Nakkaştepe, Edirnekapı Şehitlik Mezarlığı bir kişilik yer 800.00, dolu yanında bir kişilik boş yer 1.800.000, cenazesiz boş yer 3.750.00; Eyüp, Kanlıca, Kazlıçeşme'de bir kişilik 240.00, dolu yanındaki boş mezar 2.000.00, cenazesiz boş yer 3.500.00; Kocatepe Mezarlığı parselasyonlu bir kişilik yer 140.00, dolu yanındaki boş yer 1.500.00, cenazesiz boş yer de 3.500.00; ekalliyet mezarlıklarındaki yer bedeli ise bir kişilik 180.00, dolu yanındaki boş mezar 1.400.00, cenazesiz boş yer 2.000.00 TL olarak belirtilmiştir.

<http://www.tumgazeteler.com/?a?=2638796> adlı sitenin 02.09.2010 tarihli haberinde:

“Kefenin cebi yok ama mezarın var. Mezarlıklarda ellerinde ibrikle görmeye alıştığımız çocukların yerini, profesyoneller alıyor. Mezarlıklarda hizmet veren firmalar, hocalara dua okuturken bakım çalışmalarını da raporlayarak e-maile müşteriye gönderiyor. Mezara yatırım yapan kazanır. Cenaze sonrası hizmetler sektörü artık sınır tanımıyor. Türkiye’de çoğunlukla belediyelerin kontrolünde olan pazarda, özel sektörün de devreye girmesiyle rekâbet artarken, sunulan hizmetler de akıl almaz boyutlara ulaştı. Bayram günlerinde ellerinde ibrikle mezarlıkları sulayan çocukların yerini alan profesyoneller, mezar taşı bakımından sizin adınıza sevdiklerinizin mezarlarında dua okutturmaya, internetten çelenk göndermeye; her hafta mezara bakım yapıp fotoğrafını e-maile göndermeye kadar, her türlü VIP hizmeti sunuyor. ‘Dubleks mezarlar’ ve ‘büyümeyen çim’ gibi, her geçen gün farklı bir uygulamanın devreye girdiği sektörde, sadece mezar bakım fiyatları 100 YTL’den başlayıp 10 bin YTL’ye kadar çıkıyor. Kesin rakamlar olmamakla birlikte sektörde 10 yılda pazarın üçe katlanacağını öngören yatırımcılar, rekâbetin de birkaç yılda en üst noktaya ulaşacağını vurguluyor. Mezar bakım hizmetleri, dua okutma, mezar ziyaretleri gibi cenaze sonrasıyla ilgili çeşitli hizmetler

veren Bursalı Saygı Hizmetleri Şirketinin sahibi Rıfat Sezgin, mezar peyzajı yapan Dilber Peyzaj'ın sahibi Ali Tarakçı ve Ali Dilber; yer sıkıntısına 'dubleks mezar' formülüyle çözüm bulan Uçar Mermercilik'in kurucusu Erkan Ocak; internetten sipariş alıp cenazelere çelenk gönderen Yeşil Barış Çiçekçilik'in sahibi Emine Karadağ, cenazesi olan ailelerin ihtiyaçlarını iş fırsatına çeviren girişimcilerden sadece birkaçı."

olduğu söylenerek, Türkiye'deki cenaze sonrası hizmetlere dikkat çekilmektedir. Sitenin haberinde; yatırımcıların cenaze sonrası hizmetlerin Türkiye'de bugüne kadar potansiyeli gizli kalmış bir sektör olduğunu düşündüğü, bunu da açığa çıkarmak istedikleri vurgulanmaktadır.

Haberde Sabancı'ya kabristan yapan Uçar Mermer'in yöneticisi Erkan Ocak, yer sıkıntısı nedeniyle geliştirilen ve "dubleks mezar" diye adlandırılan çift katlı mezarlara, büyük bir ilginin olduğunu söylemektedir. Ocak, son dönemde doluluk oranlarında patlama yaşandığını, mezarları iki katlı lahit şeklinde yaptıklarını, alt katla üst kat arasında bir kapak olduğunu; tek kat mezarların fiyatının 700 YTL'den, dubleks mezarların ise 1500 YTL'den başladığını, sağlıklı bir mezar yapımının 800 YTL'den başlayıp 10 bin YTL'ye kadar çıktığını belirtmektedir. Ayrıca Sabancı Ailesi'ne 2000'de altı kişilik ekiple günde ortalama on beş adet mezar yaparak, 47 kişilik bir kabristan oluşturduklarını ifade etmektedir.

Cenaze sonrası hizmetler sektöründe interneti çok iyi kullanmanın avantaj sağladığını belirten Ocak, sanal ortamda her türlü hizmeti verebilmek için çok kapsamlı bir internet sitesi kurduklarını da söylemektedir.

Sitenin başka bir haberinde; Türkiye'de olmayan bir işi yapmak için yola çıkan Ziraat Mühendisleri Ali Tarakçı ve Ali Dilber'in, 2004'te "Dilber Peyzaj"ı kurdukları, yakınlarının kabirleriyle ilgilenemeyenlerin yükünü hafifletmek istedikleri, ellerinde ibrikle gezen çocukların kendilerine ilham verdikleri anlatılmaktadır. Ali Dilber'in: "Yurt dışında yıllardır yapılan bu işin Türkiye'de amatörce gerçekleştirildiğini ve insanların gerçek anlamda hizmet

alamadığını gördük.” dediği; İstanbul’daki, Edirnekapı, Karacaahmet, Eyüp, Zincirlikuyu mezarlıklarında aktif çalıştıklarını, 9 kişilik ekipleriyle 1500’ün üzerinde müşteriye temizlik, mezar üstü çiçeklendirme, çimlendirme ve budama gibi işlerini, isteğe göre her hafta bakımını yaptıkları mezarın dijital fotoğrafını e-maile müşteriye gönderdiklerini; yurtdışından da talep geldiğini söylediği belirtilmektedir. Ayrıca Dilber: “ABD dahil birçok ülkeden müşterimiz var. Bu iş artık bir sektör haline geldi. Geçen yıl 200 bin YTL olan ciromuzu bu yıl ikiye katlamayı hedefliyoruz.” demektedir.

Sitede; dedesinin mezar bakımını üstlenecek bir profesyonelin olmaması sebebiyle, 2007’de Bursa’nın ilk mezar sonrası şirketler hizmeti olan “Saygı Hizmetler”i kuran Rifat Sezgi’nin hikâyesine de yer verilmiştir. Sezgi’nin bu işi duygu sömürüsü yapanların elinden kurtarmak ve profesyonel bir zemine oturtmak amacıyla olduğu, yaptığı maliyet analizine göre; Marmara Bölgesi’nde olan 5 milyon mezarın 3 milyonunu hedefine aldığı, bu nedenle hizmetlerinin Marmara ile sınırlı kalmayacağı; maliyet analizinde bir bahçıvanın ayda en az 350 mezara bakım yapması gerektiğini fark ettiği, havalar ısındıkça botanik kısmı ile uğraşmanın daha da zorlaştığı ve bu sayının 150’ye kadar düştüğü; otun, biraz su ve güneş görünce coştığı, araştırmalara göre ABD’den sadece 5 cm büyüyen bir çim getirttiği; mezar başında profesyonel hocalara dua okutturmaktan; engelli vatandaşların mezar ziyareti yapmaları için özel servise kadar geniş bir yelpazede hizmet verdiği, müşterilerin ofis tarzında ağırlanabileceklerini, gerekirse rehabilitasyon desteği için bir merkez kurmak amacıyla mekân aradıklarını, 7 gün 24 saat açık olacak “Alo cenazem var, ne yapmalıyım?” hattını kuracakları belirtilmektedir.

Sitenin diğer bir haberi de internetten düğün ve cenazelere çelenk servisi veren “Yeşil Barış Çiçekçilik” ile ilgilidir. Yeşil Barış Çiçekçilik’in sahibi Emine Karadağ’ın, büyük vakıfların çiçeklerin gelirlerine göz dikmesinin sektörde büyük bir sıkıntı yarattığını; çiçek göndermenin, büyük bir gelişmişlik göstergesi olduğunu, “Lütfen çiçek göndermeyin, bunun yerine vakıflara bağış yapın.” ibaresini çok yanlış bulduğunu; çiçeklerin vakıflara

yönlendirilerek kendi gelirlerine göz dikildiğini; çelenk fiyatlarının 100 YTL ile 250 YTL arasında değiştiğini söylediği ifade edilmektedir.

“Mezar Bakım Hizmeti Ücreti” de sitenin haberinde şu şekilde açıklanmıştır: Hoca Fiyatı 20-500, yıllık bakım 100-600, bitki bakımı 50-150, mezar yapımı 700-10.000, dubleks mezar 1.500; mezarlıktaki genel hizmetler ise Edirnekapı’da 100, Topkapı’da 100, Karacaahmet’tte 200, İstanbul dışı 500, Zincirlikuyu’da yatmanın bedeli 9 bin YTL’dir.

www.kabirhizmet.com (Ankara) isimli site de sanal mezar ziyareti hizmeti sunmaktadır. “Üç-ef Ltd. Şti.” tarafından oluşturulan bu sitenin açılış sayfasında; gül, mezarlık resimleri ve altında “Ana Sayfa, Kullanıcı İşlemleri, Hizmetler, Servisler, Faydalı Bilgiler, İletişim Bilgileri” menüsü; sayfanın solunda slayt olarak: “Onları Unutmadık. Siz gidemeseniz de biz gittik, mezarlarını güzelleştirdik, temizledik, topraklarını suladık, bitkiler ektik, biliyoruz siz de unutmadınız” yazısı geçmektedir. Sonrasında “Mezar Bakım Hizmetleri” başlığında; “Mezar Bakımı, Toprak Değişimi ve Bitki Bakımı, Bitki ve Çiçek Ekilmesi” alt başlıklarında çeşitli bilgiler verilmiştir (**Fotoğraf 7**).

Sitenin “Mezar Bakımı” menüsünde; personelin kabirdeki ve etrafındaki atıkları temizlediği, mermer, mezar taşının ilk günkü hâle getirildiği, okunamaz durumdaki mezar taşlarının yenilendiği belirtilmektedir.

Sitenin “Toprak Değişimi ve Bitki Bakımı” menüsünde; mezardaki bitkilerin, toprağın peyzaj mimarı tarafından incelenip değerlendirileceği, gübreleme ve sulamanın ardından budama ve otların temizleneceği; “Bitki ve Çiçek Ekilmesi” menüsünde ise; peyzaj mimarınca mezarın çiçeklendirileceği, yer örtücü çok yıllık bitkilerle mezarın yeşillendirileceği anlatılmaktadır.

Sitenin “Kullanıcı İşlemleri” menüsü seçildiğinde üyelik için iki şıkkın sunulduğu görülmektedir. Birincisi telefonla, ikincisi de, web adresi üzerinden. Üyelik sırasında sitenin “paket seçimi” seçenekleri de verilmektedir.

“Kullanıcı İşlemleri”deki “Ücretler” linkinde; bir yıllık bakım hizmetinin internet üyeliğine göre düzenlendiği, KDV’nin dahil olmadığı bilgisi verilerek, paketlerin ücretleri açıklanmaktadır. Buna göre: “Beyaz Paket” Türkiye için yıllık 100 YTL+KDV, Avrupa için 100 EURO+KDV; “Mavi Paket” Türkiye için 150 YTL+KDV, Avrupa için 125 EURO+KDV; “Yeşil Paket” Türkiye için 180 YTL+KDV, Avrupa için 150 EURO+KDV; “Turuncu Paket” 200 YTL+KDV Avrupa için 200 EURO+KDV; “Sarı Paket” Türkiye için 230 YTL+KDV, Avrupa için 225 EURO+KDV şeklindedir.

Sitenin “Hizmetler Servisler” menüsü tıklandığında; “İnternet Aracılığı ile Sanal Ziyaret, Kabir Bakım Hizmetleri, Personel ve Teçhizat, Hizmet Paketleri” linkleri çıkmaktadır. “Personel ve Teçhizat” linkinde, sitenin 2 peyzaj mimarı, 23 bahçıvan ve 6 tane araç bulundurduğu; sitede “Bilgi İşlem, Muhasebe, Çağrı Merkezi, Satış ve Operasyon Departmanı”ndan oluşan toplam 32 personelin çalıştığı belirtilmektedir.

“Hizmetler Servisler” menüsündeki, “Hizmet Paketleri” seçildiğinde ise; beş paketin tanıtımı yapılmaktadır. Buna göre “Beyaz Paket”te; internet vasıtası ile sanal ziyaret aboneliği, şifre ile girilecek özel alanda üyenin sevdikleriyle anılarını, fotoğraflarını ve yazılarını paylaşabileceği, sadece üyenin izin vereceği kişilerin sayfaya yazılarını ekleyebileceği ve kişisel sayfada yakını için dua okunabileceği açıklanmaktadır.

“Mavi Paket”te, “Beyaz Paket”e ilave olarak mevcut bitkilerin peyzaj mimarlarınca durum değerlendirilmesinin yapılması, uygun olmayan kabir üst toprağının bitkisel toprakla değiştirilmesi; periyodik olarak gübrenilmesi, sulanması, yabancı otların temizlenmesi, bitkilerin mevsimsel olarak yılda iki kez budanması; mezar taşının uygun kimyasallarla iki haftada bir temizlenmesi; bakım elemanları ile alanın periyodik olarak temizlenmesi, bakım hizmetlerinin internet sayfasında, üyeye ayrılan alandan yılda dört defa fotoğraflanarak yayınlanması hizmetlerinin verileceği ifade edilmektedir.

“Yeşil Paket”te, “Mavi Paket”e ek olarak, yer örtücü çok yıllık bitkilerin alana tesisi ve periyodik olarak bakımı, gübrenmesi, haftalık sulanması hizmetlerinin verileceği açıklanmaktadır.

“Turuncu Paket”te, “Yeşil Paket”e ilave olarak, peyzaj mimarı denetiminde, yer örtücü bitkilerin yanında yediveren güllerin alana tesisi ve periyodik bakımı, güllerin mevsimsel olarak budanması, bitkilerin arasında çıkan yabancı otların temizlenmesi hizmetlerinin sunulacağı belirtilmektedir.

“Sarı Paket”te, “Turuncu Paket”e ek olarak, peyzaj mimarı denetiminde, yer örtücü çiçeklerin yanı sıra mevsimlik bitkilerin alana tesisi ve periyodik bakımı, mevsimlik çiçekli bitkilerin periyodik olarak yenilenmesi hizmetlerinin verileceği ifade edilmektedir.

Sitede “Faydalı Bilgiler” menüsü tıklandığında da karşınıza; “Hizmet Sözleşmesi, Nasıl Üye Olabilirim, Hizmet Sahası, Dinî Bilgiler”; “İletişim Bilgileri”nde ise; “İletişim Bilgi Formu, İletişim Bilgileri, İl Merkezleri İletişim Bilgileri, Banka Hesap Numaraları” linkleri çıkmaktadır. Ayrıca sayfanın sağ altında “kabirziyaret.com’dan Haberler” linki de yer almaktadır.

<http://www.internethaber.com/bir-tikla-mezar-ziyareti-6796h.htm>. isimli sitede, www.kabirhizmet.com internet sitesi ile ilgili haberler yer almaktadır. Sitenin “Bir Tıkla Mezar Ziyareti” başlıklı yazısında; Ankara’daki bir şirketin, mezar ziyareti ve bakımı için zamanı olmayanlara çok ilginç hizmetler sunduğu; Türkiye’nin dünyanın neresinde olursa olsun şirket aranıp yakınınızın mezarının tüm bakım işleri yaptırılırken; kullanıcı adı ve şifreyle şirketin web sitesine girilebildiği ve böylece mezarın fotoğrafının bulunduğu sayfanın açıldığı, dua seçeneklerinden birine tıklanarak yakınınız için istediğiniz duanın okutulabildiği; sanal kabir ziyaretinin ve sanal dua okutanların sayısının her geçen gün arttığı belirtilmektedir.

Haberde Ankara’da yaşayan Üçler Çoruh isimli iş adamının, ağabeyini kaybettikten sonra, mezar hizmetleri sektörüne adım attığı; www.kabirhizmet.com isimli bir site kurarak, Türkiye’de ilk kez sanal mezar

ziyaretini hayata geçirdiği; şirketin cazip fiyatlara ilginç mezar hizmetleri verdiği; aralarında peyzaj mimarı ve bahçıvanın da olduğu özel bir ekip kuran şirketin, mezar bakımı konusunda beş ayrı seçenek sunduğu; uygun bir seçeneğin tercihinden sonra kişiye özel kullanıcı adı ve şifre ile siteye girip, her yerden mezar fotoğraflarının görülebildiği, mezardaki çalışmaların incelenebildiği; üyelerin internet sitesinde özel sayfa da açtırabildikleri, burada ölenin özgeçmişine, anılarına ve fotoğraflarına yer verildiği; site üyelerine bol dua seçeneklerinin de sunulduğu; istenilen duanın seçilip ölüler için okutulabildiği; talep olduğunda özel otomobille site üyelerinin evlerinden alınarak, şirketin bulduğu imamlarla mezarın ziyaret edilip, mezarda Kuran-ı Kerim okutulduğu; bu hizmetler için 100-230 YTL arasında ücret alındığı belirtilmektedir.

Abisinin vefatından sonra, mezarlık bakım hizmetlerinde eksikliklerin olduğunu fark eden Üçler Çoruh, mezar ziyareti ve bakımı için zamanı olmayanlara müşteri memnuniyeti ön planda tutularak hizmet verdiklerini; müşterilerle görüştüktan sonra mezarın yerinin tespit edildiği, sonra da bir fizibilite çalışması gerçekleştirdiklerini, ardından müşteriye mezarda yapılacak işlemlerle ilgili seçenek paketleri sundukları; müşterinin isteğine göre bitki dikiminin, mezar bakımının yapıldığı, çiçeklerin budanıp, sulandığı, mezar taşlarının temizlendiği, kırılan mezar taşlarının onarıldığı; bu hizmetler içinse karşılığında yılda bir kere ücret talep edildiğini ifade etmektedir. Bunun dışında, kabir ziyaretini sanallaştırdıkları ve dua okunmasını hafiflettikleri yönünde eleştiriler aldıklarını, hayat şartları içinde mezar bakımı ve ziyaretine fırsat bulamayanlara hizmet ettiklerini, müşterilerin dünyanın neresinde olursa olsun yakınının mezarını gördüğünü, yapılan bakımları izlediğini ve böylece kişinin görevini yapmış olduğunu vurgulamaktadır.

www.cerkezooglumezarbakim.com (Ankara) isimli site de sanal mezar ziyareti hizmeti sunmaktadır. Bu site, “Çerkezoğlu Mezar Bakım Hizmetleri” isimli firma tarafından oluşturulmuştur. Site tıklandığında karşınıza; “Çerkezoğlu Mezar Bakım Hizmetleri”nin amblemi, üç tane cami resmi, Arapça Allah lafzı ve kırmızı bir gül çıkmaktadır. Hemen altında “Üye Giriş,

Foto Galeri, Ziyaretçi Defteri, İletişim”; “Ana Sayfa, Hakkımızda, Referanslarımız, Hizmetlerimiz, Üye İşlemleri, Araç ve Teçhizat” menüleri; “E-Bülten, Sözlük, Faydalı Linkler” ve onun içeriğinde “Mezarlık Bilgi Sistemi, Ankara Müftülüğü Bilgileri, Diyanet İşleri Başkanlığı, Tüm Mezarlıklar” linkleri ve “Müzik Yayını” ile “Ziyaretçi Sayacı” bulunmaktadır. Sitenin 03.09.10 itibarıyla ziyaretçi sayısı “4136”dır. Sayfanın sağında ise; “İletişim Bilgileri, İletişim Formu, Duyurular ve Haberler” yer almaktadır (**Fotoğraf 8**).

Sitenin “Ana Sayfa” menüsü seçildiğinde; Çerkezoğlu Mezar Bakım Hizmetleri’nin reklamı ve örnek mezar fotoğraflarının altında “Neden Mezar Bakımı?” başlığında şu açıklama yer almaktadır:

“Resulullah (a.s.) bir mezarlıktan geçerken, iki mezardaki ölünün bazı küçük şeylerden dolayı azap çekmekte olduklarını gördü. Bu iki mezardaki ölülerden biri hayatında laf taşıyıcılık yapıyor, diğeri ise idrardan sakınmıyordu. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) yaş bir dal almış, ortadan ikiye bölmüş ve her bir parçayı iki kabre de birer birer dikmiştir. Bunu gören ashap, niye böyle yaptığını sorduklarında: ‘Bu iki dal kurumadığı sürece, o ikisinin çekmekte olduğu azabın hafifletilmesi umulur.’ buyurmuşlardır.”

Görüldüğü gibi site, Hz. Muhammed (sav)’in hadisinden faydalanarak, mezar bakımının neden gerekli olduğunu açıklamaya çalışmıştır.

Sitede “Hakkımızda” menüsü tıklandığı zaman sitenin kurulma amacı, nerede ve hangi alanlarda hizmet verdiği, müşteri sayısı bilgileri yer almaktadır. Buna göre firma hizmet amacıyla, kabirlerin yapım ve bakımını en iyi şekilde yapmak için kurulmuştur. Ankara’daki mezarlıklarda hizmet veren firmanın 100’ün üzerinde müşterisi bulunmakta ve bahçe, peyzaj çalışmalarının yanında, “Mezar Bakımı, Sanal Kabir Ziyareti, Mezar Ulaşım Hizmetleri” sunmaktadır.

“Hizmetlerimiz” menüsünde ise; “Sanal Kabir Ziyareti, Mezar Bakım Hizmetleri” seçenekleri bulunmaktadır. “Mezar Dikim ve Bakım Nasıl Olur”

başlığındaki “Tek Seferlik Dikim ve Bakım” menüsünde; kişinin isteğine göre dikilen mezar, yaz döneminde 10 gün boyunca sabah veya akşam olmak üzere, günde bir kez sulanarak bakımı yapılmakta; bu 10 günlük bakım ve sulamada mezar taşı ve çevresi temizlenmekte ve 10 günün sonunda verilen hizmet otomatik olarak kesilmektedir.

“Aylık Bakım” menüsünde; mezar ilk dikiminden sonra bir hafta süreyle sabah veya akşam sulanmakta; bir hafta sonunda sulama süresi iki günde bir olmak üzere uzatılmakta, sulamayla birlikte bir ay boyunca mezar çevresi ve mezarın bakımı yapılarak, bir ayın sonunda mezar sahibi bilgilendirilerek, bakım sona ermektedir.

“Üç Aylık Bakım” menüsünde; mezarın ilk dikiminden sonra bir hafta süreyle sabah veya akşam sulanmakta; bir hafta sonunda sulama süresi iki günde bir olmak üzere uzatılmakta; sulamayla birlikte üç aylık bakım süresinde mezardaki mevsimlik çiçeklerin kuruyan ve solanları bakımcı kişi tarafından ücret talep edilmeden değiştirilmektedir.

“Altı Aylık ve Yıllık Bakımlar” menüsünde; mezarın ilk dikiminden sonra bir hafta süreyle sabah ve akşam sulandığı; bir hafta sonunda sulama süresinin iki günde bir olmak üzere uzatıldığı, sulamayla birlikte, mezar çevresi ve mezar bakımı da yapılarak, bakım süresince mezardaki mevsimlik çiçeklerin kuruyan ve solanlarının bakımcı kişiye ücretsiz değiştirildiği belirtilmektedir.

“Kışlık Bakım” menüsünde ise; bakımlı mezarların sonbahara yaklaşırken üstündeki ‘sedum’ bitkilerinin biçildiği ve üstüne besleyici gübre atıldığı böylece mezarın ilkbahara hazırlanmış olduğu ifade edilmektedir.

Site bu hizmetleri “Bakım Paketi” adı altında ücretlendirmiştir. Bu paketler altı tanedir. “1. Paket” seçeneği, tekli mezar tek dikimlik ücret 70 YTL, 12 aylık bakım ücreti 300 TL peşin, 360 TL 12 ay taksitli; “2. Paket” seçeneğinde, “İkili Mezar Yan Yana” olursa tek dikimlik ücret 150 TL, 12 aylık bakım ücreti 480 TL peşin, tek dikimlik ücreti 600 TL 12 vadeli; “3. Paket”

seçeneğinde, “İkili Mezar Ayrı Ayrı” ise, tek dikimlik ücret 120 TL, 12 aylık bakım ücreti 600 TL peşin, 650 TL, 12 ay vadeli; “4. Paket” seçeneği ise Üçlü Mezar Yan Yana Olursa; 12 aylık bakım ücreti 600 TL peşin, 780 TL 12 ay vadeli, tek dikimlik ücreti ise 150 TL; “5. Paket” seçeneğinde, “Üçlü Mezar Ayrı Ayrı” ise, 12 aylık bakım ücreti 800 TL peşin, 900 TL 12 ay vadeli, tek dikimlik ücreti ise 200 TL; “6. Paket” seçeneği, “Dörtlü Mezar Ayrı Ayrı” olursa 12 aylık bakım ücreti 1000 TL peşin, 1100 TL 12 ay vadeli, tek dikimlik ücreti 250 TL’dir.

“Hizmetlerimiz” menüsündeki “Sanal Kabir Ziyareti” linki tıklandığında ise; web sitesi üzerinden ‘Çerkezoğlu Mezar Bakım Hizmetleri’ isimli firma tarafından verilen üyelik bilgileri ile üye girişi yapılarak, mezarın fotoğrafına, firmanın gönderdiği mesajlara, bakım hizmetlerinin ayrıntılarına ulaşılabilmektedir. Burada mezara dua, sure okutulmadığı görülmektedir.

“Tüm Mezarlıklar” linki tıklandığında da, “Mebis” (mezarlık bilgi sistemi) adı altında Mezarlıklar Müdürlüğü’ndeki mevcut tüm verilerin ortak bir veri tabanında toplanıp, mezarlıklara ait sayısal haritaların oluşturulduğu, verilerin entegre edilerek sorgulandığı ve analiz edilmesini sağlayan bir sistemden bahsedilmektedir. Bu proje ile vatandaşların, ölen yakınlarına ait bilgilere mezarlıkların girişlerine konulacak olan interaktif kiosklardan ulaşabilecekleri; bu hizmeti internet üzerinden de gerçekleştirebilecekleri; böylece mezarların yerleri ekranda görünerek, harita çıktısı alabilecekleri; ayrıca Mebis ile kurum içi-kurum dışı bilginin paylaşıldığı; ölenlerin tıbbi ölüm sebepleri, kadın erkek oranları, memleketleri istatistiki olarak grafik veya tablo olarak sunulduğu; mezarlıklardaki tarihî yerlerin ve önemli şahsiyetlerin aile kabristanı planlamalarının kolayca yapıldığı ve yer tahsis belgelerinin verildiği; tarihî mezarlıklarda bulunan mezar taşlarındaki bilgilerin günümüz Türkçesine çevrilerek envanter oluşturulduğu; 87 ilde gerçekleştirilen bu sistemde sorgulama sonuçları istenilen bilgilerle harita krokisi olarak ziyaretçiye verilebileceği ifade edilmektedir. Ayrıca Adana, Ankara, Antalya, Erzurum, Gaziantep, Antalya Büyükşehir Belediyeleri’nin; Tarsus Belediyesi, Fethiye

Belediyesi ve Alanya Belediyesi'nin 'Mezarlık Bilgi Sistemi'ne geçtikleri bilgisi de yer almaktadır.

Bu konu ile ilgili çeşitli sitelerde haberler bulunmaktadır. Bunlardan biri <http://www.boluolay.com/news.php?id=29620&year=2008&amounth=11&aday=4> isimli sitedir. "Mezarlıklar Sanal Aleme Taşınıyor!" başlığında: Gerede Belediyesi'nin, geliştirdiği sistemle ilçede bulunan mezarlıkları sanal aleme taşıdığı, Geredelilerin vefat eden yakınlarının mezarlarını internet vasıtası ile izleyebilecekleri; www.gerede.bel.tr veya <http://dokuman.gerede.bel.tr/mbs/> resmi web sitesi içinde, "Mezarlık Bilgi Sistemi" olarak yerleştirilen bölüme girildiğinde, istenen mezar yeri için ölenin adı veya soyadı yazılarak arama yapılabileceği, Gerede Belediyesi'nin şehir mezarlığına yerleştireceği bir cihazla mezarlığın ziyaret edileceği, mezarın konumunu görme imkânının sağlanacağı, "Kiosk" denilen cihazın ekranında mezarın fotoğrafının görülerek mezarlıktaki yerinin tespit edileceği; Gerede Belediyesi Başkanı Ömer Baygın'ın, geliştirilen sistemle vatandaşların ölen yakınlarının cenazelerini internet ortamında görmesini sağlayacaklarını, uygulamaya vatandaşlardan güzel tepkilerin geldiği, özellikle Gerede dışındaki vatandaşlar için uygulamanın daha anlamlı olacağını söylediği belirtilmiştir. Yalnız bu hizmet, 03.09.2010 itibarıyla www.gerede.bel.tr sitesinde aktif görülmemektedir.

Bu konu ile ilgili bir habere de <http://blog.canpare.com/genel/mezar-bilgilerine-sanal-alemden-ulasin.html> adlı sitede rastlanmaktadır. Haberde; Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Hikmet Şahin'in, Ahmet Paşa Mezarlığı'nda devam eden düzenlemeyle ilgili çalışmaları incelediğini, mezarlıkların kentin bir parçası olduğunu, mezarlıklara gösterilen özenin, orada yatanlara gösterilen saygıyı ifade ettiğini; ölümün herkese yetiyeceğini, bugün yaşayanların yarın olmayacağını ve mezarlıkların bu nedenle sık sık ziyaret edilmesi gerektiğini söylediği aktarılmıştır.

Başkan Şahin'in mezarlıklara bir dizi fiziki düzenlemeler yapıldığını; bunun yanında Büyükşehir Belediyesi'nin mezarlıkları bilgi erişim sistemine

de dahil ettiğini; herkesin ölülerinin yerini internet üzerinde resimleriyle birlikte bulabileceğini; e-belediyeciliğin bir parçası olan sistemi ilk olarak bugün Ahmetpaşa Mezarlığı'nda başlattıklarını; 1,5 ay içinde sistemin Bursa'daki tüm mezarlıkları kapsayacağını ifade ettiği belirtilmektedir.

Sanal mezar ziyareti hizmeti sunan bir başka site de, <http://www.kucukgeris.com/> (Giresun/ Keşap/ Küçükgeriş Köyü) adlı web adresidir. Küçükgeriş Köyü'nü tanıtmak amacıyla oluşturulan bu site, "Küçükgeriş İstanbul Gönüllüleri" tarafından hazırlanmıştır. Sitenin açılış sayfasında: "Ana Sayfa, Forum, Radyo, Resimler, Haberler, Muhtarlık, Hakkımızda, Mesaj Yaz" ve Küçükgeriş Köyü'ne ait bir fotoğraf bulunmaktadır. Fotoğrafın altında "Küçükgeriş İstanbul Gönüllüleri Tarafından Hazırlanan Giresun'un İncisi Küçükgeriş Köyü Sitesine Hoş Geldiniz..." yazısı slayt olarak geçmektedir.

Sayfanın solunda bir Türk bayrağı resmi, hemen altında "Ana Menü" başlığında: "Ana Sayfa, Forum, Radyo Küçükgeriş, Sülaleler ve Şehitler, Hayırseverlerimiz, Öğretmenlerimiz, İmamlarımız, Köyümüzden Yetişenler, Üniversitelerimiz, Hakkımızda, Kabir Ziyareti, Ziyaretçi Defteri"; "Muhtarlığımız, Köylerimiz, Fotoğraflar, Biyografi, İz Bırakanlar, Okulumuz, Animasyon" menüler bulunmaktadır. "Bizden Haberler" adı altında da, "3. Giresun Günleri, Yemek 2008, Kahvaltı 2008, İftar 2008, Piknik 2008, Turnuva 2008, Neler Oluyor?" isimli bilgi ve belgeler yer almaktadır.

Sayfanın ortasında; "Duyuru" başlığında Kucukgeris.com adresinin üç yaşında olduğu (2007'de Haziran'da kurulmuş) belirtilerek, Küçükgeriş Köyü'nün, Keşap'ın, Giresun'un, Giresun Adası (Aretias)'nın tanıtımı yapılmakta, Giresun'dan görüntüler yer almakta ve en altta da Küçükgeriş Köyü Muhtarı'nın irtibat telefonu, haberler ve sitenin grafik, tasarım, düzenleme işleri hakkında bilgiler verilmektedir.

Sayfanın sağında ise; Atatürk resmi, Giresun'un fotoğrafları, Küçükgeriş Köyü Gönüllüleri'nin amblemi, Takvim, Saat, Döviz, TV'de Bugün,

Fal Köşesi, Ziyaretçilerimiz (31.08.2010 itibariyle 125478 kişi), Hava Durumu, linkleri yer almaktadır.

“Kabir Ziyareti” linki tıklandığında karşımıza; “Sanal Kabir Ziyareti” başlığı altında: “Köyümüzden Rahmet-i Rahman’a Kavuşan Akrabalarınızın Kabirlerini İnternet Üzerinden Ziyaret Edip, Ruhlarına Fatiha Hediye Edebilirsiniz.” yazısı çıkmaktadır (**Fotoğraf 9**).

Sitede, 106 aile kabristanının fotoğrafının sanal ortama taşındığı, mezarlıkların seçilerek, mezarlara “Fatiha” suresinin sesli olarak okutulduğu, mezarların üzerinde mezar fotoğraflarını çeken kişilerin isimlerinin de yer aldığı görülmektedir.

www.atkaracalarim.com (Ankara) isimli site de sanal mezar ziyareti hizmeti sunmaktadır. Bu web adresi tıklandığında karşınıza; İstanbul’da okul müdürü olarak görev yapan sitenin kurucusu Yadigar Tezcanoğlu’nun siteyi kurma sebebi çıkmaktadır. Buna göre Tezcanoğlu siteyi: Atkaracalar’ın geçmiş tarihi ve yaşantısıyla ilgili bilgilerin olmaması nedeniyle, burayla ilgili bilgi edinmek isteyenlere yardımcı olmak, ilçeye ait gelenek-görenek, örf ve âdetleri gelecek nesle aktarmak amacıyla oluşturmuştur.

Sitenin açılış sayfasında: “Ana Sayfa, Sohbet, Forum, Arkadaş, Haberler, Z. Defteri, Yazılar, Resimler, Sanal Mezar, Hesabım” gibi başlıklar; sayfanın solunda üyelik formu ve reklamlar yer almaktadır.

“Ana Menü” başlığı altında: “Yadigar T. Hakkında, İstanbul Atk. Derneği, Atkaracalar Tarihi, Coğrafi Durumu, Ekonomik Durum, Atkaracalar Uygulama, Atkaracalar Kültürü, Atkaracalarda Eğitim, Atkaracalarda Ulaşım, Atkaracalarda Turizm, Atkaracalar Mutfağı, Sosyal Durumu, Gençlik ve Spor, Köylerimiz, Belediye Başkanları, Muhtarlarımız, Futbol Takımları, Aile Lakapları” ve “Araçlar” başlığında; “Geleneklerimiz, Kadromuz, Admine İlet, Tavsiye Gönder, E-Mail Gönder, Yöresel Kelimeler, Ziyaretçi Defteri, Arkadaş Listem, İlanlar, Üyeler, Videolar, Bağlantılar, Sohbet, Köşe Yazarları, Firmalar, Televizyon, Radyolar, Online Oyunlar, Rüya Tabirleri” linklerinde

çeşitli bilgi ve belgeler bulunmaktadır. Sayfanın devamında “Videolar, Resimler, Köşe Yazarları, Hava Durumu, Döviz Kuru, Üye İstatistiki, Site Sayaçları (31.08.2010 itibariyle 5096973 kişi) Takvim, Saat linkleri”; sağında da “Manşet Haber Atkaracalar” adı altında haberler, “Forumdaki Soru Cevaplar, Sohbet Odalarımız, Toplist” gibi menüler yer almaktadır.

“Sanal Mezar” linki tıklandığında, karşınıza site kurucusunun şu açıklaması çıkmaktadır:

“Değerli hemşehrilerim, bu bölümde gurbette olan hemşehrilerime Atkaracalar’da olan mezarlıklarını istedikleri zaman sanal olarak ziyaret etmeyi ve geçmişimizi hatırlatmayı amaçladım. Tüm ahirete intikal eden hemşehrilerimi rahmetle anar ruhları şad olsun.”

Sayfanın ortasında: “2006 Ramazan Bayramı Arife Günü Mezarlıklarda Okuma (01.11.2006 Cuma)” başlıklı bir fotoğraf; sayfanın solunda da ölen kişilerin isimleri yer almaktadır. Sitede toplam 576 mezarın ismi bulunmaktadır. Mezarlıklardan herhangi biri tıklandığında ölünün mezarı görünmekte ve mezara “Yasin” suresi sesli olarak okutulabilmektedir (**Fotoğraf 10**).

www.haymana.com (Ankara) isimli internet sitesi de sanal mezar ziyareti hizmeti sunmaktadır. Haymana’yı tanıtmak amacıyla oluşturulan itenin açılış sayfasında; “Haymana-Suyu Sıcak Havası Sert İnsanı Mert Haymana” yazısı, altında da: “Acil Telefonlar, Kaplıcalarımız, Ticari Kuruluşlarımız, İlçimizden Biri, Tarihçe” gibi başlıklar, solda ise; “Haymana Belediyesi, Turistik Mekânlar, Eğitim Kurumlarımız, Köylerimizi Tanıyalım, Ekonomik Durumumuz, İlçemizden Görüntüler, İlçemizden Yetişenler, Gurbetteki Hemşehrilerimiz, Mesaj Panosu, Mizah, Haymana Lisesi Mezunları, Sanal Mezarlık Ziyareti, Nostalji, Kaybettiklerimiz, Şiirler, Kan Bankası, Duyurular, İletişim, Ana Sayfa” başlıkları adı altında çeşitli bilgi ve belgeler yer almaktadır. Hemen altında çeşitli oyunlar -okey, tavla vb.- reklamlar yer almaktadır.

Sayfanın ortasında “Gündemdeki Haberler” başlığında çeşitli haberler, “Şehirlerarası Mesafe Cetveli”, “Haymanayı Uzaydan Görmek için Tıklayınız” ve “Ziyaretçi Sayısı” (Site 31.08.2010 tarihi itibarıyla 1223786 kişi tarafından ziyaret edilmiştir.) bilgileri yer almaktadır.

Sayfanın sağında slayt hâlde reklamlar dönmekte ve “Köşe Yazıları” başlığında yazılar bulunmakta, aşağısında ise “Termal Otellerimiz” menüsünde otel tanıtımları yapılmaktadır.

“Sanal Mezarlık Ziyareti” tıklandığında da karşınıza; bir mezarlık görüntüsü ve yanında çocukların olduğu bir fotoğraf gelmektedir. Bunların hemen solunda; “Lütfen Tıklayınız” butonu bulunmakta ve tıklandığında ölümlerin isimleri-soyisimleri çıkmakta; herhangi bir isim seçildiğinde, ölünün mezarı görünmekte ve mezara “Fatiha” suresi okutulmaktadır (**Fotoğraf 11**).

“Fatiha Suresi Oku” butonunun altında ise site kurucusunun şöyle bir açıklaması yer almaktadır:

“Hepsi bir zamanlar bizim şu anda yaşamakta olduğumuz topraklar üzerinde doğdular, yaşadılar ve Hakk’ın rahmetine kavuştular. Artık sıra bizlere de yavaş yavaş geliyor. Amacımız merhum olan hemşehrilerimizi, yakınlarımızı unutturmamak... Haymana dışında olan hemşehrilerimizin imkânsızlıklarından dolayı merhumlarımızın bir nebze de olsa gıyabında Fatiha okumaları için düşünülmüş olan proje, umarım hoşunuza gidecektir. Hem okutana manevi bir huzur, hem de Hakk’ın rahmetine kavuşmuş olan merhumlarımıza sevap açısından fayda sağlayacağını düşünüyorum. İlk aşamada zaman darlığından 350’nin üzerinde merhumlarımızın kabir resimleri çekilmiştir. Sizler de ayrıca merhumlarımızın fotoğraflarını ve özgeçmişlerini kabirlerinin yanında görmek istiyorsanız, lütfen bize bunları internet yolu ya da posta yolu ile gönderiniz. İleriki safhalarda kabir fotoğraflarımız çoğalacaktır... Hepsinin toprağı bol olsun.”

Diyerek “sanal mezar ziyareti”nin amacı ve kapsamı belirtilmiştir.

Sanal mezar ziyareti hizmeti sunan bir başka site de, www.sarvan.net (Giresun/ Sarvan) isimli web adresidir. Sarvan Köyü’nü tanıtmak amacıyla oluşturulan bu sitenin açılış sayfasında, “Sarvan Köyü”ne ait bir fotoğraf ve altında; “Anasayfa, İletişim, Haber Ara, Foto Galeri, Videolar, Anketler, Konuk Defteri, Haber Arşivi, Eski Haber Arşivi, Sitene Ekle, RSS Kaynağı”; sayfanın solunda “Kategoriler” başlığında: “Anasayfa, Köyümüz, Sarvan’dan Haberler, Sülaleler (Tarihi), Derneğimiz, Esnaflarımız, Kültürümüz, Mutfağımız, Değerlerimiz, Köyümüzden, Okulumuz, Güzel Örnekler, Bebek ve Çocuklar, Askerlerimiz, Nişan ve Düğünler, Hastalarımız, Öğrencilerimiz, Vefat Haberleri, Basında Sitemiz, Sarvan Gençlik, Bunları Biliyor musunuz?, Tanıdınız mı?, Komşu Köyler, Köyümüze Hizmeti Geçenler, Ordan/Burdan/Her Telden” devamında, bir laptop içinde mezar resminin olduğu “Mezar Ziyareti”, “Bizim Uşaklar, Radyo Sarvan, Giresun Gazete, En Son Haber, Haber Ara, En Çok Okunanlar, Son Yorumlananlar, Önemli Linkler” gibi başlıklar bulunmaktadır. Sayfanın ortasında, menüdeki linklerle ilgili resimler ve bilgiler yer almaktadır. Sayfanın sağında ise sanat ve takvim, yazarlar ve yazıları, “Komşu Ziyareti”, “Galeri”, “Anket”, “Gazeteler”, “İstatistikler”, “Site Ziyaretçileri”, bölümü bulunmaktadır. Sitenin 28.07.2010 tarihi itibarıyla ziyaretçi sayısı: 306590 kişidir. Sayfanın en altında da sitenin kurucusu hakkında bilgiler verilmektedir (**Fotoğraf 12**).

Sitenin “Mezar Ziyareti” başlığı tıklandığında; mezarlık görüntüleri ve yeşil ışık saçan bir cami kubbesi sizi karşılamaktadır. Sayfanın solunda: “Hepimizin Bir Namazlık Saltanatgahı İlginç Bir Mezar Taşı” şeklinde bir açıklama, 6 tane mezarlığın genel görünümü ve toplam 497 mezarın ismi bulunmaktadır. Bu mezarlardan biri seçildiğinde; ölen kişinin mezarı ve mezar taşı çıkmakta ve sayfanın sağında bulunan iki hafızdan birini işaretleyerek ölüye sure ve dua okutulabilmektedir. Sayfanın sağında iki imamın fotoğrafı ve fotoğrafların altında isimleri yazmaktadır. “İmam Dua” seçildiğinde 1:57 dakikalık bir dua; “Hacı Ömer Dua” seçildiğinde 2:27dakikalık “Hüvallahüllezi” suresi sesli okutulmaktadır (**Fotoğraf 13**).

<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/294728.asp> isimli sitenin 18.07.2010 tarihli haberinde, www.sarvan.net sitesine yer verilmiştir. “İnternette Sanal Mezar Ziyareti” başlıklı habere göre; Giresun merkeze bağlı Sarvan Köyü’nü ve mezarlığını, gurbette bulunan köylülerin, internet sitesi aracılığıyla sanal olarak ziyaret edebildiği; 5 Kasım 2004 köyün tanıtımı amacıyla kurulan www.sarvan.net adresinde hizmet veren sitede, 475 mezarın isminin olduğu; bu mezarlardan istenilen mezar ziyaret edilerek, sitede bulunan hafızlardan dua okutulabildiği belirtilmektedir.

Sitenin haberinde; siteyi hazırlayan Hüseyin Türkiliz’in, bu uygulamanın yurt dışında ve diğer illerde yaşayan köylüleri bir araya getirdiğini, sitede köyle ilgili yaşantılardan kesintilerin, köyün çeşitli bölümlerinin, köyde yaşamış olan kişilerin, Giresun’un ve yaylaların fotoğraflarının bulunduğunu, ancak sitenin en çok ilgi çeken bölümünün “sanal mezar ziyareti” olduğunu söylediği belirtilmiştir. Türkiliz, sitede 475 mezar isminin bulunduğunu, bu mezarlardan istenilen mezarın ziyaret edilerek, sitede bulunan hafızlardan dua okutulabildiği, özellikle yurtdışındaki köylülerden çok güzel tepkiler aldıklarını, hazırladıkları bu bölümden dolayı kendilerine teşekkür ettiklerini, bazı nedenlerden dolayı köye gelerek mezar ziyareti yapamayanların, sitedeki bu bölüm sayesinde dinî görevlerini yerine getirmenin mutluluğunu yaşadıklarını; sanal mezar ziyaretlerinin Ramazan ayında yüzde yirmi oranında arttığını; Ramazan Bayramı’nda bu sayının daha da artacağını düşündükleri ve sanal mezar ziyaretinin Türkiye’de ilk kez Burdur’un bir köyünde yapıldığını, sonrasında da bu uygulamayı kendilerinin gerçekleştirdiklerini, sitelerinin diğer sanal mezar ziyareti sitelerine göre daha içerikli olduğunu; siteyi ziyaret edenlerin kendileri için de nazar duası okutabildiklerini; iki yıldır test yayını yapan sitenin, ekim ayında faaliyete geçtiğini, büyük bölümünün sanal mezar ziyareti olmak üzere siteyi günde 100 kişinin ziyaret ettiğini söylediği belirtilmektedir.

www.dereliyildizkoyu.com (Giresun/Dereliyıldız Köyü) isimli internet sitesinde de, sanal mezar ziyareti yapılmaktadır. Dereliyıldız Köyü’nü tanıtmak amacıyla kurulan sitenin açılış sayfasında, Atatürk ve Türk bayrağı

resimleri, Dereliyıldız Köyü'ne ait fotoğraflar yer almaktadır. Sayfanın solunda “Şenlikler-Geleneksel Yıldız Köyü Şenlikleri 1” duyurusu, altında, “Ana Menü” başlığı altında “Ana Sayfa, Aramızdan Ayrılanlar, İletişim, Kent Turizm, Köyden Haberler, Linkler, Önerileriniz, Resim Galerisi, Site İçi Haberleşme, Video Galerisi, Ziyaretçi Defteri, Yıldız FM, Sanal Mezarlık, Doğal Afet Görüntüleri” alt başlıkları; devamında “Üyelik Giriş Formu”, “Üyeler”, “Sayaç” bilgileri vardır. Sitenin 03.09.2010 tarihi itibarıyla toplam 45608 ziyaretçisi bulunmaktadır.

Sayfanın ortasında “www.dereliyildizkoyu.com Forum İstatistikleri”, sağında ise, “Devlet Kurumları, Üniversiteler, Dergiler, Gazeteler, Diğer Linkler, Giresun Linkleri, Dereli Linkleri, Halk Oyunları, İstatistikler, Hava Durumu” linkleri yer almaktadır.

Burada “Sanal Mezarlık” menüsü tıklandığında, “Sarvan.net” internet adresindeki, formatın aynısı olduğu dikkat çekmektedir. Ölülerin isim tasnifinin, resimlerin, imamların ve duaların benzediği görülmektedir. Sayfanın üstünde mezarlık, ışıklı cami resimleri, solunda ise; “Hepimizin Bir Namazlık Saltanatgahı, İlginç Bir Mezar Taşı” başlığında 199 ölünün ismi yer almaktadır. Sayfanın ortasında üç tane imamın fotoğrafı bulunmakta ve herhangi biri seçildiğinde ölüye üç farklı dua okutulabilmektedir (**Fotoğraf 14**).

www.sorhunlu.com (Tokat/Niksar/Sorhun) isimli sitede de sanal mezar ziyareti yapılmaktadır. Sorhun'u tanıtmak amacıyla oluşturulan sitenin ana sayfasında; “7. Geleneksel Abhazya Yayla Şenliği” başlığı ile bir fotoğraf bulunmaktadır. Fotoğrafın altında “Tarihçe, Coğrafi Yapı, Sosyal ve Kültürel Yapı, Kurum ve Kuruluşlar, İletişim, Köyden Haberler, Tokat'tan Haberler” başlıkları altında çeşitli bilgi ve belgeler yer almaktadır. Ekranın solunda: “Ana Sayfa, Sohbet/Radyo, Foto Galerisi, Videolar, Ziyaretçi Defteri, Forum, Üyelerimiz, Haberler, Haber Ekle, Köşe Yazıları, Köy Haritası, Şiirler, Gürcüce Sözlük, Yemek Tarifleri, Nöbetçi Eczaneler, Seri İlanlar, Kaybettiklerimiz, Forumdan Son Mesajlar, Köyümüzden Haberler, Cenaze

Haberleri, Düğün, Kına, Nişan, Sünnet, Gençlik Kolu Faaliyetleri, Sportif Faaliyetler, Röportajlarımız, Hastalarımız, Yeni Doğanlar, Askerlerimiz, Hacılarımız, Foto Galeri, Rastgele Videolar, Son Üyelerimiz, Reklam Alanı” gibi birimler bulunmaktadır. Solda köşe yazarların tanıtımı, “Sanal Mezarlık, Niksar Hakkında, Tarihçe, Genel Bilgiler, Eğitim, Sağlık, Spor, Ekonomi, Kültür ve Sanat, Niksar Mutfağı, Niksar Ayvaz Suyu, Ulaşım ve Konaklama, Alışveriş, Mesire Yerleri ve Parklar, Yüksek Okul, Firma Rehberi, Niksar Resimleri” menüleri bulunmaktadır. Sonrasında “Fotoğraf Gönder”; “Facebook Grubu”; “Exstra Menü” başlığında: “İsimler Sözlüğü, Rüya Tabirleri, Şifalı Bitkiler, Sms Sözleri, İller Arası Mesafe, Sevgi Testi, Dinî Test, Bateria Çal, Piano Çal, Gitar Çal, E-Vatandaş” birimleri yer alırken, “Gurbetçi Sorhunlular, Son Şiirler, En Son Okunanlar, En Son Eklenenler, Son 5 Ziyaretçi”nin tanıtımı; “Ziyaretçi Soyağacı” gibi birimler de yer almaktadır. Sitenin 27.07.2010 itibariyle ziyaretçi sayısı 41281’dir.

Ekranın sağ bölümünde ise; üyelik formu, “Üye İstatistik”i, “Anket”, “Gazete Manşetleri”, “Günlük Burç”, “Canlı TV İzle”, “Dini Bilgiler”, “Osmanlı Padişahları”nın tanıtımı, “Son Dakika Haberleri”, “Dost Siteler”, “Süper Lig Puan Durumu”, “Namaz Vakitleri”, “Hava Durumu”, “Döviz Bilgileri” en altta ise “e-Türkiye Türkiye’nin Portalı”, “Resmî Gazete rega.basbakanlik.gov.tr”, “e-Mevzuat Mevzuat Bilgi Sistemi”, “e-Arşiv Devlet Arşivleri”, “e-Genelge Genelge Bilgi Sistemi”, “dtvt Devlet teşkilat veri tabanı”, “Köydes” hakkında bilgiler mevcuttur.

Sitede “Sanal Mezarlık” tıklandığında, karşınıza bir mezarlık fotoğrafı ve altında Arapça harflerle “Bismillahirrahmanirrahim” yazısı çıkmaktadır. Devamında da sitenin çalışmaları ve kurulma amacı hakkında kurucuların şöyle bir açıklaması bulunmaktadır:

“Değerli Sorhunlular sizler için hazırladığımız bu ‘Sanal Mezar Ziyareti’ sayfası çok yorucu ve uzun bir uğraşın eseridir. Mezar fotoğraflarının çekilmesinden, sayfaların hazırlanmasına ve dua kaydı yaparak sizlere sunulması ile alternatif sunmaya çalıştık. Bu sayfayı

hazırlamaktaki temel çıkış noktamız, gurbetteki Sorhun Köyü'nün görüleceği gibi köyün dışında yaşayanlar dört kat daha fazla, dolayısı ile onların geçmişleri ile olan manevi bağlarını sürdürmelerine katkıda bulunmak istedik. Bayramlarda, özel günlerde, geçmişlerini yad etmek istediği her an bunu görsel olarak yapabilsinler istedik. Bu sayfaya her girdiğinizde Allah rızası için Fatiha okumadan girmeyiniz. Allah dualarınızı dergahında kabul etsin. Amin."

Sitede "Mezarlığa Girmek için Tıklayınız." butonu seçildiğinde ise; 263 Sorhunlu ölünün ismi alfabetik olarak sıralanmakta ve herhangi biri tıklandığında da mezarın fotoğrafı görülmekte, mezara sesli olarak da "Fatih" suresi okutulmaktadır (**Fotoğraf 15**).

www.karahuyuk.net/mezar/fatiha.asp (Ankara/Kalecik/Karahüyük Köyü) isimli sitede de sanal mezar ziyareti yapılmaktadır. "Karahüyük Köyü Güzelleştirme ve Yardımlaşma Derneği" tarafından, Karahüyük Köyü'nü tanıtmak amacıyla oluşturulmuş olan bu sitenin açılış sayfasında; "Kalecik Karahüyük Köyü Resmi Web Sitesi" yazısı, hemen altında da menüler ve Karahüyük'e ait fotoğraflar bulunmaktadır. Bu menüler: "Ana Sayfa, Haberler, Ziyaretçi Defteri, Üyeler, Anketler, Forum, Sanal Mezarlık, Ana Sayfam Yap, Favorilerime Ekle"; sayfanın solunda ise: "Karahüyük (Coğrafi Konum, Geçim Kaynakları, Komşularımız, Köy Pınarları, Köyümüzün Tarihi, Kültürümüz, Meralarımız, Sosyal Yapısı, Soyadları, Ulaşım), Sizden Gelenler (Fıkralar, Şiirler, Makaleler, Yazılar), Resimler (İlkokul Mezunları, Çanakkale Gezisi, Şenlik Resimleri-2006, Şenlik Resimleri-2007, Şenlik Resimleri-2008, İstanbul Gezisi, Anıtkabir Müze Gezisi), E-Dernek (Dernek-E Kayıt, Dernek E-Makbuz, Dernek Tüzüğü, Dernek Üyelerimiz, Dernek Yönetimi), Genel (Sanal Mezarlık, Haber Gönder, Site Kuralları, Ziyaretçi Defteri), Köy Yönetimi (Eski Muhtarlarımız, Köy Yönetimi), Site Gönüllüleri (Biz Kimiz), Eğlence (Sakın Tıklamayın, Yılan Oyunu), İstatistikler (Üyelik, Sitedekiler, Online Üyeler, Site Hitleri), Önemli Linkler, Anket Formu"ndan oluşmaktadır.

Sitenin ana sayfasında “Karahüyük’ten Haberler” ve “Karahüyük Forumları” adı altında çeşitli bilgiler, “Karahüyük Etkinlik Takvimi” linkinde, duyurulara yer verilmektedir. Ziyaretçi defterine görüş yazmak için de bir bölüm ayrılmıştır. Sayfanın en altında da derneğe üye olanların, ödedikleri makbuzları ve aidat borçlarını görmeleri sağlanmaktadır.

Sayfanın sağ köşesinde ise; “Şenlik Sayacı”, “2009 Köy Ağası”, “Üyelik”, “Köşe Yazıları”, “Üyeler”in tanıtımı, “Facebook” başlıkları ve sitenin iletişim adresi yer almaktadır. Ücretsiz üyelik isteyen sitenin 28.07.2010’da 165 üyesi, 158624 ziyaretçisi bulunmaktadır.

Sayfanın ortasında; “Karahüyük Köyü Sanal Mezarlığı Yenilendi. Sanal Mezarlığı Ziyaret Etmek İçin Tıklayınız.” diye bir açıklama bulunmaktadır. “Sanal Mezarlık” linki tıklandığında ise; karşınıza Arapça “Bismillahirrahmanirrahim” yazısı çıkmakta ve alfabetik sırayla 113 ölünün mezarının sanal ortama taşındığı görülmektedir. Ölünün ismi tıklandığında, mezar taşı gelmekte ve sağda merhum hakkında bilgiler (Baba-Anne Adı, Doğum Tarihi, Vefat Tarihi, Defin Yeri) yer almaktadır. Ayrıca ziyaretçi, seçtiği ölüye sesli olarak “Fatıha” suresini okutabilmektedir (**Fotoğraf 16**).

www.sarkisla.dk (Sivas/ Şarkışla) isimli site de, sanal mezar ziyareti yapılmaktadır. Şarkışla’yı tanıtmak amacıyla oluşturulan sitenin açılış sayfasında; Şarkışla’ya ait bir fotoğraf ve “Gurbetten Sılaya Sıladan Gurbete Özlem ve Hasretin Buluştuğu Tek Adres” yazısı ve üyelik formu ile “Ana Sayfa, Forum, İlçemizden Haberler, Resim Galerisi, Resim Arşivi” gibi menüler bulunmaktadır.

Sayfanın solunda; “En Sıcak Haberler, En Son İncelemeler, Resimler”; sağında ise “Ana Menü” başlığı altında: “Ana Sayfa, İlçemiz Hakkında (Resim Galerisi, Resim Arşivi, Ozanlarımız, Sarkisla Hakkında, İlçemizin Şehitleri, Ziyaretçi Defteri), Eğlence (Forum, Web Linkleri), Haberler (İlçemizden Haberler, Haber Yazarları, İnceleme Yazarları, Önemli Telefonlar), Sorularınız için (İletişim, Sorular ve Cevaplar, E-Devlet) adı altında çeşitli bilgi ve belgeler sunulmaktadır. Ayrıca “Üye İstatistik Paneli” (4470 kayıtlı üyesi

bulunmakta), “İletişim”, “Sitemizi Beğendiniz mi?”, “Sanal Mezar”, “Site Soyağacı” (28.07.2010 tarihi itibarıyla ziyaretçisi, 4078’dir), “Sarkisla Türküleri”, “Cep Melodi”, “E-devlet”, “Sivas Halayları”, “Sarkisla Özel Anket”, “Üye Girişi”, “Kısa Mesajlar”, “Sarkışla Resimleri”, “Son Ziyaretçi Defteri Mesajları”, “RSS Yayın” gibi linkler de yer almaktadır.

“Sanal Mezar” linki tıklandığında karşınıza; ortası çiçeklerle kaplı bir mezar ve üzerinde “Bismillahirrahmanirrahim” yazısı, ölülerin ad-soyadının yazılabileceği bir mezar taşı çıkmaktadır. Dua olarak da “Fatıha” ve “Yasin” seçenekleri bulunmaktadır. Burada ölülerin isminin ve mezarlarının olmadığı görülmektedir. Temsili bir mezar konularak, o mezara dua/sure okutulmaktadır (**Fotoğraf 17**).

www.kirazdagikoyu.com (Rize/Kirazdağı Köyü) adlı internet sitesinde de sanal mezar ziyareti yapılmaktadır. Kirazdağı Köyü’nü tanıtmak amacıyla oluşturulan sitenin açılış sayfasında: “Kirazdagıspor’un Resmi Kuruluşunu Tamamladık. Haydi Siz De Bu Oluşuma Elinizi Uzatın. Senede Üyelik Aidatı 50TL 10 Paket Sigara Parası Fazlası Yok. Çağrımız Dünyanın Neresinde Kirazdağı Halkı Varsa Hesap Numarası İsteyen Arkadaşlar Hesap No: ...” denilerek, Kirazdagıspor’un reklamı ve üyelik çağrısı yapılmaktadır. Ayrıca üzerinde “Kirazdağı” yazan bir minibüs ve Kirazdağı’na ait fotoğrafların olduğu bir animasyon; animasyonun hemen altında: “Ana Sayfa, Resim Galerisi, Resim Ekle, Ziyaretçi Defteri, Haberler, Video, Sanal Mezar” gibi menüler yer almaktadır (**Fotoğraf 18**). Sitenin solunda site yazarlarının tanıtımı, siteye üyelik çağrısı yapılmakta, “Borsa-Döviz” bilgileri, “Belediyeler, Siyasi Partiler, Televizyonlar, Üniversiteler, Dış Haberler, Devlet Kurumları, Haberler, Radyolar, Dergiler” başlıkları ve bu başlıklar altında bilgiler bulunmaktadır. Sonrasında çeşitli gazetelerin ve sponsorların reklamı yapılmakta, gazete haberleri, web tasarımı tanıtılmakta, iletişim bilgileri ve ziyaretçi sayacı bulunmaktadır. 30.07.2010’da sitenin toplam ziyaretçi sayısı 15016’dır.

Sitenin “Sanal Mezar” menüsü tıklandığında ise, sadece birkaç mezarın fotoğrafı görünmekte ve bu sitede mezarlara dua, sure okutulmamaktadır.

www.sariomerlikoyu.org (Kırşehir/Kaman/Sarıömerli Köyü), isimli internet sitesinde de sanal mezar ziyareti yapılmaktadır. Bu site, “Sarıömerli Köyü Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği” tarafından, Sarıömerli Köyü’nü tanıtmak amacıyla oluşturulmuştur. Sitenin açılış sayfasında: “Ana Sayfa, Şirin Köyüm, Resimler, Duyuru, Forum, Dergi Resimleri, Gazete, Üye Listesi, Bize Ulaşın, Sanal Mezar, Haberler, Köy Tarihi, Yeni Doğuşlar, Evlenenler, Vefat Edenler” gibi menüler ve iletişim bilgileri bulunmaktadır. “Sanal Mezar” menüsü tıklandığında karşınıza; bir imam ve soyada göre tasniflenmiş mezarlık fotoğrafı çıkmaktadır. Mezarlardan herhangi biri seçildiğinde, ekrana seçilen mezarın görüntüsü gelmekte ve mezara sesli olarak “Fatıha” suresi okutulmaktadır (**Fotoğraf 19**).

www.martkoyu.com (Çankırı/Şabanözü/Mart Köyü) isimli sitede de, sanal mezar ziyareti yapılmaktadır. Mart Köyü’nü tanıtmak amacıyla “Mart Köyü Kültür Yardımlaşma ve Kalkındırma Derneği” tarafından oluşturulan sitenin açılış sayfasında; müzik eşliğinde “Şabanözü Mart Köyü Resmi Web Sitesi” yazısı, Mart Köyü’ne ait bir fotoğraf, “Üyelik Giriş” formu, “Forum ve İstatistikler” (Forum Sayfamız, Sanal Mezarlık, Ziyaretçi Defterimiz, Sohbet Odası, Öneri Gönderin, Haber Gönderin, Siteyi Tavsiye Edin), “Fotoğraf Galerisi”, “Köyümüz Yöremiz” (Köyümüz, Türkülerimiz, Düğünlerimiz, Yâren Kültürü, Kıyafetlerimiz, Bilmecelerimiz, Manilerimiz, Çankırı Tr-Eng), “Köy Derneğimiz” (Köy Derneğimiz, Dernek Üyelerimiz, Kan Grubu Araştır, Üye Aidat Bilgileri, Dernek Yönetici Girişi, Derneğimize Ulaşın), “Faydalı Linkler” (T.C. Kimlik No, Vergi Kimlik No, Çankırı Valiliği, Şabanözü Kaymakamlığı, Şabanözü Belediyesi) gibi menüler bulunmaktadır. Ayrıca sayfanın ortasında da köyün resimleri, köyden haberler ve site sponsorunun reklamı yer almaktadır.

Üyelik isteyen sitenin 15.07.2011 tarihinde ziyaretçi sayısı 314’tür.

Sitenin “Sanal Mezarlık” menüsü tıklandığında karşınıza; 92 adet ölünün adı, soyadı, anne-baba adı, doğum-ölüm tarihlerinin olduğu bir liste çıkmakta, seçilen ölünün mezar fotoğrafı güller eşliğinde ekrana gelmekte ve ölüye sesli olarak “Fatiha” suresi okutulmaktadır (**Fotoğraf 20**).

www.sileuvezlikoyu.com (İstanbul/Şile/Üvezli) isimli sitede de sanal mezar ziyareti yapılmaktadır. Üvezli Köyü’nü tanıtmak amacıyla oluşturulan sitenin açılış sayfasında; hareketli bir Türk bayrağı resmi, “Şile Üvezli Köyü Avcılık-Atıcılık Tanıtma ve Dayanışma Derneği”nin amblemi, Üvezli’ye ait fotoğraflar, slayt hâlinde geçen “Şile Üvezli Köyü Her Zaman Önde Her Zaman Öncü” yazısı; “Ana Sayfa, Ana Yurdumuz, Tarihçe, Coğrafya, Sanal Mezar, Üvezli Spor, Foto Galeri, Köy Derneği, Avcılık ve Atıcılık, Gözlemeciler, Üyelik, Ziyaretçi Defteri, Forum, Soy Ağacı, Canlı Yayın, Download, Linkler, Telefonlar, Dere Köyleri, Bize Ulaşın, Şile Tanıtımı, Şiir ve Sanat, Köy Ekstra” gibi menüler; “Hava Durumu”, “Anket”, “İstatistikler” gibi birimler ile haberler, sponsorlar, reklamlar bulunmaktadır.

Sitenin “ Sanal Mezar” menüsünde; iki farklı “hoca” seçeneği ile “İhlas, Fatiha, Ayet’el Kürsi, Amerresulü” sureleri; sülale isimlerine göre düzenlenmiş Şile’ye ait dört farklı mezarlık listesi yer almaktadır. Seçilen mezara bu surelerden biri okutulmaktadır (**Fotoğraf 21**).

www.ilkates.com adlı internet sitesinde de sanal mezar ziyareti yapılmaktadır. Aslında bu site bir kültür, sanat ve edebiyat sitesidir. Sitenin ana sayfasında Türk bayrağı ve Atatürk resmi; “İlk Ateş” başlığı ve hemen altında da “Kültür, Sanat ve Edebiyat...” yazısı yer almaktadır. Sayfanın solunda, “İlk Ateş”in içeriği belirtilmektedir. Buna göre “Ana Sayfa, Haberler, Magazin, Spor, Bor ve Biz, İnsanımız, Nostalji, Kültür, Yerin Kulağı Var” gibi başlıklar, “İlk Ateş Defteri, İlk Ateş Üyelik, Mezar Ziyareti, Fotoğraf Albümü, İlk Ateş Video, İlk Ateş Kafe, Faydalı Linkler, Hava Durumu” gibi genel birimler ve çeşitli reklamlar bulunmaktadır.

Sitenin “Sanal Mezar Ziyareti” menüsü tıklandığında; “Bor zengini topraklarda yaşayan fakir insanların sesi...” yazısı çıkmakta, solda mezarlar

ve “Fotoğraf Albümü” adı altında, insanların gönderdikleri fotoğraflar slayt hâlinde geçmektedir. Sayfanın ortasında ise, elliye yakın mezar ve mezar taşının resmi bulunmaktadır. Burada seçtiğiniz mezara, sesli olarak bir buçuk dakikalık bir salavat okutulmaktadır. Mezar fotoğraflarının altında, “Mezar Ziyareti” bölümünde; “Nostalji Albümü, Bizim Topraklar, Gurbet Albümü” gibi başlıklar ve bu başlıklar altında ses ve görüntü kayıtları bulunmaktadır **(Fotoğraf 22)**.

Sayfanın sağında ise, “İlk Ateş Baş Yazarı”nın okuyucuları yönlendirdiği aşağıdaki açıklama yer almaktadır.

“Öncelikle fotoğraf göndermek için İlk Ateş’e üye olmalısınız. Yayınlanmasını istediğiniz ebediyete intikal etmiş büyüklerinizin fotoğraflarını “Resim Gönder” butonuna basarak yükleyebilirsiniz. Gönderirken lütfen “Açıklama” bölümünü doldurarak rahmetli hakkında bilgi veriniz. Ziyaret esnasında duygularınızı belirtmek için “Yorum Ekle” butonuna tıklayarak yazınızı yazabilirsiniz. Allah rahmet eylesin...”

Üyelik isteyen sitenin 25.07.2010 tarihi itibarıyla, ziyaretçi sayısı 749870’tir.

www.kayserigazi.bel.tr/mezar (Kayseri) adlı internet sitesinde, sanal mezar ziyareti için çalışmaları yapılmaktadır. Kayseri Gazi Belediyesi, tarafından oluşturulan sitenin açılış sayfasında, sağda Atatürk ve bayrak resmi; solda “Ana Sayfa”, “Yönetim”, “Başkan”, “Belediye Birimleri” gibi başlıklar, Belediye Başkanı’nın fotoğrafı ve altında da “Günün Sözü”, piyasalardaki dolar, euro alım-satım fiyatları yer almaktadır. Sonrasında da “Gazi Belediyesi Online Mezar Ziyareti” yazısı, “Haberler, Forum, Resim, Galeri, Eski Başkanlarımız, Kayseri Şehit Resimleri, Evlenenler, Anket, Hava Durumu, Linkler” gibi birimler bulunmaktadır.

Sayfanın sağında “Ziyaretin Adabı” başlığında, mezar ziyaretinin nasıl olacağı açıklanmakta; soyada göre sıralanmış mezar ve mezar taşları

bulunmaktadır. Seçilen mezara dua veya sureyi de ziyaretçi okumaktadır **(Fotoğraf 23)**.

Sayfanın altında, İletişim numarası da verilen sitenin 26.07.2010 tarihi itibarıyla, ziyaretçi sayısı 85925'tir.

www.kayserigazi.bel.tr/haber/haber_detay.asp?id=302 isimli sitenin 27.03.2007 tarihli "Sanal Mezar Ziyareti Çalışmaları Tamamlanıyor!" başlıklı haberinde, sitenin kurulma amacı şu şekilde ifade edilmektedir:

"Sanal ortamda mezar ziyareti çalışmalarında sona gelindi. Belediyemizin yapmış olduğu hizmetlerden biri de sanal mezar ziyaretidir. Gurbette olan kasabalılarımızın sanal ortamda mezar ziyareti yapmalarına imkân tanımaktadır. Mezarların üzerine tıklayarak geçmişlerinin ruhuna bir Fatıha okumalarına imkân tanımaktadır. Belediyemiz olarak hemşerilerimizden istediğimiz bu hizmetten yararlanmaları için mezar taşı olmayanların en kısa sürede mezar taşlarını yaptırmaları gerekmektedir. Bu konu ile ilgili belediyemizden gerekli bilgi alınabilir."

www.gazili38.tr.gg (Kayseri/Develi/Gaziköyü) isimli web sitesi de, Kayseri Gazi Belediyesi'nce oluşturulmuştur. Sitenin açılış sayfasında; "Gazikasabası Web Sitesi" başlığı ve onun altında, "Anadolu'dan Gelen Ses" yazısı, iki bayrak resmi bulunmaktadır. Sonrasında çeşitli reklamlar ve "Ne Kadar Zekisin?", "Resimde Ne Görüyorsun?" gibi sorularla şıkları ve "Gaziköyü"nün tanıtım fotoğraflarıyla tarihçesini anlatan bilgiler bulunmaktadır.

Sitenin ana sayfasında; "Yönetim, Site Yönetimi (Gazili Forum, İletişim Formu, Gaziköyü Tarihi), Gaziköyü Haber, Ziyaretçi Defteri, Galeri (Resim Galerisi, Gaziköy Video), Gazi Belediyesi (Başkanımız, Belediyemiz, Eski Başkanlar, Belediyemizin Araçları), Sosyal Faaliyetler (Gaziköyü Sanal Mezar, Gaziköyü Derneği İST, Gaziköyü Derneği ANK, Gaziköyü Muhtarları, Gaziköyü Esnafları, Telefon Rehberi, T.C. Resmi Binalar, Merkez Camii,

Sırdan Camii, Yeni Mahalle Camii, Yunus Emre Camii, Gaziköyü Morgu, Düğün Salonumuz), Gaziköyü Firma Rehberi (Firma Ekle, Firmalar), Tarihimiz ve Kültürümüz (Tarihi Yerler, Develi Cıvıklısı, Cıvıklıcılar; Düğünlerimiz, Yöresel Yemeklerimiz), Develi İlçemiz (Develiyi Tanıyalım, Develi Canlı İzle) Önemli Linkler (Dost Siteler, Devlet Linkleri)” ile günlük ve toplam ziyaretçi sayıları (günlük 20, toplam 784) “Gazi Belediyesi Sanal Mezar Ziyareti”, “Kayseri’nin Hava Durumu”, “Gazili Forum Sitesi, Duyuru Köşesi” yer almaktadır.

Sitenin “Sosyal Faaliyetler” menüsünde yer alan “Gaziköyü Sanal Mezar” linki tıklandığında; karşınıza “Gazi Sanal Mezar Ziyareti” yazılı bir mezar taşı çıkmaktadır. Burada mezarların sadece internet ortamına taşındığı ve “sesli” bir tanıtımın olmadığı görülmektedir. Ölülere sureyi veya duayı da ziyaretçiler okumaktadır (**Fotoğraf 24**).

www.akpazar.bel.tr (Tunceli/ Akpazar) adlı internet sitesinde de sanal mezar ziyareti yapılmaktadır. Akpazar Belediyesi tarafından Akpazar’ı tanıtmak amacıyla oluşturulan sitenin açılış sayfasında; sol üst köşede Akpazar’a ait bir fotoğraf ve “Akpazar Belediyesi” yazısı ile bir Türk bayrağı amblemi bulunmaktadır. Bunun altında; “Ana Sayfa, Acil Telefonlar, Etkinliklerimiz, Ticari Kuruluşlarımız, Tarihçe” başlıkları; Belediye çalışanlarının isimleri ve eleman sayıları tanıtılmakta ve Akpazar’a ait duyurular; Yorumlar köşesi, “Şehirler Arası Mesafe Cetveli”, “Akpazarı Uzaydan Görmek için Tıklayınız” birimleri bulunmaktadır. Devamında da ziyaretçi sayısı gösterilmektedir. (Siteyi, 30.07.2010’da 58736 kişi ziyaret etmiştir.) Solda ise; “Akpazar Belediyesi, Belediye Başkanı Ali Aydın, Faaliyet Raporlarımız, Basında Akpazar Belediyesi, Muhtarlıklarımız, Eğitim Kurumlarımız, Beldemizden Görüntüler, Beldemizden Yetişenler, Gurbetteki Hemşehrilerimiz, Sanal Mezar Ziyareti, Kaybettiklerimiz, Kan Bankası, Mesaj Panosu, Şiirler, Nostalji, Ulaşım, Faydalı Linkler, İletişim” gibi başlıklar; “Makine ve Araç Parkımız”, “Tanıtım Videolarımız”, “18/04/2008 ‘Toki Akpazar’ Konutlarına Başvuru Ücretini Yatıran Vatandaşlarımızın Listesini Görmek İçin Tıklayınız” linkleri yer almaktadır. Sağ üst köşede ise, Başbakan

Recep Tayip Erdoğan ile Akpazar Belediye Başkanı Ali Aydın'ın hayatını anlatan bir yazı ve Tunceli Üniversitesi'nin kuruluşuna dair bir duyuru bulunmaktadır.

Sitenin "Sanal Mezar Ziyareti" menüsü tıklandığında, karşınıza "Resmini Göster" ve "Genel Görünüm" başlıklı iki link ile bir mezarlık görüntüsü çıkmaktadır. "Fatıha Suresi Oku" butonuyla da ölüye sure okutulmaktadır (**Fotoğraf 25**). Ayrıca Belediyenin, "Sevgili Hemşehrilerimizin Dikkatine!" başlıklı bir de açıklaması yer almaktadır:

"Hepsi bir zamanlar bizim şu anda yaşamakta olduğumuz topraklar üzerinde doğdular, yaşadılar ve Hakk'ın rahmetine kavuştular. Artık sıra bizlere de yavaş yavaş geliyor. Amacımız merhum olan hemşehrilerimizi, yakınlarımızı unutturmamak... Akpazar dışında olan hemşehrilerimizin imkânsızlıklarından dolayı merhumlarımızın bir nebze de olsa gıyabında Fatıha okumaları için düşünülmüş olan proje umarım hoşunuza gidecektir. Hem okutana manevi bir huzur, hem de Hakk'ın rahmetine kavuşmuş olan merhumlarımıza sevap açısından fayda sağlayacağını düşünüyorum. İlk aşamada zaman darlığından 100'ün üzerinde merhumlarımızın kabir resimleri çekilmiştir. Sizler de ayrıca merhumlarımızın fotoğraflarını ve özgeçmişlerini kabirlerinin yanında görmek istiyorsanız lütfen bize bunları internet yolu ya da posta yolu ile gönderiniz. İleriki safhalarda kabir fotoğraflarımız çoğalacaktır... Hepsinin toprağı bol olsun."

denilmektedir. Bu açıklamanın aynısına www.haymana.com ve www.kayserigazibel.tr sitelerinde de rastlanmaktadır. Bu da sitelerin birbirlerinden içerik ve format olarak etkilendiğini göstermektedir.

Bu site 30.07.2010'da toplam 89762 kez ziyaret edilmiştir.

www.burunsuz.bel.tr (Konya/ Hüyük/ Burunsuz) isimli sitede de sanal mezar ziyareti yapılmaktadır. Burunsuz Belediyesi tarafından oluşturulan

sitenin açılış sayfasında; Burunsuz Belediyesi'nin amblemi ve "Hep Birlikte Daha Güzel" yazısı çıkmakta; "Ana Sayfa, Hakkımızda, İletişim, Belediye İletişim, Belediye, Başkan, Burunsuz, Hizmetlerimiz, Mevzuatlar, E-Belediye, İhale İlanı, Mezarlık Galeri, Kan Grupları, Güncel, Dünden Bugüne, Başsağlığı, Duyurular, Bölgesel Haberler, Hüyük" menüleri ile "Anket", "Foto Galeri", "Video Galeri", "Hizmetlerimiz", "Konya'nın Hava Durumu" bilgileri yer almaktadır (**Fotoğraf 26**). Sayfanın ortasında "Burunsuz" ve site ile ilgili haberler, sağında ise Belediye Başkanı'nın fotoğrafı, üye formu, yazarlar, Burunsuz Kasabası'nın tanıtımı yapılmakta; "T.C. Kimlik No Sorgulama, SSK Hizmeti Sicil Sorgulama, SSK Emeklilik Günü Sorgulama, T.C. Emekli Sandığı, Vergi Kimlik Sorgulama, Bağ-Kur Boç Sorgulama, Türkiye İşçi Kurumu, Öğrenci Yurt ve Adresleri" başlıklarında bilgiler yer almaktadır.

Sitenin "Mezarlık" menüsü tıklandığında; 418 tane mezar fotoğrafının ve kişisel bilgilerinin sanal ortama taşındığı ve seçilen mezara Fatiha suresinin okutulduğu görülmektedir.

<http://www.haberhurriyeti.com/HaberDetay/11349> bu da %27sanal%27kabir ziyareti.aspx isimli sitenin 18.07.2010 tarihli haberinde, www.burunsuz.bel.tr sitesinden bahsedilmektedir. Sitenin "Konya Hüyük'te Belediye, mezarlık ziyaretine gelemeyen gurbetçiler için internetten 'Sanal kabir ziyareti' uygulaması başlattı." başlıklı yazısında; siteyi ziyaret edenlerin kabir fotoğrafının altındaki duayı tıklayarak yakınlarına dua gönderebileceği; Belediye Başkanı Dursun Gezer'in, yurt içi ve dışında birçok gurbetçi hemşehrilerinin olduğunu; bu gurbetçilerin ekonomik nedenlerle beldeye çok sık gelemediklerini, bu sebeple vefat edenler için kabir ziyareti gerçekleştirememenin üzüntüsünün yaşandığını; gurbetçi aileleri düşünerek belediyenin web sayfasına "sanal kabristan" gibi bir galeri açtıklarını; Burunsuz Asli Mezarlığı'nda tespit ettikleri 580 kabrin fotoğrafını çekerek siteye yüklediklerini söylediği belirtilmektedir. Ayrıca Başkan Gezer, "Gurbetçi hemşehrilerimiz web sayfasından ister kendileri okuyarak, isterse tıklandığında devreye girecek Fatiha suresini okutup amin diyerek, dua göndermiş olabilecekler. İsteyen ziyaretçilerimizin yazacağı yorumlar da

sayfalarda yer alabilecek” derken, böylece kilometrelerce uzakta bulunanların anne ve babası ya da yakınlarının kabirlerini önlerindeki bilgisayar ekranı vasıtasıyla karşılarında görebileceklerini ve değişik bir duygu, haz yaşayacaklarına inandıklarını dile getirmektedir. Bunun yanında sitede Başkan Gezer’in:

“Bu uygulama belki bölgemizde bir ilk olacak. Ama çevremize de örnek olabilecek bir uygulama olduğunu düşünüyorum. Bu uygulamayla beldemiz mezarlığında bulunanların kabir taşlarında isimleri yazılı olan tüm hemşehrilerimizin fotoğrafları galeri şeklinde resmi web sayfasında yayınlanmaya başladı. Bu konuda bir madalya beklentimiz yok. Sadece bir “Allah razı olsun” desinler bu bize yetecek.”

Şeklindeki açıklamasına da yer verilmiştir.

<http://www.kirikkalegercek.com/haber/haber.detay.asp?haberID=148>

isimli sitede de yukarıdaki haberin aynısına rastlanmaktadır. Sitenin; “Karacalı Köyü’ne Sanal Kabir Ziyareti” başlıklı haberinde; “Kırıkkale’nin Karacalı Köyü’nün, mezarlık ziyareti için, köyüne gelemeyen gurbetçi hemşehrilerine yönelik sanal kabir ziyareti başlattı” şeklindeki yazıda, site kurucusu Yusuf Akyön’ün; gurbetçi hemşehrilerinin bazılarının ekonomik nedenlerle beldeye çok sık gidemediklerini, bu nedenle kabir ziyareti yapamamanın üzüntüsünün yaşandığını; gurbetçi aileler baz alınarak, “Karacalı Köyü Web Sayfası”na, “sanal kabristan” gibi düşünülecek bir galeri açmaya karar verdiklerini ve Karacalı Köyü Mezarlığı’nda tespit ettikleri 2000 mezar fotoğrafının çekilerek siteye yüklenmeye başlandığını; ziyaretçilerin ister kendilerinin okuyarak, isterse tıkladığında devreye girecek olan “Fatiha” suresini okutup “amin” diyerek ölüye dua gönderebileceklerini, hatta ziyaretçilerin yazacağı yorumların da sayfalarda yer alabileceğini söylediği belirtilmektedir.

(<http://www.haberhurriyeti.com/HaberDetay/11349> bu da %27sanal %sanal27 kabir ziyareti.aspx.) simli site ile yukarıdaki sitenin haberinin hemen hemen aynı, yalnız şahıs isimlerinin farklı olduğu, ayrıca araştırmalarımızın sonucunda, 06.09.2010 tarihinde Karacalı Köyü'nde "sanal kabir ziyareti" şeklinde bir uygulamanın olmadığı tespit edilmiştir. Buradan da internetin güvenilirliği sorgulanabilir, sonucu çıkmaktadır.

"www.zarakultur.com" (Sivas/Zara) isimli sitede de, sanal mezar ziyareti yapılacağı belirtilmektedir. "Zara Kültür Araştırma Araştırma Grubu" tarafından oluşturulan sitenin ana sayfasında; Sivas, ilçeleri ve köyleriyle ilgili folklorik öğeleri; yazılı ve görsel araçlarla kalıcı hâle getirip, kültürlerini geniş kitlelere yansıtmaya amacıyla, Zara Kültür Araştırma Grubu'nun 1997 yılında kurulduğu belirtilmektedir.

Sayfada; "Üçüncü Bin Yılın Yirmi Üçüncü Yılı 2003 Sivas Kültür ve Turizm Projeleri Geçmiş Gelecekte Yaşatmak" başlığı altında sitenin Zara kültürünü ve Zara'daki kültürel etkinlikleri derleme, değerlendirme ve geniş kitlelere yayma amacıyla çeşitli projeler hazırlandığı; bu projelerin ise, "Kültür Kenti Sivas'ın Sivas Kültür ve Turizm Projesi", "Kültürümüzün Bereketli Toprağı Sivas Projesi", "Sivas Kültür Yayınları 100 Kitap Projesi", "Sivas Fotoğraf ve Video Projesi", Zara Şerefiye ve 129 Köy'ün Kültür-Turizm-Çevre-Tarih Bilincini Geniş Kesimlere Ulaştıracak Zara Kültür CD1-CD2 Projesi", "Kapsamlı Proje", "Sivas İli Zara İlçesi Tödürge (Demiryurt) Köyü ve Tödürge Gölü Çevresi Kırsal Kalkınma Projesi" olduğu belirtilmektedir. Bunun yanında Zara Kültür Araştırma Grubu, toplumsal belleğin güçlendirilmesi adına, "Sivas Kültür ve Toprak Müzesi" açmayı hedeflemekte, Sivas ve ilçelerinin kültür varlıklarının belgelenmesi için de "Sivas Kent Arşivi" oluşturup, "Sivas Kültür Envanteri" hazırlamayı amaçlamaktadır. Sitede 1998 yılında Cumhuriyet'in 75. yıldönümünde; "23 Nisan Köy Şenliği" yapılması önerisinin Zara Kutlama Komitesi'nce kabul edildiği, "23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı"nın, ilçe programına ek olarak her yıl bir köyde yapılması kararının alındığı ve gelenekselleştirilerek, aralıksız on bir yıl ilçenin köylerine taşındığı da ifade edilmektedir.

Ayrıca sitenin ana sayfasında yukarıdakilerin dışında; “Ziyaretçi Defteri, Sivas Fotoğrafları, Sivas Haber ve Arama” gibi menülerle sponsorların reklamları da bulunmaktadır. Hem Türkçe hem de İngilizce hazırlanan sitenin İngilizce menüsünün aktif olmadığı görülmektedir. Sitenin 25.07.2010 tarihi itibarıyla ziyaretçi sayısı da 151853’tür.

Sitede “Zara Kültür Araştırma Grubu”, Zara’nın 129 köy, 225 mezra mezarlığı ve mezarları görüntüleyip, “Sanal Mezar Ziyareti”ni internet ortamına taşımayı ve amaçlarının da ecdatlarının mezar ve mezar taşı için yazılan kitâbeleri görsel olarak belgelemek olduğunu belirtmektedir. Ama bu hizmet 25.07.2010 tarihi itibarıyla aktif görünmemektedir (**Fotoğraf 27**).

Yukarıda belirtilen sitelerin yanında aktif olmayan sanal mezar ziyareti siteleri de bulunmaktadır. Bunlardan biri: www.allahrahmet-eylesin.com isimli sitedir. <http://www.hurriyet.com.tr/yasam/5089789.asp> isimli internet sitesinin haberine göre bu sitede; “İnternette Sanal Mezar Satılıyor” başlığında; ölümlere 24 saat kesintisiz dua hizmetinin sunulduğu ve sanal mezarın satıldığı bildirilmektedir. Haberin devamında ise kim tarafından kurulduğu açıklanmayan sitenin açılış sayfasında; bir mezarlık fotoğrafının çıktığı, bu fotoğrafın üzerinde mouse ile gezildiğinde, büyüklüğüne göre boş olan mezar yerlerinin görüldüğü, mezar arsasının büyüklüğünün metrekaresi ile değil, sanal mezarlık olması nedeniyle piksel olarak verildiği; mezar yerinin bedelinin bir kare piksel olarak 4 eurodan başladığı; site açıldığında: “Bu okunan duayı, burada ismi geçen bütün merhumların ruhlarına hediye ettik, kabul buyur ya Rab” yazısının çıktığı, devamında duanın okunduğu; sitenin adını açıklamayan kurucusunun: “Her şeyin bedeli olduğu gibi, hayrın da maddi ve manevi bedeli vardır. Eğer ölen yakınlarınıza sanal ortamda dua göndermek istiyorsanız, en az bir kare piksel almanız gerekiyor. Bunun da bedeli 4 eurodan başlıyor.” dediği ifade edilmiştir.

Ayrıca Ocak 2006’da faaliyete geçen sitenin 4 bine yakın ziyaretçisinin olduğu, piksel satın alanlardan biri olan Hüseyin Çengel’in, kaybettiği annesine dua gönderirken, “Uzun zaman gurbette sensiz yaşadım, senin

yanında olamadım, dualarım hep seninle anne” dediği belirtilmektedir. Araştırmalarımızın sonucunda, bu sitenin 03.09.2010 tarihi itibarıyla internet üzerinden arandığında pasif olduğu tespit edilmiştir.

Aktif olmayan bir diğer internet sitesi de www.tekin.info adresli sitedir. <http://www.habervitrini.com/haber.asp?id=131159> isimli sitenin haberinde: “Tek Bir ‘Tıkla’ Ruhuna Fatiha” başlıklı yazıda; Yeşilovalı iki gencin, mezarlıklarını internete taşıdığı, isteyenlerin, sanal mezar ziyareti yapıp merhumun ruhuna dua okutabildiği; yurtdışına çok sayıda işçi gönderen Burdur Yeşilova’ya bağlı Güney beldesinde yaşayan iki gencin kurdukları internet sitesi vasıtasıyla, Avrupa’daki hemşehrilerine, yakınlarının mezarlarına ücretsiz sanal ziyaret ve dua imkânı sağladıkları; Mersin Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Elektronik Bölümü mezunu Burçin Batur’la (30), Endüstri Meslek Lisesi mezunu Mehmet Şevk’in (24) hayvancılık ve çiftçilik yaparak geçimlerini sağladıkları; hobi olarak bu işe kalkıştıkları, kurdukları sitede, beldeden haberlerin yanı sıra, mezarlıklardaki 800 mezar fotoğrafının olduğu ve sesli dua kaydıyla, ziyaretçilerin ölen yakınlarının isimlerini seçerek kilometrelerce uzaktan mezarlarını görebildiği, imamın okuduğu beşer dakikalık dualardan birinin tıklanarak merhumların ruhlarına gönderildiği, 8 ay önce açılan sitenin 18.07.2010 tarihi itibarıyla 15 bin kişi tarafından ziyaret edildiği belirtilmiştir.

Ayrıca haber sitesinde; Burdur Müftüsü Mehmet Köse’nin, para için yapılmayan “sanal dua”nın dinen sakıncası olmadığını; İslam’ın, mezar başında okunan duadan da ücret alınmasını yasakladığını, siteden, reklam veya başka bir şekilde menfaat sağlanıyorsa, dinin buna müsaade etmeyeceğini, bir ölüye uzaklık ne olursa olsun, Fatiha okunmasının aynı olacağını söylediği ifade edilmektedir.

Yukarıdaki sitelerin dışında www.imkbh.com isimli sitenin de aktif olmadığı görülmektedir.

“Sanal Mezar Ziyareti” sitelerini genel olarak özetlemek gerekirse; Sadece “sanal mezar ziyareti sitesi” olarak oluşturulan sitelerin sayısının

oldukça az olduğu görülmektedir. www.mucurum.de/mezarmain.html, www.limandere54.com, www.sanalmezarlik.com, www.varsak.com bu sitelerdendir. Bunların yanında: www.cerkezoglumezarbakim.com, www.ankaramezarbakimi.com, www.kabristan.net, www.kabirhizmet.com isimli siteler de kabir bakım hizmetleri ile birlikte sanal mezar ziyareti hizmeti de vermektedir. Ayrıca vakıfların, yerel yönetimlerin, şirketlerin oluşturduğu sitelerde de “sanal mezarlık ziyareti” veya “sanal kabir ziyareti” linkleriyle sanal mezar ziyareti yapılmaktadır. www.burunsuz.bel.tr, www.kayserigazi.bel.tr/mezar, www.akpazar.bel.tr, www.kirazdagikoyu.com, www.sarkisla.dk, www.karahuyuk.net/mezar/fatiha.asp, www.sorhunlu.com, www.dereliyildizkoyu.com, www.sarvan.net, www.haymana.com, www.atkaracalarim.com, http://www.kucukgeris.com/ bunlardan bazılarıdır.

İl, ilçe, köylerle ilgili olarak kurulan siteler genelde belediye, kaymakamlıklar veya yerel yönetimlerin desteğini alan dernek, vakıf, firmalarca oluşturulmaktadır. www.kabristan.net (İstanbul-Üçler Mermer Mühendislik Elektrik İnşaat Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.), www.kabirhizmet.com (Ankara Üç-ef Ltd. Şti.), cerkezoglumezarbakim.com (Ankara Çerkezoğlu Mezar Bakım Hizmetleri Firması), www.karahuyuk.net/mezar/fatiha.asp, (Karahöyük Köyü Güzelleştirme ve Yardımlaşma Derneği tarafından), www.zarakultur.com. (Sivas/Zara Kültür Araştırma Grubu), www.kucukgeris.com (Giresun/Keşap; Küçükgeriş İstanbul Gönüllüleri), www.sariomerli.org. (Sarıömerli Köyü Sosyal Yardımlaşma Derneği); bunun yanında hiçbir vakfın yerel yönetimin, belediyenin desteğini almadan, müstakil kurulan sanal mezar ziyareti siteleri de bulunmaktadır: www.sorhunlu.com (Tokat), www.sarkisla.com (Sivas/Şarkışla); www.sarvan.net (Giresun/Sarvan), www.sanalmezarlik.com, www.limandere54.com (Sakarya/Karasu), www.kirazdagikoyu.com (Rize/Kirazdağı Köyü), www.atkaracalarim.com (Ankara), www.varsak.com.tr (Antalya/Varsak), www.haymana.com (Ankara/Haymana), www.ankaramezarbakimi (Ankara), www.dereliyildizkoyu.com (Giresun/Dereliyıldız Köyü) bunlardan bazılarıdır.

Genelde Türkçe hazırlanan bu sitelerin, zengin bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. İl, ilçe, belediye, köy tanıtımı amacıyla kurulan sitelerin açılış sayfalarında, genelde hareketli Türk bayrağı ve Atatürk resmi yer almaktadır. (www.ilkates.com, www.kayserigazi.bel.tr; www.gazili38.tr.gg, www.dereliyildizikoyu.com, www.akpazar.bel.tr, www.sileuvezlikoyu.com, www.kucukgeris.com). Bunun yanında www.haymana.com adlı sitenin açılış sayfasında; “Haymana, Suyu Sıcak Havası Sert İnsanı Mert Haymana”, www.kirazdagikoyu.com isimli sitede; “Kirazdağspor’un resmi kuruluşunu tamamladık. Haydi Siz de bu oluşuma elinizi uzatın. Senede Üyelik Aidatı 50 TL 10 Paket Sigara Parası Fazlası Yok. Çağrımız Dünyanın Neresinde Kirazdağı Halkı Varsa Hesap Numarası İsteyen Arkadaşlar Hesap No ...” yazısı, www.sarvan.net adlı sitede, Sarvan Köyü’ne ait bir fotoğraf; www.sarkisla.dk sitesinde Şarkışla’ya ait bir fotoğraf ve “Gurbetten Sılaya Sıladan Gurbete Özlem ve Hasretin Buluştuğu Tek Adres” yazısı; www.karahuyuk.net/mezar/fatiha.asp sitesinde “Kalecik Karahüyük Köyü Resmi Web Sitesi” yazısı ve altında Karahüyük’e ait bir fotoğraf; www.burunsuz-bel.tr sitesinde, Belediye’nin amblemi ve “Hep Birlikte Daha Güzel” yazısı; www.sorhunlu.com’da “7. Geleneksel Abhazya Yayla Şenliği” yazısı ve bir fotoğraf; www.atkaracalarim.com ‘da ise “Atkaracalarının Buluşma Noktası” ve Atkaracalılar Hiç Bu Kadar Yakın Olmadı” yazısı bulunmaktadır.

Diğer sitelerin açılış sayfalarında ise; www.mucurum.de/mezarmain.html isimli sitede, “Mucurum” ve altında “Mekânın Cennet Olsun Babaannem” yazısıyla yaşlı bir kadın fotoğrafı; www.sanalmezarlik.com’da, çiçek-kelebek yusufcuk kuşları resmi ve bir fotoğraf, altında da Arapça-Türkçe “Bismillahirrahmanirrahim” yazısı; www.varsak.com.tr’de, “Varsak’ın Güzel İnsanları” yazısının altında dua eden insanların fotoğrafları; www.ankaramezarbakimi.com/’da, “Sizin için ziyaret ettik kabirlerini, bakımını yaptık, suladık, çiçek ektik, unutmadık sevdiklerinizi...Onlar bizim yanımızda olmasa da, biz hep onlarıyız...” yazısı; www.kabristan.net’te, çiçek ve kabir fotoğrafı;

www.kabirhizmet.com'da, gül ve mezarlık resmi altında da: "Onları unutmamak, siz gidemeseniz de biz gittik, mezarlarını güzelleştirdik, temizledik, topraklarını suladık, bitkiler ektik, biliyoruz siz de unutmadınız." yazısı; www.cerkezoğlu.mezarbakim.com/'da, Çerkezoğlu Mezar Bakım Hizmetleri'nin amblemi; üç tane cami resmi ve Arapça Allah lafzı ile kırmızı bir gül çıkmaktadır. Sitelerin açılış sayfasında, slayt gösterileri, radyo yayınları ve yöreye ait müzikler de kullanılmaktadır. Böylece hem görsel hem de işitsel anlamda siteler zengin bir içeriğe ve bunun sonucunda da geniş bir ziyaretçi kitlesine sahip olmaktadır.

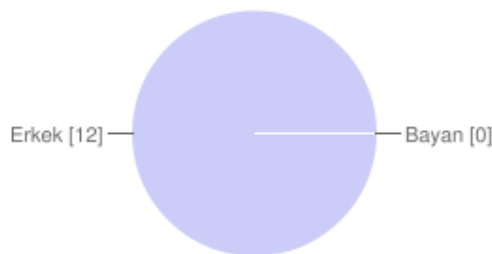
İl, ilçe, belediye ve köylerin tanıtımı amacıyla kurulan siteler; "Yönetim, Başkan, Sosyal Faaliyetler, Tarihçe, Kültür, Coğrafi Yapı, Sosyal ve Kültürel Yapı, Kurum ve Kuruluşlar, Ulaşım, Konaklama, Üyelik (Üyelerimiz, Üye Olun, Son Üyeler), Ziyaretçi Defteri, Forum, Anket, Röportaj, İstatistikler, Video Görüntüleri, Haber, Mesaj, Resim Galerisi, Sohbet/Radyo, Duyurular (Hastalarımız, Kaybettiklerimiz, Hacılarımız, Askerlerimiz, Yeni Doğanlar), Haritalar, Reklam Alanı, Sanal Mezar Ziyareti, Seri İlanlar, Mesire Alışveriş Yerleri, Parklar, Fotoğraf Gönder, Facebook Grubu, Ekstra Menü (İsimler Sözlüğü, Rüya Tabirleri, Şifalı Bitkiler, SMS Sözleri, İller Arası Mesafe, Sevgi Testi, Dini Test, E-Vatandaş), Nöb. Eczaneler, Sizden Gelenler (Fıkralar, Şiirler, Makaleler), Şiirler, Sözlük, Yemek Tarifleri, Eğitim, Sağlık, Spor, Superlig Puan Durumu, Günlük Burç, Canlı TV İzle, E-Mevzuat Bilgi Sistemi, E-Arşiv Devlet Arşivleri, E-Genelge Genelge Bilgi Sistemi, Acil Telefonlar, Ticari Kuruluşlar, Kan Bankası, Mesaj Panosu, Muhtarlar, Eğlence, Online Oyunlar, Site Kurucuları, İletişim" gibi başlıklardan ve bunların altındaki bilgi-belge, ses ve görüntülerden oluşmaktadır.

Ayrıca "Ana Sayfa, Üyelik, Link, e-Devlet, Anket, Forum, İletişim, Haberler, Hava Durumu, Site İçi Arama, İstatistik, Mesaj, Ziyaretçi Defteri, Resim Galerisi, Fotoğraf Galerisi, Fotoğraf Albümü, Hakkımızda, Günün Sözü, Piyasalarda Döviz" gibi birimler de yer almaktadır.

Sadece ‘sanal mezar ziyareti’ ve ‘kabir bakım hizmetleri’ olarak kurulan sitelerde de; “Ana Sayfa, Neden Sanal Mezarlık, Ne Dediler?, Dualar, Sureler, Galeri, Üyelik, İletişim, Günün Fotoğrafı, Özlü Sözler, Forum, Haber, Kan Bankası, Firma Rehberi, Nöb. Eczalar, Vefat Edenler, Faydalı Linkler, Hizmetlerimiz, Dini Bilgiler, Hakkımızda, Referanslarımız, Araç ve Teçhizat, Ulaşım” gibi başlıklar ve çeşitli bilgi-belgelerin yanında; “Ana Sayfa, Üyelik, İletişim, Özlü Sözler, Forum, Ziyaretçi Defteri, Haber, Kan Bankası, Hava Durumu, Faydalı Linkler, Gazete, Foto Galeri, Sözlük, Duyurular” gibi birimler bulunmaktadır. Sitelerin hemen hemen hepsinde siteyi hazırlayanlar hakkında bilgi verilmekte, sitenin kurulma amacı belirtilmekte, ayrıca iletişim için çeşitli adresler, telefon numaraları da verilmektedir.

Aşağıda 2010’da adresi tespit edilen 12 kaynak site (www.kayserigazi.bel.tr/mezar, (www.gazili38.tr.gg), www.martkoyu.com, www.sariomerlikoyu.org, www.kabirhizmet.com, www.ankaramezarbakimi.com, www.sorhunlu.com, www.dereliyildizkoyu.com, www.sarvan.net, www.ilkates.com, www.kabristan.net, www.cerkezoglumezarbakim.com/, www.sileuvezlikoyu.com.) kurucusu/işletmecisi ile yaptığımız anketimizde, “sanal ortamda mezar ziyareti”nin amacı ve geleneksel mezar ziyaretinin kodlarını taşıyıp taşımadığı, taşıyorsa bunların neler olduğu; her iki ziyaret arasındaki benzerlikler, farklılıklar tespit edilmiş ve anket sonuçlarının grafik, tablo ve yüzdelik dilimleri aşağıda gösterilmiştir.

Grafik 1: Cinsiyet

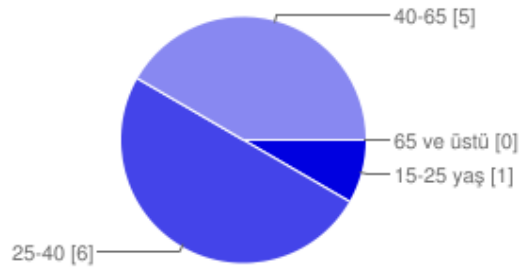

Bayan 0 0%

Erkek 12 100%

Grafik 1'de araştırmaya katılan deneklerin %100'ünün erkek olduğu görülmektedir.

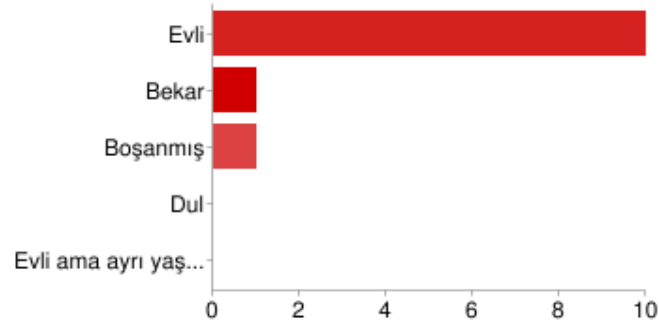
Grafik 2: Yaş Dağılımı

15-25 yaş 1 8%
 25-40 6 50%
 40-65 5 42%
 65 ve üstü 0 0%

Grafik 2'de araştırmaya katılan deneklerin % 50'sinin 25-40, %42'sinin 40-65, %8'inin de 15-25 yaşlarında olduğu görülmektedir.

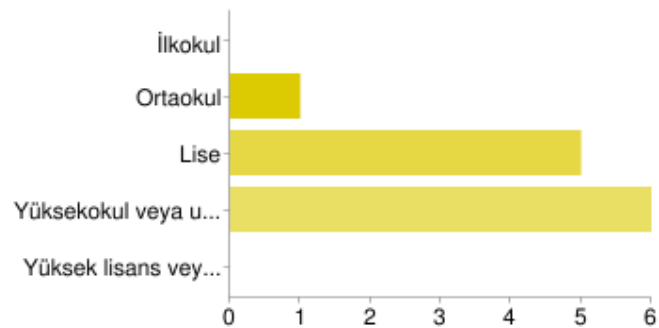
Grafik 3: Medeni Durum

Evli	10	84%
Bekar	1	8%
Boşanmış	1	8%
Dul (Eşi ölmüş)	0	0%
Evli ama ayrı yaşıyor	0	0%

Grafik 3'te görüldüğü üzere, araştırmaya katılanların % 84'ü evli, %8'i bekâr, %8'i boşanmıştır.

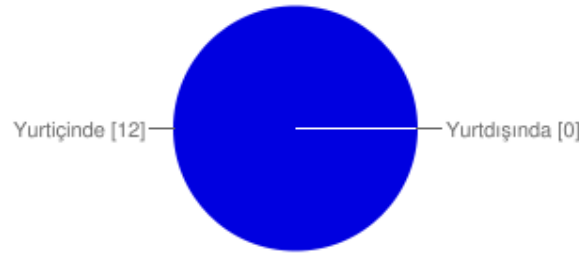
Grafik 4: Eğitim Durumu

İlkokul	0 0%
Ortaokul	1 8%
Lise	5 42%
Yüksekokul veya üniversite	6 50%
Yüksek lisans veya doktora	0 0%

Grafik 4'te de görüldüğü üzere, araştırmaya katılanların % 50'si yüksekokul veya üniversite, %42'si lise, %8'i ortaokul mezunudur. Site kurucularının/işletmecilerinin genelinin üniversite ve üstü mezunu olmaları dikkat çekmektedir.

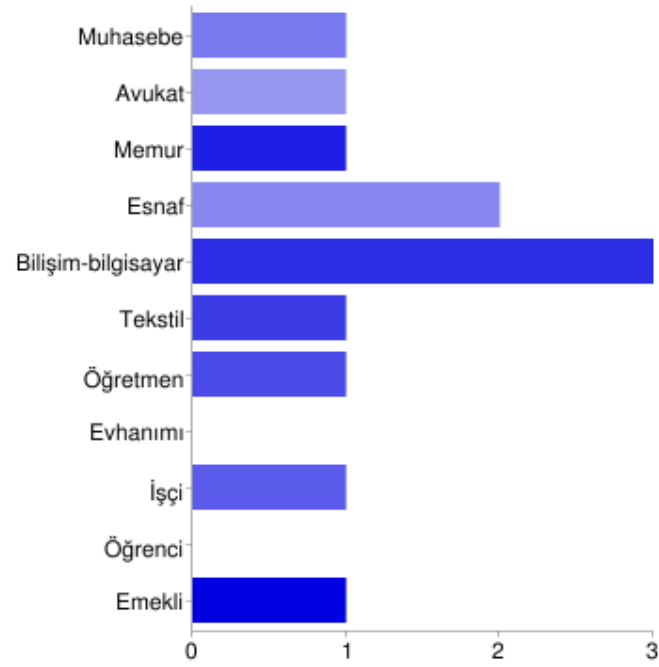
Grafik 5: Site Kurucularının veya İşletmecilerinin Yaşadıkları Yer

Yurtiçinde	12	100%
Yurtdışında	0	0%

Grafik 5'te de görüldüğü üzere site kurucularının %100'ü yurt içinde yaşamaktadır ve siteler belirli zaman aralıklarıyla kurucuları tarafından güncellenmektedir.

Grafik 6: Meslek Dağılımı

Muhasebe	1 8%
Avukat	1 8%
Memur	1 8%
Esnaf	2 18%
Bilişim-bilgisayar	3 26%
Tekstil	1 8%
Öğretmen	1 8%
Evhanımı	0 0%
İşçi	1 8%
Öğrenci	0 0%
Emekli	1 8%

Grafik 6'da da görüldüğü üzere site kurucularının, işletmecilerinin %26'sı bilişim-bilgisayar, %18'i esnaf, %8'i muhasebeci, %8'i avukat, %8'i memur, %8'i tekstilci, %8'i öğretmen, %8'i işçi, %8'i de emeklidir. Bu kurucuların veya işletmecilerin folklorcu, saha araştırmacısı olmadığı dikkat

çekicidir. Özdemir'in ifadesiyle onlar, birer “amatör kültür aktörleri” (2006:36) olarak tanımlanabilir.

Bu “amatör kültür aktörleri”nin, hemen hemen hepsinin sitelerini oluşturma hikâyesi bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, kültürlerini, tarihlerini yaşatmayı, gelecek nesle aktarmayı; ecdatlarının mezar ve mezar taşı için yazılan kitabeleri görsel olarak belgelemeyi (www.atkaracalarim.com, www.zarakultur.com); bazıları gurbette olan hemşehrilerinin sanal ortamda mezar ziyareti yapmalarını sağlamayı (www.kayserigazi.bel.tr/mezar, www.sorhunlu.com, www.sarvan.net, www.akpazar.bel.tr, www.sanalmezarlik.com, www.karacalarim.com, www.haymana.com); bazıları da bu işi profesyonel bir zemine oturtmayı ve bu hizmeti duygu sömürüsü yapanların elinden kurtarmayı (www.ankaramezarbakimi.com; www.imkbh.com, www.kabristan.net, www.kabirhizmet.com, www.cerkezoglumezarbakimi.com) amaçlamaktadırlar.

Grafik 7: Sitenin Oluşturulma Nedeni

Ekonomik açıdan gelir sağlamak.	2	17%
Kitle iletişim araçlarını vesile kılarak, sure bilmeyen insanların dinî vecibelerini yerine getirmelerini sağlamak	4	33%
Yeni iletişim teknolojilerinden olan internet vasıtasıyla gurbette yaşayanların memleket özlemini gidermek.	11	92%
Başka sitelerden görüp etkilenmek, özenmek	1	8%
Sevap kazanmak	5	42%
Diğer	2	17%

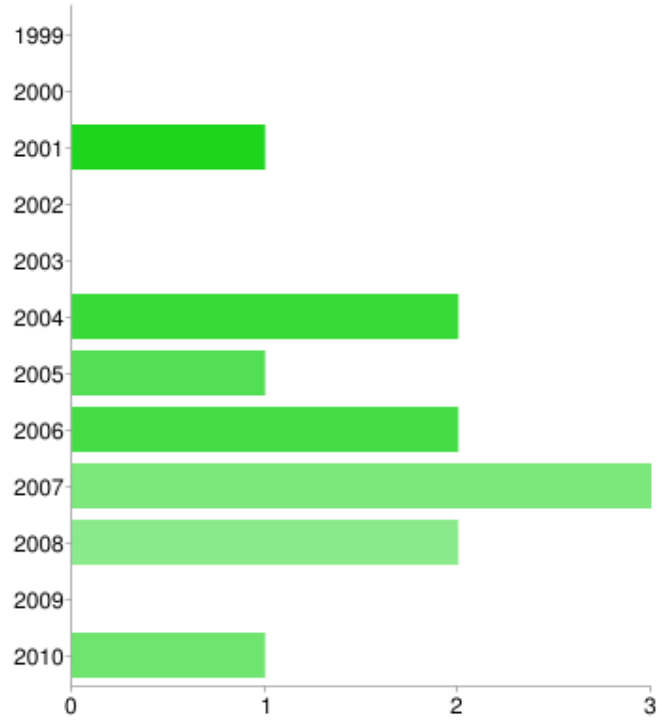
*Birden fazla seçenek işaretlenebildiğinden oranların toplamı %100'ü geçebilir.

Grafik 7'de de görüldüğü üzere deneklerin %92'si siteyi yeni iletişim teknolojilerinden olan internet vasıtasıyla gurbette yaşayanların memleket özlemini gidermek, %42'si sevap kazanmak, %33'ü kitle iletişim araçlarını vasıta kılarak, sure bilmeyenlerin dinî vecibelerini yerine getirmelerini sağlamak, %17'si ekonomik açıdan gelir sağlamak için, %8'i başka sitelerden gördüğünden, %17'si de diğer sebeplerden dolayı oluşturmuştur.

Sitenin genelinde kurucuların kültürlerini, tarihlerini, gelenek, göreneklerini tanıtmayı; sanal mezarlık ziyareti ve kabir bakım hizmetleriyle de gurbette olanların dinî görevlerini, yerine getirmeyi amaçladıkları görülmektedir. Böylece tartışmanın odağında olan küreselleşmenin tektürleştirici etkisine karşı durarak, yayılarak korunma yoluna gittikleri söylenebilir.

Bu sitelerde, beldelerin tarım, hayvancılık, yer altı ve yer üstü sularının tanıtımına yönelik çabalara da rastlanmaktadır. Böylece siteler vasıtasıyla yerel ve ulusal turizm piyasasında, bu ürünlerin reklamı yapılarak, kültür ekonomisinden yararlanılmaya çalışıldığı görülmektedir.

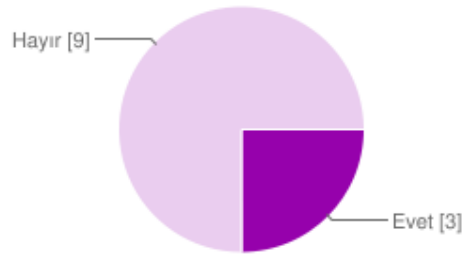
Grafik 8: Sitenin Oluşturulma Tarihi

1999	0.0%
2000	0.0%
2001	1.8%
2002	0.0%
2003	0.0%
2004	2.17%
2005	1.8%
2006	2.17%
2007	3.25%
2008	2.17%
2009	0.0%
2010	1.8%

Grafik 8’de görüldüğü üzere “sanal mezar ziyareti” sitelerinin %25’i 2007’de, %17’si 2004’te, %17’si 2006’da, %17’si 2008’de, %8’i 2001’de, %8’i 2005’te, %8’i 2010’da kurulmuştur.

Grafik 9: Sitelerin Üyelik İsteyip İstemediği

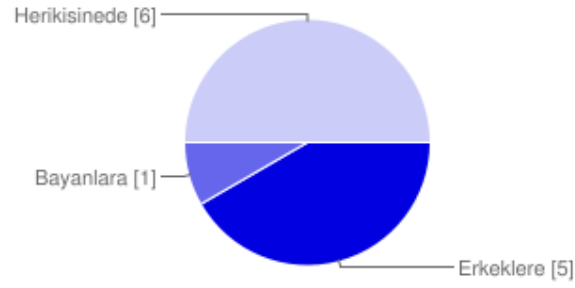
Evet 3 25%

Hayır 9 75%

Grafik 9'da görüldüğü üzere, site sahiplerinin %75'i üyelik istemezken, % 25'i üyelik istemektedir. Sitelerin tanıtım sayfaları incelendiğinde ise genelinin üyelik istediği görülmektedir. www.kayserigazi.bel.tr/mezar, www.gazili38.tr.gg, www.mucurum.de/mezarmain.html, www.sarvan.net, www.akpazar.bel.tr, www.limandere54.com, www.kucukgeris.com/, www.varsak.com.tr, www.haymana.com, www.zarakultu.com. isimli siteler üyelik istemezken, bunların dışında kalan siteler üyelik istemektedir.

Sitelerin kullanıcıları, üyeler ve ziyaretçilerdir. Üyelik kaydı yaptıranlar, kullanıcı ismi ve şifreleriyle sitelerin üyelere yönelik bölümlerini ziyaret edebilmekte; kendilerine ait özel sayfalar açarak, burada anı, fotoğraf vb. kişisel alanlar oluşturabilmektedirler.

Grafik 10: Sitenin Kimlere Hitap Ettiği

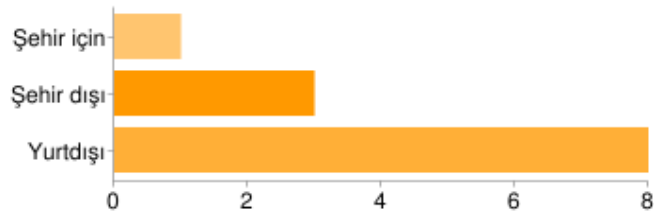
Erkeklerle 5 42%

Bayanlara 1 8%

Her ikisine de 6 50%

Grafik 10'da da görüldüğü üzere, site sahiplerinin % 50'si her ikisine derken, % 42'si erkeklerle, % 8'i bayanlara cevabını vermiştir.

Grafik 11: Site Ziyaretçilerinin Daha Çok Nerede Yaşadığı

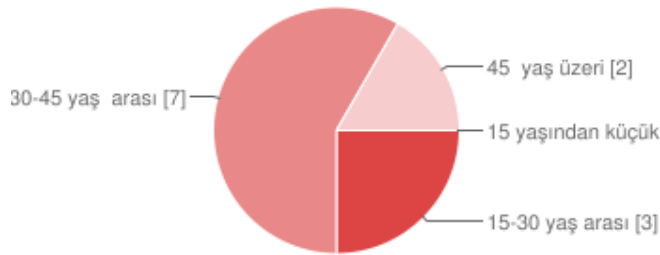
Şehir için 1 8%

Şehir dışı 3 25%

Yurtdışı 8 67%

Grafik11’de görüldüğü üzere, site ziyaretçilerinin % 67’si yurt dışı, %25’i şehir dışı derken, %8’i de şehir içi cevabını vermektedir. Özellikle gurbetçilerin sanal mezar ziyaretinde bulundukları görülmektedir. Bunda sıladan ve yakınlarından ayrı kalan gurbetçilerin içinde bulundukları şartlardan dolayı, her zaman memleketlerine gidemedikleri için sanal ziyareti tercih ettikleri sonucu çıkarılabilir.

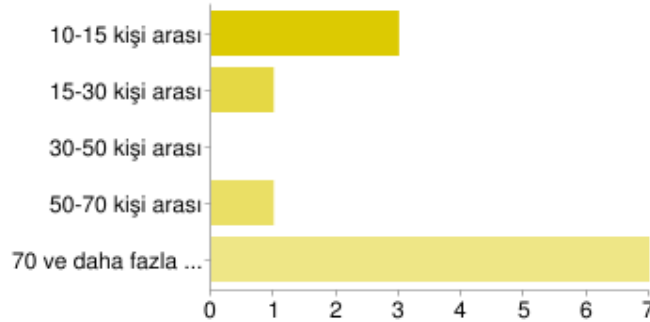
Grafik 12: Site Ziyaretçilerinin Yaş Ortalaması

15 yaşından küçük	0 0%
15-30 yaş arası	3 25%
30-45 yaş arası	7 58%
45 yaş üzeri	2 17%

Grafik12’de görüldüğü üzere, site ziyaretçilerinin % 58’i 30-45 yaş arası, %25’i 15-30 yaş arası, %17’si de 45 yaş ve üzeri demektedir. 30-45’li yaşlarda dine ve teknolojiye ilginin artması kişileri sanal mezar ziyaretine yönlendirmiştir, denilebilir.

Grafik13: Siteyi Günde Ortalama Kaç Kişinin Ziyaret Ettiği

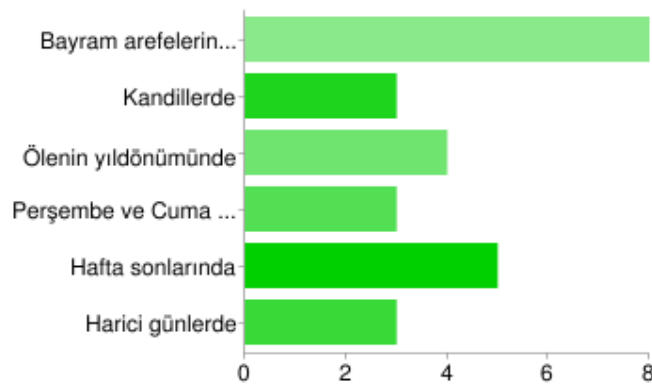

10-15 kişi arası	3.25%
15-30 kişi arası	1.8%
30-50 kişi arası	0.0%
50-70 kişi arası	1.8%
70 ve daha fazla kişi	7.59%

Grafik 13'te görüldüğü üzere, deneklerin %59'u 70 ve daha fazla kişi derken, %25'i 10-15 kişi arası, %8'i 15-30 kişi %8'i 50-70 kişi arası cevabını vermiştir. Görsel ve işitsel anlamda zengin bir içeriği olan sitelerin bunun sonucunda geniş bir ziyaretçi kitlesine sahip olduğu görülmektedir. www.ilkates.com sitesi 25.07.2010 tarihi itibarıyla 749870, www.kayserigazi.bel.tr adresi 26.07.2010 itibarıyla 85925, www.mucurum.de/mezarmain.html, 26.07.2010'da 7011, www.sorhunlu.com sitesi 27.07.2010'da 41281, www.karahuyuk.net/mezar/fatiha.asp 28.07.2010'da 158624, www.sarvan.net, 28.07.2010'da 306590, www.akpazar.bel.tr 30.07.2010'da 58736, www.kirazdagikoyu.com 30.07.10'da 15016, www.kucukgeris.com 31.08.2010'da 125478, 01.09.2010'da www.atkaracalarim.com adresi 5096973, www.haymana.com 03.09.2010'da 231.934,

www.cerkezoglumezarbakim.com 03.09.2010 toplam 4136 ziyaretçi sayısına ulaşmıştır.

Grafik 14: Sitelerin Daha Çok Hangi Zaman Diliminde Ziyaret Edildiği

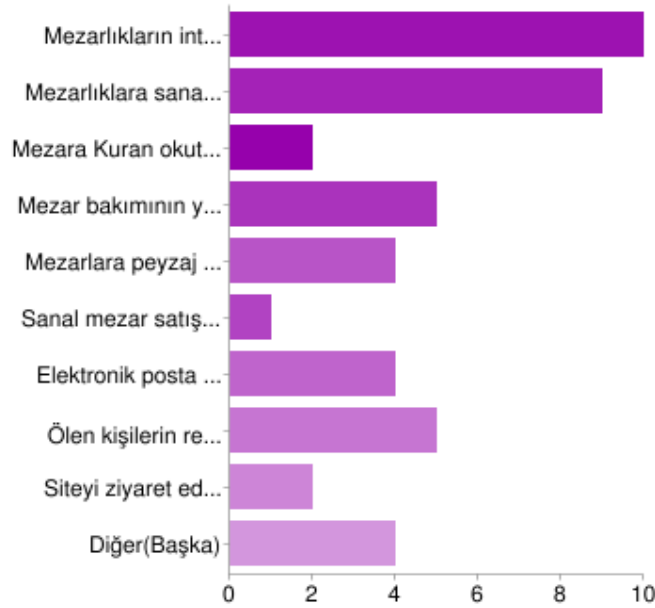

Bayram arefelerinde ve bayram günlerinde	8 67%
Kandillerde	3 25%
Ölenin yıldönümünde	4 33%
Perşembe ve Cuma günlerinde	3 25%
Hafta sonlarında	5 42%
Harici günlerde (Anneler Günü, Babalar Günü vb.)	3 25%

*Birden fazla seçenek işaretlenebildiğinden oranların toplamı %100 ü geçebilir.

Grafik 14'te görüldüğü üzere, deneklerin %67'si bayram arefeleri ve bayram günlerinde, %42'si hafta sonlarında, %33'ü ölünün yıldönümünde %25'i kandillerde, %25'i Perşembe ve Cuma günlerinde, %25'i harici günlerde demektir. Geleneksel mezar ziyaretinde de %88'lik dilimin mezarları, bayram arefeleri ve bayram günlerinde ziyaret ettikleri tespit edilmiştir. Sanal mezar ziyaretlerinde %67'lik kısmın bu dinî günleri seçmesinde, İslam dininin ve geleneğin etkisi görülmektedir.

Grafik15: Sitede Hangi Hizmetlerin Verildiği

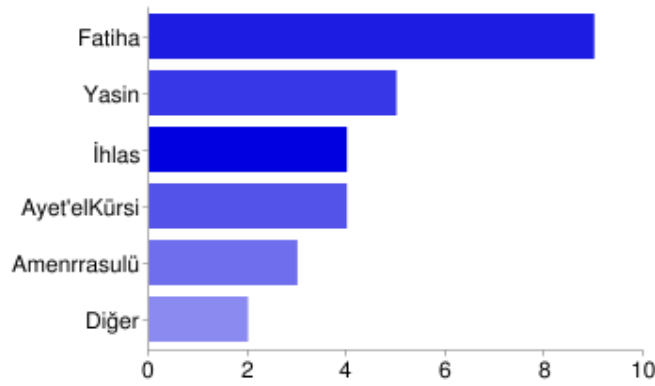
Mezarlıkların internet ortamına taşınması	10	83%
Mezarlıklara sanal sure veya surelerin okutulması	9	75%
Mezara Kuran okutulup, hatim indirilmesi	2	17%
Mezar bakımının yapılması.(Mezarların temizlenip, okunamaz durumda olan mezar taşlarının yazılarını yeniden yazmak vb.)	5	42%
Mezarlara peyzaj çalışmasının yapılması	4	33%
Sanal mezar satışının yapılması	1	8%
Elektronik posta aracılığı ile kabrin son durumunun mezar sahiplerine iletilmesi	4	33%
Ölen kişilerin resimlerinin yer alması	5	42%
Siteyi ziyaret edenlerin kendilerine de nazar , büyü, cin çarpması gibi durumlarda	2	17%
Diğer(Başka)	4	33%

*Birden fazla seçenek işaretlenebildiğinden oranların toplamı %100 ü geçebilir.

Grafik15'te görüldüğü üzere, site kurucularının %83'ü mezarlıkların internet ortamına taşınması, %75'i sanal sure ve surelerin okutulması,

%42'si ölen kişilerin resimlerinin yer alması, %42'si mezar bakımının yapılması %33'ü mezarlara peyzaj çalışmasının yapılması, %33'ü elektronik posta aracılığıyla kabrin son durumunun gösterilmesi, %17'si mezara Kuran okutulup, hatim indirilmesi, %17'si site ziyaretçilerinin kendilerine de nazar, büyü, cin çarpması durumlarında da dua okutabilecekleri %8'i de sanal mezar satışının yapılması, %33'ü başka hizmetler cevabını vermiştir. Geleneksel mezar ziyaretlerinde görülen mezara sure okunması ve mezar bakımının yapılması, sanal ortama da taşınmıştır. Bu da sanal ortamda mezar ziyareti sunan sitelerin gelenekten ve İslam dininden etkilendiğini göstermektedir.

Grafik 16: Sitede Hangi Surelerin Okutulduğu

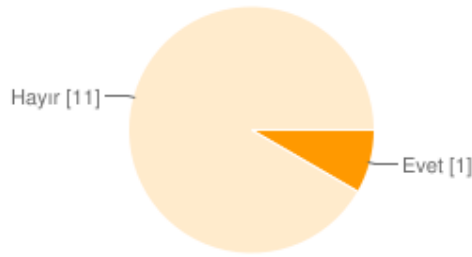

Fatiha	9.82%
Yasin	5.45%
İhlas	4.36%
Ayet'elKürsi	4.36%
Amenrrasulü	3.27%
Diğer (Zilzal, Tekasür, Hüvallahüllezi, salavat vb.)	2.18%

*Birden fazla seçenek işaretlenebildiğinden oranların toplamı %100 ü geçebilir.

Grafik 16'da görüldüğü üzere, sitelerde %82 Fatiha, % 45 Yasin, %36 İhlas, %36 Ayet'el Kürsi, %27 Amenerrasulü, %18'i de başka dualar okutulmaktadır. Geleneksel mezar ziyareti esnasında okunan surelerin aynısının sanal mezar ziyaretlerinde de olduğu görülmektedir. Bütün siteler incelendiğinde bazılarında “Fatiha” (www.limandere54.com, www.kucukgeris.com/, www.varsak.com.tr, www.haymana.com, www.burunsuz.bel.tr, www.sanalmazarlik.com, www.akpazar.bel.tr, www.sarkisla.dk, www.karahuyuk.net/mezar/fatiha.asp, www.sorhunlu.com), bazısında “Yasin” (www.mucurm.de/mezarmain.html, www.sarkisla.dk, www.atkaracalarim.com), bazısında “ihlas” (www.varsak.com.tr, www.sanalmazarlik.com); bazısında “Hüvellaüllezi” (www.mucurm.de/mezarmain.html, www.sarvan.net) okutulmaktadır. Ayrıca “salavat” (www.ilkates.com), “Sübhanek”, “Tahiyyat”, “Allahümme Salli Barik”, “Kunut”, “Kureyş”, “Maun”, “Kevser”, “Kafirun”, “Nasr”, “Tebbet”, “Felak”, “Nas”, “Ayet'el Kürsi” (www.sanalmazarlik.com) dua ve surelerin de okutulduğu görülmektedir. Bunun yanında dua okutulmayan sadece sanal mezar ziyareti hizmeti yapan web adresleri de bulunmaktadır. Bu sitelerde duayı ziyaretçiler okumaktadır. (www.zarakultur.com, www.kayserigazi.bel.tr, www.kirazdagikoyu.com, www.ankaramezarbakimi.com, www.kabristan.net, www.kabirhizmet.com, www.cerkezoglumezarbakim.com). Bazı sitelerde de duaların Arapça ve Türkçe yazılışıyla birlikte sesli okunuşu da hizmet vermektedir. (www.varsak.com, www.sanalmazarlik.com). Bazı sitelerde ise kabir bakım hizmetleri -mezarların yapımı, tamiri, bitki ekimi, sulama, gübreleme, mebis (mezar bilgi sistemi)- bulunmakta ve bunlar da ücretlendirilmektedir. (www.ankaramezarbakimi.com, www.kabristan.net, www.kabirhizmet.com, www.cekezoglumezarbakim.com).

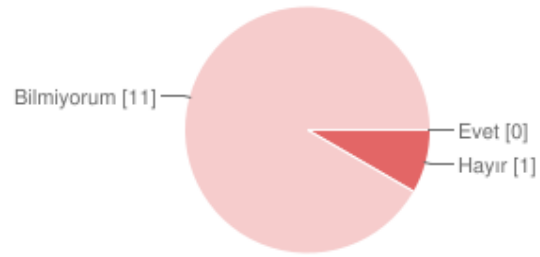
Grafik 17: Diğer Sanal Mezar Ziyareti Sitelerinin Yönlendirip Yönlendirmediği

Evet 1 8%
Hayır 11 92%

Grafik 17'de görüldüğü üzere, bu soruya site kurucularının %92'si hayır derken, %1'i evet cevabını vermiştir. Ama sitelerin içerikleri incelendiğinde formatlarının birbirine çok benzediği görülmektedir. Mezarların ve ölü isimlerinin genelde internet ortamına taşındığı -www.sarkisla.dk isimli sitede ölü isimleri ve mezarların yerini, ölülerin ad-soyadlarının yazılacağı temsili bir mezar ve mezar taşı almaktadır. www.sanalmezarlik.com sitesinde de mezar fotoğrafları ve isimlerin tasnifi bulunmazken; www.kirazdagikoyu.com sitesinde isimler belirtilmeden birkaç tane mezar fotoğrafı yer almaktadır.- görülmektedir. İsimler ya isim-soyisim (www.kucukgeris.com/, www.atkaracalarim.com, www.haymana.com, www.dereliyildizkoyu.com, www.sorhunlu.com, www.sarvan.net, www.karahuyuk.net/mezar/fatiha.asp, www.mucurum.de/mezarmain.html, www.ilkates.com) ya da soyisim-isim sırasına göre (www.kayserigazi.bel.tr/mezar, www.limandere54.com, www.varsak.com.tr) tasnif edilmektedir.

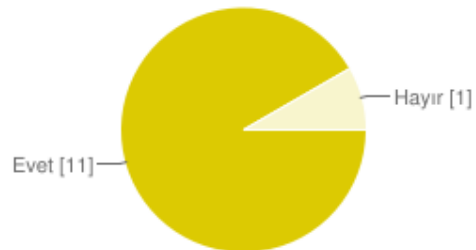
Grafik 18: Yurt Dışında Böyle Bir Uygulama Olduğunun Bilinip Bilinmemesi

Evet	0	0%
Hayır (Yok)	1	8%
Bilmiyorum	11	92%

Grafik 18'de görüldüğü üzere, bu soruya deneklerin %92'si bilmiyorum, %8'i ise hayır (yok) cevabını vermiştir. İnternette böyle bir pazar oluşturanların sektörlerini takip etmemeleri de dikkat çekmektedir.

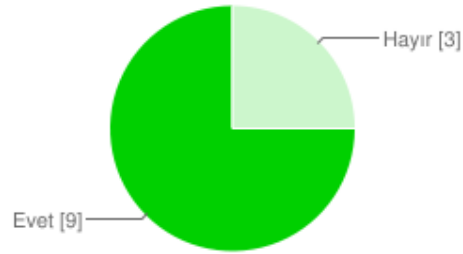
Grafik19: Sanal Mezar Ziyaretlerinin Kabul Görüp Görmediği

Evet	11	92%
Hayır	1	8%

Grafik 19'da görüldüğü üzere, bu soruya site kurucularının %92'si evet derken, %1'i hayır demiştir. Her ne kadar site kurucularının ya da işletmecilerinin %92'si, sanal mezar ziyaretlerinin toplumda kabul gördüğünü söylese de, geleneksel mezar ziyareti yapan deneklerin %80'i, sanal mezar ziyaretlerini onaylamamaktadır.

Grafik 20: Site Sahiplerinin Mezar Ziyareti Yapıp Yapmadıkları

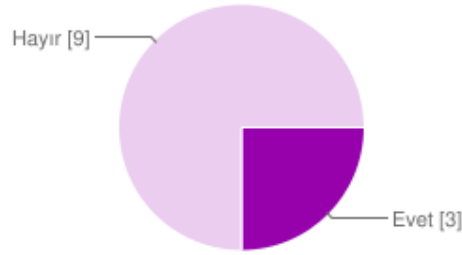

Evet 9 75%

Hayır 3 25%

Grafik 20'de görüldüğü üzere, bu soruya deneklerin %75'i evet derken, %25'i hayır demiştir.

Grafik 21: Site Sahibi Olmanın Ekonomik Açıdan Doyurucu Olup Olmadığı

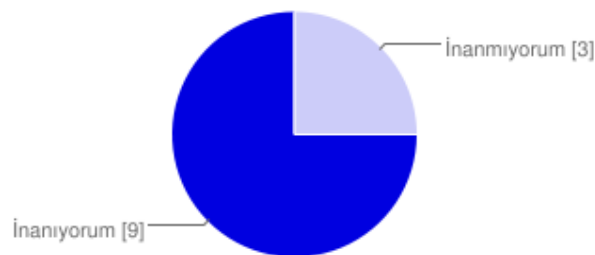

Evet 3 25%

Hayır 9 75%

Grafik 21’de görüldüğü üzere, bu soruya deneklerin %75’i hayır derken, %25’i evet cevabını vermiştir. Her ne kadar deneklerin %75’i hayır dese de, siteler; ziyaretçi sayısına ya da tıklanma oranına göre reklamlarını ücretsiz yapabilmekte ve sayfasına ücretsiz reklam alabilmektedir. Ayrıca “Google, Yahoo” gibi “arama motorları”nda üst sıralarda olma hakkını kazanmaktadır.

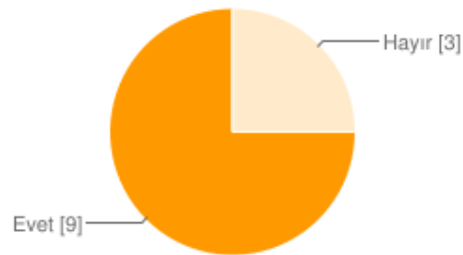
Grafik 22: İnternet Kullanımının Sosyal İlişkileri Güçlendirdiğine İnanılıp İnanılmadığı

İnanıyorum 9 75%
İnanmıyorum 3 25%

Grafik 22’de görüldüğü üzere, bu soruya deneklerin %75’i inanıyorum derken, %25’i inanmıyorum cevabını vermiştir. İnternette eş veya alt zamanlı iletişim bölümüyle (Mesaj, Mesaj Panosu, Ziyaretçi Defteri, E-Posta, Forum vb.) insanların birbirleriyle iletiştikleri, haberleştikleri görülmektedir. Gerek yöreyle ilgili, gerekse çeşitli konularla ilgili sohbet edenler, internetin kolaylığı, ucuzluğu, hızlılığını kullanarak birbirlerinden haberdar olmaktadır. Bu durumda ziyaretçileri, kendi aralarında bir cemaat “sanal cemaat” varsaymak mümkündür. Çünkü site ziyaretçilerinin ve üyelerinin kendi aralarında paylaştıkları, duygu, düşünceler bulunmakta ve bir bağ oluşmaktadır. Sonuçta “İnternet, toplulukları birbirine bağlayan bir iletişim kanalı olarak zaman ve mekânı alt eden bir yapı göstermektedir, bu yapı içinde yeni topluluklar biçimlenmektedir.” (Timisi, 2003:25) denilebilir.

Grafik 23: Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Zamanı Verimli Hale Getirip Getirmediği

Evet 9 75%
Hayır 3 25%

Grafik 23’te de görüldüğü üzere, bu soruya deneklerin %75’i evet %25’i hayır demektedir.

Anket sonuçlarına dayanarak, 2001'den beri “sanal mezar ziyareti” sitelerinin olduğu; sitelerin genelde yeni iletişim teknolojilerini kullanarak, gurbette yaşayanların memleket özelemlerini giderme, dua bilmeyenlerin dinî vecibelerini yerine getirmelerini sağlama, sevap kazanma vb. amaçlarla kurulduğu görülmektedir. Ayrıca site işletmecilerinin veya kurucularının folklorcu, saha araştırmacısı olmadığı da dikkat çekmektedir.

Sitelerin bir kısmının üyelik istediği bir kısmının istemediği görülmektedir. Sonuçta siteler üyelik istese de istemese de varlıkları, ziyaretçiler ya da üyeler tarafından “tıkla”nma oranlarına bağlı olmaktadır. Siteler, ziyaretçi sayısına ya da tıklanma oranlarına göre reklamlarını ücretsiz yapabilmekte ve sayfalarına ücretsiz reklam alabilmektedir. Ayrıca “Google, Yahoo” gibi “arama motorları”nda üst sıralarda olma hakkını kazanmaktadırlar.

Anket sonuçlarında, sitelerin ziyaretçilerini de genelde yurt dışındaki gurbetçilerin oluşturduğu görülmektedir. Bunda da internetin hızlı, kolay ulaşılabilir olması ve zaman, mekân farklılığını ortadan kaldırması etkili olmaktadır.

Geleneksel mezar ziyaretlerinde olduğu gibi, sanal mezar siteleri de genelde bayram ve arefelerde ziyaret edilmektedir. Geleneksel mezar ziyaretinde okunan dua ve sureler -Fatıha, Yasin, İhlas, Ayet’el Kürsi, Amenerresulü vb.- sanal mezar ziyareti sitelerinde de okunmaktadır. Ayrıca sanal mezar ziyareti sitelerinin bir kısmında, uzaktan mezar bakımı da yapılmaktadır.

“Sanal mezar ziyareti” ve “sanal kabir hizmeti” sitelerinde Türk kültürüne ait pek çok geleneğin, inanmanın olduğu görülmekte ve bu sitelerin vasıtasıyla somut birçok veriye ulaşmak mümkün olmaktadır. Araştırmacıların bu sitelere yönelmesi de Türk kültürünün zenginliğini ortaya çıkaracaktır. “Amatör kültür aktörleri”nin yeni iletişim teknolojilerinden olan

interneti/bilgisayarı kullanarak kültürlerini yaşatmayı istedikleri anlaşılmaktadır. Böylece “sanal kültür ortamında, bir taraftan kültür yaşatılmakta, diğer taraftan da gelenekler ekonomik bir değere dönüştürülmektedir” (Özdemir, 2006:36). Ya da bir diğer ifadeyle “üretim araçlarının üretim ilişkilerini belirle”diği, “yeni teknolojilerin merkezde olduğu üretim araçlarının toplumsal ilişkileri değiştireceği” (Timisi, 2003:18) söylenebilir. Bu bağlamda geleneksel mezar ziyareti geleneği, “sanal mezar ziyaretleri”nin temelini oluşturmakta ve kodlarıyla onu beslemektedir. Sonuçta gelenek, değiştirilerek farklı bir bağlamda, değişik enstrümanlar kullanılarak yaşatılmaktadır. Bu durumu teknolojik gelişmelerin doğal sonucu olarak okumak mümkündür.

2.2. Yurt Dışında Sanal Mezar Ziyareti

Türkiye’de tespit edilen “sanal ortamda mezar ziyaretleri”nin benzerlerine, yurt dışında da rastlanmaktadır. Araştırmalarımızın sonucunda yurt dışında altı tane “sanal ortamda mezar ziyareti” yaptıran web adresi tespit edilmiş; site yönetimlerine, sitelerin amacını, işlevini, toplumdaki kodunu belirlemek amacıyla hazırladığımız anket soruları gönderilmiş, ama hiçbirinden cevap gelmemiştir. Bu sitelerin içeriği incelendiğinde, Türkiye’deki uygulamalardan farklı pratikler yapıldığı tespit edilmiştir.

www.findagrave.com isimli sitede, sanal ortamda mezar ziyareti yapılmaktadır. Sitenin ana sayfasında, bu sayfanın büyümesi için destek isteyen bir ileti başlığı, üyelik girişi ya da üye olma seçenekleri; ortada da üzerinde soru işareti olan bir mezar taşı resmi bulunmaktadır. Sayfada dört ana başlıklı menü yer almaktadır. Sayfanın ilk menü başlığı “Ünlü Mezarları

Bul” (Find Famous Graves)’dur. Bu menüde; dünya çapında tanınan ölmüş ünlü insanların mezarlarını görmeyi sağlama hizmeti verilmektedir. Bu arama, ünlünün ölüm tarihi, yaşadığı yer, ünlü olduğu alana göre gibi seçeneklerle yapılmaktadır. Mesela Christopher Reeve, Marilyn Monroe, Elvis Presley gibi ünlülerin hayat hikâyeleriyle birlikte mezar fotoğrafları da yer almaktadır. İkinci ana başlık ise; sık sorulan soruların yer aldığı ve site destekçilerinin tanıtıldığı “Sorular-Cevaplar”dır.

Sağ sütundaki menüde “Find Graves” (Mezar Bul) başlığı bulunmakta ve bu başlık altında kullanıcılar, yeni bir sanal mezar oluşturmakta, mezara sanal çiçek göndermekte ve sevdiklerinin mezarlarına not bırakabilmektedirler. Sitede toplam 48 milyon mezar kaydı bulunmakta; bu mezarlara farklı arama metodlarıyla (soyisim, isim, şehir, ülke, aile ismi...) ulaşılmaktadır.

Sağdaki son ana menü başlığı da “Forums; Store, etc.” (Forumlar, Mağazalar vs.)’dir. Bu başlık altında üyelerin iletişime girebileceği forumlar vardır. Aynı zamanda ölü yakınları, burada mezarlarına alışveriş yapmak için mağaza araştırması da yapabilmektedir (**Fotoğraf 28**).

Bu site, sadece sanal mezar ziyareti hizmeti sunmaktadır. Ama bir ülke ve kişi sınırlaması yoktur. Her ülkeden insan, bu siteye üye olmak şartıyla yakınının mezarını sanal ortama taşıyabilmektedir.

Sitenin ziyaretçi sayısı 15.07.2010 tarihi itibarıyla 260.961’dir.

Yurt dışında, sanal ortamda mezar ziyareti yaptıran diğer bir site de <http://alphagraves.co.uk/default.aspx> isimli sitedir. Bu site, mezar bakım hizmeti veren bir şirketin sitesidir. Site başlığı “Alpha Grave Tending Services” (Alpha Mezar Bakım Hizmetleri)’dir.

Üyelik istemeyen sitenin ana sayfasında; bir mezar taşı fotoğrafı ile “Anasayfa, Hakkımızda, Mezarlık Listesi, İletişim, İndirilenler, Kiliseler, Galeri, Mezar Bakım Servisleri, Mezar Taşı Temizliği, Çevre Düzenlemesi, Mezar

Yenileme, Diğer Servisler, Hatırlatma Sayfaları, Özel Gün Çiçekleri, Şart ve Koşullar, Faydalı Linkler ve Site Haritası” menüleri bulunmaktadır.

Sayfanın orta kısmında, firmanın ölü yakınlarına; mezar bulma ve mezar bakımı noktasında yardımcı olabileceklerini ifade eden bir reklam sloganı yer alırken, devamında mezar taşı modelleri ve mezara dikilecek çiçek çeşitleri tanıtılmaktadır. Çiçek ve mezar taşı alışverişi yapanların ödemelerini nasıl yapacakları da sayfanın alt kısmında belirtilmektedir (**Fotoğraf 29**).

Yurt dışında, sanal ortamda mezar ziyareti yaptıran bir başka site de www.eobituary.com’dur. Müzik eşliğinde açılan sitenin ana sayfadaki başlığı: “Imagine A Lond Of Faith And Freedom” (İnanç ve Özgürlüğün Hayali Bir Mekânı)’dur. Yazının üstünde mumlar ve kuşların bulunduğu bir fotoğrafla: “Hiçbir şeye sahip olmak için gelmedik, fakat ruh...” yazısı bulunmaktadır.

Sitede: “Ana sayfa, Hakkımızda, Hizmetler, Mezarlar, Obit Arama, Ziyaretçi Defteri” menüleri bulunmaktadır. Menü’nün altında mezar taşlarının ve hac işaretlerinin resimleri yer almaktadır. Üyelik isteyen bu siteye ölümlerin resmi gönderilerek, onlar adına hatıra defteri oluşturulmakta; sanal çiçek gönderilmektedir. Aynı zamanda sitede, ölen evcil hayvanlar için de özel sayfalar açılmaktadır (**Fotoğraf 30**).

www.cemetery.sk/english (Slovakya) isimli sitede de, sanal ortamda mezar ziyareti yapılmaktadır. Sitenin ana sayfasında; “Mezar Ara, Yeni Mezar Ekle, Kategoriler (Ünlü Kişiler, Mezarlık Listeleri, İnternetteki Mezarlıklar), Hizmetler, Soy Ağacı, Referanslar ve Yardım”, “Bilgi, Ziyaretçi Defteri ve e-mail” menüleri bulunmaktadır. Ayrıca sayfanın sağ köşesinde farklı mezarlıkların resimleri de yer almaktadır. (**Fotoğraf 31**).

Bu sitede ünlülerin mezarları bulunmakta, mezarlara not bırakma hizmeti sunulmaktadır. Ayrıca sitenin oluşturulduğu bölgedeki mezarlıkların da resimleri bulunmaktadır.

Sitenin 17.07.2010 tarihi itibarıyla ziyaretçi sayısı 1.520.00’dir.

www.virtualcemeteryflowers.com (Kanada) isimli sitede de sanal mezar ziyareti yapılmaktadır. Sitenin ana sayfa başlığında: “Providing Virtual Flowers For Your Loved Ones” (Sevdiğin Kişiler İçin Sanal Çiçekler) yazısı ve bu başlığa uygun iki tane çiçek fotoğrafı bulunmaktadır. Site, “Ana Sayfa”, “Sevdiklerini Ara” ve “İletişim” menülerinden oluşmaktadır.

Üyelik istemeyen bu sitenin ölenler için açılan web sayfasında; ölenin mezar taşı bulunmakta; ziyaretçiler bu sayfaya not yazıp, sanal çiçek bırakabilmektedir **(Fotoğraf 32)**.

www.cemetery.jewish.org.pl/lang_en/ isimli sitede de sanal mezar ziyareti yapılmaktadır. Bu site, bir Yahudi mezarlığının sitesidir. Sitenin ana sayfasında; mezar taşlarının olduğu bir fotoğraf ve heykel olarak yapılmış, farklı simgelerle belirtilmiş menüler bulunmaktadır. “Ana Sayfa, Karakter Çevirisi, Mezarlık Tarihi, Çalışanlar, Sponsor” başlıkları bu menüleri oluşturmaktadır. Ayrıca sayfada, sitenin 2006’da tamamlandığı belirtilerek iletişim adresi verilmekte ve sponsoru tanıtılmaktadır. Üyelik istemeyen bu sitede, mezarlar sadece sanal ortama taşınmakta ve soy isim kullanılarak mezar araması yapılmaktadır. Ölü kişinin sayfasında; ölüye ait mezar taşı fotoğrafı ile birlikte, ölünün cinsiyeti, adı-soyadı, yaşı, İbranice ismi, baba adı, eşinin adı, bayan ise kızsılık ismi, doğum-ölüm yılı gibi bilgiler de yer almaktadır **(Fotoğraf 33)**.

İnternet ve gazetelerde bu tür sitelerin haberlerinin yapıldığı da görülmektedir. Mesela

http://www.birgun.net/life_index.php?news_code=1276343177&year=2010&month=06&day=12 isimli sitenin “Sanal Mezar Ziyareti” başlıklı haberinde; Hong Kong’da kurulan bir internet sitesi aracılığıyla, insanların kaybettiklerine saygılarını mezarlara gitmeden de sunabileceği; boş arazi olmadığından da son yıllarda çok az kişinin gömüldüğü, ölenlerin küllerinin saklandığı kavanozun bile “columbarium” denilen özel mekânlarda tutulduğu; hükümetin ise bu yeni uygulamada yer darlığının etkisinin olmadığını iddia ettiği; bu yeni uygulama ile, isteyenlerin hükümetin kurduğu sitede yakınları adına bir sayfa

açabileceği; sayfada ölünün fotoğrafının, özgeçmişinin bulunacağı; ölüye saygısını sunmak isteyenlerin sayfaya sanal çiçek veya mum ekleyebileceği; hatta geleneklere uygun olarak, ölümden sonraki hayatta ihtiyacı olur diye sanal kızarmış domuz ve para vermenin de mümkün olduğu aktarılmıştır.

http://haber.mynet.com/detay/dunya/internetten_mezar_ziyareti/51589 adlı sitede de aynı habere yer verilmiştir.

Sonuç olarak yurt dışındaki bu sitelerin açılış sayfaları genelde; “Ana Sayfa, Hakkımızda, Üyelik, Ünlü Mezarı Bul, Mezar Bul, Forums, Mağaza, Soru Cevaplar, Ziyaretçi Sayacı, Mezarlık Listesi, İletişim, Galeri, Hizmetler vb.” başlıklar ve bu başlıklar altındaki bilgi-belge, ses ve görüntülerden oluşmaktadır.

Sitelerin açılış sayfalarında kiminde mezar fotoğrafı (www.findagvare.com, www.alphagraves.com.uk/default.aspx, www.eobituay.com, www.cemetery.jewish.org.p//lang.eng); kiminde çeşitli yazılar (www.eobituary.com adresinde: “İnanç ve Özgürlüğün Hayali Bir Mekanı” başlığı ve “Hiçbir Şeye Sahip Olmak İçin Gelmedik, Fakat ruh...”, www.virtualcemeteryflowers.com adresinde “Sevdiğin Kişiler İçin Sanal Çiçekler”) bulunmaktadır.

Sitelerin bazısında mezarlar, sadece sanal ortama taşındığı (www.cemetery.jewish.org.ph/long.en/), bazısında ölülerin resimleriyle, hatıra defteri oluşturulduğu ve bu hizmetin ölen evcil hayvanlar için de geçerli olduğu (www.eobituary.com), bazısının da mezarlara not ve çiçek bırakma hizmeti sunduğu görülmektedir. (www.alphagraves.com.uk/default.aspx, www.virtualcemeteryflowers.com, www.findagrave.com). Ayrıca mezarlarda genelde soyad, ad, şehir, ülke, aile ismiyle arama yapıldığı tespit edilmiştir.

Sitelerin oldukça fazla ziyaretçisi bulunmaktadır. www.findgrave.com 15.07.2010'da 260.961, www.cemetery.sk/englihs 17.07.2010'da 152.000 ziyaretçiye sahiptir. Bunun yanında sitelerin bir kısmı üyelik isterken (www.findagrave.com, www.eobituary.com), bir kısmı da istememektedir.

(www.virtualcemeteryflowers.com, www.alphagraves.com.uk/default.aspx, www.cemetery.jewish.org.pl/lang_en/).

Türk “sanal mezar ziyareti siteleri”yle benzerlik gösteren yabancı “sanal mezar ziyareti siteleri”nde; mezarların sanal ortama taşınması, mezar bakımlarının yapılması, üyelik, iletişim gibi unsurların ortak olduğu, ama yurt dışındaki sanal mezar ziyaretlerinde mezarlara dua veya sure okutulmadığı görülmektedir.

Görülüyor ki, insanlar farklı dinlere, inançlara sahip olsalar, farklı ibadet ve pratikler yapsalar da sonuçta amaç aynı olmaktadır. Kutsalın peşinden giden insan, kutsaldan meded umma amacını taşımaktadır. Bu amaca ulaşmak için de, canlı bir varlık olan “dil”in gücünden yararlanılmaktadır. Sözlü kültür unsurlarının sergilendiği bu ziyaret yerleri, toplumdaki insanların birbirleriyle etkileşimini de sağlamakta, dilden dile yayılarak günümüze kadar gelmektedir.

SONUÇ

Dünyadaki teknolojik gelişmeler her alanda olduğu gibi kitle iletişim teknolojilerini de etkilemekte, hızla gelişen teknolojik araçlar insanlar arası iletişimi ve etkileşimi farklı bir boyuta taşımaktadır. Bu değişim de ülkelerin sosyal, ekonomik, kültürel değer yargılarını da etkiler hâle gelmiştir (<http://ab.org.tr/ab06/bildiri/23.doc>). Bu mana da sözlü kültür, yazılı kültür ve elektronik kültür (her üç kültürel durum) iç içedir, birbirlerini etkileyip değiştirmekte ve dönüştürmektedir.

Bugün Ong'un ayırdığı kültürel basamakların üzerinde "sanal ve dijital çağ"dan söz edilmektedir (Özdemir, 2008:290). Nebi Özdemir, "Medya Kültür ve Edebiyat" isimli çalışmasında: "Bilgisayar, bilişim ve iletişim, son dönemdeki temsilcisiyle internet alanındaki icat ve gelişmelerle birlikte yaşamın bütün yanları gibi kültür de sanallaşmaya, sanal ortamda yaratılmaya, yaşanmaya, yaşatılmaya, aktarılmaya, değiştirilmeye başlamıştır." (290) derken kültürel bir sanallaşmaktan bahsetmekte; "Sanal Dünyanın Köy Monografileri" adlı makalesinde de, kültürel ürünlerin internette olmasını farklılık yaratmaya (2006:24) bağlamaktadır.

Bugün bilginin artık imajlarla dile getirildiği de görülmektedir. Sanders (2010): "Bugün metin imajların açıklanmasına dönmüş durumdadır." derken; Timisi, Jonathan Steuer ve Frank Biocca-Mark Levy'nin internette iletişim kurulan kişinin varlığını "uzaktan var oluş" (telepresence) olarak (Timisi, 2003:132) adlandırdıklarını belirtmektedir.

"Uzaktan varoluş" veya "sanal varoluş" şekliyle iletişim kurulan internette yazı-sanal ikilisi ile yeni bir iletişim şekli oluşmuştur. İnternetteki iletişimde yazı, ses ve görüntü aynı ortamda kullanıldığından; iletişim, diğer medya türlerine göre daha etkin olmaktadır. Bilgiye çabuk, kolay ve ucuz yoldan ulaşma amacı sağladığından toplumlar arası bilgi akışı da hızlanmaktadır. Bunun yanında Özdemir'in ifadesiyle: "Sanal iletişim

sistemlerinin, hızlılığı, gelişmişliği, kolaylığı, ucuzluğu nedeniyle telgraf, mektup gibi yazılı iletişim biçimleri geçerliliğini yitirmiştir.” (2006:29).

Teknolojik gelişmelerle sanal bir sürecin kodlandığı görülmektedir. İnternetin zaman ve mekân farklılıklarını ortadan kaldırarak elektronik bilgi ağı ile, istenen her yerden ve her zaman erişime imkân tanınması, veri akışının devamlılığı ve bu sürekliliğin bir periyoda sahip olmaması, zaman-uzam ilişkisinin bu süreçte gerçekte olan bağıni kaybetmesine neden olmaktadır. Böylece işlevi açısından bilgisayarın hayatımızın bir parçası olduğu görülmektedir.

Bilgisayar, insanlığın ortak bilincine yeni imkânlar sunarak düşünme ve anlatım biçimlerini çeşitleyerek, zihniyet farklılıkları yaratmaktadır. Bilgisayar ve beraberindeki teknoloji bir kullanımın dışında yaşayış tarzı hâline gelmektedir. “Sanal ortamda mezar ziyareti”ni de bu zihniyet farklılığı oluşturmaktadır. Sonuç olarak; teknoloji, internet üzerinden sanal ortamda, mezar ziyareti ile yeni bir mezar ziyareti modeli oluşturacak şekilde, karşımıza çıkarmaktadır. Bu model ise, yeni bir mekân, zaman, araç ve araçlarla gerçekleşmektedir.

Küreselleşme ve teknolojinin etkisiyle mezar ziyareti geleneği sanala taşınarak, devamlılığı sağlanmaktadır. Mezar ziyaretleri de toplumdaki değişme ve gelişmelerden etkilenecek ikincil sözlü kültürdeki yerini almaktadır. Geleneksel mezar ziyareti, dolaysız şekilde gerçekleştirilirken, elektronik ortama taşınan mezar ziyaretlerinin gerçekleştirilmesi için bir arayüzü (interface) yani “monitör”, “internet ağı”, “klavye” ve “mause” gerekmektedir. Farklı bir bağlamda boy gösteren mezar ziyaretlerinin bu anlamda “monitör, internet ağı, klavye, mause” ile dolayımıldığı söylenebilir.

Sanal ortam, mezar ziyareti geleneğine yeni bir model sunmakta, ama uygulama ve aşamaları tıpkı geleneksel modelin uygulamaları ve aşamaları şeklinde gerçekleşmektedir. Ziyaret amaçlarının, ziyaret esnasında okunan duaların, surelerin ve ziyaret edilen zaman dilimlerinin gelenekteki ile aynı olduğu görülmektedir. Böylece internet ve sanal ortamla iletişim, parmakların

ucuna kadar gelmiştir. “Sanal dünya”ya taşınan ve “sanal varoluşla” iletişime geçen insan, bu dünyaya ait dili kullanmaktadır. Bu dil de “sanalca” (<http://ab.org.tr/ab06/bildiri/23.doc.>) diye tanımlanabilir.

“Sanal ortamda mezar ziyaretleri”nin özellikle uzakta yaşayanların memleket özlemlerini giderme, dinî vecibeleri yerine getirme rahatlığı ve uzaktan mezar bakımı hizmeti verme gibi birçok yararı bulunmaktadır. Ama sanal varoluşla, tembelleşen kişinin artık evden çıkamaz olduğu, bir nevi bilgisayar-internet bağımlısı hâline geldiği ve geleneğe ait bazı pratikleri de zayıflattığı görülmektedir.

Sonuçta internet, sözlü, yazılı ve görsel kültürün özelliklerini etkileşimli bir biçimde toplarken; sanal ortamda mezar ziyareti de sözlü, yazılı ve görsel kültürün özelliklerini taşıyan bir etkileşim modeli sergilemektedir. Böylelikle geleneğin dönüşerek devamlılığı sağlanmaktadır.

KAYNAKÇA

AKARPINAR, Bahar; **Türk Kültüründe Dini Törenler ve Mevlid Kutlamaları**, Doktora Tezi, Ankara, 1999.

ALTAN, Asiye; **Beykoz Yûşa Türbesi Bağlamında Türbe Ziyaretlerinin Psiko-Sosyal Yönden İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

ARAZ, Nezihe-GÜNAY, Umay, TAN, Nail, KAMİL, Toygar; **21. Yüzyılın Eşiğinde Örf ve Adetlerimiz (Türk Töresi)**, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1997.

ARIOĞLU, İbrahim Ethem; **Ankara'daki Ziyaret yerlerinin Halk Bilimi Bakımından Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, 2000.

BORATAV, Pertev Naili; **100 Soruda, Türk Folkloru**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1984.

COHEN, Anthony Paul; **Topluluğun Simgesel Kuruluşu**, çev: Mehmet Küçük, Ankara, Dost Kitabevi Yay., 1999.

CONNERTON, Paul; **Toplular Nasıl Anımsar?** çeviri; Alaaddin Şenel, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1999.

DEVELLİOĞLU, Ferit; **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 1996.

DOĞAN, Mustafa; **Halk Arasında Batıl Olarak Nitelendirilen ve Kutsal Mekanlarda Uygulanan İnanç ve Davranışların Sosyal Psikolojik Açidan İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

DURKHEİM, Emile; **Dini Hayatın İlk Biçimleri**, çev: Fuat Aydın, İstanbul, Ataç Yayınları, 2005.

DUNDES, Alan; **"Folklor Nedir?" Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2**, Ankara, Geleneksel Yayınları, 2005.

DUNDES, Alan; **“Doku, Metin, Konteks” Çev.** Metin Ekici, **Halk biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar**, Ankara, Milli Folklor Yayınları, sf.60-67, 2003

El-İhtiyar Li-Ta’lîlî-Muhtâr, C.1, Abdullah b. Mahmûd b.Mevdûd el-Mavsîlî, Tercüme: Mehmet Keskin, İstanbul, Ümit yayınları, 1998.

ELİADE, Mircea; **Kutsal ve Din Dışı**, Çev: M.A Kılıçbay, Ankara, Gece Yay., 1991.

ELİADE, Mircea; **Şamanizm**, Ankara, İmge Yayınları, 1999.

EMİR, Sabahat-YALMAN (YALKIN) Ali Rıza; **Cenupta Türkmen Oymakları I**, İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayınları; 256, 1977.

EMİR, Sabahat-YALMAN (YALKIN) Ali Rıza, **Cenupta Türkmen Oymakları II**, İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayınları;256,1977.

ERDOĞAN, İrfan ve KORKMAZ, Alemdar; **Öteki Kuram Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi**, Ankara, Erk Yayınları, 2010.

ERGİN, Muharrem; **Dede Korkut Kitabı**, İstanbul, Boğaziçi yay., 1995.

ERSOY, Ruhi; **“Türklerde Ölüm ve Ölü ile İlgili Rit ve Ritüeller”**, Milli Folklor Dergisi, Sayı 54, 2002. s. 86-101.

ESİN, Emel; **Türk Kozmolojisine Giriş**, İstanbul, Kabalcı, 2001.

GÖKA, Şenol; **İnsan ve Mekan**, İstanbul,Pınar yay., 2001.

GÜNEŞ, Firdevs; **Türklerde Defin Merasimi**, Yüksek Lisans Tezi,1995.

GÜNGÖR, Harun; **Kazak ve Uygur Türlerinin İnanç Adetleri**, Milli Folklor Dergisi, 514 Yaz, 1992.

GÜVENÇ, Bozkurt; **İnsan ve Kültür**, İstanbul, Boyut Yayınları, 2010.

HÖKELEKLİ, Hayati; **Din Psikolojisi**, Ankara, TDV Yay. 1993.

İNAN, Abdülkadir; **Makaleler ve İncelemeler I**, (Türk Etnolojisini ilgilendiren Birkaç Terim Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1956), Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998.

İNAN, Abdülkadir; **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, Ankara. T.T.K. Basımevi, 2000.

İslam Fıkı Ansiklopedisi, 3. Cilt, Vehbe Zuhaylî, İstanbul, Zaman, Feza Yayıncılık, 1994.

KAFESOĞLU, İbrahim; **Türk Milli Kültürü**, İstanbul Boğaziçi Yayınları, 14. Baskı, 1996.

Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Suat Yıldırım, Define Yayınları, Çağlayan A.Ş. 2006.

Kütüb-i Sitte Muhtasarı, 15. Cilt, Prof. İbrahim Cânan, Ankara, Akçağ Yay. I. Basım, 1992.

LE BON, Gustave; **Kitleler Psikolojisi**, haz. Yunus Ender, İstanbul, Hayat yay., 2005.

Meydan Larousse; Büyük Lugat ve Ansiklopedi, “**Tören Maddesi**”, 19.cilt t.y., sf.375.

OCAK, Ahmet Yaşar; **Türk Halk İnanç ve Edebiyatında Evliya Menkıbeleri**, Ankara, 1984.

OCAK, Ahmet Yaşar; **Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.

OĞUZ, Öcal; “**Küreselleşme ve Ulusal Kalıt Kavramları Arasında Türk Halkbilimi**” Milli Folklor Dergisi, Cilt 7, Sayı 50, Ankara, Feryal Matbaacılık, sf.5-8, 2001a.

OĞUZ, Öcal; “**Kentlerin Oluşumu ve Gelişimi Süreçlerinde Türk Halkbilimi**” Milli Folklor Dergisi, Cilt 7, Sayı 52, Ankara, Feryal Matbaacılık, sf.46-49, 2001b.

ÖGEL, Bahaedin; **Türk Mitolojisi** II. Cilt, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1995.

ÖGEL, Bahaeddin; **Türk Mitolojisi**, I. Cilt, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 4. Baskı, 2003.

ÖRNEK, Sedat Veyis; **Türk Halkbilimi**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995.

ÖRNEK, Sedat Veyis; **Etnoloji Sözlüğü**, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil-Tarih-Coğrafya Fak. Yay., 200, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971.

ÖRNEK, Sedat Veyis; **100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1971.

ÖRNEK, Sedat Veyis; **Anadolu Folklorunda Ölüm**, Ankara, Dil ve Tarih Coğrafya Fak. Yay. 2/8, 1971.

ÖZ, Şeref; **Kütahya Yöresi Ziyaret ve Adak Yerleri**, Yüksek Lisans Tezi, 1996.

ÖZBUDUN, Sibel; **Ayinden Törene**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1997.

ÖZDEMİR, Nebi; **Medya Kültür ve Edebiyat**, Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2008.

ÖZDEMİR, Nebi; “**Sanal Dünyanın Köy Monografileri**”, Milli Folklor Dergisi, Cilt 9, Sayı 72, Ankara, Feryal Matbaacılık, sf.23-37, 2006.

ÖZGÜÇ, Tahsin; **Ön Tarihte Anadolu’da Ölü Gömme Âdetleri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1948.

PEKER, Hüseyin; **Din Psikolojisi**, İstanbul, Çamlıca Yayınları, 2011.

ROUX, Jean Paul; **Eskiçağ ve Ortaçağda Altay Türklerinde Ölüm**, Çev: Aykut Kazancıgil, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 1999.

ROUX, Jean Paul; **Türklerin ve Moğolların Eski Dini**, Çev: Aykut Kazancıgil, İstanbul, İşaret Yayınları, 1998.

SANDERS, Barry; **Öküzün A'sı – Elektronik Çağda Yazılı Kültürün Çöküşü ve Şiddetin Yükselişi**, çev: Şehnaz Tahir, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010.

TDK "**Tören Maddesi**", Türkçe Sözlük, Ankara: Tür Dil Kurumu Yayınları, 2005.

TEZCAN, Mahmut; **Sosyal ve Kültürel Değişim**, Ankara, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fükültesi Yay., 1984.

TİMİŞİ, Nilüfer; **Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi**, Ankara, Dost Kitabevi Yay., 2003.

TURAN, Şerafettin; **Türk Kültür Tarihi, Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe** Ankara, Bilgi Yayınevi, 1990.

TURAN, Şerafettin; **Türk Kültür Tarihi, Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe**, Ankara, Bilgi yayınevi, 5. Basım, 2005.

TURHAN, Mümtaz; **Kültür Değişimleri**, '(Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik) İstanbul, 4. Basım, Çamlıca Yayınları, 2002.

YAĞCI, Murat; **Yazılı Kültürün Düşüşü Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre ve Elektronik Kültüre Geçiş Süreçlerinde Düşünsel ve Toplumsal Değişimler**, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

YAVUZ, Emrah; **Harput Halk Kültüründe Ziyaret ve Ziyaret Yerleri, Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar**, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

YEL, Ali Murat; **Fatima'nın Sırları**, İstanbul, Etkileşim Yay., İstanbul, 2006.

İNTERNET KAYNAKLARI

www.findagrave.com

<http://alphagraves.co.uk/default.aspx>

www.eobituary.com.

www.cemetery.sk/english

www.virtualcemeteryflowers.com

www.cemetery.jewish.org.pl/lang_en/

<http://www.zarakultur.com/anasayfa/default.asp?PG=1943>

http://www.ilrates.com/categories.php?cat_id=1

http://www.gazibelediyesi.net/forum/forum_posts.asp?TID=38

<http://www.gazili38.tr.gg/-k1--k1--Gazik.oe.y.ue.-Sanal-Mezar--k2--k2-.htm>

<http://www.mucurum.de/mezarmain.html>

[http://www.sorhunlu.com/index.php?option=com_content&task=view&id=136
&Itemid=10](http://www.sorhunlu.com/index.php?option=com_content&task=view&id=136&Itemid=10)

<http://www.karahuyuk.net/mezar/fatiha.asp>

http://www.sarkisla.dk/viewpage.php?page_id=7

www.sarvan.net/mezarmain.htm

<http://www.sanalmezarlik.com/index.phtml?id=3000>

<http://www.limandere54.com/>

<http://www.kirazdagikoyu.com/sanal%20mezar.html>

<http://www.ankaramezarbakimi.com/>

<http://www.haymana.com/mezar.php>

<http://www.kucukgeris.com/kgckabir.html>

<http://www.kabristan.net/yapim.asp>

<http://www.atkaracalarim.com/mezarlik.asp>

<http://www.varsak.com.tr/sanalmezarlik/>

<http://www.develi.gen.tr/forum/index.php?topic=674.0>

www.kayserigazi.bel.tr/mezar

www.martkoyu.com

www.sileuvezlikoyu.com

www.sariomerlikoyu.org

<http://www.webhatti.com/genel-sohbet/179447-sanal-mezar-ziyareti-ilginc.html>

http://www.birgun.net/life_index.php?news_code=1276343177&year=2010&month=06&day=12

<http://haber.mynet.com./detay/dunya/internetten-mezar-ziyareti/515895>

<http://www.haberhurriyeti.com/HaberDetay/11349-bu-da-%27sanal%27-kabir-ziyareti.aspx>

<http://www.frmtr.com/garip-olaylar/352124-sanal-mezar-ziyareti-dual-ama.html>

http://www.kirikkalegercek.com/haber/haber_detay.asp?haberID=148

www.kabirhizmet.com

<http://ab.org.tr/ab06/bildiri/23.doc>

EKLER

Ek.1 Anket Formu

Ek.2 Anket Formu

Ek.3 Anket Formu

Ek.4 Sanal Mezar Ziyareti Siteleri

Ek.5 Sanal Mezar Ziyareti Sitelerinin Basın Haberleri ve Yorumları

EK: 1 Anket Formu

Değerli katılımcı;

Bu araştırma Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Araştırmanın amacı ‘Sanal Mezar Ziyareti’ sitelerinin kuruluş amaçlarının ne olduğu; toplumun hangi ihtiyacını ne ölçüde karşıladığı; sanal mezar ziyaretlerine ne gibi tepkilerin verildiği; sitenin ziyaretçi kesiminin genel özelliklerinin ne olduğu; sitelerin içeriğinde neler bulunduğu; yeni iletişim teknolojilerinden olan internetin sosyal ve kültürel değerleri hangi bakımlardan etkilediği; internetin toplumsal iletişime katkısı sorgulanacaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için çeşitli sorulara cevap alınacaktır.

Araştırma bulgularının geçerlik ve güvenirliği anket sorularına verilecek cevapların doğruluğuna bağlıdır. Bilimsel nitelikteki bu araştırmanın herhangi bir yönetsel veya siyasi yönü yoktur.

Bu ankette 33 soru bulunmaktadır. Sorulara içtenlikle cevap vermeniz, araştırmanın geçerliliği ve güvenirliliği açısından son derece önemlidir. Soruları, parantez içindeki boşluklara (x) işareti koyarak cevaplandırınız. Örnek :(x)

Verilen seçeneklerde size uygun cevaplar yok ise başka (belirtiniz)....şeklindeki boşluklara cevabınızı yazabilirsiniz.

Cevaplayanların kimliği gizli tutulup, kesinlikle başka yerde kullanılmayacaktır. Sorulara vereceğiniz cevaplarla yapacağınız değerli yardım ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

Lütfen hiçbir soruyu boş bırakmayınız.

Yrd.Doç.Dr.Armağan ELÇİ

Elif MENDİL BORA

Araştırma Yöneticisi

Araştırma Yürütücüsü

Anket Uygulama Yeri

Anket Uygulama Tarihi

Anket No

1- İsmiğiniz nedir?

2- Cinsiyetiniz nedir?

1- Bayan () 2-Erkek ()

3- Kaç yaşındasınız?

1- 15-25 arası () 2- 25-40 arası () 3-40-65 arası () 4- 65 ve üstü ()

4- Doğum yeriniz neresidir?

1- İl 2- İlçe 3- Köy

5- Şu an yaşadığınız şehir neresidir?

1- İl 2- İlçe 3- Köy

6- Medeni durumunuz nedir?

1- Bekar() 2- Evli() 3-Dul (eşi ölmüş) () 4- Boşanmış()

5- Evli ama eşinden ayrı yaşıyor()

7- En son mezun olduğunuz okul aşağıdakilerden hangisidir?

1- Okumamış()

2- İlkokul mezunu()

3- Ortaokul mezunu()

4- Lise mezunu()

5- Üniversite veya yüksekokul mezunu()

6- Yüksek lisans veya doktora()

8- Mesleğiniz nedir? (Şu an faal olarak yaptığınız iş)

1- Memur () 2- Öğrenci () 3- Öğretmen () 4-Mühendis () 5- Tercüman () 6- Ev Hanımı () 7- Sağlıkçı () 8- Çiftçi () 9- Emekli () 10- Diğer (doktor, avukat, esnaf, vb.)

9- Dua/Sure (Kuran) okumayı biliyor musunuz?

1- Evet() 2- Hayır()

10- Surelerini daha çok nereden öğrendiniz? (En belirleyici olanı işaretleyiniz)

1- Ailemden () 2- Camilerden () 3- Kuran Kurslarından () 4- Cemaatlerden () 5- Okulda Din Kültürü Derslerinden () 6- İmam-Hatip Lisesi mezunuyum () 7- Kendi kendime () 8- Dini eğitim almadım()

11- Mezar ziyareti yapar mısınız?

1- Evet() 2- Hayır()

12-Cevabınız evet ise, neden mezar ziyareti yaparsınız? (Birden fazla şıkkı işaretleyebilirsiniz)

1-Ölüye saygıdan dolayı ()

2-Ölü beklediği için ()

3-Ölünün ruhuna dua okuyup, onu anmak ve varsa kabir azabını kaldırmak için ()

4-Ölümü hatırlamak ve ibret almak için ()

5-Peygamberin hadisinde tavsiye edildiği için ()

6-Gelenek olduğu için ()

7-Diğer (başka) ()

13-Cevabınız evet ise, mezar ziyaretini ne şekilde yaparsınız?

1-Bizzat kendim giderek()

2-Bir din görevlisi ile giderek()

3-İnternet üzerinden()

4-Diğer (başka)()

14-10. soruya cevabınız hayır ise, neden mezar ziyareti yapmazsınız?

1-Gerek olmadığından()

2-Mezarlıktan ve ölülerden korktuğumdan()

3-Mezarlıktan uzakta yaşadığımdan ve ulaşımın zor olmasından()

4-Zamanım olmadığından()

5-Mezarlığa gitmeden de ölünün ruhuna dua edildiğinden()

6-Diğer (başka)()

15- Mezarlıkları genelde hangi zaman diliminde ziyaret ediyorsunuz?

(Birden çok şıkkı işaretleyebilirsiniz)

1- Bayram arefelerinde ve bayram günlerinde()

2- Kandillerde()

3- Ölenin yıl dönümünde()

4- Perşembe ve cuma günlerinde()

5- Hafta sonlarında()

6- Harici günlerde (Anneler Günü, Babalar Günü, vb.) ()

16- Mezar ziyaretleri esnasında neler yaparsınız? (Birden fazla şıkkı işaretleyebilirsiniz)

1- Çeşitli sureler okunur()

2- Mezarın üzerindeki yabancı otlar temizlenir()

3- Mezar sulanır()

4- Mezarın üstüne çiçek ekilir ve ağaç dikilir()

5- Mezarlara kaplarla su konur()

6- Mezarlara buğday, şeker vb. yiyecek konur()

7- Mezarlara bozuk para konur()

8- Diğer (başka)()

17- Mezarlıkta neden sure okuyorsunuz? (Birden çok şıkkı işaretleyebilirsiniz)

1- Dinimde sure okumak tavsiye edildiğinden()

2- Sevap olduğundan()

3- Ölünün ruhunun rahatladığını düşündüğümünden()

4- Gelenek olduğundan()

5- Vasiyet olduğundan()

6- Bilmiyorum()

7- Sure okumuyorum()

18- Mezarlıkta hangi sureleri okuyorsunuz? (Birden çok şıkkı işaretleyebilirsiniz)

1- Fatiha() 2- Yasin() 3- Ayet'el Kürsi() 4-Amenesresulü() 5-

İhlas() 6- 3 İhlas 1 Fatiha() 7- Diğer (Tekasür, Zilzal,

Hüvellahüllezi, Salavat...)()

19-Mezarın üzerindeki yabancı otları neden temizlersiniz? (Birden fazla şıkkı işaretleyebilirsiniz)

1- Ölüye saygıdan()

2- Ölünün yaşadığı yer olduğu için, görüntünün güzel olması gerektiğinden()

3- Sevap olsun diye()

4- Mezar, otlar arasında kaybolmasın diye()

5- Gelenek olduğundan()

6- Vasiyet olduğundan()

7- Bilmiyorum()

8- Böyle bir uygulama yapmıyorum()

20- Mezarı neden sularsınız? (Birden fazla şıkkı işaretleyebilirsiniz)

1- Ölünün ruhunu rahatlatmak için()

2- Üzerindeki çiçek ve ağaçlar kurumamasın diye()

3- Gelenek olduğundan()

4- Vasiyet olduğundan()

5- Bilmiyorum()

6- Böyle bir uygulama yapmıyorum()

21- Mezarın üstüne neden ağaç diker, çiçek ekersiniz? (Birden fazla şıkkı işaretleyebilirsiniz)

1- Ölüye saygı duyduğumdan()

2- Görüntü güzel olsun diye()

- 3- Sevap olduğunu düşündüğümünden()
- 4- Peygamber tavsiyesi olduğundan()
- 5- Ağaç ve çiçek büyüdükçe ölünün kabir azabını azalttığına, günahlarının döküleceğine inandığımdan()
- 6- Gelenek olduğundan()
- 7- Vasiyet olduğundan()
- 8- Bilmiyorum()
- 9- Böyle bir uygulama yapmıyorum()

22- Mezarlıklara neden kaplarla su koyarsınız? (Birden çok şıkkı işaretleyebilirsiniz)

- 1- Ölünün o suyu içtiğini düşündüğüm için()
- 2- Canlıların (kuş, böcek vb.) o sudan içerek, sevabının ölünün ruhuna adanması için()
- 3- Gelenek olduğu için()
- 4- Vasiyet olduğu için()
- 5- Bilmiyorum()
- 6- Böyle bir uygulama yapmıyorum()

23-Mezarlara neden yiyecek -buğday, şeker, üzüm – bırakırsınız? (Birden çok şıkkı işaretleyebilirsiniz)

- 1- Ölü yesin diye()
- 2- Mezarlığa gelen çocukların, kuşların bu yiyecekleri yiyerek, sevabının ölünün ruhuna adanması için()
- 3- Gelenek olduğu için()
- 4- Vasiyet olduğu için()
- 5- Bilmiyorum()
- 6- Böyle bir uygulama yapmıyorum()

24-Mezarlıklara neden bozuk para koyarsınız?

- 1- Çocuklar bulup sevin, ölü sevap kazansın diye()
- 2- Gelenek olduğundan()
- 3- Vasiyet olduğu için()
- 4- Bilmiyorum()

5- Böyle bir uygulama yapmıyorum()

25-Mezar ziyareti dışında ölüleri anmak, onların ruhunu rahatlatmak için başka hangi işlem veya işlemleri uygularsınız? (Birden çok şıkki işaretleyebilirsiniz)

- 1- Ruhuna hatim indirilir()
- 2- Mevlid okutulur()
- 3- Ölünün adına kurban kesilir, etinden yemek yapılır ve eş-dosta yedirilir()
- 4- Ölünün adına sadaka verilir()
- 5- Ölünün adına hacca gidilir()
- 6- Ölünün adına hayrat yaptırılır()
- 7- Ölünün adına ağaç dikilir()
- 8- Mezarı yaptırılır()
- 9- Diğer (başka)()

26-Evinizde bilgisayar ve internet var mı?

- 1- Evet()
- 2- Hayır()

27-İnternet kullanmayı biliyor musunuz?

- 1- Evet ()
- 2- Hayır()

28-İnternet üzerinden sanal mezar ziyareti yapıldığını biliyor musunuz?

- 1- Evet ()
- 2- Hayır()

29-Sanal mezar ziyaretini onaylıyor musunuz?

- 1- Evet()
- 2- Hayır()

30-Cevabınız evet ise neden?

- 1- İslamiyette niyet önemli olduğundan, kabul edilebilir diye düşünüyorum()
- 2- Dua nereden okunursa okunsun ölünün ruhuna ulaşacağına inandığım için()

- 3- Dua bilmeyenlerin bu sayede dini görevlerini yerine getirebileceklerine inandığım için()
- 4- Gurbette olanlara kolaylık sağladığı için()
- 5- Teknolojik gelişmelerin doğal bir sonucu olduğunu düşündüğüm için()
- 6- Diğer (başka)()

31-Cevabınız hayır ise neden?

- 1- Ölünün mezarına gidilerek dua edilmesine inandığım için()
- 2- Ölülerı bizzat ziyaret etme dinimce tavsiye edildiğı için()
- 3- İnternette okunan duanın ölünün ruhuna ulaşmayacağını düşündüğüm için()
- 4- İnterneti güvenilir bulmadığım için()
- 5- Saçma bulduğum için()
- 6- Ticari kaygı taşıdığını düşündüğüm için()
- 7- Diğer (başka)()

32- İnternetin bugünkü ve gelecekteki durumu hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

32- Eklemek istediğiniz düşünceler var mı?

Katkılarınız için teşekkür ederim.

EK: 2 Anket Formu

Değerli katılımcı;

Bu araştırma Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Araştırmanın amacı ‘Sanal Mezar Ziyareti’ sitelerinin kuruluş amaçlarının ne olduğu; toplumun hangi ihtiyacını ne ölçüde karşıladığı; sanal mezar ziyaretlerine ne gibi tepkilerin verildiği; sitenin ziyaretçi kesiminin genel özelliklerinin ne olduğu; sitelerin içeriğinde neler bulunduğu; yeni iletişim teknolojilerinden olan internetin sosyal ve kültürel değerleri hangi bakımlardan etkilediği; internetin toplumsal iletişime katkısı sorgulanacaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için çeşitli sorulara cevap alınacaktır.

Araştırma bulgularının geçerlik ve güvenirliği anket sorularına verilecek cevapların doğruluğuna bağlıdır. Bilimsel nitelikteki bu araştırmanın herhangi bir yönetsel veya siyasi yönü yoktur.

Bu ankette 36 soru bulunmaktadır. Sorulara içtenlikle cevap vermeniz, araştırmanın geçerliliği ve güvenirliliği açısından son derece önemlidir. Soruları, parantez içindeki boşluklara (x) işareti koyarak cevaplandırınız. Örnek :(x)

Verilen seçeneklerde size uygun cevaplar yok ise başka (belirtiniz)....şeklindeki boşluklara cevabınızı yazabilirsiniz.

Cevaplayanların kimliği gizli tutulup, kesinlikle başka yerde kullanılmayacaktır. Sorulara vereceğiniz cevaplarla yapacağınız değerli yardım ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

Lütfen hiçbir soruyu boş bırakmayınız.

Yrd.Doç.Dr.Armağan ELÇİ

Elif MENDİL BORA

Araştırma Yöneticisi

Araştırma Yürütücüsü

Anket Uygulama Yeri

Anket Uygulama Tarihi

Anket No

1-Hizmet verdiğiniz web adresinin ismi nedir?

2-İsminiz nedir?.....

3-Cinsiyetiniz nedir?

1-Erkek () 2- Kadın()

4-Yaşınız?

1- 15-25 arası () 2- 25-40 arası () 3-40-65 arası () 4- 65 ve
üstü ()

5-Doğum yeriniz neresidir?

1-İl..... 2-İlçe..... 3-Köy.....

6-Şu an yaşadığınız şehir neresi?

1- Yurtiçi 2- Yurtdışı

7-Medeni durumunuz nedir?

1-Bekar () 2-Evli () 3-Dul (eşi ölmüş) () 4-Boşanmış() 5-Evli
ama ayrı yaşıyor ()

8-En son mezun olduğunuz okul aşağıdakilerden hangisidir?

1-İlkokul mezunu ()

2-Ortaokul mezunu ()

3-Lise mezunu ()

4-Üniversite veya yüksekokul mezunu ()

5-Yüksek lisans ve doktora ()

9- Mesleğiniz nedir?(Şu an faal olarak yaptığınız iş)

1- Muhasebeci () 2-Avukat () 3-Memur () 4-Esnaf () 5-
Bilişim-Bilgisayar () 6-Tekstil () 7-Öğretmen () 8-Ev Hanımı () 9-
İşçi () 10-Öğrenci () 11- Emekli ()

10- Herhangi bir internet sitesi kurmak için ne tür şartlara sahip olmak gereklidir?

.....

11- 'Sanal Mezar Ziyareti' isimli siteyi oluşturma sebepleriniz nelerdir?
(Birden fazla şıkkı işaretleyebilirsiniz.)

1-Ekonomik açıdan gelir sağlamak.

2-Kitle iletişim araçlarını vesile kılarak, dua bilmeyen insanların dini vecibelerini yerini getirmelerini sağlamak ()

3-Yeni iletişim teknolojilerinden olan internet vasıtasıyla gurbette yaşayanların memleket özlemini gidermek. ()

4-Başka sitelerden görüp etkilenmek, özenmek ()

5-Sevap kazanmak()

6-Diğer

12- Site kaç yılında kuruldu?

1-1999 () 2-2000 () 3- 2001 () 4- 2002 () 5- 2003 () 6-
2004 () 7- 2005 () 8- 2006 () 9- 2007 () 10- 2008 () 11-2009 ()
12- 2010 ()

13-Siteden yararlanmak isteyenlerden üyelik istiyor musunuz?

1-Evet () 2-Hayır ()

14-Siteden yararlanmak için üyelik dışında herhangi bir işlem gerekiyor mu?

15-Site genelde kimlere hitap ediyor?

1-Erkeklerle () 2-Bayanlara () 3- Her ikisine de

16-Sitenin ziyaretçileri daha çok nerede yaşıyor?

1- Şehir içi () 2- Şehir dışı () 2-Yurt dışı ()

17-Site ziyaretçilerinin yaş ortalaması nedir?

1-15 yaşından küçük ()

2-15-30 yaş arası ()

3-30-45 yaş arası ()

4-45 yaş üzeri ()

18-Siteyi günde ortalama kaç kişi ziyaret etmektedir?

1-10-15 kişi arası ()

2-15-30 kişi arası ()

3-30-50 kişi arası ()

4-50-70 kişi arası ()

5-70 ve daha fazla kişi ()

19-Site daha çok hangi zaman diliminde ziyaret edilmektedir?

1-Bayram arefelerinde ve bayram günlerinde ()

2-Kandillerde ()

3-Ölenin yıldönümünde ()

4-Perşembe ve Cuma günlerinde ()

5-Hafta sonlarında ()

6-Harici günlerde (Anneler Günü, Babalar Günü vb.) ()

20-Sitenizde aşağıdaki hizmetlerden hangisi veya hangileri sunulmaktadır?(Birden fazla şıkkı işaretleyebilirsiniz.)

1-Mezarlıkların internet ortamına taşınması ()

2-Mezarlıklara sanal sure veya surelerin okutulması ()

3-Mezara Kuran okutulup, hatim indirilmesi ()

4-Mezar bakımının yapılması.(Mezarların temizlenip, okunamaz durumda olan mezar taşlarının yazılarını yeniden yazmak vb.)

5-Mezarlara peyzaj çalışmasının yapılması ()

6-Sanal mezar satışının yapılması ()

7-Elektronik posta aracılığı ile kabrin son durumunun mezar sahiplerine iletilmesi()

8-Ölen kişilerin resimlerinin yer alması ()

9-Siteyi ziyaret edenlerin kendilerine de nazar, büyü, cin çarpması gibi durumlarda dua okutabilmeleri ()

10-Diğer (başka)..... ()

21- Sitenizde hangi dua ve duaları okutuyorsunuz?(Birden fazla şıkkı işaretleyebilirsiniz.)

1-Fatiha ()

2-Yasin ()

3-Ayet'el Kürsi ()

4-İhlas () 5-Amener resulü () 6-Diğer
(Tekasür, Zilzal, HüvellaHüllezi, salavat.....)

22-Sitede neden bu sure/sureleri okutuyorsunuz?

23-Diğer sanal mezar ziyareti sitelerinin içeriği sizi yönlendirdi mi?

1-Evet () 2-Hayır ()

24-Yurt dışında böyle bir uygulama var mı?

1-Evet () 2-Hayır () 3-Bilmiyorum ()

25-Sizce sanal mezar ziyareti gerçekten kabul görüyor mu?

1-Evet () 2-Hayır ()

26-Cevabınız evet ise, bunun nedeni nedir?

.....

.....

27-Cevabınız hayır ise, bunun nedeni nedir?

.....

.....

28-Sitenizle ilgili yapılan yorumlar ve tepkiler hakkında neler düşünüyorsunuz?

.....

.....

29-Sitenin sahibi olarak siz de sanal mezar ziyareti yapıyor musunuz?

1-Evet () 2-Hayır ()

30-İnternet sitesi sahibi olmak, ekonomik bakımdan doyurucu mu?

1-Evet () 2-Hayır ()

31-Cevabınız evet ise nasıl?

.....

32-Cevabınız hayır ise nasıl?

.....

33-Bir internet sitesi sahibi olarak internetin sosyal ilişkileri güçlendirdiğine inanıyor musunuz? Belirtiniz.

1-İnanıyorum () 2-İnanmıyorum ()

34-Bilgisayar ve internet kullanımının zamanı verimli hale getirdiğini düşünüyor musunuz?

1-Evet () 2-Hayır ()

35-İnternetin bugünkü ve gelecekteki durumu hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

36-Ekleme istediğiniz düşünceleriniz var mı? Lütfen belirtiniz.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

EK: 3 Anket Formu

Dear sir/madam

This working has been prepared as a post graduate thesis at Gazi University Institution of Social Science Turkish Folk Science.

The aims of the research are to examine why the website was found, which need of the society it provides, who visit it, whether people interest it or not, what it consists of, what general properties of the visitors are, how the Internet effects social and cultural values and how the Internet helps social communication. For these reason, various questions will be asked.

Stability of the findings bound up honesty of the answers.

It is a scientific work and there is not any political view.

The survey consists of 30 Questions. It is so important that you answer the questions honesty for stability of the research. You mark (X) to answer questions.

If there is not any answer for you, please indicate in "other" option.

Your personal information will be hidden and will not be used for different aims.

Thank you for your answers and toleration.

Please do not leave blank any answers.

Assistant Professor Doctor Armağan ELÇİ

Elif Mendil Bora

Research Manager

Research Coordinator

Survey place:

Survey Date:

Survey Number:

1-What is your name?

2-What is your gender?

1-Man()

2-Women()

3-What is your birth day?

4-What is your nationality?.....

5-What is your location?

6-What is your marital status?

1-Married()

2-Single()

3-Widow()

4-Divorced()

5-Engaged()

7-What is your educational background?

1-Primary school graduate()

2-High-school graduate()

3-University graduate ()

4-Master degree or PHD ()

5-None()

8-What is your job?

9- What do you need to create a website?

10-Why did you built the visual grave website? (put in order from the most important to less important)

1-To earn money()

2- To meet people with their died parents via the Internet()

3- To help for people who can not visit their parent's grave to see the graves()

4- To take examples other website()

5- To acquire merit()

6- Other.....

11-When did you built the website?

12-Do you ask membership to visit your website?

1-Yes()

2-No()

13-Do you ask anything out of membership from the visitors?

1-Yes()

2-No()

3-Other()

14-Who visits the website mostly?

1-Man()

2-Women()

3-Both()

15-Where are the visitors from generally?

1-Domestic

2-Abroad

3-Inner city

16-What is the visitors' average of age?

1-15 and younger()

2-15-30 ()

3-30-45 ()

4-45 and older ()

17-How many people visit the web site for per day?

1-10-15 ()

2-15-30 ()

3-30-50 ()

4-50-70 ()

5-70 and more ()

18-When is the web site visited generally?

1-Religious Holidays

2-Death anniversary

3-Weekend

4-Other days

19-Which services do you give your visitors? (you can click one more answers)

1-To move graves to the Internet

2-Prayer

3-To take a note for the graves

4-To do graves servicing

5-Landscape services

6-To send the grave photo to the relatives

7-To put death people's photo in the site

8-To leave flower for the death person

9-Other

20-Do people who believe other religions visit your website?

1-Yes ()

2-No()

21-Do you take example from the other web site?

1-Yes

2-No

22-Is there such service in other countries?

1-Yes

2-No

3-I don't know

23-What do you think comments about your website?.....

24-Do you visit your relatives' graves on the internet?

1-Yes

2-No

25-Do you earn money as a website owner?

1-Yes

2-No

26-If your answer is "yes" for 25th question, how?

27-If your answer is "no" for 25th question, how?

28-Do you believe as a website owner that the internet provide social communication?

1-Yes

2-No

29-What do you think about today and future of the internet?.....

30-Are there any opinions you want to add?.....

Thank you...

EK: 4 MEZAR ZİYARETİ SİTELERİNİN FOTOĞRAFLARI

Fotoğraf 1

<http://www.sanalmazarlik.com/index.phtml?id=3000>

Fotoğraf 2

<http://www.varsak.com.tr/sanalmazarlik/>

SANAL MEZARLIK VARSAK.COM.TR

الله محمد

Soyisim: İsim: BUL

Sanal mezarlıkta aşağıdaki harflerle SOYADA göre listeleme yapabilirsiniz.

A B C Ç D E F G H I İ K L M N O P R S Ş T U Ü V Y Z

Aba, Hilmi *Molla Mehmet oğlu*
Aba, Hörü *Mahmut eşi*
Aba, İbrahim
Aba, Mahmut *Hüseyin oğlu*
Abay, Aşşe *Yusuf kızı*
Abay, Durmuş *Mehmet oğlu*
Adıgüzel, Emine *Hasan eşi*

Fotoğraf 3

<http://www.mucurum.de/mezarmain.html>

Biz elimizdeki mezar resimlerini teker teker yüklüyoruz, sizinde resimleriniz varsa bizlere ulaştırın, yayınlayalım.

mucurum.de ekibi

24 saat online Kuran-i Kerim okutuyoruz sanal alemde mucur mezarlığy için, puan başka bir serverden bağlantı kuruyor en yakın zamanda kendi serverimizde bu olayı gerçekleştireceğiz. Altyapı çalışmalarıymız başlamıştıdır.

NOT: Internet Explorer ile acin bu sayfayı eger Online Kuran-i Kerimi dinlemek istiyorsanız.

Eğer alttaki media player açılmazsa Başka serverden bağlantı kurmak için [tıklayın](#)

Eğer vaktiniz varsa 35 dak. Abdussamed'in kiraatli Yasin'i Perifini yakınlarınızın ruhuna hediye edin.

1. [Ahmet Feyzullah Cürükoğlu](#)
2. [A.Cevdet Cürükoğlu](#)
3. [Abdulkadir Özdemir](#)
4. [Aysegül Ünver](#)
5. [Dursun Çiçek](#)

Fotoğraf 4

<http://www.limandere54.com/>

Fotoğraf 5

<http://www.ankamezarbakimi.com/>

Ankara Mezar Bakım Hizmetleri

Mezar Bakımı

Mezar Yapım Hizmetimiz

anasayfa üye işlemleri hizmetlerimiz haberler dini bilgiler iletişim

ÜYE GİRİŞİ
Kullanıcı Adı
***** GİRİŞ

Sizin için ziyaret ettik kabirlerini,
bakımını yaptık, suladık, çiçek ektik

Ankara Mezar Bakım Hizmetleri

Mezar Bakımı

Mezar Bakım Hizmetimiz, Peyzaj Mimarımızın Mezarınızı Ziyaret Etmesi ve Yapılacak İşlerin Tek Tek Tespit Edilmesi ile Bağlar, Mimarımızın Mezar Bakım Personelimiz Yönlendirmesiyle mezarın üzerinde ve çevresinde bulunan zıkkın (Kış aylarında kar ile kaplanan karların) temizlenmesi, Mezar Mermerlerinin ve Taşının uygun kimyasallar kullanılarak ilk günkü haline getirilmesi ve okunmaz hale gelmiş olan mezar taşı yazılarının üstündeki renkle boyanarak okunur hali getirilmesi ile devam eder.

[Örnek Mezarlarımızı İzin Lütfen Tıklayınız](#)

Toprak Değişimi, Gübreleme ve Bitki Bakımı

Canlılarımız olan Yabancılarımızın hali hazır mezarında bulunan ekili bitkiler ve toprak durumu , peyzaj mimarımızca incelenir ve uygunluk analizi yapılır. Bu Analize göre mezar üst toprağı bahçevanlarımız tarafından değiştirilerek mevcut bitkilerin korunması ve canlandırılması sağlanır. Gübreleme ve sulama yapıldıktan sonra budanması gereken bitkiler varsa budanır ve mezar yabancısı otardan ayıklanır ve tertemiz hale getirilir.

[Uyulama Örneklerimiz İzin Lütfen Tıklayınız](#)

Bitki ve Çiçek Ekimi

Peyzaj mimarımız tarafından sürekli denetlenen bahçevanlarımız mezarımızı mevsimine uygun çiçeklerle güzellendirir, yer örtücü uzun yıllar kullanılabilir bitkiler ile mezara yemyeşil bir görünüm verilmesini sağlar. Bu işlem ardından mevsimin her döneminde mezarın rengarenk görünümünü sağlamak ve hoş koku yaymak için mevsimlik çiçekler dikilir ve periyodik bakımları yapılır.

[Çiçek Serçeklerimiz İzin Lütfen Tıklayınız](#)

7/24 Kaliteli Hizmet

Web sitemiz üzerinden, yurtdışı veya yurtdışından, size sunduğumuz hizmetleri kontrol edebilir, size özel sayfalarda sevdiğiniz anılarınızı, fotoğraflarınızı ve dualarınızı paylaşabilirsiniz. Detaylı bilgi için [bıkayınız...](#)

Bizden Haberler

RESİM YÜKLEME
DEĞERLİ ÜYELERİMİZ 08 TEMMUZ 2010 İLA 15 TEMMUZ 2010 ARASI YAĞMURLARLA KIRILEN MEZAR TAŞI VE SULLUKLARIN TEMİZLİĞİ- [...devamı](#)

Sevdiklerinize Haber Verin

E-mail adresi

Örnek Sayfa

Demo sayfamızı gezmek için [bıkayınız...](#)

Müşteri Görüşleri

Fotoğraf 6

<http://www.kabristan.net/yapim.asp>

Fotoğraf 7

www.kabirhizmet.com

Fotoğraf 8

www.cerkezoglumezarbakim.com/

Fotoğraf 9

<http://www.kucukgeris.com/kgckabir.html>

Sanal Kabir Ziyareti

Köyümüzden Rahmet-i Rahman'a Kavuşan Akrabalarınızın Kabirlerini İnternet Üzerinden Ziyaret Edip, Ruhlarına Fatiha Hediye Edebilirsiniz...

Huzur-u Rahman'a Kavuşan Yakınlarımızın Kabirleri

Fotoğraf 10

<http://www.atkaracalarim.com/mezarlik.asp>

Fotoğraf 11

<http://www.haymana.com/mezar.php>

Fotoğraf 12

www.sarvan.net/mezarmain.htm

Fotoğraf 13

www.sarvan.net

MEZAR ZİYARETİ

SARVAN KÖYÜ MEZARLIĞI SANAL MEZAR ZİYARETİ LİSTESİ

[AÇIKLAMA](#)

"Hepimizin Bir Namazlık Saltanatgahı"
"İlginç Bir Mezar Taşı"

A)MEZARLIKLAR GENEL GÖRÜNÜM

- 1.İmamoğlu (Barhan , Türkeri, Altıntaş, Evran,Turalı, Durgut), Sağır, Biçer Mezarlığı (200_0004)
- 2.Salbacak, İmamoğlu(Bayburt), Kırömeroğlu, Sarvanlioğlu Mezarlığı (200_0008)
- 3.Şehit Mezarı,(Delibaltalı)Koluoğulları, Deniz, Dede ve Ayaroğulları Mezarlığı (200_0009)
- 4.Karaosmanlı, Erevlioğulları, Karagöz, Bektaş, Usul ve Kayaoğulları, Işık,İlkar, Osmanefendioğulları Mezarlığı (200_0010)
- 5.Şihoğulları, Kılıçoğulları, Kırançoğulları, Kertiloğulları, Kırmacıoğulları ve Hircinoğulları Mezarlığı (200_0011)
- 6.Besirlioğulları, Harşıtoğulları, Cebecioğulları , Razoğulları ve Hengamoğulları Mezarlığı (200_0012)

İmam Haşim GÜNER
Duayı İmandan Dinlemek için
[Lütfen Buraya Tıklayınız](#)

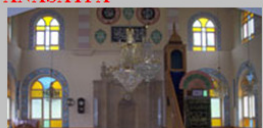
Hafız H.Ömer DURGUT
Duayı Hacı Ömerden Dinlemek İçin
[Lütfen Buraya Tıklayınız](#)

"Eğlen duları dinlemekte sorun yaşıyorsanız resmin üzerinde sağ tıklayarak MP3 formatında duayı bilgisayarınıza kaydederek dinleyebilirsiniz"

GERİ

ANASAYFA

Fotoğraf 14

www.dereliyildizkoyu.com

Fotoğraf 15

http://www.sorhunlu.com/index.php?option=com_content&task=view&id=136&Itemid=103

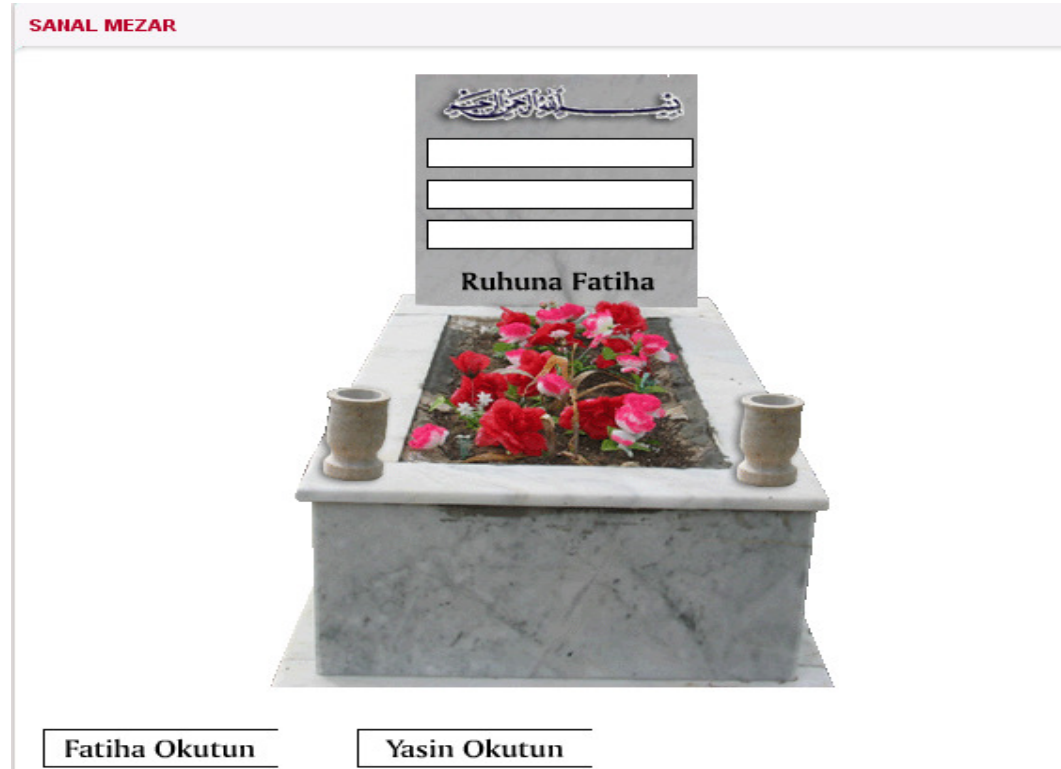
Fotoğraf 16

<http://www.karahuyuk.net/mezar/fatiha.asp>

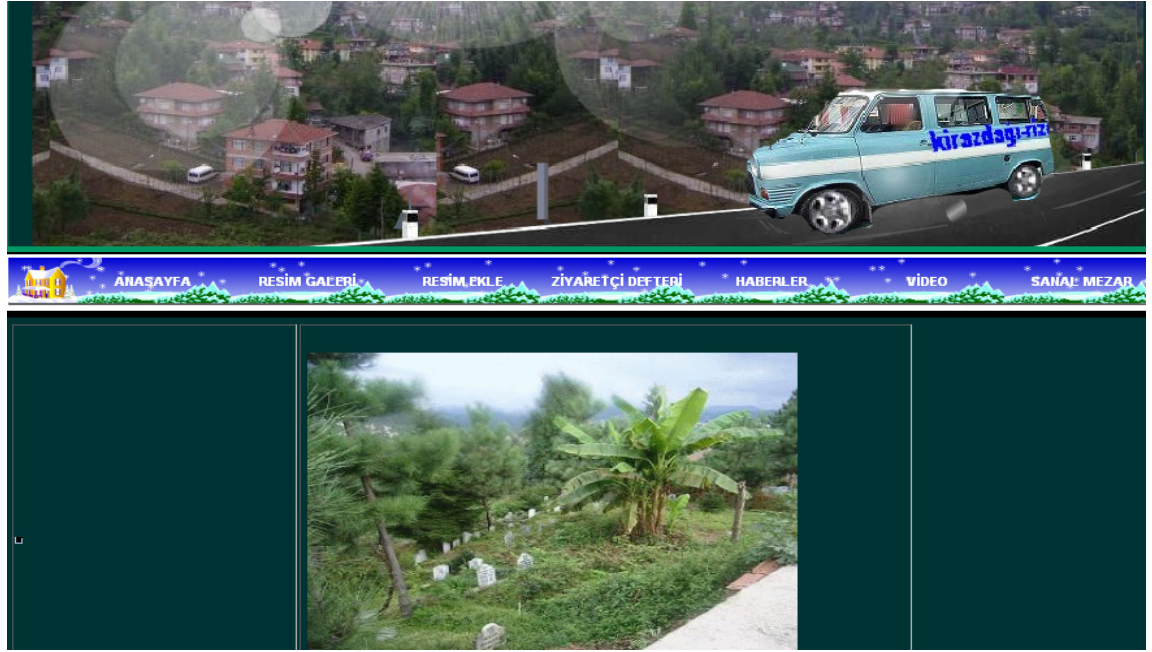
Fotoğraf 17

http://www.sarkisla.dk/viewpage.php?page_id=7

Fotoğraf 18

<http://www.kirazdagikoyu.com/sanal%20mezar.html>

Fotoğraf 19

www.sariömerli.com

Fotoğraf 20

www.martkoyu.com

Fatıha Duasını [Başlat](#)

Sana! Mezarıma Ekleyeni [hakkı](#)
Ekleyen Kişinin Nedeni :

[[Geri Dön](#)]

www.sileuvezlikoyu.com.

Fotoğraf 22

http://www.ilkates.com/categories.php?cat_id=1

FOTOĞRAF ALBÜMÜ ANASAYFA

İLK ATEŞ ANASAYFA

MEZAR ZİYARETİ

FOTOĞRAF ALBÜMÜ

Sevgili İlk Ateş Okurları;

Öncelikle fotoğraf göndermek için İlk Ateş'e üye olmalısınız. Yayınlanmasını istediğiniz edebiyete intikal etmiş büyüklerinizin fotoğraflarını "Resim Gönder" butonuna basarak yükleyebilirsiniz. Gönderirken lütfen "açıklama" bölümünü doldurarak rahmetli hakkında bilgi veriniz.

Ziyaret esnasında duygularınızı belirtmek için "yorum ekle" butonuna tıklayarak yazınızı yazabilirsiniz.

Allah rahmet eylesin...

İlk Ateş Baş Yazarı

Fotoğraf 23

http://www.kayserigazibelediyesi.net/forum/forum_posts.asp?TID=38

ARKADASLAR SANAL MEZAR ZİYARETLERİ YAYINA BAŞLADI HAYIRLI UĞURLU OLSUN HERKESE

RESME VEYA LİNKE TIKLA TIKLA

<http://www.kayserigazi.bel.tr/mezar/>

eksiklerimiz ve önerilerinizi bekliyoruz.

Mezarlarında mezar taşı olmayanlara duyurumuz

mezar taşlarınızı yaptırın bu hizmetten sizde yararlanın.

Tüm geçmişlerimize Allah gani gani rahmet eylesin, mekanları cennet olsun

Gazi Belediyesi **Mezar Ziyareti**

Menü Soyada Göre
Hazırlanmıştır. Aradığınız Kişinin
Soyadına Göre Kategori Seçiniz.

KATEGORİLER

- A-B
- C-Ç-D
- E-F-G
- H-I-İ
- K-L-M
- N-O-Ö
- P-R-S
- Ş-T-U
- Ü-V
- Y-Z

				
İsmail donukara	Halit Döndü	Esnan Dağlı	Emine Çiftçi	Bayram Donukara
				
Anış Dağlı	Aişe Çiftçi	Samur Donukara	Ramazan Donukara	Pakize Donukara
				
H. Arif Donukara	Ahmet Donukara	Yusuf Döndü	Arife Döndü	Teyfik Doğan
				
Rahime Doğan	Osman Doğan	Muharrem Doğan	Hamide Doğan	Emine Doğan

Fotoğraf 24

<http://www.gazili38.tr.gg/-k1--k1--Gazik.oe.y.ue.-Sanal-Mezar--k2--k2-.htm>

**ARKADASLAR SANAL MEZAR ZİYARETLERİ YAYININA BAŞLANDI
HAYIRLI UĞURLU OLSUN..**

Resime Tıklayarak Ziyaret Edin..

sanal mezarda eksiklikler vardır...
eksiklerimiz ve önerilerinizi bekliyoruz.
Mezarlarında mezar taşı olmayanlara duyurumuz
mezar taşlarınızı yaptırın bu hizmetten sizde yararlanın.

**Eksiklerin Bir Kısımı Tamamlanmıştır.
50 adet mezar kalmıştır.**

Hayırlı Olsun

www.kayserigazi.bel.tr/mezar/

SANAL MEZAR SİTESİ HAKKINDA İSTEK VE SORUNLARI

Fotoğraf 25

www.akpazar.bel.tr (Tunceli/ Akpazar)

Sanal Mezarlık Ziyareti

Resimi Göster
Genel Görünüm

93673 Ziyaretçi
kez tıklanmıştır

Fatiha Suresi Oku

* Okuyan Hıccamından Allah İnan olsun

Sevgili hemşehrilerimizin dikkatine.

Hepsi bir zamanlar bizim şu anda yaşamakta olduğumuz topraklar üzerinde doğdular, yaşadılar ,ve hakkın rahmetine kavuştular. Artık sıra bizlere de yavaş yavaş geliyor. Amacımız merhum olan hemşehrilerimizi ,yakınlarımızı unutturmamak.... AKPAZAR dışında olan hemşehrilerimizin imkansızlıklarından dolayı merhumlarımızın bir nebze de olsa gıyabında fatiha okumaları için düşünülmüş olan proje umarım hoşunuza gidecektir. Hem okutana manevi bir huzur, hemde hakkın rahmetine kavuşmuş olan merhumlarımızı sevap açısından fayda sağlayacağını düşünüyorum. İlk aşama da zaman darlığından 100'ün üzerinde merhumlarımızın kabir resimleri çekilmiştir. Sizlerde ayrıca merhumlarımızın fotoğraflarını ve özgeçmişlerini kabirlerinin yanında görmek istiyorsanız lütfen bize bunları internet yolu, ya da posta yolu ile gönderiniz. İleriki safhalarda kabir fotoğraflarımız çoğalacaktır...

Hepsinin Toprağı Bol olsun

Fotoğraf 26

www.burunsuz.bel.tr

BURUNSUZ BELEDİYESİ

Hep Birlikte Daha Güzele

[Ana Sayfa](#) | [Hakkımızda](#) | [İletişim](#) | [Bugün 12-07-2010](#)

- » ANA SAYFA
- » İLETİŞİM
- » BELEDİYE İLETİŞİM
- » BELEDİYE
- » BAŞKAN
- » BURUNSUZ
- » HİZMETLERİMİZ
- » MEVZUATLAR
- » E-BELEDİYE
- » İHALE İLANI
- » MEZARLIK
- » GALERİ
- » KAN GRUPLARI
- » GÜNCEL
- » DÜNDEN BUGÜNE
- » BAŞSAĞLIĞI
- » DUYURULAR
- » BÖLGESEL HABERLER
- » HÜYÜK

Merhum Abdurrahman Tuncer

Merhum Abdurrahmantuncer'in kabridir. Allah Rahmet eylesin....

Merhum Abdurrahman Tuncer

01/04/2010

BAŞKANIMIZ

Kull. Adı :

Şifre :

[Giriş](#)

[Yeni Üye Kaydı](#)
[Şifremi Unuttum](#)

Anket

Belediye çalışmalarında önceliğin hangi alana verilmesini istersiniz?

Seçenekler

☐ A-) Alt yapı

☐ B-) yeşil alan -Temiz çevre

☐ C-) Kültürel Faaliyetler

☐ D-) İmar Düzenlemeleri

[Oy Kullan](#)

[Sonuçları Göster](#)

FOTO GALERİ

Mail Oku

Yazarlar

NURİ KÜÇÜK SAYAR
Yazı İşleri

BURUNSUZ KASABAMIZ

Fotoğraf 27

<http://www.zarakultur.com/anasayfa/default.asp?PG=1943>

Zara Kültür Araştırma Grubu

ANA SAYFA

- Zara Kültür Araştırma Grubu
- Projeleri
- Kültür Kenti Sivas'ın Sivas Kültür, Turizm Projesi
- SİVAS İlçeleri ve Köyleri Kapsamlı P r o j e
- www.kulturkentsivas.com
- www.zarakultur.com
- Zara | Sanal Mezar Ziyareti

Zara - 129 köyü - 225 mezra mezarlıkları ve mezarları fotoğraf ve kamera ile görüntüleyip **Sanal Mezar Ziyareti**'ni İnternet ortamına taşımak...

Amaç; Ecdatlarımızın mezar ve mezartaşı için yazılan kitabeleri, görsel belgelemek.

■ Son güncelleme: 7.6.2010 | Sayfa Gösterimi: 111

Fotoğraf 28

www.findagrave.com

FIND A GRAVE

Help Support Find A Grave!
[Browse through our online store!](#)

[Sign in](#)
 Not A Member? [Join now!](#)

Find Famous Graves

See the graves of thousands of famous people from around the world.

- [Famous Grave Search](#)
- [Browse by Location](#)
- [Browse by Claim to Fame](#)
- [Search by Date](#)
 - Born On This Date
 - Died On This Date
- [Most Popular Searches](#)
- [Yearly Necrologies](#)
- [Posthumous Reunions](#)
- [Interesting Monuments](#)
- [Interesting Epitaphs](#)
- [New Listings](#)
- [New Photos](#)
- [Recent Obituaries](#)

Questions and Answers

- [Frequently Asked Questions](#)
- [Who is behind Find A Grave?](#)

Find Graves

Find the graves of ancestors, create virtual memorials, add 'virtual flowers' and a note to a loved one's grave, etc.

- [Search 48 million grave records](#)
- [Search for a cemetery](#)
- [Add burial records](#)
- [View recently added names](#)
- [Stroll through our online cemetery](#)
- [Join the Find A Grave Community](#)
- [Top 50 Contributors](#)
- [Link To Find A Grave](#)
- [Surname index](#)

Forums, Store, etc.

- [Discussion Forums](#)
- [Find A Grave Store](#)
- [Support Find A Grave](#)
- [FREE Find A Grave Stickers](#)
- [Success Stories](#)
- [Related Books](#)

Page Views Today: 260,691
[Privacy Statement](#)

Fotoğraf 29

<http://alphagraves.co.uk/default.aspx>

Alpha Grave Tending Services

115 Nortoft Road, Charminster, Bournemouth, Dorset. BH8 8QB. Tel 01202 296165

[Home](#)
[About Us](#)
[Cemetery List](#)
[Contact Us](#)
[Downloads](#)
[Featured Church](#)
[Gallery](#)
[Grave Tending Services](#)
[Headstone Cleaning](#)
[Landscaping](#)
[Memorial Re-lettering](#)
[Other Services](#)
[Remembrance Pages](#)
[Special Date Flowers](#)
[Terms & Conditions](#)
[Useful Links](#)
[Sitemap](#)

If you are finding it difficult to get to a loved ones grave or memorial, maybe through illness or infirmity or maybe you have moved out of the area or even settled abroad then Alpha Grave Tending Services are here to offer you a helping hand. Based in Bournemouth, in Dorset, we provide a discreet and caring, Christian based, grave & memorial tending service in Dorset, Wiltshire and Hampshire.

We can tend your loved ones grave once or on a more regular basis, cleaning and laying fresh flowers on your behalf. Our [standard](#) plans, starting at just £25 for one visit per year, include all that is needed to keep the grave site well tended and cared for but if you have specific requirements then we can still help, just contact us with your exact needs. We have extended plans available that n loved ones grave, or even your own, is tended and looked after for many years to come. [See here for more details.](#)

Sundries Budget Flowers Decorative Chippings Special Date Flowers Grave Finding

We are pleased to be able to accept secure credit or debit card payments via Paypal. You do not need a paypal account to use this service. When we have confirmed your order in writing and you are happy to proceed, you can return here and just click 'pay your account here' link below. Alpha Grave Tending Services does not sell or pass on any of your personal details to third parties. Check out our [terms and conditions here](#).

Pay your account here.

This site is best viewed at 1024 x 768 resolution.

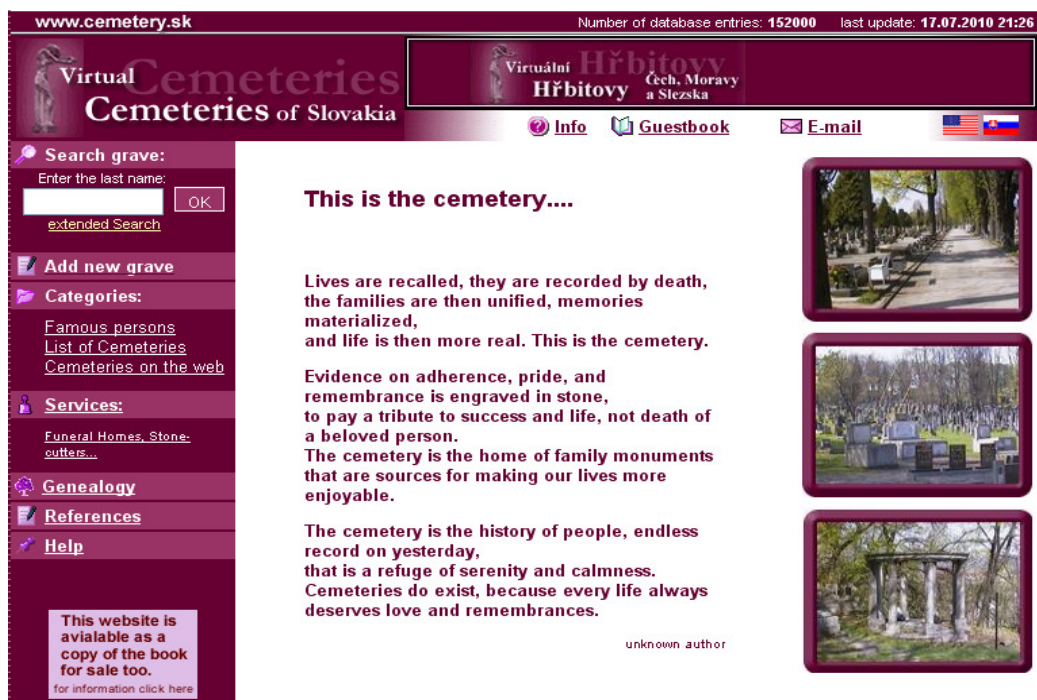
Fotoğraf 30

www.eobituary.com.

Fotoğraf 31

www.cemetery.sk/english (Slovakia)

Fotoğraf 32

www.virtualcemeteryflowers.com (Kanada)

PROVIDING VIRTUAL FLOWERS FOR YOUR LOVED ONES

HOME | SEARCH FOR LOVED ONE | CONTACT

Hilda Aadland

Lived a great life from 01/07/1893 — 3/8/68
Marker Location: Sec: East Blk: Alley E-14
Row: L Grv: 76

[BUY VIRTUAL FLOWERS](#)

Leave a Comment

Name:

Message:

Messages for Hilda Aadland

ray says:
Mar 16th 10:34 am
this is a test

ray says:
Mar 16th 10:34 am
this is a test

ray says:
Mar 16th 10:33 am
this is a test

ray says:
Mar 16th 10:19 am
God bless

DCD test says:
Jan 20th 9:38 a.m.

Fotoğraf 33

www.cemetery.jewish.org.pl/lang_en/

EK: 5

SANAL MEZAR ZİYARET SİTELERİ HAKKINDA BASINDA ÇIKAN HABERLER VE YORUMLARI

<http://www.haberhurriyeti.com/HaberDetay/11349-bu-da-%27sanal%27-kabir-ziyareti.aspx>

14.11.2009 11:14:04

Konya Hüyük'te belediye, mezarlık ziyaretine gelemeyen gurbetçiler için internetten "sanal kabir ziyareti" uygulaması başlattı.

Konya'nın Hüyük ilçesi Burunsuz Belde Belediyesi, mezarlık ziyareti için memleketine gelemeyen gelemeyen gurbetçi hemşehrilerine yönelik 'sanal kabir' ziyareti uygulamasını başlattı. Siteyi ziyaret edenler, kabir fotoğraflarının altındaki duayı tıklayarak yakınlarına dua gönderme imkanı buluyor.

NASIL

ZİYARET

EDİLİYOR

Sanal Mezarlık ziyareti için İnternetten Burunsuz Belde Belediyesi'nin burunsuz bel.tr adresine giriliyor. Siteden "Mezarlık" bölümünü tıklıyorsunuz. Bu bölümde

mezar taşları ve kabirlerin yer aldığı fotoğraflar açılıyor. Bu kabirler üzerine istediğiniz kişinin üzerine tıklıyorsunuz. Karşınıza Merhum Kabrini ziyaret etmek için... Merhuma Allah'tan Rahmet, Eş, dost ve çocuklarına Başsağlığı diliyoruz... yazısı çıkıyor. İstiyorsanız dua bölümünü tıklıyorsunuz. Sesli olarak dua okunuyor.

http://www.kirikkalegercek.com/haber/haber_detay.asp?haberID=148

Karacalı Köyüne Sanal Kabir Ziyareti

Kırıkkale'nin Karacalı köyü, mezarlık ziyareti için köyüne gelemeyen gurbetçi hemşehrilerine yönelik sanal kabir ziyareti uygulamasını başlattı

Kategori : [Kırıkkale](#)

Yorum Sayısı : [0](#)

Okunma : 507

Tarih : 25 Ocak 2010 14:38

11 13 15 17

Karacalı köyüne sanal kabir ziyareti

Kırıkkale'nin Karacalı köyü, mezarlık ziyareti için köyüne gelemeyen gurbetçi hemşehrilerine yönelik 'sanal kabir' ziyareti uygulamasını başlattı. Siteyi ziyaret edenler, kabir fotoğraflarının altındaki duayı tıklayarak yakınlarına dua gönderme imkanı buluyor.

Karacalı köyünün büyük çoğunluğu İstanbul'da olmak üzere yurtiçi ve yurtdışında yaşayan birçok gurbetçi hemşehrilerinin olduğunu söyledi. Bu gurbetçilerin bazılarının ekonomik nedenlerle beldeye çok sık gelip gitme

imkanı bulamadığını belirten site kurucusu **Yusuf Akyön**, bu nedenle vefat edenler için kabir ziyareti gerçekleştirememenin üzüntüsünün yaşandığını vurguladı. Bu durumdaki gurbetçi aileleri düşünerek Karacalı köyü web sayfasına 'sanal kabristan' gibi düşünülebilecek böyle bir galeri açmaya karar verdiklerini anlatan **Akyön**, Karacalı köyü Mezarlığı'nda tespit ettikleri 2000 kabirin fotoğraflarını çektiler ve yüklemeye başladıklarını kaydetti. **Akyön**, "Gurbetçi hemşehrilerimiz web sayfasından ister kendileri okuyarak, isterse tıkladığında devreye girecek Fatih suresini okutup amin diyerek dua göndermiş olabileceklerdir. İsteyen ziyaretçilerimizin yazacağı yorumlar da sayfalarda yer alabilecektir" dedi.

Bu şekilde kilometrelerce uzakta bulunanların anne ve babası ya da yakınlarının kabirlerini önlerindeki bilgisayar ekranı vasıtasıyla karşılarında görebileceklerini ve değişik bir duygu ve haz yaşayabileceklerine inandıklarını dile getiren **Akyön**, "Bu uygulama belki bölgemizde bir ilk olacak. Ama çevremize de örnek olabilecek bir uygulama olduğunu düşünüyorum. Bana göre, bu trilyonluk bir projeden daha makbule geçecek diye düşünüyorum. Bu uygulamayla köyümüz mezarlığında bulunanların kabir taşlarında isimleri yazılı olan tüm hemşehrimizin fotoğrafları galeri şeklinde resmi web sayfasında yayınlanmaya başladı. Bu konuda bir madalya beklentimiz yok. Sadece bir 'Allah razı olsun' desinler bu bize yetecek" diye konuştu.

<http://www.internethaber .com/bir-tikla-mezar-ziyareti-6796h.htm>.

Bir tıkla mezar ziyareti

20 Mart 2006 Pazartesi 16:00

Ankara'da açılan bir şirket, mezar ziyareti ve bakımı için zamanı olmayanlara çok ilginç hizmetler sunuyor.

Nazım ALPMAN

Artık asmayalım, müzikle besleyelim!

Okunma : 446

Yorum : 0

Türkiye'nin, hatta dünyanın neresinde olursanız olun şirketi arayıp yakınınızın mezarının tüm bakım işlemlerini yaptırabiliyorsunuz. Şirketin hizmeti bununla da bitmiyor, kullanıcı adı ve şifrenizi yazdıktan sonra şirketin web sitesine giriyorsunuz, mezarın fotoğrafının bulunduğu sayfayı açıyorsunuz ve dua seçeneklerinden birine tıklayarak yakınınız için istediğiniz duayı okutabiliyorsunuz. Sanal kabir ziyareti yapan ve sanal dua okutanların sayısı her geçen gün artıyor. Vatandaşlara 'Beyaz Paket', 'Mavi Paket', 'Yeşil Paket', 'Turuncu Paket' ve 'Sarı Paket' olmak üzere 5 ayrı seçenek sunuluyor. Yıllık ücreti 100 YTL olan 'Beyaz Paket'i seçenlere internet aracılığıyla mezar ziyareti, özel sayfa ve dua hizmeti veriliyor. 150 YTL'lik 'Mavi Paket'te beyaz pakete ek olarak yılda 4 kez mezar temizleniyor, bitkiler budanıyor. 180 YTL'lik 'Yeşil Paket'te diğer paketlere ek olarak bitkilerin periyodik bakımı ve gübreleme gerçekleştiriliyor. 200 YTL'lik, 'Turuncu Paket' ve 230 YTL'lik 'Sarı Paket'te ise tüm işlemlere ek olarak peyzaj mimarı denetiminde mezara bitki, çiçek dikimi ve bakımı ve çevre düzenlemesi yapılıyor. Ankara, İstanbul ve İzmir'de hizmet veren şirket, faaliyetlerini tüm Türkiye'ye yaygınlaştırmayı hedefliyor.

<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/294728.asp>

İnternette sanal mezar ziyareti

Giresun merkeze bağlı Sarvan Köyü'nü ve mezarlığını, gurbette bulunan köylüler, internet sitesi aracılığıyla sanal olarak ziyaret edebiliyorlar.

GiresunAA

5 Kasım 2004 — Köyün tanıtımı amacıyla kurulan www.sarvan.net adresinde hizmet veren sitede, 475 mezarın isimleri bulunuyor. Bu mezarlardan istenilen mezar ziyaret edilerek, sitede bulunan hafızlardan dua okutulabiliyor.

<http://www.hurriyet.com.tr/yasam/5089789.asp>

İnternette sanal mezar satılıyor

Ahmet GÖK/AFŞİN (Kahramanmaraş), (DHA)

Kim tarafından kurulduğu açıklanmayan ‘www.allahrahmeteylesin.com’ adresli internet sitesinde ölümlere 24 saat kesintisiz dua hizmeti verilmesinin yanı sıra, sanal mezar satılıyor.

Site açıldığında bir mezarlık fotoğrafı çıkıyor. Bu fotoğraf üzerine mouse ile gezinti yapıldığında, hangi mezar yerinin boş olduğu ve büyüklüğü belirtiliyor. Ancak, mezar arsasının büyüklüğü metrekaresine değil, sanal mezarlık olması nedeniyle piksel olarak belirtiliyor. Mezar yerinin bedeli bir kare piksel olarak 4 Euro’dan başlıyor.

Site açıldığında ‘Bu okunan duayı, burada ismi geçen bütün merhumların ruhlarına hediye ettik, kabul buyur Ya Rab’ yazısı çıkıyor, ardından dualar okunuyor. Sitenin adını açıklamayan kurucusu, “Her şeyin bedeli olduğu gibi, hayrın da maddi ya da manevi bedeli vardır. Eğer ölen yakınlarınıza sanal ortamda dua göndermek istiyorsanız en az bir kare piksel almanız gerekiyor. Bunun da bedeli 4 Euro’dan başlıyor” dedi.

Ocak 2006’da faaliyete geçen sitenin 4 bine yakın ziyaretçisi bulunuyor. Piksel satın alanlardan biri olan Hüseyin Çengel, kaybettiği annesine dua gönderirken, “Uzun zamanlarda gurbette sensiz yaşadım, senin yanında olamadım, dualarım hep seninle anne” diyor.

<http://blog.canpare.com/genel/mezar-bilgilerine-sanal-alemden-ulasin.html>

Mezar bilgilerine sanal alemden ulaşın

Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Hikmet Şahin, Ahmetpaşa Mezarlığı’nda devam eden düzenleme çalışmalarıyla ilgili incelemelerde bulundu. Büyükşehir Belediyesi’nin bu anlayıştan hareketle her gün ziyarete hazır halde tutulan mezarlıklarda bir dizi rehabilitasyon çalışması yaptığına işaret eden Başkan Şahin, “İhsaniye, Baruthane, Alacahırka, Pınarbaşı, Ahmetpaşa ve Bursa Kent mezarlıklarında düzenlemeler yapıldı. Taş duvarlarla örülen mezarlıkların merdivenleri mozaik kaplandı. Ayrıca kayrak taşı ile yer döşemeleri yapılırken, harpuşa, andezit ve beton bordürler yenilendi. Kapı girişlerinin düzenlendiği mezarlıklara andezit su olukları yapıldı. Yağmursuyu ve içmesuyu hatları döşendi. 30 adet taş çeşme ile mezarlık içine aydınlatma direkleri dikildi. Ahmetpaşa,

Alacahırka ve Pınarbaşı mezarlıklarına da 100 bin adet çiçek ekildi. Bu çalışmalar neticesinde mezarlıklarımız bayramlık elbiselerini de giymiş oldu. Bütün mezarlıklarımızda güvenlik tedbirlerini artırdık” diye konuştu.

Fiziki düzenlemelerin yanı sıra mezarlıkların Büyükşehir Belediyesi’nin bilgi erişim sistemine de dahil edildiğine işaret eden Başkan Şahin, artık herkesin mevtalarının yerini internet üzerinde resimleriyle birlikte bulabileceklerini kaydetti. Yakınlarının mezarının yerini bulamayanların, mezarlıklara kurulacak Mezarlık Bilgi Erişim Noktası’ndan yakının nerede yattığını tespit edebileceklerini belirten Başkan Şahin, e-belediyeciliğin bir parçası olan sistemi ilk olarak bugün Ahmetpaşa Mezarlığı’nda başlattıklarını, 1,5 ay içerisinde sistemin Bursa’daki tüm mezarlıkları kapsayacağını söyledi.

Mezarlık Bilgi Sistemi hakkında teknik detaylar veren Büyükşehir Belediyesi Emlak İstimlak Daire Başkanı Mustafa Altun, kurulan sistem ile gerek şehir içinde gerekse şehir dışı ya da yurt dışında yaşayanların Bursa’daki mezarlıkların herhangi birinde yatan yakınlarının mezarlarına internet üzerinden ulaşabildiklerini bildirdi. Her mezarlığın kendi içinde bir kiosk (dış mekan bilgi sistemi) sistem oluşturduklarını anlatan Altun, “Vatandaşın mezarlığa gelerek kurulan kiosktan ya da Büyükşehir Belediyesi web sitesi üzerinden aradığı kişinin yattığı yeri, mezarlık haritası üzerinde görebilecek. Hatta vatandaşımız çıkan haritadan bir örnek da alabilecek. Öte yandan vatandaşlar bu sistemi kullanarak hangi mezarlığa hangi toplu ulaşım aracı ile gidebileceklerini de öğrenebilecekler” şeklinde konuştu.

<http://www.yeniaktuel.com.tr/hft-21000602-125,138@2100.html>

Sanal Ortamda Mezarlık Ziyareti!

Tunceli'nin Akpazar Belediyesi, gurbetteki hemşehrilerinin yakınlarının mezarlarını ziyaret edebilmesi için web sitesi üzerinden "Sanal Mezarlık Ziyareti" bölümü açtı. **Yurtdışında** ya da batı illerinde olup da çeşitli nedenlerle ilçeye gelemeyen Akpazarlılar, belediyenin

www.akpazar.bel.tr sitesinden, **internet** ortamı üzerinden hem mezarlık ziyareti yapabilecek ve hem de dua okuyabilecek. Kişiler internet ortamında kendi yakınlarının isimlerini tıklayınca belediye tarafından çekilen fotoğraflarla yakınlarının mezar taşlarını görebiliyor. Bu uygulama ilk değil ve anlaşılan giderek de yaygınlaşacak.

http://www.birgun.net/life_index.php?news_code=1276343177&year=2010&month=06&day=12

SANAL MEZAR ZİYARETİ

14:46 12 Haziran 2010

Hong Kong'da kurulan bir internet sitesi aracılığıyla, insanlar kaybettiklerine saygılarını mezara gitmeden de sunabilecek. Boş arazi olmadığından da son yıllarda çok az kişi gömüldüğü ülkede, ölen kişiler, küllerin saklandığı kavanoz bile columbarium adı verilen özel mekânlarda tutuluyor. Hükümet bu yeni girişimde yer darlığının etkisi olmadığını iddia ediyor. Yeni uygulama ile, isteyenler hükümetin kurduğu sitede yakınları adına bir sayfa açabilecek. Sayfada yaşamını yitiren kişinin fotoğrafının yanı sıra özgeçmişi de bulunacak. Ayrıca ölüye saygılarını sunmak isteyenler sayfaya sanal çiçek ya da mum ekleyebilecek. Hatta geleneklere uygun olarak, ölümden sonraki hayatta ihtiyacı olur diye sanal kızarmış domuz ve para vermek de mümkün.

<http://haber.mynet.com./detay/dunya/internetten-mezar-ziyareti/515895>

İnternetten mezar ziyareti

Hong Kong'da kurulan internet sitesi aracılığıyla, insanlar kaybettiklerine saygılarını mezar başına gitmeden de sunabilecek.

Güncelleme:10 Haziran 2010 13:11

Hong Kong'da kurulan internet sitesi aracılığıyla, insanlar kaybettiklerine saygılarını mezar başına gitmeden de sunabilecek. 7 milyonluk şehirde, ölümler için fazla yer yok.Yakılanların küllerinin saklandığı binlerce kavanoz bile columbarium adı verilen özel mekanlarda tutuluyor. Boş arazi olmadığından da son yıllarda çok az kişi gömülüyor. Hükümet ise bu yeni girişimde yer darlığının etkisi olmadığını söylüyor.Yeni uygulama ile, isteyenler hükümetin kurduğu internet sitesinde yakınları adına bir sayfa açabilecek. Sayfada hayatını kaybedenin fotoğrafının yanı sıra özgeçmişi de bulunabilecek. Ayrıca ölüye saygılarını sunmak isteyenler sayfaya sanal çiçek ya da mum da ekleyebilecek. Hatta Çin geleneklerine uygun olarak, ölümden sonraki hayatta ihtiyacı olur diye sanal kızarmış domuz ve para vermek de mümkün. Aslında ülkedeki mabet ve mezarlıklarda tütsülere de sık rastlanır. Ancak kokunun sanalı henüz icat edilmediğinden olsa gerek, internet sayfasında böyle bir imkan bulunmuyor.

<http://www.develi.gen.tr/forum/index.php?topic=674.0>

Kayseri-Gazi ilçesindeki çalışmaya yorumlar

[gazihamdi](#)

Yeni Üye

Mesaj

Sayısı: 5

[GAZİ KABASASINDA SANAL MEZAR ZİYARETİ](#)

[BAŞLADI](#)

« : Nisan 25, 2008, 03:51:50 ÖÖ »

gazi belediyesinden bir ilk daha kasabamızda gurbetçi çok olduğu için web sayfamızdan sanal mezar ziyareti başlattık.darısı diğer kasba ve köylerine

www.kayserigazi.bel.tr/mezar

yorumlarınızı bekliyoruz.

Logged

[MKD](#)

Administrator

Gelişmiş Üye

Mesaj Sayısı:

87

[Ynt: GAZİ KABASASINDA SANAL MEZAR ZİYARETİ](#)

[BAŞLADI](#)

« Yanıtla #1 : Mayıs 01, 2008, 10:03:15 ÖÖ »

basarili bir calisma.. böyle çalışmaların devamıyla..

Logged

[gazilifero](#)

Yeni Üye

Mesaj

Sayısı: 4

Ynt: GAZİ KABASASINDA SANAL MEZAR ZİYARETİ**BAŞLADI**« **Yanıtla #2** : Haziran 22, 2008, 10:19:08 ÖÖ »

harika olmuş böyle çalışmalar gurur verici bende bir gurbetçi olarak emegi gecen herkese teşekkür ederim...gazikasabalı feroo

Logged

[mevcer](#)

Yeni Üye

Mesaj

Sayısı: 2

Ynt: GAZİ KABASASINDA SANAL MEZAR ZİYARETİ**BAŞLADI**« **Yanıtla #3** : Kasım 09, 2008, 04:40:47 ÖS »

Alıntı sahibi: gazihamdi üzerinde Nisan 25, 2008, 03:51:50 ÖÖ
gazi belediyesinden bir ilk daha kasabamızda gurbetçi çok olduğu için web sayfamızdan sanal mezar ziyareti başlattık.darısı diğer kasba ve köylerine

www.kayserigazi.bel.tr/mezar

yorumlarınızı bekliyoruz.
tşk hamdi abi kasabamızı tanttığın için
mevlüt ceran

Logged

[bakır38](#)

Gelişmiş

Üye

Mesaj

Sayısı: 59

Ynt: GAZİ KABASASINDA SANAL MEZAR ZİYARETİ**BAŞLADI**« **Yanıtla #4** : Kasım 09, 2008, 04:54:33 ÖS »

Çok ilginç bir olay hiç aklıma gelmezdi yani düşünen arkadaşlara bravo...

Logged

altın ateşle sınanır, kadın altınla sınanır, erkek kadınla sınanır...

<http://www.webhatti.com/genel-sohbet/179447-sanal-mezar-ziyareti-ilginc.html>

- (<http://www.sarvan.net/mezarmain.htm>)Bu sitede sol menude köyün ölüleri listelenmiş. Ölüyü seçtiğiniz zaman mezarının resmi karşınıza geliyor. Ve sağ tarafta iki imam beliriyor. İstedığınız imami tıklayıp dua okutabilirsiniz

- bunu görmüstüm amaçlarının yurtdısındaki insanların sevdiklerinin mezarlarını görmeleri için düşündüklerini söylemişlerdi

- BAŞIMIZA GELMESİ İMKANSIZ DİYE DÜŞÜNDÜĞÜMÜZ ŞEYLERİ

YAŞAMAKLA GEÇİYOR HAYAT AŞK ÖNCE DAMARDAN GİRİYOR SONRA
BURNUNDAN GETİRİYOR İNSANIN EN YAKIŞIKLI ÇAĞLARINDAN
KANIYOR HER YANIN FİLMİN SONU HİÇ DEĞİŞMİYOR SARILMAMIŞ
YARALARLA DOLUYOR HER YANIN..!

- Merhaba arkadaşlar ben bu köyde oturuyorum ordaki imamların biri eski imam
biriside bir hafız bu uygulamayı başlatan ise Hüseyin Türkiliz dir 😊

<http://www.frmtr.com/garip-olaylar/352124-sanal-mezar-ziyareti-duali-ama.html>

- Giresunun bir köyünden vatandaşlar asagida linkini gonderecegim siteyi yapmislar. Bu sitede sol menude köyün ölüleri listelenmiş. Ölüyü sectiginiz zaman mezarının resmi karsınıza geliyor. Ve sag tarafta iki imam beliriyor. Istediginiz imami tiklayip dua okumak istediginiz ölüne dua okutuyorsunuz) Böyle bir olay gormedim. Mutlaka ziyaret edin.

- Vay be hakaten yapmış adamlar ayhu ...Teknoloji sen nelere kadirsinTeşekkürler dostum paylaşımın için....

- sagol dostum.....enteresting.....

- gerçekten enteresan teklonoji ne hallere sokuyo bizi hadi bakalım hayırlısı paylaşım için saol

- bi bu eksikti yakında sanal cami yaparlarsa şaşmayın

<http://www.gazili38.tr.gg/-k1--k1--Gazik.oe.y.ue.-Sanal-Mezar--k2--k2-.ht>

Yorumu gönderen: **BAHTİYAR**(www.batiyarnayman@hotmail.com), 16.10.2009
23:36:02:
ÇOK TEŞEKKÜR EDERİZ

Yorumu gönderen: **halil hoş**(halilhos_38@hotmail.com), 23.09.2009 12:37:35:
emeği geçen herkesten ALLAH CC razı olsun çok güzel olmuş ellerinize sağlık

Yorumu gönderen: cuma bülül(gazicuma@hotmail.com), 26.08.2009 11:06:58:
beyendim

Yorumu gönderen: Vedat güllü(gevher_38@hotmail.com), 13.04.2009 22:47:22:
Merhabalar Kasabamızda yaşayan ve kasabamız dışında yaşayan tüm hemşerilerime saygılar ve selemeler sitenin hazırlanmasında emeği geçen arkadaşlarada teşekkür ederim emek verilmiş zaman ayrılmış elbetteki taktire şayan ancak elştiri yapmadan geçemeyeceğim yalnız unutulmamamlığı eleştiri olumlu yönde algılanırsa sonucu başarıyı getirir sitede bol bol kırmızı renkten faydalanılmış burenk çok keskin bir renk göz yoruyor birazdaha yumşak renklerde katılsa daha hoş olur kasabamızın (köyümüzün)tarihcesi eksik bilgi içermekte ve buşekliyle sanki kökenimizin arap lara dayandığı itibası veriyor ancak birazcık dikkatli araştırılırsa lekvak veya lekvaniklerin türk boylarından hangi kola ait olduğu ortaya çıkar ip ucu olarak oğuzların beydilli bozoklar kolundan beydilli aşiretini değerlendirmeye alınırsa netbirşekilde bilgi edinilebilir.Belediyenin kapandığına dair bilgi verilmiş ancak ancak sondurumu hakkında bilgi verilmemiş.Tarihce bilgisinin verilmesi güzel ancak kasabamızı yöneten diğer belediye başkanlarına ve hizmetlerine ayrıntılı bilgi eklenmeli Kabir ziyaretinde eksik yetersiz kabir eklenmiş yakınlarının kabirini ziyaret etmek isteyen hemşerilerimiz bundan dolayı üzüntü duyabilir.Umarım eleştirim yanlış anlaşılmamıştır. Harcamış olduğunuz emeklerinize sonsuz teşekkürler başarılar dilirim.

Yorumu gönderen: fehmi arslan(fehmiarslan38@hotmail.com), 12.04.2009 14:06:06:
emeği gecen herkese teşekkür ediyorum mezar ziyaretlerini güncellerseniz sevinirim allah razı olsun

Yorumu gönderen: Baki AYCIL(aycyl_38@hotmail.com), 13.03.2009 23:37:00:
Gazi köyü vep sitesi güzel olmuş tebrikler. Köyün yaşamış eski efdsane isimlere köşe ayırırsanız hoş olur. Başarılar.....

Yorumu gönderen: mehmet(mehmetgazi38@hotmail.com), 17.01.2009 18:23:50:
tesekkur ederim cok sahane olmus

Yorumu gönderen: ibrahim arslan(ibrahim_arslan@hotmail.com), 10.01.2009 19:17:44:
çokgüzel bir düzenleme olmuş teşekkür ederim

Yorumu gönderen: ibrahim bülül(ibrahimmmmm@hotmail.com), 27.11.2008 08:44:26:
siteyi hazırlayan herkeze saygılarımı sunarım

Yorumu gönderen: CAN, 26.10.2008 22:36:40:
BÜTÜN ÖLENLERE RAHMETLE ANIYORUZ

<http://www.ozmena.com/genel-sohbet/2006-yilinin-en-ilginc-haberi-sanal-nezar-duasi-okunur-85151.html>

2006 Yılıının En İlginç Haberi...:) Sanal Mezar Duası Okunur...

Arkadaslar Giresunun bir köyünden vatandaşlar asagida linkini gonderecegim siteyi yapmislar. Bu sitede sol menude köyün ölüleri listelenmis.Ölüyü sectiginiz zaman mezarinin resmi karsınıza geliyor. Ve sag tarafta iki imam beliriyor. Istediginiz imami tiklayip dua okumak istediginiz olunuze dua okutuyorsunuz Böyle bir olay gormedim. Mutlaka ziyaret edin

ÖZET

MENDİL BORA, Elif. Sanal Ortamda Mezar Ziyaretleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011.

Türkiye’de geleneksel mezar ziyareti geleneği modelinden, internet ortamındaki sanal mezar ziyaretine geçiş sürecinin halkbilimsel açıdan sorgulanması amacıyla; sanal mezar ziyaretlerinin kodlarının geleneksel mezar ziyareti kodlarıyla ne kadar örtüştüğünün araştırmasını yapmak için seçtiğimiz yüksek lisans tezimizin adı, “Sanal Ortamda Mezar Ziyaretleri” olarak belirlenmiştir.

İnternette mezar ziyaretinin nasıl yapıldığını ve halkbilimsel açıdan incelenebilirliğini sorgulamak amacıyla yaptığımız çalışmada, geleneksel mezar ziyareti modeli -Türklerin eski dini ve İslam dinindeki ziyaretleri- ile internet ortamındaki sanal mezar ziyareti modeline geçişi, halkbilimi açısından incelenerek, mezar ziyareti geleneğinin, yeni iletişim teknolojileri ve küreselleşme karşısındaki görünümü, dönüşümü ve yeri tespit edilmiştir. Bu amaçla 106 kaynak kişi ve sanal mezar site kurucularından iletişim adreslerine ulaşabildiğimiz 12 site kurucusu ile anket yapılmıştır.

Geleneksel mezar ziyaretinin ve sanal ortamda mezar ziyaretinin kodları belirlenip, sanal ortamın, geleneksel mezar ziyareti modeline, aşamalarına ve pratiklerine etkisi incelenmiştir.

Toplumun büyük bir kısmının geleneksel mezar ziyareti yaptığı, sanal ortamdaki mezar ziyaretlerinin de özellikle yurt dışındaki vatandaşlarca tercih edildiği ve “sanal ortamda mezar ziyareti”nin yeni bir model olduğu, geleneksel mezar ziyaretinin aşama ve uygulamalarından faydalandığı ve onları değiştirmede sadece farklı bir bağlamda, farklı araçlarla, geleneğin dönüşerek yaşatıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler

1- Gelenek

- 2- Mezar
- 3- Ziyaret
- 4- İnternet
- 5- Sanal

ABSTRACT

MENDİL BORA, Elif. Virtual Grave Visits, Master thesis, Ankara, 2011.

Name of the thesis which is aimed at examining, in terms of folklore, the period of transition from model of ritual of traditional grave visit in Turkey to Virtual Grave Visits on the Internet and researched if the code of virtual grave visits is compatible with traditional grave visits, has been determined as Virtual Grave Visits.

In the study aimed at how be visited graves by internet, we have confirmed that custom of grave visit –visits of Turkish in old religious and Islam- gets changed with new communication technology and globalization by investigating model of traditional grave visit and transition to model of virtual grave visit in terms of folkloric. For that purpose surveys were made with 106 any people and 12 web master who we communicated.

Codes of virtual and real visits have been designate and effects of virtual environment to model and practice of traditional grave visit have been searched.

We have deduced that most of the society have done traditional grave visit, virtual grave visit is especially preferred by people living away from home and such visits have been a model, it has not change practice of traditional grave visit, the tradition just continues by transmitting.

Key Words

1. Tradition
2. Grave
3. Visit
4. Internet
5. Virtual